

~~508.~~
I 676.

B
1074.

Eesti Kirjameeste Seltsi Toimetused. Nr. 33.

Usuõpetuse raamat.

Lutheruse katekismuse järelle

Eesti rahvakoolidele ja rahvale

kirja pannud

Paul Andritz.

Esimene päätükk.

Tartus.

Schnakenburg'i trükk ja kulu.

1879.

E. U. L. ile

Proseant.

Gesti Kirjameeste Seltsi Toimetused. Nr. 33.

Usuõpetuse raamat.

Lutheruse katekismuse järele

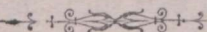
Gesti rahwakoolidele ja rahwale

kirja pannud

Paul Andritz.

Esimene päätükk.

Lartus.

Schnakenburg'i trükk ja kulu.

1879.

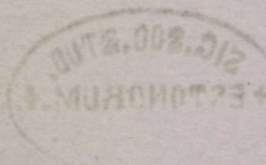
Gegen den Druck dieser Glaubenslehre nach dem Lutherischen Katechismus ist nach vorgängiger Durchsicht desselben vom Livländischen Evangelisch-Lutherischen Consistorii nichts einzuwenden.

St. Marien in Dorpat 1878, Mai 15.

Nr. 929.

Im Namen und Auftrage des Consistorii:

A. G. Willigerode,
Consistorialrath.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

54822

Essõna.

Inimese ülem hool maa pääl peab olema õnnistust taga nõuda; õnnistus ehk õnsus on see siht ehk määr, mida kätte saada inimene peab püüdma. Nagu iga üht teed käies juhti ehk juhatajat tarwis on, nõnda ka õnnistuse teed käies. Püha kiri on see juht. Ta juhatused on laialised, nõnda et mitte igauks, iseäranis lapsed, lühema juhatuseta ei wõi läbi saada. Sellepärast on õnnis Doktor Martin Lutherus katekismuse (usuõpetuse raamatu küsimustes ja kostmistes) 1529 a. kirjutanud, mis ka meie Eesti keelesse on tõlgitud. See raamat on juhtpael, mille waral usuõpetaja õppijaid eluteed käima juhatab. Ilma juhatajata ei oleks ta lastele ja ka mitmile koolitamata wanemaile inimestele küllalt arusaadaw. Ka mitmed koolmeistridki, kes ometi tõisi juhutama peawad, ei mõista paremine usuõpetust anda, kui et lasewad lapsi küsimusi ja kostmisi masina wiisil pähä õppida, saagu nad aru ehk saamata. Sellest siis tuleb, et kooliülemate poolt kaebamist kuulufje koolilaste puudulise arusaamise kohta usuasjus. Ja kui koolides nii waene kord walitseb, siis ei wõi ta elus rahwa seas parem olla.

See saadab meid selle tunnistusele, et kooliteaduse pühjuse pääl kofku seatud usuõpetuse raamatut rahwakoolidele ja ka rahwale, kus lapselikul ja arusaadawal wiisil wiis pää-õpetust oleksiwad ära seletatud, wäga hädaste tarwis on.

Õesti Kirjameeste Seltsi soovimise pääle olen mina enese pääle wõtnud selles kõige ülemas õpetuse asjas õpetuse proowitundi pidada, aga ka ühtlasi kirjalikku juhatus anda, kudas selles asjas õpetada. See soov saab minu aru järele sellega kõige paremine täidetud, kui kooliteaduse põhjuse pääl kokku seatud usuõpetuse raamat muretsetakse, mis niisama hästi koolmeistrile abiks ja nõuuandjaks õpetamiseks, kui ka koolilapsele truuks juhatajaks õppimises ja ta eespoolse elutee pääl oleks.

Niifugust raamatut olen mina püüdnud Lutheruse katekismuse põhjusel muretseada. Abiks on mul selle töö juures mitmed Saksa keeli katekismuse seletused olnud, nagu Dr. Schütze, Seebold'i, Seeberg'i, Nissen'i ja Caspari ning Körber'i ja Haselbladt'i Õesti keeli katekismused j. m. m.

See eesfeisaw usuõpetuse raamat on nõnda kirjutatud, et üks Lutheruse katekismuse pää-küsimus on arusaadawalt kas piibli-lugude, piibli-salmide, laulu-salmide ehk tõiste katekismuse kohtade läbi kõne wiisil seletatud, ja see Lutheruse küsimus kui ülesanne tüki lõpetuseks seatud. Iga mõistlik inimene ja wanem laps saab oma lugemisegi läbi sellest seletusest suuremalt osalt aru. Iga koolmeistri kohus on oma lastelt seda kõne kombel seletatud tükki piibli-lugude kombel arutades ära küsida, ja siis last juhataada seda lõpetuseks seiswa ülesande pääle kokku wõtma ja rääkima. Need tükid, kui nad hoolega mitmekordse kordamise läbi on harjutatud, saagu raamatust õpitud ja tõise tunni algusel weel kord üles üteldud. Siis alles astugu koolmeister jälle samm edasi. Koolmeister peab selgelt oma laste waimu kangust tundma. Kui lapsed pisemad ja neil nõdrem arusaamise wõim on, siis katsugu koolmeister nende mõtte piiril küsides arutada ja oma arutamise järele ise kordamise ülesandeid seadida. On lapsed kangema wõimu ja waimuga, siis wõib ta tarwidust mööda seda siin antud õpetust laiendada. Iga ifka saagu seletatawad õpetuse-tükid piibli-lugude, piibli- ja laulu-salmide, aja-lugude ja elust wõetud näituste läbi seletatud!

Seisiku siin ka weel üks proowi-tükk paremaks arusaamiseks ülemal nimetatud ütelduste kohta tõise õpetuse-tüki alguse üle.

Koolmeister: Millest räägitakse teises õpetuses?

Laps: Teises õpetuses räägitakse äralumastamisest.

K.: Ära lumastama on priiks, wabaks ehk lahti tegema. Millest tahtis Jumal inimesi wabaks teha?

L.: Jumal tahtis inimesi patust wabaks teha.

K.: Patu kannul käib karistus, aga Jumal tahtis meid patust wabaks teha. Millest tahtis Jumal selle järele patusid ka ühtlasi päästa?

L.: Jumal tahtis neid patu karistusest päästa.

K.: Mis peawad Jumala tahtmise järele kõik patust ja patu karistusest wabad hinged kord pärima?

L.: Jumala tahtmise järele peawad kõik patust ja patu karistusest wabad hinged taewa õnnistust pärima.

K.: Seda, et kõik patuta, puhta südamega hinged õnsaks saawad, tunnistab meie püha kiri

Matt. 5, 8: „Õnsad, kes puhtad südames, sest nemad peawad Jumalat nägema.“

Ütle jeda weel kord N! M! kooris!

K.: Õnne ja õnnistus on inimeste ette seatud siht ehk elumäär, mida kätte saada peame püüdma. Jumal oli inimesed patuta loonud. Aga mis läbi saiwad nad patuseks?

L.: Nad saiwad Jumala käsu üleastumise läbi patuseks.

K.: See tegi neid õnnetumaks, see pani neid patu wangi, see saatis neile karistust. Aga Jumal on halastaja ja armuline ja ei taha mitte patuse surma. Seft:

„Nii tõest kui ma elan,
 Nii ütleb Isand weel,
 „Ei hõela jurmast pole
 Mul üal hea meel,
 Waid et ta patust pöörab
 Mu poole patu seest!“
 Siis õnnistust ta pärib
 Ka Isa armu wäest.

Ütle seda salmi veel kord M! M!*)

R.: Tõises salmis tunnistab laulik, kelles see arm meile on näidatud:

„See arm on meile näidatud,
Et Poeg on meile antud,
Kes wennaiks meile sündinud,
Ja risti pääle pantud;
Kui öiete nüüd usume
See Poja nime sisse,
Küll õnnistust ja rõõmustust
Meil annab Jeesus ise.“

Seda salmi õelgu lapsed üles!

R.: Kelles on Jumal patustele armu näitnud?

L.: Jumal on patustele omas Pojas Jeesuses armu näitnud.

R.: Nimi Jeesus tähendab: awitaja, ärapäästja, lunastaja. Mis tähendab nimi Jeesus? L.: —

R.: Jeesus on meid patust ja patu karistusest lahti päästnud ehk ära lunastanud ja meile nõnda õnjust walmistanud, mida meie usu läbi tema sisse kätte saame. Seda Jumala armastust ja äralunastamist Jeesuses kuulutab meile apostel omas ewan-geeliumis

Joann. 3, 16: „Nõnda on Jumal maailma (s. o. kõiki inimesi) armastanud, et tema oma ainu sündinud Poja on annud, et ükski, kes tema sisse usub, ei pea hukka saama, waid temal peab igawene elu olema (s. o. ta peab õnsaks saama).“

Ütle seda veel kord M! M! kooris!

R.: Millal saatis Jumal oma Poja ärapäästjaks?

L.: Jumal saatis oma Poja 18 . . aasta eest, ehk arwata 4000 aastat pärast maailma loomist ärapäästjaks.

Ühesanne: Seleta ära, kui wäga Jumal inimesi on armastanud!

*) Kui salmid enne ei ole õpitud, siis lastagu lühemad salmid kohe etteütlemise ja järeletulemise läbi üksi ja kooris selgeks õppida. Aga soovida on, et kõik pikemad piibli- ehk laulu-salmid, mis tundides ette tulewad, enne oleksiwad õpitud.

Kui lapsed on juhutatud hästi tähele panema ja mõtlema, siis saavad nad ehk järel seiswal wiisil seda ülesannet kofku wõtma:

„Sumal tahab, et kõik inimesed õnsaks saakfiwad ehk õnnistust päriksfiwad; õnnistus on inimese ette seatud siht ehk elumäär, mida ta Sumala tahtmise järele peab kätte saama. Üksi patuta ja puhta südamega inimesed wõiwad õnsaks saada, sest püha kiri ütleb:

„Õnsad, kes puhtad südames, sest nemad peawad Sumalat nägema.“

„Sumal oli ka inimesi patuta ja puhta südamega loonud, aga inimesed astufiwad Sumala käsu üle ja saiwad selle läbi patuseks. See tegi neid õnnetumaks, sest patu kannul käib karistus. Aga Sumal on halastaja ja armuline ja ei taha mitte patuse surma, sest:

„Nii tõest, kui ma elan“,
Nii ütleb Isfand weel, 2c.

„Tõise salmiga tunnistab laulik, kelles Sumal patustele armu on näitnud:

„See arm on meile näidatud,
Et Poeq on meile antud 2c.

„Sumala armastus on nii suur inimeste wastu, et ta oma ainu sündinud Poja, kes 18 . . aasta eest ehk arwata 4000 aastat pärast maailma loomist on sündinud, inimestele ärapääftjaks ehk lunastajaks on saatnud, et kõik, kes tema sisse usuwad, seda taewa õnnistust, mis ta meile on walmistanud, wõiwad pärida. Seda suurt Sumala armastust ja äralunastamist Teesufes kuulutab meile apostel ewangeeliumis:

„Nõnda on Sumal maailma armastanud 2c.“

Nõnda korrafiu seda ülesannet mitu last ja antagu ta siis weel tõisefes tunniks üles, et pärast ülesütlemist tunni alguses õpetamises jälle wõiks edast astuda. Gesseiswa wiisi järele saawad lapsed harjutatud tähele panema ja mõtlemisega õppima. Üksi siis, kui see sünnib, wõib see üleüldlik nõudmine ja seadus: „Iga õpetuse=tunni sees läbi wõetud õpetuse=asja üle peab koolilaps omalt kohalt otsust anda mõistma!“ täidetud saada.

Mõned koolmeiftrid ehk saawad küsima: „Miks ei ole see raamat küsimustes ja kostmistes kirjutatud?“ Selle pääle wastuseks: „Üksi

kooli usuõpetuse raamat, mis laste kätte antakse, ei wõi ega tohi küsimustes ja kostmistes kirjutatud olla, sest et ta küll ühe ehk tõise lapse waimu walmiduse kohta kõlbaks, aga suuremale hulgale liig kõrge ehk madal saaks olema. Koolmeister peab, kui ta üleüldlikult seda nime kanda tahab, mõistma, siin jutu kombel räägituid asju arutades ära küsida, nagu seda osalt piibli-lugudega ka tehakse. Kes seda ei oska, see ärgu tahtku koolmeister ja päälegi usuõpetaja olla ja pangu paremine apostli Sakobuse sõna (3, 1) ja Siirak 3, 24 tähele.

Selles ees seiswas „Usuõpetuse raamatu“ esimeses andes on üksi esimene päätükk ära seletatud; tõine anne, mille sees neli wiimast päätükki saawad aset leidma, ilmub, kui Sumal aitab, pärast poole.

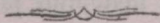
Selle üle, kudas kõige esimest usuõpetust peab antama ja millal katekismuse õpetusega hakatust peab tehtama, üleüldiselt, mis usuõpetajal tarwis on tähele panna ja mis temalt nõutakse — annab laiemat seletust raamat „Usu äratamisest ja kaswatamisest. Suhatas koolmeistritele ja lastewanematele.“

Et lõppeks meie lastele nende „Usuõpetuse raamat“ ka pärast kooliaega kätte jääks ja nende kui ka iga ühe ristiniimese usuelu toetada aitaks, selle tarwis on iseäranis rohkestes piibli- ja laulusalmisid pakutud.

Nõnda saadan selle raamatukese Gesti koolidesse ja kodadesse. Snnistagu Sumal tema tarwitamist oma nime kiituseks ja auuks ja meie hingede kasuks!

Tartus, Wiina kuul 1879.

Paul Andriß.

S i s u.

Siis.

	Lehtlül.
I. Jumal. Jumal on taewa ja maa Looja. Ta peab olema. Seba õpetab osalt loodus, aga kõige käielikumalt piibel. Piibel õpetab:	1
A. Kes on Jumal? Jumal on Waim.	3
B. Mis sugune on Jumal? Jumala omadused on: Igabus. Muutmata olemine. Kõigewägewus. Kõigis kohtades olemine. Kõigeteadus. Kõigetartus. Pühabus, hääbus. Digus. Helbus. Armastus, halastus, kannatus, pikmeel. Truudus, tõsibus. Ünnistus.	4
D. Mis peame tegema, et õnne saaksime?	14
—————	
II. Piibel. Piibel on Jumala sõna. Piibli sünnimü. Wana- ja uus testament, nende kirjad ja tuum.	14
—————	
III. Usuõpetused Luthernuse katekismuse järel:	18
Siis päätüffi.	
Seadus — õpetus tegudest. Ewangeelium — õpetus usust.	
Esimene päätüff. Jumala pühast kümnest käsust (seadusest). . .	19
Käsi, keeld. Jumal käsib südametunnistuse ja püha kirja läbi. Käskude andmine. Meie kohus.	
Käskude algusõnad. Mina Issand — sinu Jumal.	21
Esimene seaduse laud: Kohused Jumala wastu.	23
Esimene käsi.	23
Keeld: Awalik ja sala ebajumala teenistus.	
Käsi: Sulase põlwe kartus. Lapse põlwe Jumala kartus. Mis meid lapseliku Jumala kartusele kühutab. Jumala kartus üle kõigi asjade. Jumala kartuse ja armastuse wahel. Jumala armastus üle kõigi asjade. Mis peame Jumalat üle kõigi asjade armastama. Kudas tunnistame kõigist Jumala armastust üles. Lootus Jumala pääle, lootus üle kõigi asjade. Wale lootus ja ebaus. Dige lootus. Mis meil asja on Jumala pääle üle kõigi asjade loota. Esimene käsi — kõige ülem käsi.	28

- Tõine käsk.** 40
- Reeld:** Jumala nimi, teda ei pea ilma asjata ja torgel meelel suhu võetama. Jumala nime juures needmine ja miks see suur patt on; wandumine. Misjuguine wandumine lubatud on. Misjuguine wiisil kohtu ees wannutakse. Jumala nime kurjaste pruukimine torgelmeel ja ilma asjata wandumise juures. Waletamine ja selle nuhtlus. Lausujate ja tema juurest abiohtija hirmus patt. Jumala nime juures waletamine ja petmine. Jumala ahwardus tõise käsu rikkujatele.
- Räsk:** Jumal päästab neid häbäst, kes teda appi hüüawad. Jumala nime auustamine palwe ja kiituse läbi. 50
- Kolmas käsk.** 53
- Pühapäew.** Iisraeli rahwa tähtsamad pühad. Ristirahwa kiriku-aasta.
- Räsk:** Pühapäewa pühitsemine; Jutluse ja Jumala sõna pühaks pidamine, hääl meel kuulmine ja õppimine. 57
- Reeld:** Jumala sõna põlgamine, pühapäewa patupäewaks tegemine, mis meist kaugelt jäägu. 60
- Tõine seaduse laud: Kohused ligemise wastu.** 64
- Kes ligemine on?
- Neljas käsk.** 65
- Räsk:** Isa ja ema auustamine, kui lapsed wanemaid teeniwad, nende sõna kuulwad ja neid armastaks ja kalliks peawad.
- Reeld:** Wanemate põlgamine ja wihahtamine. 67
- Selle käsu wanne ja õnnistus. 88
- Wael mõned wanemad, kes isa ja ema nime ning auu wäärilised on. 70
- Pääle selle pere, kooli, kiriku, kohtu- ja riigi wanemad. Kohused nende wastu. Ülemate wõimuse hallikas. Mis tarwis Jumal ülemaid on seadnud. Kudas meie ülemaid peame auustama. Mis õnnistust ülemate auustamine rahwale saadab. Wanemate kohused oma laste ja ülemate kohused oma alamate wastu.
- Viies käsk.** 80
- Reeld:** Selle käsu rikkumine inimese ihu-elu kohta jämedal ja peenikesel wiisil, käsu rikkumine waimu- ja hinge-elu kohta. Selle käsu rikkujate karistus.
- Räsk:** Hoolikandmine ligemise ja iseene ihu-, waimu- ja hinge-elu eest. Millal inimesel luba ja kohus on tõise elu wõtta ehk oma jätta. Meie kohus elajate ja eluta loomade wastu.
- Kuues käsk.** 91
- Mis abielu on, mis pääle abielusse astudes waadata tuleb.
- Räsk:** Abielu rahwas peawad tõine tõist auustama ja armastama. 93
- Reeld:** Nad ei pea tõine tõist põlgama, wihtama ja ei pea abielu ära rikkuma. Kudas Jumal abielurikkujat karistab. Jumal käsib tõiki, abielu rahwast ja priiisuseliselt, puhtaste elada nii südamega, sõnadega, kõrwadega ja silmadega, kombetega, riielega, eluwiiisidega ja tegudega. Mis meid peab hoibma seda käsku rikkumast. 97
- Seitsmes käsk.** 102
- Wara,** mil mõedul ja kudas seda Jumal inimestele ofaks annud.
- Reeld:** Jämedal kombel ülekohtuga ligemise wara omale saatimine. Kudas seda peenikesel wiisil, õiguse kombel tehakse, kudas kawala kauba ja petise tööga seitsmet käsku rikutakse.
- Mis ajab inimesi sagedaste seda käsku rikkuma ja mis hoiab meid seda tegemast. Kudas Jumal selle käsu rikkujaid karistab. 108

Räsk: Kudas meie ligemise wara ja päätoidust peame aitama hoida ja kaswatada. Kudas waeaste kohta seitsmendat käsku täidame. Nende palk, kes waeaste wastu armu ja halsustust üles näitwad.

Rahetsas käsk. 115

Reeld: Waletunnistus. Kohtudes tõerikkumine ja waletunnistus. Mis on waletamine ja miks ta wäga hirmus patt on, aga kuidas teda sagedaste patuks ei arwatagi. Hädawale walskus. Rawalaste waletamine. Walelikud inimesed on sagedaste ka petjad, lubamisericujad ja äraandjad. Misjuguft saladust peab awalbatama. Kudas ligemise pääle keelt pehsetakse ja kurja kõnestid tõstetakse. Walelikkude karistamisest.

Räsk: Meie peame ligemise auu ja hääd nime hoidma ja ülendama wabandamise, hääd kõnede ja kõigi asjade hääks pöörmise läbi.

Ühetsas käsk. 131

Mis ligemise koda on. Himudest.

Reeld: Ligemise koda ja päranduse püüdmine kawalusega ja õiguse nimel.

Räsk: Meie peame aitama, et ligemine oma koda ja pärandust wõiks pidada. Jumala kartus ja rahulolemine awitab meid selle käsu täitmisel.

Rümmes käsk. 137

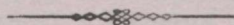
Reeld: Meie ei pea oma ligemise naist, peret ega muud, mis tema päralt on, himustama ega ära awatelema. Meie süda peab himudest täiesti puhas olema.

Räsk: Meie peame muretsema, et ligemine oma juurde jääks ja et iga üks oma kohut täidaks. 143

Rordus, misjuguft wiisil Jumala käskude üle astutakse.

Räskude lõpu sõna. 144

Wanne ja õnnistus, mida Jumal meile ette paneb. Seespoolsed ja wäljaspoolsed karistamised; kõige wiimne karistus, ajalik ja igawene surm. Meeseparandamisest ja selle nõudest. Jumala tajumised; seespoolne ja wäljaspoolne, ajalik ja igawene. Kõik inimesed on patused. Seaduse kasu. Lõpupalwe.

USE.

I.

Jumal.

Meie oleme inimesed ja elame maa pääl. Taewas on meie üle. Maa pääl ja taewa küljes on palju asju. Maa pääl näeme meie maad, wett, taimesid, elajaid, majasid *re*. Taewa küljes näeme päikest, kuud ja tähti. Taewas ja kõik, mis taewa küljes, ja maa kõigega, mis maa pääl on, nimetatakse maailmaks.

Iga asi on saanud, see on, tema on kas tehtud ehk loodud. Esiteks ei olnud jeda asja, nüüd ta on. Töö-asjad ehk riistad on tehtud, leib küpsetatud, riided õmmeldud, majad ehitatud *re*.

Inimesed on palju asju teinud, aga kõiki asju ei wõi nemad mitte teha. Puud, maa, kiwid, raud *re*. ei ole mitte inimeste tehtud. Ka taimed ja elajad, päike, kuu ja taewa tähed ei ole mitte inimeste läbi ette toodud. Neid on

Jumal

loonud, *s. o.* ei ühestki asjast, ei millestki ette toonud. Ka inimesed on Jumala loodud. Jumal on taewa ja maa Looja.

1. Moos. 1, 1: „Alguses lõi Jumal taewa ja maa“. (Loomise lugu.)

Psalm 102, 26: „Sina Issand oled alguses maa rajanud ja taewad on su käte tööd.“

Ülesanne: Seleta, kudas Jumal taewa ja maa Looja on!

Meie õpime kõik wälimised asjad oma wiie meele läbi tundma. Meie näeme, kuuleme, nuusutame, maitseme ja tunneme. (Meil on nägemise, kuulmise, nuusutamise, maitsemise ja tundmise meel). Meie saame nende läbi asjadest aru. Elajatel on ka meeled; eluta asjadel puuduwad meeled, sellepärast ei wõi nad midagi tunda ega õppida.

Dma meelte läbi õpime jault Sumalat tundma. Meie ei wõi teda ise küll mitte näha, kuulda ja. Meie õpime teda tundma tema töödest (loodusest, kõigest sellest, mis ta loonud on). Mednik istutab ühe puu, aga ta ei wõi teda kaswada lasta. Puu tarwitab wihma ja päikese paistet; seda ei wõi aednik anda: Sumal lasseb wihma sadada ja päikest paista, Sumal lasseb taimi kaswada.

Meie elame, aga meie ei jõua oma elu iseenejests üles pidada. Meile on elu ülespidamiseks toitu tarwis. Meie künname, külwame, lõikame, jahwatame, küpsetame, aga ei wõi wilja mitte kaswada lasta. Sumal lasseb seda kaswada; Sumal peab meie elu ülewel*).

Päike tõuseb ja läheb looja, aga inimesed ei wõi teda tõusta ega looja minna lasta. Sumal lasseb päikest tõusta ja looja minna.

Päew ja öö, kewade ja juwi, sügis ja talw wahetawad üks-tõisega, aga ka seda ei wõi inimesed sündida lasta. Sumal lasseb päewa- ja aasta-aegu wahetada:

Sumal peab olema.

Pf. 19, 2—4: „Taewad jutustawad Sumala auu, ja taewa lautus kuulutab tema käte tööd. Päew ajab päewale rohkestes kõnet wälja, ja öö kuulutab ööle üles, mis tuleb ära tunda. Ei ole seda kõnet ega neid sõnu, kus nende häält ei peaks kuulutama.“

Mr. 146, 2**): Taewas kiida auusast
Dma Looja tegu,
Enam kui kõik rahwa sugu.
Suure taewa walguis
Saadab oma paistust,
Walgustab maailma lautust.
Ühtlase kiitwadki
Kuu ja tähed Loojat
Lauldes, elu toojat.

Ülesanne: Seleta, kuidas meie loodusest osalt ehk jault Sumalat tundma õpime!

Aga kõige paremast õpime Sumalat piiblist tundma. Sumal räägib (awaldab, ilmutab ennast) piiblis targa ja waga meeste, prohwetite ja apostlite, aga iseäranis oma Poja Jeesuse Kristuse läbi. Temalt õpime usuõpetuse tunnis. Tema õpetab meile:

A. Kes on Sumal?

B. Mis sugune on Sumal?

*) Tuleta meelde eimest usuõpetuse tükki!

***) Need siin seiswad laulu-salmid on wõetud uuest „Cesti Ma rahwa Koddo-ja Kirriko-Ramatust“ ja nummer täpends kohalists laulu selles raamatus.

D. Mis peame tegema, et Sumala meele pärast oleksime?
 Ehk: Mis peame tegema, et meie õnsaks saaksime?

A. Kes on Sumal?

Teesus õpetab: Sumal on Waim. Sumalal ei ole ihu, nagu meil, tema ei joo, ei söö, ei tee tööd, nagu meie, ei maga; teda ei wõi näha, ta on nägemata.

Soann. 4. 24: „Sumal on Waim, ja kes teda kummardawad, need peawad teda waimus ja tões kummardama.“

Ülesanne: Räägi, mis Teesus Sumalast õpetab!

Inimesel on hing (waim); see on nägemata. Inimene elab s. o. tema wõib iseennast liigutada, wõib käia, tema tunneb (tal on tundmine); inimesel on iseenele tundmine (ta teab, mis ta on, mis sugune ta on, kus ta on); temal on mõistus (tema mõistab, mis laud, lind, maha, x. on); temal on südame=tunnistus (ta tunneb ehk saab aru, mis kuri ehk häa, õige ehk ülekohus, lubatud ehk keeldud, kasulik ehk kahjulik on); inimene wõib mõelda, tahta, kõnelda.

Inimesel on ka ihu (keha). Inimene on ihust ja hingest; need on üksteisega ühendatud.

Elajad on ka ihust ja hingest, nemad elawad ka, aga nemad ei wõi mitte mõelda ja ise tahta; neil ei ole mitte iseeneseteadmist ja kõnet nagu meil.

Taimed elawad ka, s. o. nemad kasvawad; aga neil ei ole tundmist, tahtmist, kõnet ega hinge.

Kivid ja tõiised sellesarnased asjad ei ela mitte; nad on eluta. Nemad ei tunne, ei taha, ei kõnele, ei kaswa ka mitte.

Ülesanne: Seleta ära, mis eratab inimesi, elajaid, taimi ja eluta asju!

Eluta asjadel on omadused (kudas? misjagused? nad on). Westi on wedel, maa on kindel, kivi on kõwa, puu on põlew, päike on ele, taewas on kõrge x. Wedelus, kindlus, kõwadus, põlewus, eledus, kõrgus x. on omadused.

Elajatel on omadused. Koer on truu, hobune on tugew, lõwi on metsik, tuwi on tasane, jääk on wäikene, rebane on kawal x. Truudus, tugewus, metsikus, tasandus, wäikus, kawalus, x. on omadused.

Inimestel on ka omadused. Nad on noored ehk wanad, terwed ehk haiged, rikkad ehk wäikesed, hääd ehk kurjad (sandid, halwad), rõõmsad ehk kurwad x. Noorus, wanadus, terwis, haigus,

riffus, waesus, hädus, furjus (fantus, halbust), rõõm, kurbus ic. on omadused.

Omadusi on häid ja halbu. Usinus, korrapidamine, kofkuhoidmine, paraus, alandus, auusus, auupakkumine ic. on hääd omadused, aga laiskus, korratu olemine, pillamine, liigidus, uhkus, aunta olemine, auupakkumata olemine ic. on halwad omadused.

Meesanne 1: Nimeta eluta asjade, loomade ja inimeste omadusi!

" 2: Nimeta häid ja halbu omadusi!

B. Misjugune on Jumal?

Jumalal on ka omadused; temal on kõigeparemad omadused. Inimesed õppivad ikka pääle, nemad saavad mõistlikuks, nad saavad paremaks. Mõned inimesed on väga mõistlikud (targad) ja väga hääd. Jumal on siiski targem ja parem, tema on täieline (kõige täielisem Waim, kõige ülem Looja).

Matt. 5, 48: „Teie peate täieste wagad (täielikud) olema, nõnda kui teie Isa taewas täieste waga (täelik) on.“

Meesanne: Räägi, misjugused omadused on Jumalal!

Siin tahame Jumala omadusi (misjugune on Jumal?) ükfsult läbi rääkida.

Jumal on igawene. Sgadus on Jumala omadus.

Puud ei olnud enne, tema sünnib seemne terast; tema kasvab, õitseb ja kannab wilja; tema seisab üks aasta ehk palju aastaid; tema sureb; teda ei ole enam. — Seda maja ei olnud enne siin; teda ehitati; ta seisab juba mitu aastat; ta saab lagunema, ära põlema ehk maha kistud; siis ei ole teda enam. — Elajad sünnivad ilmale; nemad elawad kaua ehk surewad warsti; neid ei ole enam. — Kool algab ja kestab 4, 6 ehk 7 tundi, siis on ta aeg möödas; uwi hakkab ja wältab mõne kuu, tema aeg on ka möödas; aasta hakkab ja kestab 12 kuud, see aeg on siis otsas.

Kõikidel asjadel on algus, nad kestawad mõne aja, nemad lõpetawad oma olemist, neil on ots. Maailmas on kõik kaduw.

Jumal ei ole mitte sündinud, tema ei sure ka mitte; temal ei ole algust ega otsa; Jumal on kadumata: ta on igawene.

Pi. 90, 1. 2: „Isand, ja oled meile elu-asemeks olnud põlwest põlweni (ikka). Enne kui mäed sündisid, ja kui maa ja maailm loodi, oled sina, Jumal, igawestest igaweste.“

Meesanne: Räägi kaduwusest maailmas ja Jumala igadusest!

Jumal on muutmata. Muutmata olemine on Jumala omadus.

Puud oliwad peenikesed, nemad on nüüd jämedaks läinud; nemad oliwad lehtis, nüüd on nad paljad, nemad saavad jälle lehte minema. Puud muudawad ennast. — Taewas oli selge, nüüd on ta pilwes, ta saab jällegi selgeks minema. Taewas muudab ennast. — Õhk oli külm, nüüd on ta soe, ta saab jällegi külmaks. Õhk muudab ennast. — Põldusid kattis wili, nüüd on nemad paljad, nad saawad jällegi täidetud. — Hobune oli noor ja wäikene, tema on suureks ja tugewaks saanud. — Inimene oli wäikene, ta on suureks saanud, ta oli terve, tema jäi haigeks, tema on terveks saanud, tema oli rumal, nüüd on tema targaks saanud, tema oli waene, tema sai rikkaks, tema võib jälle waeseks jääda *ic.*

Kõik asjad on muutlikud, nad ei jää ühesuguseks, nende seisus ja omadused muudawad ennast.

Jumal ei muuda ennast mitte, waid tema jääb ifka nõnda, kudas ta oli, tema seisus ja omadused ei muuda ennast mitte. Tema ei saa mitte wanaks, ta ei wäsi ära, ta ei saa uniseks, ei haigeks, kurwaks, pahaseks *ic.* Tema on muutmata.

Pi. 102, 28: „Sina (Jumal) oled seesama, ja su aastad ei lõpe mitte ära.“

Ülesanne: Räägi Jumala muutmata olemisest!

Jumal on kõigewägewam. Kõigewägewus on Jumala omadus.

Inimestel on jumalast antud ihu ja waimu jõuud; nad võiwad palju teha. Nemad walmistawad mitmesugusid nõuuriistu ja riidid, nemad õmblewad ja kuduwad, nemad kirjutawad, maaliwad, teewad potisepa, müüri-sepa ja raudsepa tööd; nemad ehitawad majasid, laewu, sildu, uulitsaid ja raudteesid; nemad hariwad põldu, nemad taldu-tawad (talitsewad) metsloomi; nemad raiuwad metsi maha ja suluwad jõgede jooksu; nemad teewad kunstlikka masinaid (sõitmiseks, külwamiseks, lõikamiseks, peksmiseks, jahwatamiseks, õmblemiseks, kudumiseks *ic.*); nemad juhatawad wälku oma tahtmise järele; nemad sõidawad auru wõimul; nemad teewad haigid terveks; nemad arwawad päikese, kuu ja taewa tähtede käiki ära *ic.*

Uga palju asju ei wõi inimesed mitte teha. Nemad ei wõi mitte päikest paista, wihma ja lund sadada ja pikset wälku lüüa lasta; nemad ei wõi päikest tõusta ja looja minna lasta; nemad ei wõi õhku igas kohas soojaks ehk külmaks teha; nemad ei wõi ka ühtegi kiwi, taine, elajat ehk inimest luua; nemad ei wõi ise oma elu ülewel hoida; nemad ei wõi furma enesest mööda saata *ic.*

Sumal võib kõik teha, tema on kõigewägewam.

1. Moos. 17, 1. (Sumal ütleb:) „Mina olen kõige vägewam Sumal, käi minu pale ees ja ole täieste waga!“

Suimesed tarwitawad asju, tööriistu ja abilisi, kui nemad midagi teha tahawad, aga Sumalal ei ole neid tarwis. Sumal löi maailma ei millestki. Tema tahab, ja kohe sünnib.

Pf. 115, 3. „Meie Sumal on taewas, tema teeb kõik, mis ta tahab.“

Ülesanne: Räägi Sumala wägewusest!

Sumal on kõikides kohtades. Kõigis kohtades olemine on Sumala omadus.

Meie oleme nüüd koolitoas, meie ei ole ka mitte ühtlasi aias, õues, kodus *ic.* N. ei ole praegu meie juures, tema ei ole siin kohas, waid toises kohas. Meie wanemad, wennaksed *ic.* ei ole siin kohas. Meie ei wõi ühel ajal mitmes kohas olla, waid ühel ajal ühes kohas. Meie oleme kas siin ehk sääl (esiteks siin, siis pärast sääl).

Sumal on igal ajal igas kohas; ei ole ühtegi kohta, kus Sumalat mitte ei ole: tema on ikka igas kohas (igas paigas, üle kõige).

Meie ei näe Sumalat mitte; tema on Waim, seda mööda nägemata. Meie silmad on wäga tõntsid, need ei näe paljugi mitte, näitufeks õhku.

Igal asjal on ruumi tarwis, aga Sumal ei tarwita ruumi. Sumal näeb ja kuuleb meid igas kohas, ka pimeduses ja peituses. Meie ei tohi sellepärast kusagil kurja teha. Sumal on igas kohas ja igal ajal meie juures; tema võib meid ka igas paigas ja iga kord awitada.

Apost. 17, 27. „Sumal ei ole kaugel igast ühest meie seast.“

Sumal on kõigeteadja. Kõigeteadus on Sumala omadus.

Meie teame mõnda. Ma tean, mis siin toas on, kes minu kõrwas istub, et ilm selge on, et kuu nüüd mitte ei paista *ic.* Palju inimesi teawad rohkem kui mina, aga ükski inimene ei tea kõik.

Meie teame seda, mis nüüd siin (meie juures) sünnib: meie oleme koolis ja õpime, koolmeister õpetab. Aga meie ei tea mitte, mis toises kohas, näitufeks kodus, sünnib. — Palju on enne sündinud; meie teame sellest mõnda (ajaloost), aga meie ei tea mitte kõik. Meie ektime sagedaste; mõnda unustame meie ära. — Palju saab edespidi sündima, aga meie teame sellest wäga wähe (näitufeks, et päike täna looja saab minema; et meie kord surema

saame, et talwel lund sadab r.); aga suuremat jagu, mis sündima saab, ei tea meie mitte; meie ei tea näituseks mitte, kas weel täna wihma (lund) sadama saab, meie ei tea ka mitte, millal meie ära sureme r.

Sumal teab kõik, mis nüüd sünnib, tema teab kõik, mis enne on sündinud, ja tema teab kõik, mis sündima saab; Sumalal on minewik, olewik ja tulewik teada. Tema ei effi millalgi, ta ei unusta ka midagi ära. Sumal tunneb iga üht looma maailmas, tema tunneb ka iga üht meist; tema teab ikka, mis meie teeme, räägime ja mõtleme, temal ei ole midagi teadmata. Meie ei tohi sellepärast mitte waletada, warastada, laisad olla, häbemata olla r.

Pf. 139, 1—4: „Sehoowa! sa kiusad (juurdled) mind läbi, sa tunned mind ära (sa tead mis minu sees warjul seisab); sa tead mu magamist ja ülestõusmist; sina mõistad mu mõtted kaugelt ära (sa tead, mis ma mõtlen ehk mõtlema saan); sa piirad mu käimise ja mu maasolemise ümber, ja oled kõiki mu tegusid õppinud ära katsuma. Kui ei ole weel sõnagi mu keele pääl, siis tead sina, Sehoowa! seda kõik ära.“

Ülesanne: Seleta ära, miks Sumala filma ees midagi warjul ei seisa.

Sumal on kõigetargem. Kõigetarkus on Sumala oma-
dus. Põllumees tahab lõigata, sellepärast külwab tema seemet põllu pääle. Võikus on see tahetud, määratud, sihitud asi, külwamine on nõu selle kätte saamiseks. Kes määratud ehk sihitut asja kätte tahab saada, see peab nõuu tarvitama. Kes raha tahab teenida, see peab tööd tegema; kes terweks saada tahab, see peab rohtu tarvitama; kes mõistlikumaks saada tahab, see peab õppima; kes pimedas näha tahab, see peab tuld süütama; kes sõõnuks saada tahab, see peab sööma; kes midagi leida tahab, see peab otsima r. — Kes tööd ei tee, ei teeni raha; kui haige rohtu ei võta, siis ei saa ta terweks; kes mitte ei õpi, see ei saa targaks; kes küünalt ei süüta, see ei wõi pimedas mitte näha r. Kes ühtegi nõuu ei pruugi, see ka oma määratud asja kätte ei saa. Koolipois tahab oma kirja-panemise tükki walmis saada; tema kirjutab oma kaas-
koolilapse raamatust ära. Määratud ehk tahetud asi on hää, aga nõu selle kätte saamiseks on halb. Waene inimene tahab oma lapsi sööta, tema warastab leiba. Tällegi on siin määratud asi hää, aga nõu sant. Koolipois tahab õppida; tema paneb tähele ja on usin. Tema tahetud asi on hää, ja nõu kätte saamiseks on ka hää. Tütarlaps tahab wanematele meelepäraline olla, tema on sõbralik, wiisakas, usin r. Tahetud asi ja nõu, mõlemad on hääd. Põllupidaja tahab oma karjaloomad terwed hoida;

tema teeb kolm risti (†††) lauda ukse pääle. Tütarlaps soovib, et ta lillid kasvaksivad; tema kastab neid palava weega. Mõlemad (põllupidaja ja tütarlaps) tarvitavad kõlbmata nõuusi, see on niisugusi nõuusi, mis midagi ei aita, ehk mis määratud asja kätte ei jaada.

Õine põllupidaja annab oma karja=loomadele hääd toitu; tema ajab neid sagedaste õue ja hoiab neid puhtad. See talupoeg tarvitab õigid ja kõlblikka nõuusi oma karja=loomade terwise hoidmiseks. Õine tütarlaps walab omad lillid värste weega, et nad hästi kasvaksivad. Ka tema tarvitab mõistlikku nõuu.

Meie peame ikka üksi häid asju tahtma ja omaks määraks seadma, ning hää nõuudega neid püüdma kätte jaada. Meil on hää ette wõtmised, aga sagedaste ei tunne meie mitte tululikka nõuusi. Meie tahame häämeelega haiget (tõbist) terweks teha, aga ei tunne seda rohtu, mis awitab. Tummad tahaksivad häämeelega kuulda, aga ükski inimene ei tea, kudas nende kõrwa=kuulmist kätte wõiks jaada. Meie mõistus (teadmine) on wäikene, ehk: meie mõistame wähe. Meie küsime sagedaste: Mis pean mina tegema? Kudas pean mina seda tegema?

Zumalal on ikka kõige paremad ettewõtmised ehk tahtmised ja tema tunneb ka kõige paremaid nõuusi oma ettewõtmise toimetamiseks. Tema wõib kõik, kõige paremast teha, tema on kõige targem.

Ülesanne: Seleta ära, mis tähendab kõige targem olema!

Meie näeme suure ilusa maja ja mõtleme: Seda on mõistlik, tark, osaw puumeister ehitanud. Kõik asjad looduses (maailmas) on kauniste ja hästi seatud. Meie tunneme sellest (loodusest) Zumala suurt tarkust.

Pj. 104, 24: „Kui suured on sinu teud, Sehoowa! ja oled neid kõik targaste teinud: Maa on täis sinn pärandusi.“

Lapsed ei saa sagedaste aru, miks nende wanemad ja koolmeistrid neid mõnda asja teha käsivad, mõnda keelawad, näituseks, miks wanemad lapsi kooli saadawad, neilt töötegemist nõuawad, neile luba ei anna kõik puuwilja süüa j. c. Ülemeelsed lapsed laidawad sagedaste, mis wanemad ja koolmeistrid käsivad ehk keelawad ja nurisewad nende wastu. Oma keelab näituseks wäikele lapsele ära, sõrme tulesse pista. Ta teeb seda armastusest lapse wastu, tema kasuks. Väikene laps ei saa nüüd weel aru, miks ema selle kasu on annud. Inimesed ei saa ka sagedaste aru, miks Zumal midagi teeb ehk teinud on. Palju inimesi on tummad, pimedad, nõdra meelega, waesed, haiged j. c.; isa ehk ema sureb ja nende lapsed on abita; rahe ehk liig wihma=sadu rikub põllu wilja

ära; wälk rikub majasid ja surmab inimesi ja elajaid ära r. Meie ei tea mitte, miks pärast Sumal seda kõik fündida lasseb, aga meie ei taha millalgi laita, mis Sumal teeb ja millalgi tema wastu nuriseda. Meie saame pärast paremine aru, miks Sumal palju fündida lasseb, mis meie mitte meele pärast ei ole.

Joosepit wiskaswad ta wennad auku, ta tundis jääb hirmu, siis müüsiwad nad tema ära, ta tundis hinge-walu omast armsast isast lahutatud olles; Joosepit kiusati ja pandi kawala kaebamise pääle wangi, ta auu sai rikunud, ta tundis auu-kahju; oma isa juurest oli ta ära, ja selle läbi kautas ta oma osajau warandust, mis ta isa temale oleks annud; Joosep tundis kõiki neid kahjusid, mis seitsmenda palwe seletuses nimetatakse. Joosep ehk arwas, kui ta kannatas, seda suureks ristiks ja ei saanud aru, miks Sumal seda temale saatis. Aga apostel ütleb Ebr. 12, 11:

„Aga kõik hirmu andmine (karistus), kui see käes on, ei arwata rõõmuks, waid kurbuseks; aga küll ta wiimaks rahuliku õiguse kaju neile annab, kes selle läbi on hästi õpetatud.“

Seda tundis Joosep ka pärast ära, sest ta ütles oma wendade wastu (1. Moos. 50, 20): „Teie mõtle site minu wastu kurja, aga Sumal on seda hääks pöörnud, et, nagu täna päew näha on, palju inimesi saaks elul hoitud.“

Meie ei pea millalgi ära unustama, et Sumal kõige targem on.

Siiraf. 42, 30. 32: „Ta tunnistab oma juurt tarkust kauniste; ta jääb ühest igawestest ajast tõise. Kui wäga kallid on kõik tema teud, ja mis neist tuntakse, see on kui üks jäde.“

Ülesanne: Tõenda lugude waral, et Sumal kõige targem on!

Sumal on püha. Pühadus on Sumala omadus. Mõned lapsed on tähelepanemata, korratumad, laisad; tõised on wastapanedad, auupakkumisetä r. Tähelepanemata olemine, korratu olemine; laiskus, wastupanemine, auustusetä meel r. on wead. Igal lapsel on wead, ükski laps ei ole üsna häa (weata). Ka täiskaswanutel on wead; ükski täiskaswanud inimene ei ole üsna häa. — Kõik inimesed teewad wigasid (teewad pattu): igauks inimene mõtleb, räägib ja teeb kurja.

Ükski Sumal on üsna häa (ilma weata, ilma patuta). Tema armastab ükski hääd ja wihkab kurja, ehk: tema on püha. Häa töö läbi saab ikka midagi ette toodud, mis meie meelepäraline on. Meie tahame seda, mis meelepäraline on, sellepärast peame ka hääd tahtma. Seda on Sumal nõnda seadnud, tema nõuab üksinda hääd taga, ja tahab ka, et meie hääd oleme.

1. Peetr. 1, 16. on kirjutatud: „Olge (teie inimesed) pühad! sest mina (Sumal) olen püha.“

Ülesanne: Räägi Sumala pühadusest.

Sumal on õige. Digus on Sumala omadus. Vanemad käsiwad ja lapsed peawad sõna kuulma. Ka koolmeistrid, perewanemad, ülemad käsiwad ja koolipoisid, teenrid ja alamad peawad sõna kuulma. Sõnakuulelikud saawad tasutud, sõnakuulmatad saawad karistatud. See ei ole õigus, see on ülekohus, kui wane-matel, koolmeistritel, perewanematel ja ülematel üks kõik on, mis tehakse, ja nemad hääd ei tasu ja kurja ei karista.

Kohtumõistja peab süüalust karistama. Tema teeb ülekohut, kui ta mitte ühte ei karista, et ta suurt sugu, rikas on, ehk temale meele-hääd on annud, ja kui ta waest karistab, et see temale midagi annud ei ole.

Sumal käsib ka. Tema käsud (seadused) seisawad piiblis. Tema ei jäta kurja karistamata ja hääd tasumata, tema ei waata suure soo, ega rikkuse, ei alatu soo, ega waesuse pääle, sest Sumal on õige. Tasumine ja karistamine tuleb juba sagedaste siin maa pääl kätte. Kes parajaste elab, see jääb termeks; kes piiripidamata elab, see jääb haigeks; wirgal on ikka küllalt, aga laisk peab häda ja puudust kannatama; rahulikul on sõpru, aga riidlejal ja kiusakal on waenlasi x.

Siiski ei ole maapäälised asjad (terwis, raha, wara x. mitte ikka hää palgaks, ja nende puudumine ei ole ikka kurja karistamiseks. Mõnikord peab hää inimene palju kannatama (tema on waene, haige, teda wihatakse, kiusatakse taga x.), ja kurjal inimesel läheb elu hästi (tema on rikas, terve, ta saab auustatud x.). Siiski on Sumal õige. Sumal saadab ka hää inimesele õnnestust, et ta hääduse sees kindlamaks saaks, ja laseb kurja kätt hästi käia, et ta ennast parandaks. (Abrahami usu katse x.)

Ps. 11, 7: „Jehoowa on õige ja armastab õigust.“

Sumal tasub wistist ikka hää südame-tunnistuse läbi, tema karistab wistist ikka kurja südame-tunnistuse läbi. (Madam ja Gewa pärast patu sisse langemist. Rain. Tuudas Iskariot.)

Misjama wistist saawad tasumine ja karistamine ka pärast surma tulema. Hääd inimesed saawad taewas õnnistuses elama, kurjad saawad aga põrgusse saadetud. (Rikas mees ja waene Laatsarus). Wiha ja kättemaksimist ei ole Sumalal. Sumal wiiskab, f. o. temal ei ole üks kõik, kas meie kurja teeme ehk hääd; Sumal maksab kätte, f. o. tema karistab kurja; tema on õige.

Meie tahame ikka selle pääle mõtelda, et Sumal teab meie hääb tegu ja seda tajuma saab; meie ei taha ka mitte ära unustada, et Sumal teab meie kurja tegu ja seda karistama saab.

Room. 2, 6: „Sumal maksab igale ühele tema tegude järele.“ (Tema saab iga inimest tajuma ja teda karistama tema tegude järele.)

Ülesanne: Lõenda piibli lugude läbi, et Sumal õige on!

Sumal on kõigeheldem (armastaja ja sõbralik). Heldus (armastus ja sõprus) on Sumala omadus.

Wanemad teewad lastele palju hääb; nemad muretsewad neile toidust, riidid ja elu=aset; nemad walwawad ja hoolitsewad laste eest; nemad õpetawad, manitsewad, ahwardawad ja trööstiwad neid; nemad rõõmustawad neid annete läbi x. Wanemad on helded (armastajad). Palju rikkaid inimesi teewad waestele hääb; nemad annawad neile raha, riidid, puid, rohtu x. Nad on ka helded (armastajad).

Sumal on kõigi loomade (inimeste ja elajate) wastu helde, kõik peawad õnnelikud olema ja ennast omast elust rõõmustama. Tema andis meile elu, tema laskis meid sündida, tema hoiab meid ülewal; tema annab meile mitmesugust maitsewat toidust; tema kingib meile terwist; tema kaitseb ja aitab meid; tema lasseb meid ilusa looduse sees palju rõõmu tunda, nõndasamuti ka meie sugulaste ja sõprade seltsis; tema teeb iga päew, igas tunnis meile palju hääb.

Pf. 145, 9: „Sehooma on helde kõikide wastu, ja tema halastus käib üle kõigi ta tegude (käib üle kõigi tema loomade).“

Sumal ei pea mitte meie wastu helde olema, waid tema annab meile kõik hääb priitahlikult ja ilma, et meie seda ära teeninud oleme: tema on armuline. Tema aitab meid ahastuses ja hädas, tema on halastaja. Tema ei karista mitte kohe, waid kingib meile aega meelt parandada, tema on kannatlik ja pitka=meeleline.

Pf. 103, 8: „Halastaja ja armuline on Issand, pitka meelega ja rikas heldusest.“

Matt. 5, 45: „Sumal lasseb oma päiksest tõusta kurjade ja hääde üle ja lasseb wihma sadada õigete ja ülekohustete pääle.“

Maailmas on ka palju häda: Haigus, waesus, nälg, wee=häda, rahe=kahju, tule=kahju, sõda, surm x.

Palju hädade juures on inimesed ise süüdlased. Haigus, waesus, tule=kahju x. võib nende oma süü läbi tulnud olla. Mga tõiste hädade juures ei ole inimesed mitte süüdlased. Wee=häda, rahe=kahju, mitmeid külgehakkajaid haigusi x. ei ole mitte nemad sünni=

tanud. Sumal saadab neid, et meie paremaks (alandlikumaks, kannatlikumaks, rahulikumaks rc.) saaksime. Sumal arvitab meil õnnetust ära võita ja jälle õnnelik olla. Wilu, külma talwe järele rõõmus-tame meie seda enam kena kewade ja sooja suwe üle. Kannatamise järele võime ka õnnest seda rõõmsamad olla. Üksi peame meie ikka ka häda sees Sumalat armastama, kartma ja tema pääle lootma. (Job). Kes Sumalale truuis jääb, see saab taewas õnsaks. — Maa pääl peawad kõik inimesed häda kannatama; aga ometi on meie elus rohkem häid, kui paha päiwi. Kui Sumal meid ka mõnikord kurwastab, siiski armastab ta meid ja jääb ikka kõige-heldemaks ja armulisemaks isaks.

Room. 8, 28. „Aga meie teame, et kõik hääks tuleb neile, kes Sumalat armastawad.“

Meie tahame iga päew Sumalat ta juure helduse eest tänada, iseäranis hommiku, õhtu ja enne söömist.

Pf. 106, 1: „Tänage Jehoowat, sest tema on hää ja tema heldus kestab igaweseks ajaks!“

Ühesanne: Tõenda, et meil Taawetiga õigus on öelda:
Halastaja ja armuline on Sumal!

Sumal on truu ja tõsi. Truudus ja tõsidus on Sumala omadused.

Mõned inimesed lubawad midagi, aga nemad ei pea oma lubamist. Neid inimesi ei wõi usaldada; nemad ei ole tõsised, mitte kindlad, mitte truud. Tõised inimesed täidawad oma kohust (nemad on wagad, sõnakuulelikud, usinad rc.), aga mitte kaua; sest siis ei täida nad mitte enam oma kohust (nad ei ole wagad, nad saawad sõnakuulmataks, laisaks rc.) Ka need inimesed ei ole truud, kindlad, waid heljuwa meelega (heitlikud).

Sumal lubab (tõutab) ja ähwardab. Omad tõutused ja ähwardused täidab ta ikka (tema peab, mis ta lubab), tema on truu ja tõsi.

Meie võime sellepärast ikka tema pääle loota, ja meie võime tema truuduse ja tõsiduse pääle julged olla. Meie ei taha mitte kaksipidi mõelda, sest et tema on püha, õige, kõige heldem, kõige targem, kõige wägewam rc.

Pf. 33, 4: „Jehoowa sõna on õige ja kõik tema töö on tõsidus.“

Ühesanne: Seleta ära, kuidas Sumal truu ja tõsi on!

Sumal on õnnis. Õnnistus (õnsus) on Sumala omadus. Meie elus wahetab õnn ja õnnetus; meie oleme pea rõõmsad, pea kurwad. Üksi inimene ei ole üsna ja ikka õnneline (terwe, rahul,

rõõmus); ka suurtjugu ja rikkad inimesed on mõnikord ja sagedaste õnnetumad (haiged, rahuta, kurwad). Igal inimesel puudub midagi ta õnne juurde.

Jumal ei kannata millalgi (ta ei ole üalgi haige, kurb; temal ei ole valu), vaid tema on ikka väga õnneline, temal on ikka kõige puhtam rõõm: tema on õnnis.

1. Timot. 6, 15: „Jumal on õnnis ja ainus vägew Issand, kuningate kuningas ja kõigi isandate Issand.“

Ülesanne: Seleta, mis see on: Jumal on õnnis!

Kordamise ülesanne: Nimeta kõik Jumala omadused ja põhjanda nad pühakirja salvide pääle!

II.

Piibel.

Meie oleme tundma õppinud, kes Jumal on, ja mis sugune Jumal on. Meil on nüüd tarwis teada, mis meil, kes tema loomad ja lapsed oleme, teha tuleb, et tema meele päraliseks oleksime, ehk: kudas meie õnsaks saaksime.

Nõnda nagu meie Jumalat piiblist (pühast kirjast, Sumala sõnast) kõige paremast tundma võime õppida, nõnda võime ka piiblist kõige paremast teada saada, mis meie peame tegema, et Sumalale meelepäraliseks oleksime.

Piibel on raamat, mille sees Jumal ise räägib; tema käsib ja keelab. Piiblis on Jumala käsud ja seadused. Tema sees on ka palju juttusid (lugusid, piibli lugusid), mille sees Jumala teed ja ettevõtmised avalikuks saavad.

Piibel on wagade ja tarkade, püha Jumala meeste kirjutatud, kes pühast Waimust juhataatud saivad, nagu: Moosese, Daaweti, Saalomoni, prohwetite, apostlite j. m.

2. Peetruse r. 1, 21: „Inimese tahtmise järele ei ole iial ei ühtegi prohveti kuulutamist kätte saadud, waid pühad Sumala mehed on rääkinud, juhataatud pühast Waimust.

2. Tim. 3, 16. Kõik pühakiri on Jumalast sisse antud, ja saadab kaju õpetuseks, noomimiseks, parandamiseks, juhatamiseks, mis õiguses on, et üks Jumala inimene võiks täieste kõlbuline ja kõige häa tööle täieste walmis olla.“

Piibilil on kaks jagu: Wana ja uus testament (wana ja uue lepingu kirjad). Piibel sai wõerails keeltes kirjutatud: wana testament Ebrea ja uus testament Kreeka keeles. Doktor Martin Lutherus tõlkus ta Saksa keelesse. Meie Eesti keelesse kirjutasiwad uue testamendi aastal 1705, ja täie piibli aastal 1739 kiriku õpetajad. Suuremat waewa selle töö juures on kuulus Süri kiriku õpetaja Anton Thor Helle näinud.

Wana testament räägib wanast lepingust, mis Jumal Iisraeli rahwaga Moosese läbi tegi. Uus testament räägib uuest lepingust, mis Jumal kõige inimestega oma Poja Jeesuse Kristuse risti surma läbi tegi.

Piiblis on mitmesugusid raamatuid (kirjasid). Neid jautatakse ajaloo, õpetuse ja prohwetite raamatuteks.

Täheendus: Enamiste kõik raamatud piiblis on päätükidesse jautatud. Esimeses Moosese raamatus on 50 päätüki, toises raamatus on 40 päätüki *ic*. Igaüks päätükk on salmidesse jautatud. Esimeses Moosese raamatus, esimeses päätükis on 31 salmi, toises päätükis 25 salmi *ic*. Ütifikuid salmifid hüütakse piibli salmideks.

1. Moos. 3, 17. tähendab: 1. Moosese raamat, 3. päätükk, 17. salm.

Matt. 5, 8 tähendab: Matteuse ewangeelium, 5. päätükk, 8. salm *ic. ic. ic.*

Ülesanne: Räägi piibli sündmusest!

1. Wana testamendi raamatud.

a. Ajaloo raamatud.

5 Moosese raamatut.	2 kuningate raamatut.
Joošua raamat.	2 aja raamatut.
Kohtu mõistjate raamat.	Ešra raamat.
Ruti raamat.	Nehemia raamat.
2 Saamueli raamatut.	Esteri raamat.

Mooseseft, Joošuaft, kohtumõistjateft, Rutift, Saamuelist, kuningateft, Ešraft, Nehemiast ja Esterift oleme piibli lugudes rääkinud. Need raamatud räägivad, kudas Jumal alguses maailma ja esimese inimese Adama on loonud, kudas siis patt ja surm maailmasse on tulnud, kudas Jumal Iisraeli rahwaga lepingu on teinud, ja neid patust ja surmast ära päästa tõutanud.

b. Õpetuse raamatud.

Jiobi raamat.	Saalomoni õpetuse sõnad,
Taaweti laulu raamat (psalter).	Saalomoni koguja raamat.
	Saalomoni ülem laul.

Ka Jiobift, Taawetift ja Saalomonift saame piibililugudes rääkima (ehk: oleme rääkinud). Taaweti laulud ehk psalmid on wagad salmid ja laulud. Nad on Moosese, Taaweti ja tõiste meeste luuletatud (kirjutatud). Saalomoni õpetuse sõnades, Saalomoni koguja raamatus ja ülemas laulus on salmid, õpetused ja laulud kuninga Saalomoni luuletatud.

d. **Prohwetid (prohwetite raamatud).**

aa. 4 suurt prohwetit.

Jesaja (Jesája). Jeremia (Jeremia nutu-laul). Eseküel (E-see-ki-el). Daaniel (Daa-ni-el).

bb. 12 väikest prohwetit.

Oséa ehk Hoséa. Joel. Aamos. Obádja. Joonas. Miika. Nahum. Habákuf. Sewánja ehk Zefánja. Aggai (Ag-gai) ehk Haggai. Sakariia ehk Sakariias. Malakia.

Prohwetid oliwad wagad, targad ja pühad Jumala mehed, kellele Jumal oma tahtmist oli awaldanud (ilmutanud). Nemad wõiswad ette kuulutada, mis tulewikus saab sündima. Rõnda kuulustasid nemad Kristusest ette, et tema saada tulema kõike maailma rahwast patust ja surmast ära päästma w. Nemad õpetasid, manitsesid, ähwardasid ja trööstisid rahwast, et nende meelt parandada. Nemad wõiswad ka Jumala abiga imet teha. Naatan, Elias, Eliisa ja Saamuel oliwad ka prohwetid.

Apokriiwa raamatud.

Suuditti raamat.
Saalomoni tarkuse raamat.
Doobia raamat.
Siiraki raamat.
Paaruki raamat.
2 Makabeejite raamatut.
Esteri raamatu tülid.

Susanna ja Daanieli sündi-
nud asi.
Yell, wõeras Jumal.
Yaabeli lendaw madu.
Isária palwe.
Kolme mehe kiitus tulises ahjus.
Manásse palwe.

Apokriiwa raamatud ei ole küll mitte endiste raamatute wäärilised, aga on siiski oma mitme waga ja kasuliku õpetuse pärast armsaks ja kalliks pidada. Kõige tähtsamad apokriiwa raamatud on: Saalomoni tarkuse raamat, Doobia raamat, Jeesus Siiraki raamat ja 2 Makabeejite raamatut.

Ühesanne: Nimeta kõik wana testamendi raamatud!

II. Uue testamendi raamatud.a. **Ajaloo raamatud.**

Matteuse ewangeelium.
Markuse ewangeelium.

Luuka ewangeelium.
Joannese ewangeelium.

Apostlite teud.

b. **Õpetuse raamatud.**

Pauluse epistel (raamat, kiri)
Rooma rahwale.

Pauluse 2 raamatut Korintuse
rahwale.

Pauluse raam. Kalatia rahwale.	Pauluse 2 raamat. Timoteusele.
Pauluse raamat Gewesuse rahwale.	Pauluse raamat Tiitusele.
Pauluse raam. Wilippi rahwale.	Pauluse raamat Willemonile.
Pauluse raamat Kolossjuse rahwale.	Peetruse 2 raamatut.
Pauluse 2 raamatut Tessaloniika rahwale.	Joannese 3 raamatut.
	Pauluse raamat Ebrea rahwale.
	Saksoobuse raamat.
	Suuda raamat.

Ewangeelium tähendab rõõmsat sõnumet. Ewangeeliumides on see rõõmus sõnum, et Jeesus, Lunastaja (Mesšias) on sündinud, kes taewa riigi (Sumala riigi) maa pääl on asutanud (põhjandanud), et ta kõiki neid, kes tema sisse usuvad, patust päästab ja neile oma Isa riigis igawest õnnistust annab.

2. Tim. 3, 15: „Et sina lapsest saadik pühad kirjad tunned, siis wõiwad need sind targaks teha õnnistuseks usu läbi, mis Jeesuse Kristuse sees on.“

Jeesus Kristus on selle järele pühakirja tuum.

Ewangeeliumid on Jeesuse jüngrite (õppijate, apostlite) Matteuse ja Joannese, ja apostlite õppijate Markuse ja Luuka kirjutatud. Neid ewangeeliumide kirjutajaid nimetatakse ka ewangelistideks. Nemad räägiwad Jeesuse sündimisest, elust, tööst ja õpetusest, tema kannatamisest ja surmast, tema ülestõusmisest ja taewasse minemisest.

Epistlid (raamatud ehk kirjad) on apostli Pauluse, Peetruse, Joannese, Saksoobuse ja Suuda kirjutatud. Kõige rohkem epistlised on Paulus kirjutanud.

Apostlid oliwad Jeesuse Kristuse saadikud. Nemad ei wõinud mitte ikka ühe koguduse juurde jääda, waid reisisiwad ühe koguduse juurest teise juurde ja kirjutasiwad mitmele kogudusele kirjasid — Rooma linna (Rooma riigi päälinn), Korintuse linna (linn Kreefamaal), Kalatia maale (maakond Wäikes-Mašias), Gewesuse linna (Wäikes-Mašias Zoonia maa päälinn), Wilippi linna (Makedoonia maa päälinn), Kolossjuse linna (linn Makedoonia maal) — et neid õpetada, manitseda, trööstida, parandada. Mõned kirjad on üksiku inimestele kirjutatud ja nimelt Tiitusele, Timoteusele ja Willemonile.

Üks tükk (jagu) ewangeeliumidest ehk epistlidest loetakse iga püha päewal kirikus ette, ja kiriku-õpetaja seletab seda kogudusele ära.

d. Prohweti raamat.

Joannese ilmutamise (awaldamise) raamat.

Ülesanne: Nimeta kõik uue testamendi raamatud ja nende tuum!

III.

Üsu-õpetused Lutheruse katekismuse järele.

Siis päätükki.

Et piibel suur ja laialine on, ja mitte igal ühel võimalik ei ole ise tema seest õnnistuse teed tundma õppida, sellepärast on Doktor Martin Lutherus katekismuse (1529 a.) kirjutanud. Katekismus on raamat, mille sees piibli raamatu pää-õpetused (käskude ja usu-õpetused) lühidelt wiies päätükis on ülesse pandud; meie õpime katekismusest, mis meie uskuma ja tegema peame, et Sumalale meelega järele käsitada, et õnneks saaksime.

Dma õpetuse järele langeb terve püha kiri kahte jausse. Esimene jagu on seadus ja teine on ewangeelium (esimene jagu on käsu õpetus, teine armu õpetus).

Seadus on õpetus sellest, mis Sumal meilt nõuab, mis meie tegema peame, ehk — õpetus **tegudest**. Ta ei nõudnud seda üksi wanal ajal, waid nõuab ka nüüd igalt ühelt ja igal ajal. Ta on neid nõudmisi kindlaks seadnud, sellepärast hüüame ka õpetust sellest seaduseks. Ta nõudmine on lühidelt

3. Moos. 19, 2. ülewel: Teie peate pühad olema, sest mina olen püha, Jehoowa teie Sumal.

Pühad oleme siis, kui Sumala käskude järele hääd armastame ja teeme ja kurja jätame ja wihkame.

Dma seaduse on Sumal esiteks inimestele südamesse kirjutanud. Siis on ta seda Iisraeli rahwale Siinai mäe pääl kumnes üksikus käsus Moosese läbi kuulutanud, on wiimaks Kristust saatnud, kes neid käskusid on inimestele seletanud ja kinnitanud, neid ise on täitnud ja nõnda inimest taga kihutanud ka neid täitma. (Waata Matt. 5, 17—19!)

Seadus seisab suuremalt osalt wanas testamendis üles pandud; aga ka uues testamendis seisab osa seadust ja nimelt nende salmide sees, kus hääd teha kästakse ja kurja teha keelatakse.

Evangeelium on õpetus sellest, mis Jumal meile tõutanud on, mis ta meile annab, ehk — õpetus usust.

Evangeeliumis (rõõmsas sõnumes) tõutab meile Jumal armu Jeesuses Kristuses pattude andeksandmise läbi. Ta tõutus ja anne on lühidelt

Joann. 3, 16 üleval: „Mõnda on Jumal maailma armastanud, et tema oma ainu sündinud Poja on annud, et ükski, kes tema sisse usub, ei pea hukka saama, waid temal peab igawene elu olema.“

Esitaks on Jumal omast armust Jeesuses Kristuses meile tõutusi ja ettetähendusi annud, aga siis oma armu Jeesuse Kristuse tulemise läbi ilmutanud.

Evangeelium seisab suuremalt osalt uues testamendis üles pandud; aga ka wanas testamendis seisab osa ewangeeliumist, ja nimelt nende salmide sees, mis Kristust ehk ka pattude andeksandmist kuulutawad.

Seaduse ja ewangeeliumi wahel on see wahel, et seadus ütleb: Tee seda, siis saad ja elama! Evangeelium ütleb: Võta seda, siis saad ja elama! Seadus hirmutab ja mõistab hukka, ewangeelium teeb rõõmsaks ja õnksaks seda, kes usub.

Siiski on mõlemaid tarwis, sest seadus äratas pattude kahetsemisest, ilma milleta usk surnud usk on (Matt. 3, 7–10). Evangeelium äratas usku, ilma milleta kahetsimine meele äratsemiseks saab.

Et nüüd katekismususes piibli pää-õpetused seisawad, siis seisab ta sees ka seadus ja ewangeelium. Esimeses päätükis on seadus, kus on kästud hääd teha ja keeldud kurja teha. Ma õpin siit tundma, kui wahel ma Jumala tahtmist teen, kui väga wigane mu hing on.

Rõigis tõistes päätükkides on pattude andeksandmisest kõne. Nimelt räägib tõine päätükk iseäranis Jumala armust ja kolm wiimast neist armu-nõuudest, mille läbi inimene Jumala armu osaliseks saab.

Esimene päätükk.

Jumalo pühast kümnest käsust (seadusest).

Wanemad käsiwad lapsi, s. o. nemad ütlewad, et lapsed midagi tegema peawad. Wanemad keelawad lapsi, s. o. nemad

ütlevad, et lapsed midagi tegema ei pea. Lapsed peavad wane-
mate käsku ja keeldu kuulma, s. o. nad peavad tegema, mis
wanemad käsivad, ja peavad jätma (ei pea mitte tegema), mis
wanemad keelawad.

Jumal käsib ka, ehk: tema on meile käsksid (seadusi) annud.
Neid käsksid õpime tundma südame=tunnistusest ja pühast kirjast.

Südame=tunnistus ütleb meile, kas meie hästi ehk pahaste,
õigeste ehk kõweraste oleme toimetanud, ta manitseb meid hääduse
poole ja keelab meid kurjuse eest. Kui meie oma südame=tunnistuse
nõuu järele üksi hääd mõtleme, räägime ja teeme, siis on meil hää
südame=tunnistus, meie oleme wagad, rahul ja rõõmsad. Aga
kui meie kurja oleme mõelnud, rääkinud ja teinud, siis on meil
kuri südame=tunnistus, ja meie oleme pahad, rahuta, ilma
rõõmsa meeleta.

Room. 2, 14. 15: „Sest kui paganad, kellel ei ole käsku, iseeneft
käsu teud teewad, siis näitawad nemad üles, et see käsu tegu
on kirjutatud nende südame sisse, sest et nende südame=tunnis-
tus seda ka tunnistab, ja nende mõtted iseseskes eneste pääle
kaebawad, ehk ka eneste eest kostawad.“

Südame=tunnistuse wõimu näeme Aadama ja Gewa, Raini,
Joosepi wendade, Juuda, Weelikse j. m. juurest. Aga kui meie
järgeste kurja teeme, siis kustub aega mööda südame=tunnistus
meie sees ära. Seda näeme paganate juures, kes kätte=maksmist,
tigidust ja töisi pattusid õiguseks, aga lubatud asjaksid keeldud asjadeks
pidawad. Saulus kuus as ristirahwast taga ja arwas seda õiguseks.

Jumala käsud on kõige selgemalt pühast kirjast leida.
Jumal andis omad käsud Moosese läbi Siinai mäe pääl. Teesus
Kristus on neid kinnitanud.

Matt. 5, 17: „Ärge mõtelge mitte, et mina olen tulnud käsksid ehk
ehk prohwetid lautama, mina ei ole tulnud lautama, waid
tõeks tegema (kinnitama).“

Ülesanne 1: Seleta ära, kust teame, mis hää ja kuri on!

2: Räägi käsksude andmisest Siinai mäe pääl!

Kõik mis meid Jumal on käsksinud teha, on meie kohus.
Meie peame jumalakartlikud, usinad, kookuhoidjad, auusad, para-
jad x. olema, ehk: meie kohus on, jumalakartlik, usin, kooku-
hoidja, auus ja paras x. olla, sest et Jumal seda on käsksinud.

Meil on kohused Jumala, kaasinimeste (ligimeste) ja
iseeneste wastu, nõndasama ka elajate ja eluta loomade wastu.

Miika 6, 8: „Tema on sulle teada annud, oh inimene, mis hää on;
ja mis nõuab Jehoowa su käest muud, kui et sa pead tegema,
mis kohus on.“

Meie kõige ülem kohus, mis Jumal nõuab, on armastus Jumala ja ligimese vastu, sest

Room. 13, 10. seisab: „Armastus on káju täitmine.“

Matt. 27, 37—40: Sina pead Issandat oma Jumalat armastama kõigest omast südamest ja kõigest omast hingest ja kõigest omast meelest. Seesama on esimene ja suur káju sõna. — Aga tõine on tema sarnane: Sina pead oma ligimest armastama kui õheennast. Meis kahes sõnas on kõik kásk ja prohwetid koos!

Ülesanne: Seleta ära, mis on kohus ja nimelt **meie kõige ülem kohus!**

Jumal on meile meie kohused kúmmes kásus ette pannud. Nimelt räägivad kolm esimest kásku kohusest Jumala vastu ja seitse viimast kohusest ligimeste vastu.

Iga káju juures on kaks asja táhele panna: 1. Jumala kásk 2. Jumala keeld; háäd ta kárib, kurja ta keelab. Jumala püha kásk on just nagu mõni raha, kus ühel pool ilus, armas kúju on, teisel pool hirmus, ehmatav.

Káskude (seaduse) algusõnad.

Mina olen Issand sinu Jumal.

Kui wend teisele ütleb: „Mine sinna! isa káskis,“ siis on see üsna rahul ja táidab háa meelega ja usinaste, mis isa on káskinud. Ta teab esiteks, et isal õigus ja wõimus on káskida ja temal kohus on sõna kuulda, ja teiseks, et isa teda armastab, sellepárást üksi háäd ja kasulikku asja nõuab.

Iga üks riigi walitseja (keiser ehk kuningas) algab oma káskusid (seadusi) sellega, et ta ütleb, kes ta on. Sellest mõistawad ta alamad, et tal õigus ja wõimus neid káskida on ja nende kohus on tema sõna kuulda.

Jumal ütleb ka oma káskude alguses: Mina olen Issand. Sellega kuulutab ta meile, et ta meie kõige ülem walitseja, kohtumõistja ja seaduse=andja on, et tal on õigus ja wõimus meid káskida ja keelda.

Saksoob. 4, 12. Üks ainus kásuandja on, kes wõib õnsaks teha ja hukka panna.

Ajar. 29, 11. 12. „Jehoowa, sul on suurus ja wági ja ilu ja wõimus ja suur auu, küll kõik, mis taewas ja maa páäl. Sinu párált, Jehoowa, on kuningriik, ja sa tõstad ennast ülemaks üle kõigi

asjade. Ja rikkus ja auu tuleb sinu käest, ja sina walitsed üle köitide, ja sinu käes on rammu ja wägi, ja sinu käes on köit suurus teha ja kinnitada."

See õpetab meid ühtlase, et meie, iga ühe inimese püha kohus on tema käskusid kuulda, sest et tema kartuse wäärt on.

Saal. kog. 12, 13: „Karda Jumalat ja pea tema käskusid, sest see on iga ühe inimese kohus.

Ülesanne: Seleta ära, miks Jumal käskude alguses ütleb:
Mina olen **Issand!**

Jumal ütleb weel edasi: Mina olen „sinu Jumal,“ ja lisab Iisraeli rahwale juurde: „Kes sind Egiptuse maalt, säält orjade kojast on wälja wiinud.“

Iisraeli lapsed oliwad Egiptuse rahwa ihulikud orjad. Nagu lapsele isa nimi meelde tuletab, et isa süda armastusest tema wastu täidetud on ja et ta armastuses teda käsib, nõnda tuletas nimi „Jumal“ Iisraeli rahwale meelde, et ta neid armastab ja neid armastuses käsib, sest ta oli neid ihuliku orjuse paeladest lahti päästnud ja neid wägewa käega Egiptuse maalt wälja saatnud.

Nimi „Jumal“ tahab inimestele teada anda, et meie Issand, meie seaduseandja, meie kohtumõistja kõige wägewam, armulitem ja heldem on, kes mitte üffi ei wõi, waid ka, kes tahab armu ja abi näidata.

Meile ristirahwale on see, et Issand ennast meie „Jumalaks“ hüüab, weel suuremaks kinnituseks ja troostiks, kui Iisraeli rahwale, sest et „Jumal“ oma armsa Poja Jeesuse Kristuse läbi ka weel iseäranis meie Tsaks on saanud, kes meid oma Poja kannatamise ja surma läbi on patu orjuse paelust (sest: „kes pattu teeb, see on patu sulane wõi ori), surma ja kuradi walitsuse alt ära päästnud, nõnda et meie nüüd Jumala nõudmise järele (Kaini juures) patu üle wõime walitseda, ja ei mitte patt meie üle. Sellest tunneme oma Issanda armastust meie wastu ja saame aru, et tema oma käskusid üffinda meie kasuks on annud. See äratas ka meie sees armastust Jumala wastu, mis läbi käskude täitmine meile kergeks saab. Ja et keegi ei peaks kahe wahel olema, kas Issand ka tema Jumal on, sellepärast ütleb ta: Mina olen Issand sinu Jumal, s. o. iga ühe inimese Jumal, iga üks peab teda usaldama.

Jesaja 43, 1—3: „Nõnda ütleb Jehoowa su Eooja: Ära karda mitte, sest mina olen sind ära lunastanud ja nime järele sind kutsunud: ja oled minu päralt. Kui sa weest läbi läheb, olen mina sinuga, ja kui sa jõgedest läbi läheb, ei pea need sind mitte ära uputama; kui sa tules käid, ei pea sa ära põlema, ja tuleleef ei pea sind mitte kõrwetama, sest mina olen Jehoowa su Jumal, su ärapäästja.“

1. Joann. 5, 3: „Eest see on Jumala armastus, et meie tema käsu sõnad peame, ja tema käsu sõnad ei ole mitte raskeb.“

Ülesanne: Seleta ära, kuidas Jumal sellega, et ta ütleb: „Mina olen sinu Jumal“ meile käskude täitmisest kergitada tahab!

Esimene seaduse laud: Kohused Jumala vastu.

Esimene käsk.

(Jumal ütleb:) **Siinul ei pea mitte tõisi jumalaid olema minu kõrvas!**

Mis see on? (Mis see tähendab?)

Meie peame Jumalat üle kõigi asjade kartma, armastama ja tema päälle lootma.

Alguses kumardati Jumalat üksi. Pärast unustasivad inimesed Jumalat ära ja kumardasivad palju jumalaid [ja emajumalaid, nagu Geewesuse linna rahwas Diaanat, kus kuldsepp Temetrius Pauluse vastu kaebust tõstis]. Ka nüüd on inimesi, kes palju ehk mitmeid jumalaid usuvad. Neid inimesi hüütakse paganateks (ebajumala ehk võerajumala teenriteks). Nad teevad enestele oma jumalatest kujusid ehk piltisid sawist, kivist, puust, metallidest j. m. mida ebajumala kujudeks nimetatakse. [Rebukadnetsar laskis niisugust ebajumala kuu teha.] — Kuldwastikas. — Wana ebajumal Baal ehk Molok oli metallist tehtud kuu inimese kehaga ja härja pääga. Keha oli seest tühi, kõeti palawaks, ja pandi siis wäikesed lapsed tema tuliste käte pääle, kus nad armetumal wiisil suriwad. Ka kumardasivad ja kumardawad paganad loodasju, nagu inimesi [wanad Kreeklased; Lüstria linna rahwas tahtsivad Paulusele ja Parnabale ohwerdada, kui need jalutu inimese terweks tegiwad], elajaid [wanad Egiptlased härja, keda nad Napiseks hüüdsivad, krokodillidest j. m.], päikest, kuud, taewa tähti ja tuld [wanad Pärsialased], j. m. India rahwas pidawad oma Gangesse jõge pühaks ja ohwerdawad iga aasta sellele palju lapsi.

Ebajumalate teenijad annawad oma jumalatele jumalikka nimesid, jumalikku aau ja jumalikku kiitust ja kumardawad (paluwad) neid. Niisuguseid ebajumala teenijaid (paganaid) on suur hulk inimesi maa pääl (umbes 600 milljoni, see on rohkem kui ristrahwas, sest neid on arwata 400 milljoni).

Paganate ebajumala teenistust hüütakse ka iseäranis awaliks ebajumala teenistuseks, sest et risti rahwa seas ka ebajumala

teenistust ette tuleb, mida sala ebajumala teenistuseks hüütakse. Sellest räägime eespool.

Ülesanne: Räägi awalikust ebajumala teenistusest!

Ei ole aga mitte mitu jumalat, vaid üksainus Jumal on, kes on wäärt wõtma auu ja kiitust ja keda üksi peab kummardatama.

Matt. 4, 10: „Sina pead Jeesandat oma Jumalat kummardama, ja teda üfsipäinis teenima (teda paluma ja kuulma)!“

Selle ainu Jumala sisse usume meie, ristiniimesed, ja tunnis-tame seda oma püha ristiusu esimeses õpetuses üles ja ka järg-mises laulusalmis:

Nr. 143, 1: Meie usume kõik ainu Jumala, maa ja taewa Booja sisse.*

See ainus, tõsine Jumal ütleb edasi:

2 Moos. 20, 4. 5: „Sina ei pea enesele mitte tegema ei nikerdatud kaju, ega mingisugust nägu sellest, mis taewas üleweel, ei sellest, mis all, maa pääl, ega sellest, mis wées maa all on. Sina ei pea nende ette mitte kummardama ega neid teenima!“

Ja Jesaia 42, 8: „Mina Jehoowa, see on mu nimi; ja ma ei anna tõisele oma auu, ega oma kiitust nikerdatud kujudele.“

Tõises kohas õpetab ta meid, kui jõe on ebajumalaid teenida. Ta ütleb Daaweti suu läbi

Pf. 135, 15. 16: „Ebajumalad on hõbe ja kuld, inimeste käte töö. Suu on neil ja nemad ei räägi mitte. Kõrwad on neil ja nemad ei kuule mitte, ei ole ka hinge nende sees.“

Wiimaks astub weel Jumal oma kásu feelmise-sõnadega ebajumala teenistusele wastu ja ütleb: „Sul ei pea mitte tõisi jumalaid olema minu kõrwas!“

Ülesanne: Ütle üles, mis sugustes püha kirja salmides ja sõnades Jumal ebajumala teenistust feelab!

Meile, kes Jeesuse läbi Jumala lasteks oleme saanud, hüüab waga laulik:

Nr. 144, 8: Kes Jeesu nime kannate,
 Auu Jumalale andke!
 Kes tema wäge tunnete,
 Auu Jumalale andke!
 Muud jumalad kõik tühjad on,
 Suur Jumal üksi Jeesand on!
 Auu Jumalale andke!

Seda teeme kõige paremast, kui meie Daawetiga wõime tunnistada: „Mu jüda hoiab minu poole.“ Aga seesama Daawet manitseb ka meid:

Mt. 62, 11: „Kui wara kosub, siis ärge pange mitte südant senna külge!“

Uga seda tegi rikas noormees. Ta kiitis küll, et ta lapsest saadid oma ligimest nagu ise ennast olla armastanud ja kõik käjud täitnud. Seesus näitas temale, et ta seda mitte ei olnud teinud, sest ta ei tahtnud mitte armastusest Sumala ja waeste wastu ka waeseks saada, nagu näituseks meie Snnistegija armastusest inimeste wastu taewa auustuse maha jättis ja waeseks sai. Selle rikka noore mehe süda oli Sumalast lahkunud ja hoidis oma wara poole; ta armastas oma wara enam kui Sumalat. Ta ei olnud küll mitte awalik ebajumala teenija, aga kandis siiski oma südame sügawuses ebajumalat. Rikkus (raha, mammon) oli ta ebajumal. Tema oli jala ebajumala teenija.

Seesuse tähendamise kõne mehest, kes enesele uued aidad ehitas (Lukas 12, 15—21), näitab meile jälle jala ebajumala teenijat. Niisama sugune oli rikas mees (Lukas 16, 19—24).

Mõned wanemad armastawad oma lapsi enam kui Sumalat. Nad lasewad lapsi ehk oma tahtmist teha ehk ei karista neid, kui nad kurja teewad. Niisugused wanemad on ebajumala teenijad; nende lapsed on neile Sumalaks. Ülempreester Celi teenis jala ebajumalat, sest et ta oma lapsi enam armastas kui Sumalat. Ka lapsed wõiwad wanemaid, wennaksid ehk sõpru ic. enam armastada, kui Sumalat, ja nad on siis jala ebajumala teenijad.

Mõned inimesed pidawad iseennast, oma mina („mina-wasika“ teenistus), oma auu (Belsatšar; Herodes, keda usfideft ära söödi), himu, wäge, oma tahtmist, oma kõhtu, mõned naesterahwas oma ehteid, armsamaks ja ülemaks, kui Sumalat ja on selle läbi jala ebajumala teenijad.

Kõigi nende süda on Sumalast lahkunud; nad armastawad kas wara, omaksid ehk iseennast enam kui Sumalat: nad on jala ebajumala teenijad.

Ülesanne: Näita, kudas selle läbi jala ebajumalat teenitakse, et muud enam armastatakse, kui Sumalat!

Pilatus tundis ära, et Seesus ilma süüta oli. Ta mõistis teda siiski hukka, sest ta kartis inimesi enam kui Sumalat. Ta süda oli Sumalast lahkunud. Saul nõndasama (Sam. 15, 24—30). Nende mõlemate ots oli kole.

Mõni laps on midagi kurja teinud. Ta ei usalda seda üles tunnistada, sest et ta karistust kardab. Ta waletab jellepärast. Häbi ja karistust kardab ta enam kui Sumalat, kes ütleb, et mitte ei pea waletama. Niisugune laps on ka wäikene ebajumala teenija.

Mõni waene warastab puuduse pärast. Ta kardab puudust ehk häda enam kui Jumalat. Tõine kardab surma enam, jookseb ära ja ei täida oma Jumala seatud kohust, nagu näituseks mõned haigete tallitajad külge hakkawate haigete juures, ehk soldat sõas.

Inimene ei pea millalgi ühtegi muud enam kartma, kui Jumalat. Kõikide nende süda, kes inimesi, häbi, karistust, häda, surma ja enam kardawad, kui Jumalat, ei hoiu Jumala poole, waid on Jumalast lahkunud. Kõik niisugused on sala ebajumala teenijad.

Ülesanne: Näita, kudas selle läbi sala ebajumalat teenitakse, et muud enam kardetakse, kui Jumalat!

Jesaja küsib: 10, 15: „Kas kirwes võib kiidelda selle wasta, kes temaga raiub? Kas saag suurustab selle wasta, kes temaga saeb?“

Selle küsimusega õpetab Jesaja, et nagu tööriist (kirwes ja saag) ei wõi suurusteleada selle wasta, kes temaga töö teeb, nõnda ei wõi ka inimene suurusteleada oma töö üle, sest et ta muud ei ole, kui Jumala tööriist, Jumala walmistatud loom. Seda tunnistab ka Apostel Paulus

1. Kor. 15, 10: „Ma olen palju enam töid teinud, kui nemad kõik; aga ei mitte mina, waid Jumala arm, mis minuga on.“

Ja Daawet palus seda ära tundes

Ps. 115, 1: „Ei mitte meile, Jehoowa! ei mitte meile, waid oma nimele anna auu!“

Seda ei tunne mitte kõik inimesed ära, waid nad suurus-telewad ja loodawad ise enese, oma ligimeste, oma õnne ja wara pääle enam, kui Jumala pääle; nad annawad isenelele seda auu, mis Jumala arm meie sees ja meie läbi korda saadab.

Nebukadnetsar suurus-telewad oma wäe ja wõimuse üle, kui ta oma lossi katuse pääl kõndis. Aga Jeesus ütleb

Luuk. 18, 14: „Sgäuks, kes ise ennaft ülendab, seda alandatakse.“

Nii sündis ka Nebukadnetsariga.

Wariseer templis lootis enam oma õiguse, kui Jumala armu pääle, ja tema kohta rääkis Jeesus need ülewel seiswad sõnad.

Suur Koljat lootis oma tugewuse pääle; ta sai surma.

Juuda kuningas Assa lootis enam Süüria kuninga ja oma arstide pääle (2. Mjar. 16, 7. 12), aga ta lootus läks nurja.

Nõnda loodab mõni mees oma rikkuse, mõni oma tarkuse ja mõistuse pääle enam, kui Jumala pääle, aga nad langewad häbi ja

hukatuse sisse, nagu meie eesfeiswateft näitustest oleme õppinud. Kõikide nende süda on Sumalast lahkunud: nad on sala ebajumala teenijad.

Ülesanne: Näita, kuidas jelle läbi sala ebajumalat teenitakse, et Sumala pääle üle kõigi asjade ei loodeta!

Keel on käes olewal ajal suur hulk iseäranis sala ebajumala teenijaid. Need on niisugused, kes iseenele ühe mõtete kujutuse on Sumalast teinud, niisugused, kes küll nime poolt ristiniimesed on ja Jeesuse nime kannawad, aga südamega ristiusust ja tõsifest Sumalast on lahkunud. Neile olgu apostli Joannese sõna kõrwadesse ja südamesse hüütud:

2. Joann. 9: „Kes üle astub ja ei jää mitte Kristuse õpetuse sisse, sell ei ole Sumalat; kes Kristuse õpetuse sisse jääb, sellel on nii hästi Isa kui Poeg.“

Nõnda näeme, kelle süda Sumalast lahkunud on, kes Sumalat üle kõigi asjade ei armasta, ei kardada, üle kõigi asjade tema pääle ei looda, et need kõik sala ebajumala teenijad on.

Neile, kes inimesi enam armastawad, kui Sumalat, ütleb Sumal oma sõnas

Matt. 10, 37: „Kes isa ehk ema enam armastab kui mind, see ei ole mitte minu wääriline. Ja kes poega ehk tüdart enam armastab kui mind, see ei ole mitte minu wääriline.“

Edasi mammona teenijatele ütleb ta

Matt. 6, 24: „Ükski ei wõi kaht ühandat teenida, sest ehk tema niiklamb tõist ja armastab tõist, ehk hoitab tõise poole ja põlgab tõist ära. Teie ei wõi mitte Sumalat teenida ja mammonat.“

Ja jälle muu hinude teenijatele

Kol. 3, 5: „Kõik kuri hinu ja ahnus on wõera jumala teenistus.“

Lõppeks näitab ta ka muu asjade armastuse tühjust

1. Joann. 2, 15. 17: „Ärge armastage mitte maailma, ega seda, mis maailmas on; kui keegi maailma armastab, selle sees ei ole mitte Isa armastust. Ja maailm läheb hukka, ja tema hinu; aga kes Sumala tahtmist teeb, see jääb igaweste.“

Neile, kes muud enam kardawad kui Sumalat, lasseb ta kuulutada

Apost. 5, 29: „Sumala sõna peab enam kuulutama, kui inimeste sõna.“

Kes muu pääle enam loodawad, kui Sumala pääle, ütleb ta prohwetii juu läbi:

Sereni. 9, 22. 23: „Ärgu kiidelgu tark omast tarkusest, ja ärgu kiidelgu wägew mees omast wäest, ärgu kiidelgu rikas omast rikkusest; waid kes tahab kiidelda, see kiidelgu sellest, et ta targa meelega on, ja mind tunneb, et mina olen Jehowwa, kes teeb hääd ja mis kohus ja õige on maa pääl; sest need asjad on mu meele pärast, ütleb Jehowwa.“

Edasi ütleb Jeremiia

17, 5: „Ära neetud on see mees, kes loodab inimeste pääle, ja paneb liha omaks käewarreks (s. o. ja loodab oma jõuu pääle) ja lahkeb Jehoowast oma südamega ära.“

Saalomon õpetab

Õpet. s. 3, 5: „Looda Jehoowa pääle, ja ära toeta ennast mitte oma mõistuse pääle!“

Siis kuulutab weel Sumal apostli suu läbi

1. Tim. 6, 17: „Käsi neid, kes rikkad on, et nemad ei pea suurelised olema, ega kaduma rikkuse pääle lootma, waid elawa Sumala pääle.“

Wiimaks astub Sumal oma käsu keelamise-sõnadega ka kõigi sala ebajumala teenijatele wasta üteldes: „Sul ei pea mitte tõisi jumalaid olema minu kõrwas! Sa ewangelist Joannes manitseb isalikult

1. Joann. 5, 21: „Lapsukesed, hoidke wõera jumalate eest!“

Ülesanne 1: Ütle üles, missugustes püha kirja salmides ja sõnades Sumal iseäranis sala ebajumala teenistust keelab!

„ 2: Seleta ära, mill wiisil meist esimese käsu keelamine saab kuulnud!

Meie oleme nüüd tähele pannud, mis Sumal esimeses käsus keelab. Aga tema käsib ka midagi.

Kui näituseks kuningas oma alama wastu ütleb: Sa ei pea minu kõrwas ühtigi tõist kuningat teenima! siis ta keelab ja käsib selle ütelsega ühtlase. Ta nõuab, et ta alam mitte ühtegi tõist kuningat ei teeniks, ja tahab, et ta üksi teda teeniks.

Miisama nõuab Sumal oma käsu sõnadega, et meil ühtegi tõist Sumalat ei pea olema ja et meie ühtegi tõist Sumalat ei teeni ja auusta, waid et meil üksi tema Sumalaks on ja et meie üksi teda teeniksime ja auustaksime.

Lutherus on wäga iluste ära seletanud, et meie siis Sumalat õiete teenime, kui meie teda üle kõigi asjade kardame, armastame ja tema pääle loodame (teda usaldame). Sumala kartus, Sumala armastus ja Sumala usaldus (lootus) on see, mis Sumal esimeses käsus käsib.

Ülesanne: Seleta ära, kudas ja mis esimene käst käsib!

Sumal oli Adamale öelnud: Mill päewal ja selle puu wiljast sööd, saad ja surema. „Adam oli Sumala wasta sõna kuulmata olnud ja oli keeldud puu wiljast söönud. Ta oli Sumala keelu üle astunud ja pidi nüüd karistust ootama. Ta peitis ennast puude warju ära. Kui Sumal tema järele hüüdis, siis ütles ta:

Ma kartsin. Meie nimetame seda tundmist, mis inimesel on, kui ta kellegilt midagi paha ootab, kartuseks. Adam ootas Jumalalt karistust; ta kartis Jumalat pärast Jumala keelamise üle astmist ehk patu tegemist.

Eaps kardab võerast inimest, sest et ta sellelt midagi paha arwab tulewat. Ehk mõni laps kardab siis wanemaid, kui ta kurja on teinud. — Drjad kardawad oma isandaid, et nad neid karistada wõiwad. — Waarao kartis ka Jumalat, sest et Jumal suuri karistusi ta pääle pani, aga ta ei kartnud Jumala wasta pattu tegemast. — Saul kartis ka, kui ta Jumala käsu üle oli astunud. Tal oli kuri südame-tunnistus, kes talle rahu ei annud. Nõndasama oli lugu Rainiga.

Niisugust kartuse tundmist, mis selle läbi sünnib, et keegi tõiselt midagi paha ehk karistust ootab, nimetatakse sulase põlwe kartuseks.

Ülesanne: Seleta näituste waral ära, mis on sulase põlwe kartus!

Niisugust kartust ei nõua Jumal mitte. Katsume tõist sugu kartust, mida Jumal nõuab!

Soosep oli Potiwari maja ülewaatajaks saanud. Potiwari naene püüdis teda awateleda kuenda käsu wastu pattu tegema, abielu rikkuma. Aga Soosepil oli Jumal filmade ees, ta mõtles koha Jumala pääle, ja see hoidis teda pattu tegemast, sest ta hüüdis:

(1. Moos. 39, 9): „Kuidas peaks mina seda suurt kurja tegema ja Jumala wasta patma?“

Soosep ei tahtnud oma üle astumisega Jumalat kurbastada. Ta auustas oma Jumalat, et ta tema käsku kuulis, ta kartis teda wihastada, ta kartis Jumalat õieti.

Hää laps ei astu ka mitte oma wanemate keelu üle, ja kui ta kiusatud saab nende käsu wastu tegema, siis mõtleb ta koha oma wanemate pääle. Need seiwad ta filmade ees. Ta mõtleb selle pääle, kudas need ennast tema sõna kuulmata oleku üle kurwastama saaksiwad, ta auustab neid ehk kardab neid, ja ei astu mitte üle nende käsu.

Nõndasamuti on hääd koolilapsed oma koolmeistrite wastu, hääd alamad oma ülemate wastu. Nad kardawad neid.

Niisugust kartust, kus keegi ikka oma töö ja toimetuse juures selle pääle mõtleb, mis see tõine senna juurde saaks ütleva, kes koha kõik seda tegemata jätab, mis seda tõist kurwastama saaks ehk mis selle keelu wasta oleks, kes seda auustamisest tõise wastu tegemata jätab, mis ta ehk muidu oleks teinud, niisugust kartust hüütakse lapse põlwe kartuseks. Ja niisugust kartust nõuab

Jumal. Kes sedamööda iga oma töö juures ikka Jumalat filmade ees hoiab ja küsib, mis Jumal senna juurde ütleb, kes Jumala käsu järele teeb, aga Jumala keelamise vastu ei tee, see kardab Jumalat õieti. Sellepärast manitseb waga Doobias oma poega

Doobia r. 4, 5: „Kõik oma eluaeg, poeg, mõtle Issanda meie Jumala pääle, ja ära püüa mitte pattu teha, ega üle tema käs-kude minna!“ (mõttele ikka see pääle, et Jumal igas kohas ja kõige teadja on, kardada ja armastada teda, et ja ühtegi pattu ei teeks!

Ülesanne: Seleta ära näituste waral, mis sugust kartust Jumal meilt nõuab!

Nagu hää lapsle ta lapselik kartus armastusest ja auustamisest wanemate vastu tuleb, nii tuleb ka inimesele lapselik kartus Jumala vastu Jumala armastamisest ja auustamisest. Meie mõtleme selle pääle, et Jumal maailma Looja on ja meie tema loomad ning Teesuse Kristuse läbi tema lapsed oleme, meie mõtleme, et ta kõigewägewam, kõigetargem ja püha on, kes pattu sallida ei wõi, et ta õige on, kes pattusid karistab. See mõte saadab meid patu kahetsemisele ja teeb meid alandlikuks. Aga see mõte, et Jumal armuline ja helde on, hoiab meid meele ärarheitmise eest, mille fiske jumalakartmatad ehk hõelad langewad (Saul). Sellest kõigest näeme, kui kallis asi lapselik Jumala kartus on. Meie saame nüüd neist sõnadest, mis Daawet omas laulus räägib, palju paremast aru. Tema ütleb

Pf. 111, 10: „Jumala kartus on tarkuse algus.“

Ta Saalomon tunnistab

Spet. 16, 6: „Jehoowa kartus saadab kurjast lahkuma.“

Meie mõistame ka nüüd, miks Daawet jumalakartlikku õnjaks kiidab. Ta hüüab

Pf. 112, 1: „Wäga õnnis on see mees, kes Jehoowat kardab!“

Ta jälle toises kohas

Pf. 33, 8. 9: „Kõik maa kardab Jehoowat, kõik kes maa pääl elawad, kartku tema eest. Kui tema ütleb, siis see sünnib, kui tema käsib, siis see seisab walms.“

Ta prohwet hüüab

Jerem. 10, 6. 7: Ükski ei ole olemas, kui sina, oh Jehoowa! Suur oled sina, ja suur on sinu nimi wõimuse poolest. Kes ei peaks sind kartma, ja kuningas! sest sulle sünnib see.“

Ülesanne: Seleta ära, mis mõtted peawad meid taga kihutama, Jumalat lapselikult kartma!

Jumal nõuab, et teda üle kõigi asjade peab kardetama. Rudas Jumalat üle kõigi asjade kardetakse, näitawad järgmised mehed:

Sadrach, Mesach ja Abed-Nego; Taaniel; ristija Joannes; Peetrus ja Joannes ja palju teisi. Kõik need mehed teadsivad, et Jumalat tuleb enam karta, kui inimesi, ja tegivad selle järele. Ei ole ükski taewas ega maa pääl nii suur, kui Issand minu Jumal, kes on kuningate kuningas ja isandate Issand. Sellepärast õpetab Jeesus

Euuf. 12, 4. 5: „Arge kartke neid, kes ihu ära tapawad, ja ei wõi pärast ühtegi enam teha. Aga kartke teda, kellel pärast äratapmist meelewald käes on põrgusse heita. Tõest mina ütlen teile: teda kartke!“

Ülesanne: Seleta näituste waral ära, kuidas Jumalat üle kõigi asjade kardetakse!

Lõppeks tahame weel kuulata, mis Jumal neile ütleb, kes jumalakartmata on. Püha kiri nimetab neid ka hõelateks. Neist ütleb Daawet

Pf. 14, 1: „Hõel mõtleb omas südames: ei ole Jumalat; nemad teewad nurjatunud ja hirmsad teud, ei ole seda, kes hääd teeb.“

Ja Saalomon tunnistab

Õpet. 4, 19: „Selate tee on nõnda kui hirmus must pimedus; nemad ei tea mitte, kus pääl nemad saawad komistama.“

Aga Jeesaja kuulutab nende karistuseft

Sej. 48, 22: „Hõelatel ei ole ühtegi rahu, ütleb Jehoowa!“

Ja Daawet annab teada

Pf. 73, 19: „Nemad saawad otja, nemad lõpewad otja juure hirmu pärast.“

Ülesanne 1: Ütle üles, mis sugused sõnad Jumal hõelate kohta on kuulatanud!

„ 2: Räägi Jumala kartuseft!

„ 3: Loe järele, mis waga Siirak oma raamatu esimeses päätüftis Jumala kartuseft räägib!

Daawet ütleb: „Jumala kartus on tarkuse algus.“ Selle järele on weel ülemat tarkust, kui Jumala kartus. Nõnda on lugu, sest Siirak, kes Jumala kartust wäga kalliks asjaks kiidab, ütleb

Siirak 1, 10: „Issanda armastus on tarkus, mis auustamise wäärt.“

Siirak seab sellega Jumala armastust ülemaks, kui Jumala kartust. Selle juures on tal täis õigus. Katsume seda näituste waral seletada.

Üks laps tahab midagi kurja teha, aga ta saab emast tagasi hoitud, kes lapsela isa paha meelt ja karistust meelde tuletab. Laps kardab isa ja ei tee seda kurja. Kartuse pärast on ta sõnakuulelik.

Õine laps selle wastu armastab oma isa. Ta mõtleb üksi selle peale, kuidas ta oma isa sõna kuulmise läbi rõõmustada võiks; ta teeb mõnda hääd asja weel ennemalt, kui isa käskinud on. Ta on armastuse pärast sõnakuulelik.

Muidugi mõista on isal wiimaseft lapseft suurem rõõm.

Reist näituseft võime selgeste aru saada, et kartuse ja armastuse wahel wahel on. Apostel tähendab ka seda wahet õeldes

1. Joann. 4, 18: „Kartust ei ole mitte armastuses, waid täis armastus ajab kartuse wälja, sest kartusel on walu; aga kes kardab, see ei ole mitte täieks saanud armastuses.“

Täieste sõna kuulda on raske. Ka hääd lapsed effiwad sagedaste ja peawad wanemate karistust kandma. Aga mida enam nad oma wanemate sõna armastuseft kuulewad, seda enam kaub kartus nende südameft. Sellepärast weel kord: Jumala kartus on kaunis ja kallis, ja wäga õnnis on see mees, kes Jumalat kardab. Aga Jumala armastus on weel kaunim. Meie Jumala kartus peab enam ja enam Jumala armastuseks selgima.

Ülesanne: Wõrdle Jumala kartust Jumala armastusega!

Hääd lapsed hoiawad ifka oma wanemate poole, nad on hää meelega nende juures, ja kui neid sääl ei ole, siis mõtlewad nad wanemate pääle. Nad on ifka südameft wanematele sõnakuulelikud ja tahawad hää meelega wanemaid rõõmustada. Hääd lapsed armastawad oma wanemaid.

Kes tõist armastab, see hoiab oma südamega selle poole. Wäga nähtawalt õpetab meile seda Rutu lugu. Rutt ei tahtnud mitte omast ämmast lahkuda, waid ta ütles: „Kuhu sina lähed, senna lähen ka mina; surm üksi peab mind sinust lahutama.“ Need sõnad on täis armastust ja tõendawad Saalomoni sõnu: „Armastus on tugewam kui surm.“

Jumala armastusega on lugu nõndasamuti. Kui sellepärast Daawet ütleb Ps. 63, 9: „Mu hing hoiab sinu (Jumala) poole“, siis võiks ka selle asemel seista: Mu hing armastab Jumalat. Hing tähendab siin südant. Südames on armastus.

Celi pojad ei armastanud omas südames oma isa, sest nad ei kuulanud tema sõna. Isa manitses: Urge tehke paha! Aga nemad ei pannud seda tähele. Sõnakuulmata olek ei wõi armastajast südameft tulla, waid armastaja laps tunnistab oma armastust sellega teu läbi üles, et ta sõna kuuleb.

Abjalom ei kuulnud oma isa sõna, ta ei armastanud oma isa. Kapernaumi sõa pääliku sulased kuulsiwad oma ülema sõna, sest nad armastasiwad teda. Priitahklikus sõnakuulmises ilmutab ennast armastus.

Sumal on meile oma tahtmist oma käskude läbi ilmutanud. Kui meie sellepärast hää meelega Sumala käskusid peame, siis auustame teda. Seda õpetab meid ka apostel

1 Joann. 5, 3: „See on Sumala armastus, et meie tema käsu sõnad peame, ja tema käsu sõnad ei ole mitte raske.“

Lapsed armastavad oma wanemaid, sest et nad neilt kõik anded saavad. Wanemad annavad andid armastusest lastele. Nende anded on siis armastuse anded. Lastel ei ole warandust vastu anda. Uga nad woiwad wanemaid selle läbi palju rohkem rõõmutada, kui nad hää meelega ja priitahtlikult wanemate sõna kuulewad, Priitahtlikus sõnakuulmises ilmutab ennast õige laste vastu armastus.

Sumal annab meile ka armastuse andeid. Apostel Jakobus ütleb 1, 17: „Kõik hää andmine ja kõik täis and on ülewelt ja tuleb maha walguse Sfalt.“

Meie ei wõi Sumalale jälle muud vastu kanda kui — oma südant, südant, mis täis armastust on ja kes seda ilmutab priitahtlikus sõnakuulmises Sumala vastu. Ta ei taha ka muud, kui seda, sest ta hüüab

Õpet. 23, 26: „Anna, mu poeg, oma süda mulle, ja su meel hoidku minu wiisid (käsud)!“

Hää meelega ja priitahtlikult Sumala käskude täitmine olgu meie tänu Sumala armastuse eest. Kes Sumalat armastab, see hoiab oma südamega Sumala poole, see täidab tema käskusid hää meelega ja priitahtlikult. Seda oleme eesjewiswaißt näitustest õppinud.

Ülesanne: Seleta näituste waral, mis on Sumalat armastama!

Sumal nõuab, et teda ülekõigi asjade armastatakse. Kudas seda teha, õpetab meile Sijsaki ohwerdamine. Abraham oli walmis oma kõige kallimat wara Sumalale ära andma. Ta armastab Sumalat enam, kui oma poega. Kes nõnda Sumalat armastab see armastab teda üle kõigi asjade. Nõnda armastasiwad teda Paulus (loe Apostl. 21, 13) ja kõik kõijed apostlid. Nad oliwad walmis armastusest Sumala vastu oma kõige kallimat wara, oma elu, ohwerdama.

Taawetiga wõisiwad nemad tunnistada

Ps. 73, 25. 26: „Kes on mulle taewas armsam kui sina! Kui ma sinu juures olen, ei himusta ma ühtegi siin maa pääl. Kui mu liha ära lõpeb ja mu süda ka, siis oled sina, Sumal, mu südame kalju ja mu oja igaweeste.“

Ülesanne: Seleta näituste waral, kudas Sumalat üle kõigi asjade armastatakse!

Apostel Joannes ütleb omas

1. raam. 4, 19: „Armastagem teda, sest ta on meid esite armastanud.“

Ta säälsamas päätükkis 16. salmis:

„Sumal on armastus. Kes armastuse sisse jääb, see jääb Sumala sisse ja Sumal tema sisse.“

Sumal on meile ihu ja hinge annud, ja kõik, mis meie esimeses usu-õpetuse tükkis tunnistame. Ta hoiab ja kaitseb meid ja laseb meid oma armu igal päeval uueste tunda saada. Ta on kõige ülem wara, ilma kelleta muu midagi ei maksa. Ta on meile oma armsa Poja ära päästjaks kinkinud ja meile palju waimulikku andeid jaganud, mis läbi sellest suurest armust osaliseks wõime saada. Sumal on armastus; ta on meid enne armastanud. Kas see ei peaks meid ajama teda üle kõigi asjade armastama? Kas see ei sunni meid waga lauliku Gellertiga hüüdma:

„Kui suur on Issand, sinu heldus!

Oh, keda see ei liiguta?

Oh, keda sinu armu selgus

Ei ajaks sind siin tänama?

Su armu tahan kuulutada,

See olgu armu kohus mul.

Ei wõtnud sa mind unustada,

Sest püüan täna anda sull.“

Kas see ei peaks meid Taawetiga tunnistama ajama

Mt. 19, 2. 3: „Jehoowa, sind armastan ma südamest, miuu wägi.

Jehoowa on mu kalju ja mu tugew linn ja mu ärapäädija.

Mu Sumal on mu kalju, kelle juurde ma kippun, minu kilt ja mu abisarw, mu kõrge warjupaik.“

Tah, kes Sumalat üle kõigi asjade armastab, see jääb Sumala sisse ja Sumal tema sisse, sellel on kõik, taewas ja maa, õnn ja õnnsus. Sellepärast ka Jeesus ütleb, et Issandat oma Sumalat kõigest omast südamest, hingest ja meelest armastada ülem ja esimene suur kaju sõna on.

Ülesanne: Seleta ära, miks Sumalat üle kõigi asjade armastama peame!

Mõned inimesed arwawad jelle läbi diete Sumala armastust üles näitawat, kui nad ühte wiisi hüüawad: „Issand, Issand!“ aga ei tee Sumala tahtmist. Teised arwawad Sumala armastust üles tunnistawat, kui nad nõnda waestele andid annawad, nagu kirjatundjad ja wariseerid, ehk üfsikuisse kohtadesse lähewad, nagu mungad ja nunnad. Nende juures on küll wäljaspoolded tähed näha, aga nende süda on armastuseta ja külm. Mõned kiufawad tõisi usulisi taga ja arwawad sellega diete armastust Sumala wastu üles näitwat.

Rõõd tühi pettus. Tõsist Sumala armastust tunnukse sellest, kes Taawetiga wõiwad mitte üksi suuga, waid ka südamega öelda

Pf. 119, 72: „Su käsu õpetus on mulle kallim kui tuhat kulla ja hõbe tükki.“

Apostel Joannes annab meile proowi teada, kuidas õiget Sumala armastust tunda. Ta ütleb oma

1. raam. 4, 20. 21. salmis: „Kui keegi ütleb: Ma armastan Sumalat, ja wihkab oma wenda, see on walelik; sest kes ei armasta oma wenda, keda ta näeb, kuidas see wõib Sumalat armastada, keda tema mitte ei näe? Kes Sumalat armastab, see peab ka oma wenda armastama.“

Ligemise armastuse põhi on selle järele Sumala armastus. Kes Sumalat õiete armastab, see armastab ka ligemist, ja kes ligemist ei armasta, see ei armasta ka Sumalat. Nõnda näeme, et „armastus on seaduse täitmine.“

Paulus ütleb Ebreja rahwale

12, 6: „Keda Issand armastab, sellele annab tema hirmu (seda karistab tema).“

Nagu isa wahel oma last karistab, et teda õigele teele juhata, ja seda nimelt armastusest, nõnda karistab ka sagedaste Sumal inimesi, ja niisama armastusest, nagu nimetatud salm ütleb. Tal on iga kord oma armu nõuu sääl juures, ehk meie küll kohe seda ei märka. Nagu hää laps isa karistamise pärast millalgi isa armastuse juures kahtlaseks ei lähe, nõnda ei saa ka hää inimene wiletjuse päiwil ualgi Sumala armu juures kahtlaseks, waid ta loodab kindlaste Sumala armu ja abi pääle. Ta armastus Sumala wastu ei kõigu, waid Tiobiga ütleb ta kõige juurde: „Sumala nimi olgu kiidetud! Niisugune armastus on ka tõsine armastus, ja kellel see on, tunnistab lauluga

Nr. 181, 1: Arm! kes sa mind oled loonud
 Oma näu järele;
 Arm! kes patu wastu toonud
 Dnnistust mu hingele;
 Arm, find ära walitsen,
 Et su päralt ikka jään.“

Ülesanne: Räägi, kuidas meie tõsist armastust Sumala wastu üles tunnistame!

Kes Sumalat õiete armastab, see loodab ka Sumala pääle, see usaldab Sumalat. Seda kuulsime wiimses näitusel. Nii pea kui usaldus ehk lootus Sumala wastu inimese südamest lõpnud on, nii pea on ka armastus kadunud. Usalduseta, lootuseta meel ehk umbusaldus on armastuse surm. Seda näeme Gewa juurest.

Madu jõudis umbusaldust Sumala vastu ta südames äratada ja kobe oli õige Sumala kartus ja armastus otsas. Sellepärast nõuab ka Sumal meilt tema vastu usaldust ehk lootust.

Mis see on: Sumala pääle lootma (ehk Sumalat uskuma, usaldama), tahame näituste waral enestele selgeks teha.

Kui Daawet alles noormees oli, tuliwad Wilistid Iisraeli wasta taplema. Suur Koljat nõudis enese wasta kassikwõitlusele. Keegi ei julgenud minna. Daawet tahtis seda teha. Saul ei tahtnud lasta, sest et tal Daaweti jõuu kohta usaldust ei olnud. Aga Daawet mõistis tema usaldust äratada sellega, et ta temale oma wõitlemist löwi ja karuga rääkis. Ta lõpetas nende sõnadega: „See Iisand, kes mind löwi ja karu käest on päästnud, see saab mind ka ära päästma selle Wilisti mehe käest.“

Daawet wotis kindlast Sumalalt abi ja see wotamine ei olnud ilmaasjata; ta sai wõitu.

Sumala pääle lootma, Sumalat uskuma, usaldama on seda mööda kindlast wotama, et kui meie oma jõud ei jäkfa, siis Sumal meid oma wäega aitama saab.

Jakob Laabani juurde minnes, niisama säält tagasi tulles, wotas kindlast Sumalalt abi, ja Sumal aitas teda. Jaakob lootis Sumala pääle. (Küideon. Abraham kodust minnes, Kedorlaomeri vastu minnes tõutatud poega wotes ja ohwerdades re.)

Kui lapsele midagi puudub ja ta seda oma isalt palub, siis wotab ta kindlast, et isa seda temale saab andma; ta loodab isa peale. Sa wõid mitu kord lapsele öelda, et isa talle andma ei saa, aga laps ei jäta oma lootust ja usaldust sellegi pärast maha. Niisugune lootus on õige lootus, mida ka Sumal nõuab.

Selle järele wõime ka öelda: Sumala pääle lootma on: Kõik hääd ja abi lapselikult usaldusega Sumalalt paluma ja wotama.

Ülesanne: Seleta lugude waral ära, mis on Sumala pääle lootma!

Sumal nõuab, et üle kõigi asjade tema pääle loodetakse.

Kirjatundja Esra, keda wägew Pärsia kuningas Artasasta auustas, rääkis sellele Iisraeli Sumalast ja tema wägewusest. Sumal juhatas kuningas südant, et ta Esrale luba andis nende Iisraeli inimestega, kes ise soowiswad, Jeruusalemma tagasi tõtata. Palju rahwast oliwad walmis minema. Et tee Pärsia maalt Jeruusalemma läbi kõrbede käis, kus sagedaste waenlased waritsesiwad, siis oli pruuk, et kuningas palwe pääle salgu sõawäge neile kaitsjaks kaasa andis, kes seda teed käisiwad. Aga Esra ei palunud enesele kuningalt abi, et see mitte ei arwaks, et tema wägewam

on kui Iisraeli Jumal, kellest Esra temale oli rääkinud ja et nõnda Jumala auu kuninga silmas ei saaks vähendatud, Esra pani oma lootuse täieste Jumala pääle. Ta palus ise ja lastis kõigi paluda ja Jumala ette ennast alandada, et Jumal neile kaitsjaks wõtaks olla. Ja et Jumal kõrkidele wasta paneb aga alandlikkudele armu annab, seda näeme siin. Ehk küll Esra tunnistuse järele tee pääl waenlasi waritsemas oli, hoidis neid siiski Jumal ja saatis kõik terwelt Jeruusalemma. Artasasta oli wäga wägew kuningas. Esra oleks temalt küll kaitsjaid wõinud paluda, aga tema lootis enam Jumala pääle. Ta uskus seda sõna

Pf. 34, 8: „Jehooa ingel lööb leeri üles nende ümber, kes teda tardawad ja päästab neid lahti.“

Pf. 118, 9: „Parem on Jehooa juurde kippuda kui würtide pääle loota.“

See oli lootus üle kõigi asjade Jumala pääle. Kõik need, kes Jumalat üle kõigi asjade kartsiwad ja armastasiwad, nagu Abraham, Joosep, Daaniel, kolm meest tulises ahjus, Manasse rc. lootsiwad ka üle kõigi asjade Jumala pääle.

Ülesanne: Seleta ära lugude waral, mis see on: Jumala pääle üle **kõigi asjade** lootma!

Sagedaste leitakse ka wale lootust. Niisugune wale lootus on Jumala kiusamine s. o. Jumala käsu wasta tegemine ja siiski temalt abi ootamine, nagu näituseks: Eiisk ei tee tööd ja ootab siiski Jumalalt leiba; haige ei pruugi rohtu ja loodab siiski terweks saawat; hoolimata käib kergel meelel külma käes kerge riietega ehk saadab mõnel muul hoolimata wiisil enese terweise kahju ja loodab, et Jumal teda kaitsma saab; patune jääb oma pattudesse elama ja loodab siiski Jumalalt andeksandmist leida (aga loe Pf. 50, 16—23!); mõni paneb käed rüppe ja ei tarwita õnnetuse juures Jumalalt tema kätte antud abi-nõuusi (nagu mõned jääwad wah-tima, kui pikkest maja põlema süüdatud saab, millal nad ometi kustutama peaksiwad; mõned aga tarwitawad nõuusi, mis awitada ei wõi (teewad ebausju tükkisid); mõned ootawad, et Jumal äkiste imetähte peab tegema, nagu mõnda nähtawat inglit abiks saama rc. Kõik see on wale lootus, sest et see Jumala kiusamine on.

Ülesanne: Räägi, mis sugust wale lootust ja ebausku peetakse!

Siget lootust Jumala pääle leiame Sakobi juures. Kui ta Laabani juurest tagasi tuli, anti temale teada, et ta wend Gesaw suure wäe hulgaga temale wasta tulla. Sakob ei jätnud midagi katsumata, mis ta Jumalast antud mõistus talle õpetas: Ta saatis

Gesawile saadikud kingitustega wastu. Siis jautas ta oma pere ja wara kahte hulka, et kui Gesaw esimese hulga ära hääwitab, siis tõine weel pääseda wõiks. Kui ta nõnda kõik oli teinud, mis teda ta mõistus juhatab, jättis ta kõik muu Sumala hoolde. Ta palus Sumalalt abi ja lootis kindlaste, et Sumal teda saab ära päästma.

Dige lootus oli Luterusel, Hušsil, Paul Gerhardil ja kõigil wagadel kannatajail ja kindla usuga meestel.

Iseäranis tunnistatakse hädas ja kiusatuses üles, kas Sumala kartuses, armastuses ja lootuses kindel ollakse. Sest sagedaste wiibib Sumal abiga. Uga kes otsani kindlaks jääb ja Taawetiga tunnistab

Pf. 18, 30: „Oma Sumalaga murran ma wäe hulga maha ja oma Sumalaga hüppan ma üle müüri!“

seda ei jäta Sumal ka maha, waid kui ta katsumise ja karistamise aeg on mööda läinud, siis lasseb Sumal jälle oma armu palet ta pääle paisata.

Miks Sumal sagedaste ka wagadele karistust kanda annab, seda õpetab Siobi lugu. Harjutamise läbi saab inimene harjutawas asjas tugewaks. Sumal jaadab inimesele mõndasugust äpardust, et ta ennast Sumala kartuses, armastuses ja usalduses wõiks finnitada.

Ülesanne: Räägi õigest lootusest Sumala pääle!

Küll on meil asja õiete ja üle kõigi asjade Sumala pääle loota.

Esiteks on Sumal kõige wägewam ja kõikides kohtades, kes jõuab ja wõib awitada.

Tõisiks on Sumal kõige heldem ja armulisem, kes meid tahab awitada. Seda on ta meile tõutanud ja oma sõna läbi üles tunnistanud ning oma tegude läbi finnitatud.

Tegusid oleme juba küllalt tundma õppinud ja wõime neid iga päew inimeste elus näha.

Meie tahame weel mõned kallid tõutused ja salmid südamesse tallele panna, mis igal ajal ja iseäranis ahastuse päiwil meile toeks wõiwad olla.

Sumal ütleb waga Taaweti suu läbi

Pf. 50, 15: „Hüüa mind appi ahastuse päewal, siis tahan ma sind wälja kiskuda ja sina pead mind auustama.“

Ta jälle apostli läbi

1. Peetr. 5, 7: „Heitke kõik omad mured tema (Sumala) pääle, sest tema muretsseb teie eest!“

Edasi manitseb laulik

Pf. 37, 5: „Weereta Sehoowa pääle omad teed ja looda tema pääle, küll ta toimetab kõik hästi!“

Siiraf 2, 6: „Uju teda, siis ta tuleb sulle appi; sea oma teed hästi ja looda tema pääle!“

Pf. 42, 12: „Dota Sumalat, sest ma tahan teda weel tänada; ta on mu pale juur õnnistus ja mu Sumal.“

Room. 8, 31: „On Sumal meie eest, kes võib meie wasta panna?“

Pf. 62, 2: Ükspäinias Sumala juures on mu hing wait, tema käest tuleb mulle abi.“

Pf. 23, 4: „Ka siis, kui ma käin surma warju orus, ei karda ma kurja, sest et fina minuga oled.“

(Eoe ka weel enne salm 1—3!

Jes. 59, 1: „Waata, Jehoowa käsi ei ole lühikejeks läinud, et ta ei jõuaks ära päästa, ja tema kõrw ei ole raskest saanud, et ta ei jõuaks kuulda.“

Jes. 26, 4: „Lootke Jehoowa pääle igaweste, sest Isfanda Jehoowa sees on igawene kalju!“

Jes. 43, 1—3: (Waata I. k. 22!)

Pf. 121, 1. 2: „Ma tõstan omad filmad üles mägede poole, kust mu abi tuleb! Mu abi tuleb Jehoowa käest, kes taewa ja maa on teinud.“

Pf. 13, 6: „Alga mina loodan su helduse pääle; mu süda peab wäga rõõmsaks jaama su abi pärast; ma tahan Jehoowale laulda, et ta mulle hääd teeb.“

Ülesanne: Seleta ära, miks meil asja on Sumala peale üle kõigi asjade loota!

Kindlat lootust Sumala pääle tunnistawad üles järeleiswad laulud. Oleks soowida, et nad loetud ja pähä õpitud saaksiwad.

Nr. 167: „Kes Sumalat nii lasseb teha, x.“

Nr. 172: „Mis waewab sinu südant, x.“

Nr. 328: „Mis Sumal teeb, on ilka hää, x.“

{Nr. 439: „Meil tuleb abi Sumalast, x.“

ehk {Nr. 445: „Üks kindel linn ja warju paik, x.“

Esimene käsk on kõige ülem käsk (Waata I. k. 21!). Sumal nõuab temas inimese terwet südant omale. Kui süda Sumala pärast on, siis on ka sõnad ja teud tema meele järele. Kes esimese käsu on täitnud, see on siis ka kõik teised käsud täitnud, sest et Sumala armastuse sees ligemise armastus juurdub (waata I. k. 21!). Sellepärast algab Lutherus iga järgmise käsu seletust sõnadega: „Meie peame Sumalat kartma ja armastama!“

Tõine käst.

Sina ei pea mitte Sumala oma Issanda nime ilma asjata suhu wõtma, sest Issand ei jäta teda mitte nuhtlemata, kes tema nime kurjaste pruugib.

Mis see on?

Meie peame Sumalat kartma ja armastama, ei meie tema nime juures ei nea, ei waimu, ei lausu, ei waleta ega peta; waid et meie teda kõige häda sees appi hüüame, palume, kiidame ja täname.

Sumal keelab tõises käsus oma nime kurjaste pruukimist. Katsume sellepärast: Mis on Sumala nimi?

Inimest hüütakse nime järel. Inimese nimi on sõna, millega teda nimetatakse ehk hüütakse. Kui meie Sumalat nimetada ehk hüüda tahame, siis peame ta nime teadma. Moosese küsimise pääle ütles Sumal temale oma nime.

2. Moj. 3, 15: „Jehoowa, teie Sumal, see on minu nimi igaweste, ja nõnda peab mind hüütama põlwest põlweni.“

Käskusid andes nimetas ta ennast Sumalaks ja Issandaks. Abrahamile ütles ta, et ta kõigewägewam olla. See on ta oma-
dus ja selle järele hüütakse teda ka sagedaste Kõigewägewamaks. Pääle selle nimetatakse teda weel Igaweseks, Loojaks, Isaks, Seebaotiks. Tal on weel palju tõisi nimesid, mis läbi ta meile ennast omas kolmes olemises on ilmutanud, nagu Teesus, Poeg, püha Waim, ic. Igal ühel tema nimedest on oma tähendus. Nad ütlewad ka, misjugune Sumal on, ja annawad meile tema auust tunnistust.

Pf. 111, 9: „Püha ja kartuse wäärt on tema nimi.“

Need nimed on üksi tema omad ja ei wõi keegi muu ennast nende nimedega nimetada. Sumala nimi on selle järele iga üks kirja sõna, millega Sumal iseennast on nimetanud ja meile oma auu ilmutanud.

Ülesanne: Seleta ära, mis on Sumala nimi!

Sumala nime ei pea meie ilma asjata ehk kergel meelel suhu wõtma, sest see on Sumala nime kurjaste pruukimine.

Kui lapsed wanemate jutu wähele räägiwad, siis räägiwad nemad ilma asjata. — Kui laps tõist hüüab, aga teda ei tarwita, siis on ta tema nime ilma asjata suhu wõtnud. — Kui üks laps tõist nime järele hüüab ja selle küsimise pääle: „Mis sa tahad?“ wastab: „Si midagi“, siis on see tõise nime kergel meelel pruukimine.

Aga mõned teewad Sumala püha nimega just nõndafama; nad wõtawad teda asjata suhu ja räägiwad tõemeeleta ja auusta-

misjeta Jumalast. Sagedaste hüüdwad nad ka Jumala nime ilma asjata, ja kui Jumal küsib: „Mis sa tahad?“ on ka nende vastus: „Ei midagi.“ Kui ära ütlemata fergemeel see on mõtlemata Jumala püha nimega nõnda mängida!! — Jumala nime wõetakse weel ilma asjata suhu, kui mõtlemata palwet peetakse (sagedaste nende palwete juures, mis päha on õpitud ehk raamatust palutakse). Mõned räägiwad nõndasama fergel meel el pühist asjadest, nagu piiblist, Jumala teenistusest, pihtimisest, püha õhtu sööma-ajast, igawesest elust, w. Kurjad inimesed teutawad päälegi Jumalat. See on suur kurjus, see on kõik Jumala nime kurjaste pruukimine. Aga Jumal ütleb

Kalat. 6, 7: „Ärge efsige mitte! Jumal ei anna ennast mitte pilgata!“

Ülesanne: Räägi kudas Jumala nime ilma asjata suhu wõetakse ja fergel meel el nimetatakse!

Jumala nime pruugib weel pääle selle see kurjaste, kes tema nime juures neab, wannub, lausub, waletab ehk petab.

Kui Daawet oma poja Abjalomi eest põgenemas oli, ja üle Kidroni jõe läks, tuli Siimei, wistas teda kiwidega, söimas teda werekoeraks ja soowis temale Jumala käest kõik kurja (paha). Nõndasamuti tahtsiwad Jeesuse jüంగritest Sakobus (wanem) ja Joannes (Sebedeuse pojad) tuld taewast Samaaria rahwa pääle paluda, et nad mitte Jeesust ei tahtnud wastu wõtta. Need soowisiwad ligemisele Jumala nimel paha. — See on Jumala nime juures needma. Mitu kord kuulufse, kui töö hästi ei ole korda läinud: „Jumal nähku näpud!“ (Jumal wõtku sõrmed ära!) Siin soowid sa ise enesele kurja, sa nead iseennast Jumala nimel. Peetrus needis ka ise ennast. Sää l näed ja oma waenlast, koke põleb su wiha ja sa uputaksid teda leeme lusikasje ära. Sa soowid temale enam kui üks kord, et Jumal temal kõik laseks halwaks ja wiletaks minna ja temale kurja saadaks; sa nead teda Jumala nimel. Jumala nimel needmine on: Pahanduses ehk wihas soowimine, et Jumal meile ehk mõnele tõisele, mõnele elajale ehk ka eluta asjale kurja teeks. Aga püha kiri manitseb

Rõõm. 12, 14: „Dnnistage neid (soowige neile hääd), kes teid taga küsawad, õnnistage ja ärge needke mitte (ärge soowige mitte paha)!“

Ülesanne: Seleta ära, mis on Jumala nime juures needma!

Needmine on suur patt. Meie peame oma ligemist armastama. Aga kes oma ligemist neab, talle kurja soowib, selle südamel elab wiha. Ta julgeb Jumalat appi hüüda oma kurja südame

soowimiste täitjaks! Aga seda küll Jumal ei tee, sellepärast ei ole karta, et niisugune kurja soowimine täide läheb. Saalomon ütleb ka sellepärast

Ïpet. 26, 2: „Nõnda kui lind läheb hulluma ja kui pääsuke ära lendab, nõnda ei tule ilma aegu ärawandumine (needmine) ei ühegi külge.“

Kõik loomad tallitsetakse, aga keelest (kõneft) ütleb

Jakobus 3. 8—10: „Keelt et wõi ükski inimene tallitfeda, seda kurja liiget ei wõi sundida, see on täis surmajat rohtu. Sellega kiidame meie Jumalat Isa, ja sellega sajatame (neame) neid inimesi, kes Jumala sarnaseks on loodud. Ühest suust tuleb wälja õnnistamine ja sajatamine (needmine); ei pea lugu, mu wennad, mitte nõnda olema.“

Nõnda manitseb meid apostel Jakobus.

Kui ja oma suud sajatamiseks ehk needmiseks pruugid, siis ei ole tema enam puhas ja sina ei wõi temaga püha Jumalat kiita.

Sagedaste roojastatakse suud ka weel, kui kuradi nimel kurja soomitakse. Mitu kord kuulufje mõnda ülemeelift karjast oma karjaloomadele kurja soowivat. Pärast läheb ta koju, perenaene paneb temale ehk sellesama lehma piima ette, kelle sisse ta enne kurja on kihutanud, ja ta sööb nüüd selle looma piima!

Niisugust kurja ja kerget meelt ei taha Jumal karistamata jätta. Mõtelgu iga üks selle sõna pääle, mis Jeesus ütleb

Matt. 12, 36: „Inimesed peawad aru tegema kohtupäewal igast ühest tühjast sõnast, mis nemad on rääkinud.“

Ülesanne: Seleta ära, miks needmine suur patt on.

Enne sai öeldud, et needmine suur patt on ja et ta mitte täide ei lähe. Siiski leiame pühas kirjas, et mõned wagad mehed ja prohwetid on neednud. Noa needis oma Jumala kartmata poja Hammi ära. Eliifa needis Peeteli linna hõelaid lapsi. Eliias needis Abahi saadetud wäeülemat, Mooses Iisraeli, Jeesus figimata wiigipuud, Paulus wale õpetajaid, Saawet hõelaid ic. Nende needmine ei olnud mitte patt, sest et nemad seda Jumala õige kohtumõistja asemel on teinud. Et nad tõeste Jumala käsu pääle on teinud, sellest annab meile tunnistust nende pikmeel ja kannatus, tõiselt et nende needmine Jumala waenlaste wasta oli ja kolmandamaks, et nende needmine täide läks. Neid oli Jumal kohtumõistjaks kutsunud.

Kui siin mõni waras ehk rööwel seisab, siis ei tohi mina teda mitte karistada, sest et mind mitte Jumal tema kohtumõistjaks ei ole kutsunud. Sellewastu wõib kohus seda teha ja peab tegema, sest et ta Jumala teener on wagadele kiitufeks, aga hõelatele karistufeks. Nõnda oli

lugu nende enne nimetatud meestega. Kui sulle mitte niifugust karistaja ammetit ei ole Jumalast antud, siis pead sa üksi õnnistama, aga ei millalgi needma.

Jumala nime pruugitakse kurjaste, kui tema nime juures wannutakse.

Kui tõine minult küsib: „Kas see asi oli nõnda?“ siis wasta mina selle järele kudas see asi tõeste oli kas „jah“ ehk „ei“ Ei peaks seda usutama ja küsitakse minult weel: „Kas see oli tõeste nõnda?“ siis ütlen mina: „Jah, jah, see asi oli tõeste nõnda“, ehk: „Ei, ei, see asi ei olnud tõeste mitte nõnda“. Õsõand kästib meid

Matt. 5, 37: „Teie kõne olgu: jah, jah — ei mitte, ei mitte, aga mis üle selle on, see on tigeõast.“

Õsõand mõtleb siin wandumise pääle. Kui minu ütelist „jah, jah“, ehk: „ei, ei“ uskuda ei taheta, siis ma ütlen: N. kuulis ja nägi seda ka. Ma hüüan tõist tõe tunnistajaks. Et nüüd Jumal kõige teadja ja nägija on, siis hüütakse sagedaste teda tõe tunnistajaks. Nõnda hüüab ka apostel Paulus

2. Korint. 1, 24: „Ma kutsun Jumalat tunnistajaks oma hinge pääle.“

See on wandumine Jumala nime juures. Need sõnad „oma hinge pääle“ tähendawad „oma hinge wasta.“ Kes meie wasta on, see on meie waenlane. Mida wägewam meie waenlane on, seda kurjem lugu. Kõige kurjem lugu on, kui Jumal inimese wasta on. (Jumal Waaraw wasta.) Kui apostel ütleb: „Ma kutsun Jumalat tunnistajaks oma hinge pääle (wasta)“, siis tähendawad need sõnad: „Kui ma mitte tõt ei räägi, siis olgu Jumal minu wasta, minu waenlane. Ja waletajate waenlane on ka Jumal, neid tema ei salli ja karistab wististe. Wandumine Jumala nime juures on selle järele Jumalat tõe tunnistajaks ja wale karistajaks appi hüüdma.

Õhesanne: Seleta ära, mis on Jumala nime juures wanduma!

Kateõismuses keeldakse wandumist ja Teesus ütleb ka, et mitte ei pea wannutama. Siiski on ta ise koõtu ees wandunud. Jumal ütleb Abrahamile Õisaki õõwerdamise juures, et ta enese juures olla wandunud, apostlid on wandunud, nagu enne Paulusest kuulõime, w. Pääle selle kästib otõe kõõõ Jumal selge sõnadega wandumist üteldes

5. Moõs. 6, 13: „Sa pead Jumalat kartma ja tema nime juures wanduma!“

Sellest näeme, et wandumine iseeneõest patt ei ole, waib paljalt müüriks ja kaitõeks wale wasta saab pruugitud, ja et ta

nimelt sääl kästud on, kus kohus ja ülemad nõuavad, et tõde Sumala auuks ja ligimese kasuks saaks alale hoitud ja tüli lõpetatud.

Ebr. 6, 16: Wanne (kohtu ees wandumine) teeb kõige wasturääkimise pääle otša kinnitamiseks."

Misjuguft wandumist keeldakse, sellest räägime ees pool.

Ülesanne: Seleta ära, misjugune wandumine on lubatud!

Nisjugune wandumine kohtu ees hüütakse „wanneks“. Kes kohtu ees wannet wannub, hüüab Sumalat tõe tunnistajaks ja wale karistajaks appi. Wannet on iseäranis nisjugal korral tarwis, kus tõist tunnistajat ei ole kui Sumal. Näituseks: —

Kes kohtu ees wannub, tõstab parema käe kolm esimest sõrme (põidlast arwatud) taewa poole üles täheks, et ta kolmainust Sumalat tunnistajaks hüüab, aga kaks wiimast sõrme, mis ihu ja hinge tähendawad, pöörab ta alla wastu maad täheks, et kui ta peaks kolmainu Sumala ees waletama, siis mingu ta ihu ja hing igaweste põrgusse. Wanduja lõpetab wannet sõnadega: Nii tõeste kui mind Sumal awitagu ihu ja hinge poolest.“ Wannet nõuab kohus mitmesugusel korral. Kui kaks inimest tõine tõist wiisil oma kohtu asja üle räägivad, aga kolmas seda asja ka teab, siis peab tema tunnistust andma ja oma tunnistust wandega kinnitama. (Tunnistuswanne). Kui tüli kudagi wiisil wõimalik ei ole lõpetada, sest et teada ei ole, kes süüdlane on, siis peab süüaluseks arwatud inimene puhastamise wannet wanduma.

Pääle selle nõutakse ammeti meestelt ammeti hakatuses ammeti wannet. Soldatitelt nõutakse lipu wannet ic.

Need wanded on lubatud, kui inimene Sumala ees selget tõt räägib. Sellepärast katsugu see, kes wanduma peab, küll hooliga ennaft läbi, kaalugu iga üht sõna, mis ta räägib, et kas ta ka tõeste nõnda oli. Argu lasku ta ennaft ei ühestki asjast, ei sõbrusest ega wihast, ei rahast ega kahjust, ei auust ega häbist, ei ka kartusest kihutada walet rääkima!

Ülesanne: Räägi misjugal wiisil ja mis asjade üle kohtu ees wannutakse!

Kurjaste saab pruugitud Sumala nimi tähelepanemata (kawatsemata), ilmaasjata, iga tühja asja juures, kergel meel ja nimelt kurjal meel nimetamise ehk wale wandumise läbi.

Mõnel inimesel on üsna harjunuks asjaks saanud iga tühja asja juures tähelepanemata Sumala nimel wanduda. Nõnda ütlewad mõned kaupmehed: „Sumala eest, see on nõnda.“ See sõna on, mitmele nõnda igapäewaseks saanud, et ta ise selle pääle ei mõtlegi, mis ta räägib. Sagedaste ei ole päälegi ta ütetus tõsi

ja tema wannub walet. Sumal ei jäta seda vähem karistamata, kui nõnda wannutakse olgu ka tähele panemata: Jeesus ütleb

Matt. 5, 34—37: „Aga mina ütlen teile, et teie ei pea koguniste mitte wanduma, ei taewa juures, sest see on Sumala auujärg; ega maa juures, sest see on tema jalge alune järg. Ei pea ka sina mitte oma pää juures wanduma, sest et sina ei wõi üht ainust juukse karwa ei walgeks ega mustaks teha. Aga teie kõne olgu jah, jah, ei mitte, ei mitte; aga mis selle üle on, see on tigeplast.“

Kui ja taewa juures wannud, siis mõtled ja selle pääle, kes taewas on, s. o. Sumala pääle ja wannud nõnda Sumala nime juures. Sellepärast manitseb meid

Siirak 23, 11. 14: „Ära õpeta oma suud mitte wanduma ja ära wõta wiisiks seda, kes Püha, nimetada ilma asjata. See mees, kes palju wannub, saab täis ülekohut ja nuhtlus ei jää tema kofast maha.“

Mõned wannuwad kergel meelel, ilma järele mõtlemata ja Sumala kartuseta. Nõnda wandus Herodes. Tema kergemeelise wande pärast pidi ristija Joannes oma pää kautama. Ka kofhtumõistija Zehwta wanne oli kergemeelne.

Ülesanne: Seleta, kudas Sumala nime kurjaste pruugitakse ilmaasjata ja kergel meelel wandumise läbi!

Kes seda teab, mis tõsi on, ja fiiski tõfite wannub, ehk kes seda teab, et see wale on, mis ta ütleb, ja fiiski tõeks nimetab ja selle pääle wannub, ehk kes oma wandega finnitatud lubamist ei pea, see on walewanduja. Hirmust pattu teeb walewanduja. Ta wannub ennast kolmainust Sumalast lahti ja annab ennast ihu ja hingega igaweseks ajaks kuradi kätte. Walewanduja ütleb oma kurjal meelel wandumise läbi: Nii tõeste, kui ma täna walet wannun, palun ma Sumalat Ija, Poega ja püha Waimu, et ma Sumala osausust wälja lükatud ja oma ihu ja hinge wandeks saaks fiin ja jää. Nagu lubatud ja tõfine wanne tülile otja teeb, nii fiütab wale wanne põlewat tüli inimese ja Sumala wahel, mis inimest Sumala armu lepingust lahti kisub ja, kui see tüli õige patust pöõrmise ja kahetsemise läbi ei saa kustutatud, inimest igaweste hukka saadab. Sellepärast manitseb Sumal

Moos. 3. raam. 19, 12: „Teie ei pea mu nime juures walet wanduma, sest sa teutad oma Sumala nime.“

Walewanduja teutab terwe meelega Sumalat. Aga „ärge efsige mitte, Sumal ei anna ennast mitte pilgata!“ „Hirmus on elawa Sumala kätte langeda.“

Ülesanne: Seleta ära, miks wale wandumine suur patt on!

Runinga emand Isebel laskis Naaboti wasta walet wanduda. Ta palk oli hirmus. Runingas Sidkia ei pidanud oma wannet ja sellele laskeb Sumal prohweiti juu läbi õelda

Ezekiel 17, 19: „Nii tõeste kui ma elan, ma tahan oma wande, mis tema miski ei pannud, ja mu seaduse, mis ta tühjaks teinud, tema pää pääle panna.“

Nebukadnetsar laskis Sidkia wangi wõtta, ta filmad pääft wälja pista ja ta wangi wiia, kus ta suri. See oli wale palk. (Et Jooſua oma wannet Riibeoni rahwa wastu pidas, ehk need küll petnud oliwad, sellest näeme, kui pühaks ta wandega kinnitatud lubamist pidas. Ka paganad pidasiwad wannet pühaks. Seda õpetab meile aja loos Reguluse*) lugu). Aga ka aja loos leiame tükkisid, kus Sumal wale wandujaid on karistanud. Nõnda jai Shwaabi hertsogil Ruudolfil parem käsi, kellega ta oma keisri Hindrik IV. oli truudust wandunud, tapluses otsast maha löödud, sest ta oli oma keisri krooni järele kät wälja sirutanud. Ruudolf ise tundis ka ära, et see temale wale wandumise karistuseks oli. Nõnda karistab Sumal wale wandujat. Ja kui ta ka maa pääl inimeste karistusest pääseb, kuri südame tunnistus karistab ja piinab teda wististe ja igawene hukatus ootab teda ees.

Ülesanne: Räägi, kuidas Sumal wale wandujaid nuhtleb.

Lausumine on wana pagana rahwa pärandus. Draaklid, haiguste pomisemised, ussi-sõnad, kurja waimude küsimised ja wälja ajamised, furnute küsimised, päewade walimised reisi pääle minemiseks x. on kõik wana paganate ebausks s. o. wale usk. Need nõnda nimetatud nõiad ehk lausujad oliwad osast niisugused inimesed, kes oma suurema looduse wägede tundmise läbi mõnda tegiwad, mis rumalama inimesele ime näitas olewat, sest et ta asjast aru ei saanud, ehk nad oliwad päris petjad. Mõned nende seast petsiwad ka ise ennast, sest et nad seda uskusiwad, mis nad tõistele ette tegiwad. Enamist pidasiwad nad oma nõiduse tööd ikka tõiste petmiseks ja oma kasu nõudmiseks.

Iisraeli rahwale ütles Sumal

5. Moos. 18. 10—12: „Ei ju seast pea leitama ei õnne andjat, ega seda, kes pilwist lausub, ei ussidega lausujat, ega nõida, ega waluwõtjat, ega seda, kes nõialt küsib, ega teadmameest ega seda, kes furnutelt küsib. Sest iga mees, kes seda teeb, on Jehoowale hirmus.“

Mida paremasti risti inimesed Sumalat tunnawad, seda enam on see ka neile õeldud. Aga weel küllalt tuleb ka nende juures seda

*) Waata Bergmann, Üleüldine ajalugu I, l. k. 97 ja 98!

hirmust pattu ette, ja päälegi pruugitakse lausumise juures Jumala püha nime. Ka ristirahwa juures püüab lausuja ehk nõid ilma Jumala käsuta ja tõutuseta Jumala sõna, mõne suguse tähtede (nagu kaartide lõõmise) ja mitmesuguste väljaspooliste kombete läbi imet teha. Ta tahab näituseks filmapilk kas haiget terveks teha, haavasid parandada ehk tulewaid asju ette teada, ja maksi eest ligemisele kas kasu ehk kahju saada. (Nõnda nõid Siimon, Selimas ja lausuja ümardaja apostli tegude raamatus). Et see tühi pettuse töö on, kus juures lausuja teadmatalt ehk ka meelega iseennast ja tõisi petab, on muidugi mõista. Sest kas see ei ole mõtlemata armamine, et Jumal peaks lastma mõne kunnside, tähtede ehk sõnade läbi ennast sundida üht asja tõisite tegema, kui ta on ette võtnud teha! Jumalad inimesed lasewad ennast küll lausujast ekstada, sest nad arwawad, et lausuja Jumala wäe läbi oma ime tööd teeb. Nõnda uskusiwad ka nõida Siimonit suured ja wäikesed, alatud ja ülemad ja ütlesiwad: „Seefinane on Jumala suur wägi“ s. o. tema sees on Jumala suur wägi. Aga wiimaks sai ometi awalikuks, et ta mitte Jumala wäe läbi oma töösid ei teinud; waid paljalt pettuse läbi, raha ahnuses. Kui Jumal ise selge sõnaga lausumist on keelnud, kuidas wõiks tema siis neile lausumiseks oma wäge anda?! — Esiteks keelab Jumal kõik lausumist ja nõidust, tõiseks ka luusujate ja nõidade juurest abi otsimist, sest ta ütleb

3. Moos. 19, 31: „Teie ei pea mitte pööрма pomisejate, nõidade, ega teadmameeste poole! Urge otsige neid, et teie neist roojaseks ei saa! Mina olen Jehoowa, teie Jumal.“

Säält näeme, et Jumal lausujaid ja lausumist roojaseks peab ja ei falli. Kellel midagi tarwis on, see teadku, et tema on Jehoowa, meie Jumal, meie Isa. —

Ülesanne: Räägi lausumisest ja mis sellest pidada!

Patt on Jumala käskude wasta tegemine. Aga lausujast ütleb Jumal weel iseäranis, et „igamees, kes seda teeb, on Jehoowale hirmus.“ Lausumine ehk nõidumine on sellejärele hirmus patt. Sest lausuja lasseb enesele suurt auu anda, nagu Siimon. Rahwas ütlesiwad: „Seefinane on Jumala wägi.“ Et ta seda enesele lastis ütelda, millel ometi ta Jumala wäe läbi oma tööd ei teinud, sellest näeme tema suurt kõrkust ja toredust. Ta ei annud Jumalale auu sellega, et ta tõt oleks tunnistanud. Ta pettis raha ja ilmutas sellega oma ahnust. Ta oli walelik ja ei kartnud Jumalat. Nõndasamuti on enamist kõik lausujad kõrgid ahned, ja walelikud; nad teutawad püha Jumala nime ja pöörawad inimeste südameid Jumalast ära. Ka nende patt, kes nõia ehk lausuja juurest lähewad abi otsima, on niisama hirmus Ju-

mala ees, sest et nad mitte oma lootust Jumala pääle ei pane, kannatamata meelega on ja nõia läbi tahawad Jumalat sundida siis neile abi andma, kui nemad tahawad. Aga püha Jumal ei lase seda sundida. (Abasja lugu.) „Jumal ei anna ennast mitte pilgata.“

Ülesanne: Seleta ära, kudas lausuja ja tema juurest abi otšijad hirmust pattu teewad!

Siged ristiniimesed panewad oma lootust igas asjas Jumala pääle ja kannatawad wagušalt, kui Jumal oma abiga peaks wiibima. Nemad ei püüa ka oma elu aega ette teada saada, waid tunnis-tawad Taawetiga.

Pf. 31, 16: „Sinu käes on kõik mu aeg.“

Siged ristiniimesed jätawad ka kõik tõised eba-usu kombes maha, mis uskmata meelest tunnistust annawad, nagu üht päewa teereisile minemiseks paremaks arwama kui tõist ja muud sellesarnast. Nad kautawad niisama kõik ebausju ja lausumise kombes ära, nagu Gewesuse linna rahwas lausumise raamatud, kui neile selget ewan-geliumi õpetust sai kuulutatud ja öeldud, et Jumala käest üksi abi tuleb, kelle juurde sa iga kord palwes wõid astuda. Sige risti-nimene ütleb ka kõige raskema häda ajal

Pf. 121, 1: „Ma tõstan filmad üles nende mägede poole, kust mu abi tuleb. Mu abi tuleb Jehoowa käest, kes taewa ja maa on teinud.“

Ja kui ta seda teeb, wistist ei jää abi tulemata.

Jumala nime pruugitakse ka kurjaste, kui tema nime juures waletatakse ja petetakse.

Kui Iisak Jakobilt küsis: „Kas sa ka oled minu poeg Gesaw?“ siis wastas Jakob: „Jah, mina olen sinu poeg Gesaw.“ Ta ei rääkinud mitte tõt, ta waletas. Iisak küsis edasi, kudas ta nõnda ruttu olla koju saanud, ja Jakob ütles, et Jumal olla tema jahi käiku õnnistanud. Ta waletas Jumala nimel.

Waletamise kannul käis kohe petmine. Ta pettis oma isa, sest kawalussega jõudis ta Jumala nime pruukides isa arwama panna, et ta tõeste Gesaw on, aga ta oli Jakob. Ta waletas ja pettis Jumala nimel.

Nõndasamuti tegi Abjalom. Ta waletas oma isale, et ta olla Jumalale tõutanud, Hebroni ohwerdama minna. Ta isa pidi selle järele arwama, et ta waga südamega on. Aga ta läks sinna mäsfa-mist oma isa wasta tõstma. Ta waletas ja pettis Jumala nimel.

Ka Herodes tegi nõndasamuti. Ta näitas päält öiete waga olewat, sest ta lubas Teesust kummardama minna. Südamess mõtles ta teda ära tappa.

Juudas näitas päält näha waeste eest wäga muretsewat. Aga ta oli walelik ja petis, sest ta warastas.

Ananiias ja Sawiira waletasiwad ja petsiwad ka Jumala nimel. Kõigi nende ots oli hirmus. Jumal ei anna ennast pilgata.

Miisamuti oliwad wariseerid ja kirjatundjad walelikud ja petised, sest nad wõtsiwad Jumala nime ja sõna silmakirjaks suhu, et neil tõiste ees wagaduse nägu oleks.

Jumala nime juures waletamine ja petmine on Jumala nime juures teadwalt seda rääkima, mis tõsi ei ole ehk silmakirjaks waga olema, et tõiste mõtteid eksitada.

Miisugust, kes silmakirjaks waga on, hüüab püha kiri ka salalikuks ehk pilkjaks. Wariseerid oliwad miisugused ja neile ütleb Seesus

Matt. 23, 27, 28. „Häda teile, teie wariseerid, teie salalikud (pilkjad)! Teie olete küll wäljaspidi, päält näha õiged inimeste ees. Aga seespidi olete teie täis salaliku meelt ja ülekohut.“

Wariseeride sarnased on kõik need, kes kirikus käiwad ehk palwet teewad, aga kes tähele ei pane ja kelle süda mitte sääl juures ei ole, waid kes seda üksi teewad, et tõised neid näeksiwad ja kuuleksiwad.

Matt. 15, 7, 8. „Teie salalikud (pilkjad)! Jesajas on teist hästi prohweeti miisil rääkinud ja ütelnud: seefinane rahwas tuleb minu ligi oma suuga ja auustab mind oma mollaodega, aga nende süda on kaugel minust ära.“

Aga miisuguste kohta kuulutab kiri

Matt. 7, 21: „Ei saa kõik, kes minu wastu ütlevad: „Jesand, Jesand“, taewa riiki, waid kes teeb minu Sja tahtmist, kes taewas on.“

Ülesanne 1: Seleta ära, mis on Jumala nime juures waletamine ja petmine!

2: Ütle üles, mis Jumal nende kohta ütleb!

On weel tõistsuguseid Jumala nime juures waletajaid ja petjaid. Neid tähendawad meile apostli Pauluse sõnad

2. Tim. 3, 5: „Kellel on Jumala kartuse nägu, aga selle wäge salgawad nemad ära. Neist lahku!“

Need on miisugused, kes wäljast poolt hoiawad ennast Jumala sõna poole, aga kus nad wõiwad, salgawad nad seda ära. Jumala sõna pruugiwad nad üffinda oma waleliku ja petise meele katteks. Neile ütleb Jumal

Ps 50, 16, 17: „Mis sul on tegemist, et ja mu seadmist jutustad, ja wõitad mu seadmist oma suhu? Ja fiitsik sina wihtad mu õpetust ja heidad mu sõnad enese tahta.“

On ka niisuguseid leida, kes Sumala sõna mõeriti õpetavad ja mõeriti käänawad, nagu saadan seda Jeesuse kiusamise juures tegi. Käes olewal ajal peaine prohwetit Sewanjaga kaebama: „Tema prohwetid on wallatumad ja petised mehed.“ Sellepärast on tarwis, et apostli sõna ja manitsust tähele pannaaks

1. Joann. 4, 1: „Urge uskuge mitte iga waimu, waid katsuge waimud läbi, kas nemad Sumalast on. Sest mitu waleprohwetit on wälja läinud maailma sisse.“

Nimelt annab Sumal meile ise teada, kelle eest hoida tuleb. Tema ütleb apostli juu läbi

1. Tim. 6, 3–5: „Kui keegi tõist õpetust õpetab, ja ei hoi meie Issanda Jeesuse Kristuse terve sõnade poole, ega see õpetuse poole, mis saadab häaga Sumalat kartma, see on uhke, ja ei tea ühtigi, waid on hull küsimistega ja sõna riidlemistega; neist tõuseb kadedus, riid, teutamised, kurjad mõtlemised, tühjad niisuguste inimeste waidlemised, kelle meel on ära rifutud ja kelle käest tõde on ära riisutud, kes arwawad Sumala kartuse õpetuse kauplemise kasu olewat: Neistsinatist tagane!“

Kes Sumala nime kurjaste pruugiwad, neid ta ähwardab üteldes: „Issand ei jäta teda nuhtlemata. Käskude lõp sõnas ütleb Sumal iga üksiku kaju kohta, et kes neid ei täida, see karistatud peab saama. Et Sumal siin tõise kaju juures iseäranis weel kaju rikkujaid nuhelda ähwardab, sellega ta tahab seda enam ära hoida, et see käsk mitte rifutud ei saaks. Inimesed ei pea enamist seda suureks patuks, mis kõne läbi tehakse, aga meie oleme tundma õppinud, et Sumal aru nõuab igast ühest tühjust sõnast, mis meie oleme rääkinud. Pääle selle seisab selle kaju loomu sees, et kes teda rifub, see koha tingimata karistused selle läbi enese pääle tõmbab. Kes Sumala nimel oma ligemist neab, selle pääle langeb Sumala needmine. Kes Sumala nimel waleste wannub, see teeb pattu, mis iialgi andeks ei anta. Kes Sumala nimel lausub ehk nõiub, see on Issandale hirmus. Kes Sumala nime juures waletawad ehk petwad, need saawad häbi sees otja, sest kiri tunnistab, et Sumal waletajaid hukka saadab. Kuulge seda kõik! Sumal ähwardab, ja hirmus on elawa Sumala kätte langeda.

Olgu igale ühele see sõna manitsemiseks: „Urge efsige mitte Sumal ei anna ennast pilgata.“

Ülesanne: Räägi Sumala ähwardusest tõise kaju kohta

Igas kajas keelab ja käsib Sumal. Tõises kajas keelab ta oma nime kurjaste pruukimist, aga käsib ta õiete pruukimist.

Sumala nime pruugime õiete, kui meie teda kõige häda sees appi hüüame, palume, kiidame ja täname.

Hädasid on mitmesuguseid. Seitsemes palwe nimetab meile kõige päält ihu häda. Ihu hädad on nälg (nälja häda Sakobil), waesus, haigus (Saksarus, Naeman; Kapernaumi wäeülesmä julane x.), elu-kartus (Saawetil Sauli eest), surma häda x. 2) hinge häda. Hinge hädad on kartus (tõllner), patu piin (Saawet), kiusatus x. Häda sünnitab ikka ihule walu ehk hingele kurbdust ja piina.

Uga kõik häda tuleb Jumalalt, sellepärast on tema ka su üksik aitaja häda sees. Ja jälle sellepärast peame ka tema juurde abi otsima minema, temale sellega a uu andma, et meie teda appi hüüame. Tema võib meid aidata. Tema tahab ka meid aidata, sest ta ütleb

Pf. 50, 5: „Hüüa mind appi ahastuse päewal, siis tahan mina sind wälja kiskuda ja sina pead mind tänama!“

Ja edasi tunnistab Saawet

Pf. 145, 18—19: „Sehooa on liigi kõikidele, kes teda appi hüüawad; kõikidele, kes teda tõe sees appi hüüawad. Tema teeb nende meele pärast, kes teda kardawad, ja nende kiskendamist kuuleb tema ja päästab neid ära.“

Room. 10, 13. „Sga üks, kes iial Issanda nime appi hüüab, peab õnneks saama.“

Kui meie Jumalat appi hüüame, siis tunnistame sellega oma usku tema sisse üles, meie auustame teda. Ja et Jumal niisuguseid aitab, seda õpetawad meile sündinud lood. Näituseks Hiiskia lugu Sanheribi wastu; haiguse korral; Jakob Gesawi wastu, Iisraeli rahwa häda; Saaweti kitsikused x. Sgaüks Jumala kartlik inimene võib enesest lauluga tunnistada (144, 4):

„Ma hüüdsin suure häda sees:
 Oh Issand aita heldest!
 Siis päästis mind mu abimees,
 Ja rõõmustas mind järgest.
 Sest tänu, tänu lõpmata!
 Oh tänage kõik minuga!
 Auu Jumalale andtem!“

Ülesanne: Tõenda näituste waral, et Jumal neid hädast päästab, kes teda appi hüüawad!

Uga meie ei pea Jumalat üksi häda sees appi hüüdma, waid meie peame teda, meie armast Issa, igal ajal paluma. Apostel Paulus manitseb

1. Tess. 5, 17: „Paluge lõpmata Jumalat!“

Ja Gewej. 6, 18: „Paluge igal ajal kõige palwe ja palumisega waimus!“

Nagu meie oma isale oma südant awame, temalt igas asjas enesele nõuu ja abi otsime, nõnda peame ka Jumalale, oma taewase Isale oma südant awama, oma südant Issanda ette wälja walama, nagu Hanna tegi, ja temalt abi ja nõuu otsima. Ta Jumal tõtab ka armjaste meid kuulda. Ta ütleb

Euuf. 11, 9: „Paluge, siis peab teile antama; otsige, siis peate teie leidma; koputage, siis peab teile lahti tehtama!“

Seda on ta karmiste tõeks teinud ja teeb alles iga päew. Saalomon palus tarka ja waga südant; ta sai. Elieeser, Abrahami sulane, palus oma reisi pääl Jumala abi; ta sai. Preester Sakariia südamelik soow sai täidetud. Daaniel ei lastnud ennast oma Jumalat palumast ei miski läbi ära hoida.

Sellepärast weel ford: Auustagem sellega oma Jumala nime, et „palugem lõpmata Jumalat!“

Ülesanne: Seleta ära, kuidas auustame oma palwega Jumala nime!

Kuis hää ja armas on Jumal! Kuis suur ja wägew, püha ja õige on Issand! Seda on tunda saanud Iisraeli rahwas, seda oleme meie tunda saanud. Seda tundsiwad Sakariias ja Maria, kui nad oma kiitust Jumala suurte tegude üle kuulutatiwad, seda tundsiwad Daawet ja Siob, kellest wiinne ka suures hädas Issanda nime kiitis. Sellepärast ka

(Pfl. 103, 1. 2): „Mu hing, kiida Jehoowat ja kõik mis mu sees tema püha nime! Mu hing, kiida Jehoowat! ja ära unusta mitte tema häätegemisi ära.“

Ma tahan laulifuga hüüda

(Nr. 311, 1:) Sull, sull', Jehoowa tahan laulda re.

Ta (Nr. 159:) „Wõta nüüd Issandat, wägewat kuningat kiita re.

Pfl. 9, 2. 3. „Ma tahan Jehoowat kiita, ma tahan kõigist ta ime asjadest jutustada, ma tahan su nimele kiites laulda, ja Kõigefõrgem!“

Ma palun Jumala kiituseks

(Nr. 153): „Oh anna tuhat keelt ja mulle,

Ta tuhatkordseks tee mu suu!

Siis tuhat laulu annan sulle

Mu Issand, ei mul maksa muu,

Kui et ma kiites kuulutan,

Mis kallist armu sinult saan.“

Ülesanne: Seleta, kuidas auustad ja Jumala nime kiituse läbi!

Jumal teeb meile nii ütlemata palju hääd, ilma et meie seda ära teeninud oleme. Meie oleme tema väga suured wõlglasted. Aga Jumal ei nõuagi suurt meilt wastu: Looge tänu ohwrid Issandale! Noa ja Abraham ohwerdasiwad Issandale tänu ohwrid. Terweks saanud Samarialane näitas tänulikkude meelt üles. Teesus jättis meile eeskujude tänulikkude meelest, mida ta iga kord leibagi murdes tunnistas. Tehkem järele! Sest Taawet ütleb

Pf. 92, 2: „See on hääd, et Jehoowat tänataks!“

Ja Pf. 106, 1: „Tänage Jehoowat, sest tema on hääd, ja tema heldus kestab igaweste!“

Jer. n. l. 3, 22. 23: „Jehoowa suur heldus on see, et meie ei ole otsta saanud, et tema halastused ei ole ära lõpnud. Nemad on uued iga hommiku. Su tõsidus on suur.“

Et Jumala heldus ja halastus iga hommiku, iga tund uus on, sellepärast olgu ka meie tänu ja kiitus iga tund uus!

Pf. 145, 1. 2: „Mu Jumal! mu kuningas! ma tahan sind suureks tõsta ja su nime kiita ikka ja igaweste! Iga päew tahan ma sind auustada ja su nime kiita ikka ja igaweste!“

Pf. 72, 18. 19: „Kiidetud olgu Jehoowa Jumal! Kiidetud olgu ka tema auuline nimi igaweste, ja kõik maailm saagu tema auu täis! Amen ja Amen!“

Ülesanne: 1. Seleta ära, miks kiidad ja Jumalat!

2. Korda lühidelt, mis Jumal tõises käsus keelab ja käsib!

Kolmas käsk.

Sina pead pühapäewa pühitsema!

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie jutlust ja Jumala sõna ei põlga, waid et meie seda pühaks peame, hääl meelele kuuleme ja õpime.

Esimese kolme käsu nõudmine on, et meie Jumalat oma Issandat armastame kõigest südamest. Nimelt nõuab esimene käsk õiget südant, sest Jumala kartus, armastus ja lootus üle kõigi asjade sünnib südamega. Aga „kellest jüda täis on, sellest räägib suu.“ Sellepärast nõuab teine käsk suu läbi Jumala auustamist, mis südamest peab tulema. Ja see südamega ja suuga Jumala armastuse ja auustamise ülestunnistamine peab iseäranis Jumala pühapäewadel ette tulema. Seda nõuab kolmas käsk.

Inimesed teevad päeval tööd. Dõsel nad puhkawad ehk hingawad; nad ei tee mitte tööd. Kui mõned tööinimesed mitu päewa on tubliste tööd teinud ja ka ehk ööd juurde wõtnud, siis annab neile mõni kord peremees prii päewa, millal nad omaist tööst puhata wõiwad. Tõises talus ehk saab tööd tehtud. Niisugusest hingamise päewast ei räägi kolmas käsk.

See hingamise päew on Jumalast seatud. Jumal ütleb

2. Moos. 20, 6. 10: „Kuu päewa pead ja tööd tegema, aga seitsemes päew on hingamise päew Jehoowale sinu Jumalale. Siis ei pea sa ühtegi tegemist tegema, ei sina, ei su poeg, ega su tütar, ei su sulane, ega su ümardaja, ei su lojus, ega su wõeras, kes su wärawis on.“

See hingamise päew, mis Jumal' kolmandas käsus käsib, peab tõijeks üleüldlik olema. Edasi ütleb ta

2. Moos. 31, 13: „Teie peate kõwaste mu hingamise päewad pidama, et see on täheks minu ja teie wahel teie tulewa põlwe rahwale, et nemad saawad teada, et mina olen Jehoowa, kes teid pühitseb.“

Jumal tahab, et kuue päewa järele üks üleüldlik puhkamise ehk hingamise päew peab olema, millal ta meid pühitseb. Pühapäewad on selle järele pühad hingamise päewad, mill Jumal meid pühitseb.

Ülesanne: Seleta ära, mis on pühapäew!

Jumala käsku ja keeldu hingamise ehk püha päewa kohta saame eespool seletama. Aga siin katsume Jumala käsku töö päewade kohta. Jumal ütles juba paradüüsi aias:

1. Moos. 3, 19: „Dma pale higi sees pead sa leiba sööma!“

Ta edasi Iisraeli rahwale ütleb ta: „Kuu päewa pead sa tööd tegema!“ Töö tegemine on seda mõõda Jumala käsk ig a inimese kohta. Jumal on küll seda inimestele alguses karistuseks pääle pannud, aga nagu igas asjas, näitab Jumal sääl juures ka ühtlase oma armu üles, sest, kes jeda käsku rikub, sellele on ta ükji wandeks, aga kes teda peab, sellele on ta õnnistuseks.

Kes tööd ei tee, selle üle on kurjal kergem wõimust saada. Ilma asjata ei welda: „Laiskus on kuradi pää padi.“ Kes tööd ei tee, selle südame-tunnistus on rahuta, sest ta ütleb: „Sa ei ole wäärt, et sa sööd.“ Kes tööd ei tee, see rikub selle läbi oma tulewase pühapäewa ära. Kes tööd ei tee, see saab Jumalast ära heidetud, nagu see laisk sulane, kes oma leisika maha mattis, kuna ta temaga oleks pidanud kauplemat.

Selle wastu saab wirt, töötegija palju pattude eest töö läbi hoitud. Ta saadab töö läbi enesele ja tõistele ülespidamist. Ta

tunneb töö päewade järele pühapäewast õiget tulu. Ta südametunnistus on rahul: rõõm elab ta südamēs.

Tööd on kahejagused: Ihu ja waimu tööd. Selle järele, kudas Jumal ühele ehk teisele omad anded on jaganud, pruukigu ta kas oma ihu ehk oma waimu jõudu töö tegemiseks. Inimene wõidelgu, et ta iseennast tundma õpiks, palugu Jumalalt abi ja küll ta siis leiab, mis tema töökond on.

(Siia juurde olgu weel üks kõrwaline küsimine ja selle wastus lijatud. Küsimine: „Miks lamba karjane vähem palka saab, kui inimese karjane, kuna esimene omas ammetis niisama truu wõib olla, kui teine? Iga üks on oma palga wäärt.“

Wastus: See tuleb sellest, et inimese karjane on oma ammeti pääle walmistamiseks palju suuremat kapitaali põhjaks pannud, kui lamba karjane, ja peab sellepärast ka palju suuremat kasu saama. Kui see üle ta oma tarwituse kannab, efs see siis ei pea tema omaste kasuks tulema.)

Iisraeli rahwas pühitŕes seitsmendat pä^ewa. Seŕt

1. Moos. 2, 3: „Jumal õnnistas seitsmet päewa ja pühitŕes seda, et tema siis oli hinganud kõigest omast tegemisest.“

Jumal pühitŕes seda päewa ja seadis seda ka inimestele pühitŕemise päewaks. See päew on neile kõige häa tööde meeletuletamiseks, mis Eooja neile on näitnud.

Pääle selle nädala pühapäewa oli Iisraeli rahwal weel kõifi pühafid. Nõnda oli neil kewade püha (ka Passja pühaks, möödamineki pühaks nimetatud) suur püha. Nad mälestasiwad sell pühal Egiptuse maalt pääsemise ja Issanda armuliku hoidmise päewa tapja ingli eest.

Teine suur püha oli neil suwiste püha. See oli seaduse andmise mälestamiseks Siinai mäe pääl ja ühtlase ka warase wilja lõikuse tänu püha.

Kolmas püha oli lehtmajade püha mälestuseks Jumala juhutamise kohta kõrbes, kus nad leht-telkide all elasiwad.

Siis oli neil neljandaks suur äralepitamise püha.

Ülesanne: Nimeta Iisraeli rahwa tähtsamad pühad!

Neil ristiinimestel on ka pühafid. Kõige päält pühitŕeme nädala püha ehk lühidelt pühapäewa. See on esimene nädala päew, ja mitte seitsmes, nagu Iisraeli rahwal. See päew on Jumala suure ime ja armu töö läbi pühitŕetud. Sell päewal on Jeesus Kristus surnuist üles tõusnud. Esimesel nädala päewal on ka püha Waim wälja walatud ja ristitogudus põhjendatud.

Ka aasta pühafid on ristirahwal. Tahame siin kiriku-aastat korda mööda ära seletada.

Kiriku-aasta algab esimese Kristuse tulemise päewaga ja lõpeb furnute pühaga. Teda jautatakse kaheks jauks.

Kiriku aasta esimene pool ulatab kolmainu Jumala püha päewani.

Esiteks on 4 Kristuse tulemise püha päewa. Need peawad meid Kristuse tulemise pääle walmistama. (Paul Nr. 1: „Kuis pean wastu wõtma“ 2c.)

Siis on jõulu-, talwiste- ehk Kristuse sündimise püha 25. talwe (Detsembri) kuu päewal. Sell pühal mälestame Jumal-Isa armastust, et ta meile oma Poja on annud. Seft (Joh. 3, 16): „Nõnda on Jumal“ 2c. Meie kiidame Jumalat oma jõulu lauludes, nagu Nr. 22: „Nüüd Jumalale auustust“ 2c. ja Nr. 35: „Taewa tähed“ 2c. Kahesja päewa pärast seda on nääripäew, Kristuse nime panemise ja ümberlõikamise mälestuseks. Ta on ühtlase meie uue aasta esimene päew ajalikus wõi riigi elus (1. Januar). Kuwendamal nääripäewal on kolme kuninga püha, mill esimesed paganatest Teesust tuliwad kummardama. Selle järel tulewaid pühapäiwi hüütakse pühapäewadeks pärast kolme kuninga püha, kunni üheksas pühapäew enne lihawõtte püha kätte tuleb. Meid pühapäiwi on kahe ja kuue wähe pääl, selle järele, kas lihawõtte (lewade) püha ennemalt ehk pärast poole peetakse.

Üheksas ja kahesjas pühapäew enne lihawõtte püha on eespaastu püha-päewad. Seitsemenda nädala keft nädala päewal algab päris paastu aeg. Nädal hiljem on palwe päew. Paastu (Märtfi) kuu 25. päewal on paastu Maarja ehk Maarja kuulutamise päew.

Wiimast paastu aja nädalat hüütakse suureks ehk waikseks nädalaks. See algab palmipuude pühal, mill Kristus Jerusalemma läks kannatamise ja surma wastu. Waikse nädala neljapäewa hüütakse suureks neljapäewaks, mill Teesus püha õhtu söömaiega seadis, ja reedit suureks reeditks, mill ta ristisambas suri. Paastu aeg on Teesuse kannatamise mälestuseks. Kannatamise laulud on Nr. 55: „Armas Teesus, armastaja“ 2c. Nr. 57: „Teesus, surma ärawõitja“ 2c. Nr. 74: „Oh Teesus, sinu walu“ 2c.

Nüüd tuleb lihawõtte ehk Kristuse ülestõusmise püha. (See püha on iga kord esimesel pühapäewal pärast esimest täiskuud lewade alguses. Peaks sell pühapäewal Tuutide Pasja olema, siis on ta weel nädal hiljem). Sellel pühal mälestame iseäranis Jumal-Poja armastust, seft ta on oma ülestõusmise läbi lunastamise tööd lõpetanud ja meid patust, surmast ja kuradist päästnud. Paul Nr. 97: „Nüüd Kristus üles tõusnud 2c.“

40 päewa pärast lihawõtte (kewade) püha on taewaminemise püha (juur risti päew, ikka neljapäewal), mill Jeesus taewasse läks.

Kümme päewa pärast seda (50 päewa pärast lihawõtte (kewade) püha) on suwiste-, neli- ehk püha Waimu wäljawalamise püha. Sell päewal sai risti-kogudus põhjendatud. Paul Nr. 121: „Oh püha Waim, nüüd tule sa“ r.

Nädali pärast on kolmainu Sumala püha. See püha on kõigi häätegemiste mälestuseks, mis Sumal=Iisa, Poeg ja püha Waim meile on teinud ja kiriku-aasta algusest selle esimese poole lõpetuseni on kuulutatud.

Nüüd hakkab kiriku aasta **tõine pool**. Neid pühapäiwi hüütakse pühapäewadeks pärast kolmainu Sumala püha. Neid on kahetümne kahe ja kahetümne seitsme wahe pääl.

Nüüd on weel mõned mälestuse päewad, nagu Jaani päew 24. Juunil (ristija Joanneese sündimise päew), Eõikuse püha esimesel pühapäewal pärast Mihkli päewa. Sige usu üleswõtmise püha 19. Oktobril ehk järgmisel pühapäewal. Paul Nr. 445: „Üks kindel linn ja warjupait“ r.

Lõppeks on kiriku-aasta wiimsel pühapäewal furnute püha, kus meie lahkunuid mälestame ja enestele uueste meelde tuletame, et teekäijad siin ilmas oleme.

Ka pühitsetakse kroonu-, misjoni- ja piibli-pühapäid kiriklikult. Nõndasama peetakse riigi-ülemate käsu pääle mõne iseäranis häda pärast üleüldlikka palwe päiwi, kus kõik ühtlase Sumalalt armu ja abi paluwad.

Ülesanne: Nimeta kõige tähtsamad ristikoguduse aasta pühad ja nende tähendus!

Kolmandas käsus käsib Sumal pühapäewa pühitsemist ja keelab pühapäewa rikkumist.

Sumala pühapäewad on iseenesest pühad. Neid on Sumal seadnud meie pühitsemiseks. Pühitsemata tähendab meelt parandama, pühamaks saama. Kui meie ise pühamaks saame, siis saab pühapäew ka pühitsetud. Sumal tahab meid pühitsetada, nagu salmis kuuleme: „Mina olen Jehoowa, kes teid pühitseb.“ Sumal on meile pühitsemiseks oma sõna annud. Aga meie peame Sumala käsu järele seda Sumala sõna ja jutlust pühaks pidama, hääl meelel kuulma ja õppima. Kui meie seda teeme, siis saame ise selle läbi pühitsetud, s. o. meie meel saab parandatud, meie saame pühamaks, ja ka pühapäew saab pühitsetud.

Paulus ütleb

Room. 10, 17: „Usk tuleb kuulutamisest (jutlusest), aga kuulutamine (jutlus) Sumala sõnast.“

Jutlus on Sumala sõna kuulutamise kutsutud Sumala sõna fulaste läbi. (Ananias sai kutsutud Saulusele Sumala tahtmist kuulutama. Saulus sai ise Jeesusest nägemises kutsutud paganatele kuulutajaks. Jeesus kutsus kõiki apostlid ja kinnitas Sumala sõna kuulutajate ammetit.) Sumala sõna seisab piiblis, nagu meie enne õppinud oleme. Et jutlus Sumala sõnast on võetud, sellepärast peame ka jutlust pühaks pidama.

Barao ei kuulnud, kui Mooses ütles: „Sehoova käsib sind rahvast minna lasta.“ Tema ei pidanud Moosese ütelist mitte Sumala sõnaks. Wariseerid ei lastanud ennast mitte Joannesest rüüstida, sest nad põlgasivad ristija Joannese kuulutust ära. Nad ei uskunud, et Joannes Sumala käsu pääle, selle järele Sumala sõna kuulutas. Barao ja wariseerid põlgasivad Sumala sõna ära. Nad ei uskunud mitte, et see Sumala sõna on. Aga sääl ütleb apostel Desjalonika rahwale.

2, 13: „Meie täname Sumalat lõpmata, et kui teie Sumala kuulutatud sõna meie käest saite, teie seda wastu võtsite, ei mitte kui inimeste sõna, waid (nõnda kui see tõeste on) kui Sumala sõna.“

Desjalonika rahwas uskusiwad, et see, mis apostel neile kuulutas, Sumala sõna on ja võtsiwad seda kuulda. Nad pidasiwad Sumala sõna pühaks.

Kolmas käst nõuab ka meie käest, et meie jutlust ja Sumala sõna pühaks peame, s. o. seda wistist Sumala sõnaks eht sõnumeks arwame.

Ülesanne: Seleta, miks peame jutlust ja Sumala sõna pühaks pidama!

Kui meie seda arwame, siis saame seda sõna ka hääl meelel kuulma ja õppima. Siis saame laulifuga ütleva

Pf. 119, 72: „Su käsu õpetus on mulle kallim kui mitu tuhat kulda ja hõbetükki.“

Ta Pf. 119, 24: „Su tunnistused on ka mu rõõmustajad ja mu nõuuandjad.“

Ta tõeste, Sumala sõna on kõige parem nõuuandja.

Pf. 105: „Sinu sõna on mu jalale lambiks ja walgusets mu tee pääl.“

Lambist saame walgust ja walgus hoiab meid eesimast, nii et oma teed julguste wõime käia. Sumala sõna on ka walgus. Sääl sees on tarkadele ja rumalatele juhatusst, sääl sees on meie kõikide meistri Jeesuse Kristuse eeskuju antud, selle jälgesid ja teed käies igawest õnnistust kätte wõime saada, millele meid maapäälne pühapäew peab walmistama.

Sellepärast tahame siis Jumala sõna pühaks s. o. wististe Jumala sõnaks pidada, tahame seda hää meelel kuulda ja õppida. Selleks olgu meile Antiookia rahwas eeskujuks, kes apostlit palusiwad, et ta neile ka nädala päiwil jutlust ütles. Olgu eeskujuks Moora maa kammerteener, kes kauge maa tagant Jeruusalemma Jumala teenistusele tuli. Ei pea sellepärast meie millalgi kirikust ilma hädata tagasi jääma ja ennast wabandama: „Ma wõin kodus ka palwet pidada ja jutlust lugeda.“ Sest kes kodus hää meelega palwet peab ja Jumala sõna loeb, see ei jää wistist mitte kirikust koju. Ei pea millalgi wabandama: „Ei ole aega“, ehk „kirik on kaugel“ j. c. Ma küsin: „Kas otsid ja tõeste selleks aega? — Kui lusti pärast kuhugi tahad sõita, kas siis ka koht kaugel on?“

Kui üks laps oma isast ja oma wennakjst ennast eralde hoiab, siis ei ole ta hää laps. Sellepärast manitseb apostel

Ebr. 10, 25: „Ärgem jätkem mitte maha oma kogudust, nõnda kui mõnel wiis on!“

Jeesus on meile eeskujuks, kudas Jumala sõna ja koda armastama peame. Õppigem temast, et Daawetiga wõikime kiita

Mt. 26. 8: „Jehowa! ma armastan su koja eluaset ja sinu auumaja paika.“

Ülesanne: Näita näituste waral, kudas Jumala sõna hää meil kuuldaakse!

Õppigem Jumala sõna! Sellepärast wõtkem teda iga päew kätte. Lugegem piiblit, piiblitlugusid, katekismust ja tõisi Jumala sõna raamatuid! Jumala sõna olgu mu igapäewane hinge toidus. Tema rohket pruukimist soowib ka apostel üteldes

Kol. 3, 16: „Kristuse sõna elagu rohkeste teie seas kõige tarkusega! Õpetage ja manitsege iseennast waimuliku lauludega!“

Alga see rohke Jumala sõna pruukimine ei pea mitte paljalt suuga sündima, waid ka südamega, see ep ongi diete õppima, mitte pähä, waid ka südamesse. Teeme nõnda, nagu Maarja, kes neid sõnu, mis Jeesusest wõlbi, meelde pani ja omas südames liigutas, s. o. ifka nende pääle mõtles. Sest kes seda teeb, selle Jumala sõna õppimisest tuleb see tulu, et ta ka Jumala sõna järele elab.

Sakob. 1, 22: „Alga olge sõna tegijad ja ei mitte ükspäinis kuuljad!“

Luuk. 11, 28: „Õnsad on need, kes Jumala sõna kuulwad ja seda tallele (meelde, südamesse) panewad!“

Kes seda teeb, sellele ei ole alles tarwis õelda

Ebr. 13, 16: „Ärge unustage mitte ära hääd teha ja tõistele jagada! sest niisugused ohwrid on Jumala meele pärast!“

waid ta teeb seda isegi. Ta teab ka weel tõist Jumala teenistust, kui kirikus käimist w., mis sellest üle käib, s. w. armastuse töö tegemist, mille tarwis meile Jeesus ise eeskujuna on annud ja Saakobus meid õpetab

1, 27: „Üks puhas ja laitmata teenistus Jumala Isa ees on see: waeste laste ja lesnaeste järele kuulata nende wiltsuses ja iseennast ilma weata maailmast pidama.“

Armastuse tööd on weel: haigete põetamine, efsinute juhatamine, waeste laste õpetamine (püha päewa koolides) w. (Loo Jof. 58, 7!)

Pühapäew on rõõmu päew, millal Isjandas rõõmus ollakse, nagu apostel käsib

Wilip. 4, 4: „Olge ikka rõõmsad Isjandas ja weel lord ütlen mina: Olge rõõmsad!“

Seft pühapäew on lunastamise ehk päästmise päew Jeesu lunastamise töö mälestuseks, sellepärast peame hädalistele nende hädas ka päästmise rõõmu saatma selle läbi, et meie neid hädast päästame.

Sa weel manitsed apostel

Room. 12, 1: „Seepärast manitsen mina teid, wennad, Jumala juure südameliku halastuse läbi, et teie annate omad ihud elawaks, pühaks ja Jumala meele päraliseks ohwriks. See olgu teie mõistlik Jumala teenistus!“

Seda manitsust täidawad jälle üksi need, kes Jumala sõna õiete on õppinud, seft see ilmutab ennast tegudes.

Ülesanne: Seleta ära, kuidas Jumala sõna õiete õpitakse!

Pühapäew saab pühitsetud, kui jutlust ja Jumala sõna pühaks peetakse, hääl meelel kuulatakse ja õpitakse ja armastuse töid tehakse. Püha päew saab rikutud, kui jutlust ja Jumala sõna põlatakse ja keeldud, nimelt ahnuse töid tehakse.

Kõige päält ilmutab ennast Jumala sõna põlgamine selle läbi, et Jumala sõnast lugu ei peeta. Mõned lähewad küll kirikusse, aga mitte Jumala sõna pärast, waid et nad inimestest saaksiwad kiidetud. Niisugused on pilksjad. — Mõned tufuwad kirikus, ehk on tähele panemata. — Tõised ei lähe sugugi kirikusse, ei loe ka muidu püha kirja ja ei wõta püha Jumala armuannetest, nagu püha õhtu sööma-ajast, osa. Mõned ei pea palwet ja ei pea üldlikult Jumala sõnast ja Jumala sõna kuulutamisest lugu. Niisugused põlgawad jutlust ja Jumala sõna ja sellega ühtlase Sumalat

ära. Seft Jeesus ütles apostlitele, mis ka muude Jumala sõna kuuljate ja kuulutajate kohta makjab

Luk. 10, 16: „Kes teid kuuleb, see kuuleb mind, ja kes teid ära põlgab, see põlgab mind ära. Aga kes mind ära põlgab, see põlgab seda ära, kes mind on läkitanud.“

Mitmed kuulawad küll Jumala sõna päält, aga ei tee selle järele. See on ka põlgamine. Meie peame Jumala käsu täitjad olema, ja ei mitte ükski kuuljad. Kõik niisugused Jumala sõna põlgajad rikuvad kolmandat käsku ja astuvad üle Jumala keelu.

Weel tõised ei põlga ükski Jumala sõna kuulmist, waid nad teewad pühapäewa päälegi patu päewaks. Sääal maniseb apostel

Gewes. 5, 18: „Arge jooge enmast täis wiina, kust õnnetu elu tuleb, waid saage täis Waimu!“

Aga kui meie inimeste hulgas ümber waatame, siis leiame fagedaste niisugusid, kes pühapäewa liha ja waimu laiskuses, Jumala kartmata kõnedes ja paraku wiina joomises mööda saadawad. Mõnedki töö-mehed pillawad kõrtsis joomise läbi oma nädala palga ära, ehk kautawad seda mängimise läbi.

Dh et kõik niisugused patu-orjad enestele wasta rinda lööf-siwad, ümber pööraksiwad ja seda kallist Taaweti sõna südamesse wõtaksiwad

Mt. 1, 1. 2: „Wäga õnnis on see inimene, kes ei käi hõelate nõuu järele, ega seisja patuste tee pääl, ega istu pilljate kallas; waid kellel häa meel on Jumala käsu õpetusest, ja uurib käsu-õpetust järele õõd ja päewad!“

Ülesanne: Määgi, kuidas Jumala sõna põlatakse ja pühapäewa patu päewaks tehakse!

Pühapäewa rikutakse ka, kui keeldud töid, nimelt ahnuse töid tehakse.

Jumal ütleb: „Kuus päewa pead sa tööd tegema, aga seitsmes on hingamise päew Jehoowale sinu Jumalale. Siis ei pea sa ühtegi tegemist tegema!“ Kõik töö- ehk argipäewa tööd on selle järele pühapäewal keeldud. Mitmed majaperemehed peawad pühapäewal talgut ehk lasewad oma pere ilma hädata tööd teha. Ahnus ajab neid taga. See on pühapäewa rikkumine. Iisraeli rahwa juures sai niisugune surmaga karistatud. (Puukorjaja mees 4. Moos. 15, 32—36). Ka ei sallinud Jeesus pühapäewa rikkumist, waid kõik raha-wahetajad ajas ta templist wälja. Siiski on ta ise mõnda tööd teinud ja nõnda meid õpetanud, misjugused tööd lubatud on.

Ja ütles Matt. 12, 11. 12: „Misjagune inimene on teie seast, kellel on üks lammas, ja kui see hingamise päeval auku langeb, et ta sellest finni ei hakka ja wälja ei tõmba? Kui palju ülem on nüüd inimene, kui lammas? Seepärast sünnib küll hääd teha hingamise päeval.“

Loe Matt. 12, 1—13!

Sääl õpetab Jeesus, et esiteks kõik tarwiduse tööd (toiduse muretsemine, rohu walmistamine apteekri läbi, elajatele toidu andmine rc.), teisiks häda tööd (tule kustutamine, õnnetuses aitamine rc.), ja kolmandaks kohuse tööd (Sumala teenistuse juures rc.) on lubatud.

Reljandaks ei ole armastuse tööd mitte üksi lubatud, waid kästud, ja tulewad püha päewa pühitsemiseks arwata, nagu käsu käskmise sõnades juba oleme kuulnud.

Hoidku igauks ennast, et ta mitte keeldud tööd lubatud tööks ei arwa ja iseennast sellega ei peta. Sumal muidugi ennast petta ei laje.

Ülesanne: Räägi, kuidas töö tegemise läbi kolmandat käsku rikutakse!

Kes pühapäewa pühitseb, et ta jutlust ja Sumala sõna pühaks peab, hääl meeltele kuulab ja õpib, seda pühitseb selle läbi Sumal. Inimene saab siis paremaks, pühamaks. Ta ihu hingab sell päewal omast tööst, saab uut jõudu, ja ta waim hingab Sumalas. Suur kiriku õpetaja Augustiinus ütles: „Inimese süda on rahuta, kunni ta hingab Sumalas.“ Jutluses kuulutatakse Sumala armu Jeesuses Kristus. See annab inimese südamele rahu ja saadab teda Sumala juurde. Maapäälne hingamise päew walmistab meid taewase hingamise päewa pääle ette, kus meie hing täieste Sumalas wõib hingata, sest et meid ei keegi, ei mingi asi Sumalast ei lahuta. Apostel ütles

Ebr. 4, 9. 10: „Sumala rahwal on weel üks hingamise aeg ees. Sest kes tema hingamise sisse on saanud, see hingab ka ise oma tegudest, otse kui Sumal oma tegudest. Seepärast jõudkem (püüdtem) seesama hingamise sisse minna!“

Ülesanne: Seleta ära pühapäewa pühitsemise tulu!

Tõine seaduse land: Kohused ligemise wastu.

Kolmanda käsu lõpetusega on esimese laua käsud lõpetatud. Nad räägiwad, et meie kohus on Sumalat südame, suu ja teuga armastada, ehk, nagu Jeesus ütles: Sumalat armastada kõigest omast südamest, hingest ja meelest. Nüüd tulewad

tõise laua käsud, kes räägivad meie kohusest ligemise vastu. Meie peame oma ligemist armastama nagu iseennast. Kudas ligemise armastus Sumala armastuses juurdub, seda oleme juba sääl kohal katsunud, kus õigesti Sumala armastusest rääkisime (waata I. K. 21!). See on õigus ja kohus ligemist kui iseennast armastada, sest ewangeliumis õpetatakse

Matt. 7, 12: „Kõik nüüd, mis teie ial tahate, et inimesed teile peaksid tegema, nõndasamuti tehke ka teie neile, sest see on käsk ja prohwetid.

Ta Joannes õpetab

1. Joann. 3, 18: „Õigem armastagem mitte sõnaga ega teeleaga waid teuga ja tõega.“

Nagu kolmest esimesest kästust esimene käsk kõige ülem on, nõnda on ka seitsmest wiimsest kästust esimene, s. o. neljas käsk kõige ülem. Ta räägib wanematest. Need on esiteks meie kõige ligemad ligemised ja teisels ka Sumala asemikud. Meie kohused nende, kui Sumala asemikkude vastu on ka selle järele kohused Sumala vastu, ja nõnda wõiks seda käsku ka esimese laua käskude hulka arvata. Et meie wanemad ka ühtlase meie ligemised, olgu ka kõige ligemad, on, siis tuleb see käsk tõise laua käskude hulka arvata. Ta päris koht on esimese ja tõise laua käskude wahel pääl. Et nüüd meie teda tõise laua käskude hulgas seletada wõtame, siis on ta ka selle eest neist kõige esimene. Ta on ka selle pärast juba kõige esimene neist käskudest, mis meie kohusest ligemise vastu räägivad, et wanemad armastust õpetawad ja et wanemate armastuses, perekonna elus, esimene ligemise armastus idanema hakkab ja siit enmast edasi lautab täieliseks ligemise armastuseks.

Kuue wiimase käsu sees räägitakse meie kohusest ligemiste vastu teuga (5. 6. ja 7. käsk), suuga (sõnaga) (8. käsk) ja südamega (9. ja 10. käsk). See on just ümberpööratud korras, kudas kohusest Sumala vastu rääkisime. Uga sellel korral on oma tark jumalik põhi. Teu patud on nähtawad; nende pall on enamiste ka nähtaw ja käib nende kannul. Inimene wõtab seda ennemine südamesse. Mõtete ehk südame pattust ei pea patune suuremat lugu, ehk küll Sumal nimelt seda kahe (9. ja 10.) käsu sees keelab. Nagu Sumala seadus südamega algab ja näitab, et Sumala kartusest ja armastusest seaduse täitmine tuleb, nõnda lõpeb ta südamega, ja näitab, kudas kurjast südame himudest kõik seaduse rikkumine tuleb.

Enne kui meie kohusist ligemise vastu räägime, tahame enesele selgeks teha, kes meie ligemine on.

„Kes siis on mu ligemine?“ Nõnda küsis kord üks kirjatundja Teesusest. Teesus wastas temale ühe looga. Ta rääkis,

Judas üks mees, kes Jeruusalemmast Jeeriku linna poole läks, röövlite kätte oli langenud. Jeeriku oli preestrite linn ja see mees oli wist preester. Temast läksiwad mööda, ehk nad teda küll maas tee ääres nägiwad, üks preester ja leewit. Nad oliwad selle õnnetu inimese rahwa-, usu- ja ammeti osalised. Aga siiski ei aitud nad seda waest walus. Nad kartsiwad ehk, et rööwliid kusagil ligidal on ja ka nende kallale tulewad; neil ei olnud halastust ja armastust selle hädas inimese vastu. Sääli tuli sedasama teed üks Samaria maa mees. Ta oli wõera rahwa, wõera usu, wõera ammeti osaline; ta oli Juuda meeste waenlane. Aga kui tema seda õnnetumat maas nägi, läks ta jüda haledaks, ta astus oma looma seljast maha, ei waatanud ta selle pääle, et tal waenlane oma ees oli, ei selle pääle, et ka tema oma elu ehk surmahädasse andis, waid läks ta ligi, pesi ta haawu, walas kosutawat õli pääle, sidus nad kinni, tõstis ta oma looma selga ja wiis kõrtsi, kus ta tema eest hoolt lastis kanda ja kõik kulud ära maksis. Ta armastus oli täieline, ta ei waatnud tajumise pääle, ta ei waatnud seisuse ega usu pääle, ta waatas üksi selle pääle, et see waene abi tarwis. See waene oli talle ligimine ja selle waesele oli see Samaria mees ligimine.

Ligimine on selle järele iga üks inimene, aga iseäranis see, kellele minu abi tarwis läheb, ja see, kellelt mina abi ja hädad saan.

Ülesanne: Seleta ära, kes on ligimine!

Wanemad on lapsile ta kõige ligemad ligemised. Neist räägime nüüd.

Neljas käsk.

Sina pead oma isa ja oma ema auustama, et sinu käsi hästi käib, ja sina kaudu elad maa pääl.

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma wanemaid ja isandaid ei põlga, ega wihasta, waid et meie neid auustame, teenime, nende sõna kuuleme, ja neid armsaks ja kalliks peame.

Kes meile hädad teeb, see on meie häategija. Wanemad (isa ja ema) on laste kõige esimesed ja suuremad häategijad. Jumal andis lastele wanemate läbi elu. Wäikene laps on nõder ja jõutu, ta peaks surema, kui mitte wanemad tema eest ei muretseks. Wanemad muretsewad oma laste toiduse, riiete, pääwarju ja terwise eest;

nemad kaitsewad ja tallitawad neid päewal ja öösel; nemad walwawad haige lapse juures, nõnda et nad sagedaste mitmel kül silma finni ei saa; nemad annawad kas wiimse suu palukese ära, et oma lapse kõhtu täita; nemad rõõmustawad mitmel wiisil oma lapsi; nemad hoolitsewad lapse ihu ja hinge eest; kui alles laps väikene on, lasewad nad teda ristida ja muretsewad sellega, et laps Jumala armu lepingusse Jeesuse Kristuse sees vastu wõetud saab; nad kaswatawad lapsi armastusega Jumala tundmises ja kartuses ja teewad kõik, et lapsed olewikus ja tulewikus wõiksid õnnelikud olla.

Wanemate muretsemised on raskeid. Hääd wannemad kannawad need mured hää meelega, nemad teewad tööd ja kannatawad hää meelega laste eest puudust, et neil ühtegi häda ega puudust ei oleks. Nõnda, nagu taewa tähtede armu keegi lugeda ei jõua, nõnda ei ole wõimalik neid häätegemisi üles arwata, mis wanemad lastele teewad.

Jumal on looja, ülespidaja ja walitseja. Laste vastu on ta seda suuremalt osalt wanemate läbi. Nõnda on wanemad Jumala sarnased, Jumala asemikud.

Ülesanne: Seleta, kes ja mis isa ja ema lastele on!

Uuu antakse kõrgema seisuse osalistele, ülematele. Nõnda auustawad sulased oma peremehi ehk isandaid, koolilapsed oma koolmeistrid ehk õpetajaid, alamad oma ülemaid, sest wiimjed on kõrgemad, ja neid auustama on, omas südames neid ülemaks ehk kõrgemaks pidama. Ka auustatakse mõnda ta ärateenimise, ta tööde ehk tarkuse pärast, mõnda ta häätegedude pärast ja. Neid peetakse omas südames kõrgemaks, ülemaks. Seda ilmutatakse ka wäljaspidi mõnesuguste märkide läbi. Sagedaste näidatakse küll wäljast poolt auustamist üles, aga südamest ei tule see mitte. Aga see ei ole õige auustamine. Õige auustamine on südamega tõist kõrgemaks ja ülemaks pidama ja seda ka wäljaspidiste tähtede läbi üles tunnistama.

Ülesanne: Seleta ära, mis on auustamine!

Wanemad on meie kõige ligemad ja ülemad isandad, sest nad on Jumala asemikud; nad on meie kõige suuremad häätegejad, nõnda et nende häätegemisi ära ei jõua lugeda; nad on meie kõige suuremad armastajad, sest nende armastus on oma kasu nõudmata ja nii truu, kui ei ialgi mõne teise armastus [Kes meie usaldust wanemate armastuse pääle tahab heljutada, see on meie wihasem waenlane]; nende elutarkus on mitu korda ülem, kui kõik koolitarkus kokku.

Sellepärast, ja et Jumal seda käsib, on laste kohus wanemaid auustada, j. o. neid omas südames palju ülemaks ja kõrgemaks

pidada, kui ise ennast ja seda ka väljaspidiste kombete läbi üles tunnistada. Nõnda peavad lapsed wanemate vastu auupakkitud, lahked ja sõbralikud olema. Nad peavad wanematest üksi hääd rääkima ja laitusetä wanemate tegemiste ja ettevõtmistega rahul olema, sest et wanemad mõistlikumad on kui lapsed.

Ühesanne: Räägi, miks peavad lapsed wanemaid auustama!

Oma auustamist wanemate vastu tunnistawad lapsed tegudega üles, kui nad oma wanemaid teenivad, nende sõna kuulewad, neid armsaks ja kalliks peavad.

Tart Siirat ütleb

3, 6: „Kes Issandat kardab, see auustab isa ja teenib neid (oma wanemaid) kui isandaid.“

Ta nõuab siin, et meie wanemaid peame teenima. Kes tõist teenib, see teeb talle tööd. Lapsed wõiwad ka wanemaid teenida, kui nad neile tööd teewad. Nõnda teeniswad Rebekka, Rahel, Rutt ja Jeesus oma wanemaid. Lapsed peavad igal pool, kus midagi teha on, kät külge panema ja ei mitte alles käskimist ootama.

Nõndaõama peame wanemate sõna kuulma.

Apostel ütleb

Kol. 3, 20: „Lapsed kuulge oma wanemate sõna kõigi asjade sees, sest see on Issanda meele pärast!“

Kui wanemad midagi käsiwad, lohe peame seda ilma nurisemata ja wasta rääkimata hää meelega täitma. Siis oli ennemalt walmis surma kannatama, kui et ta isale oleks wasta pannud.

Üksi siis, kui wanemad midagi nõuawad, mis Jumala käsu wasta on, peame neid paluma, et nad seda mitte ei nõuaks, sest Jumalat tuleb enam karta, kui inimesi. Kui Jakob oma ema Rebekkat oleks palunud, et ema mitte ei oleks nõudnud, et isa petetud saab, wististe oleks Jumal ema südant pöörnud, et ta oma käsku oleks tagasi wõtnud. Mõni kord tuleb paraku! ette, et wanemad last koolist ära jäämise wabandamiseks waletada käsiwad. Sää! palugu laps, et wanemad seda temalt ei nõuaks, sest et see Jumala käsu wasta on.

Meie peame oma wanemaid armsaks ja kalliks pidama.

Seda hääd, mis wanemad meile on teinud, ei jõua meie üalgi üsna ära tasuda. Meie oleme wanemate suured wõlglasted. Meie peame neid nende suure armastuse ja häategude pärast ka armastama ja kalliks pidama. Seda tunnistame üles, kui meie oma wanemate vastu nii sõnadega kui tegudega tänulikud oleme. Laps on tänulik, kui ta nende sõna kuuleb, neid teenib, neid awitab,

neid kingitustega rõõmustab, neid haiguses hoolega põetab, neid hädas ja wanaduses toetab, s. o. neile muretseb, mis tarwis on, nende wastu weel ka siis auustomist ja armastust üles näitab, kui nad surnud on. Nõnda pidasiwad oma wanemaid kalliks ja armsaks Sem, Saawet, Zoosep, Toobias ja Teesus; nad auustasiwad neid.

Wanemate auustamist manitsetakse järel seiswais salmides.

Siirak 3, 7: „Auusta oma isa töö ja sõnaga, et temast õnnistus sinu pääle tuleks!“

Siirak 7, 28, 29: „Auusta oma isa kõigest südamest ja ära unusta mitte oma ema lapsewaewa! Mõtle, et sa neist oled sündinud, ja mis wõid sa neile jälle tasuda, nõnda kui nemad sulle hääd on teinud?“

1. Tim. 5, 4: „Wanematele hääd jälle tasuda, see on hää ja armas Sumala ees.“

Ja jälle ütleb

Siirak 3, 11. 12: „Laps, ole abiks oma isale tema wanaduses!“

Ülesanne: Näägi, kuidas wanemaid tegudega auustatakse!

[Lähendus: Koolmeister wõib ka seda ülesannet jautada: Kuidas auustatakse wanemaid teenimise, kuidas sõna kuulmise w. läbi?]

Sumal keelab neljandas käsus, et meie oma wanemaid ei pea põlgama ega wihasstama.

Kes tõist auustab, see peab teda omas südames kõrgeks ja ülemaks. Kes tõist omas südames alatuks, sandiks peab, see põlgab teda. Lapsed, kes oma wanemaid põlgawad, peawad neid eneste wääriliseks ehk weel alamakski ja ei mitte Sumala asemikuks, kes nad on. See põlgamine ilmutab ennast kombetes, sõnades ja tegudes. Sam ja Absalom oliwad niisugused kurjad lapsed, kes oma wanemaid põlgasiwad. (Näägi mõlemate lugu!)

Kes oma wanemate manitsust, käsku ja keeldu ei kuule, neist ei hooli, tõisi inimesi enam usaldab ehk päälegi omast wanematest ennast häbeneb, see põlgab oma wanemaid. Kes omast wanematest häbeneb, et nad inimeste ees alatud, waejed ehk wähe koolitatud on, see on nii hõel laps, et keegi auus inimene ei peaks temaga sõnakest rääkima, ega üle tema toa läwe astuma. Ta on ära unustanud oma wanemate armastust, oma ema uneta öid, oma isa hoolitsemisi ja muretsemisi ja mõlemate suuri armastuse ohwrid, mis nad tema kaswatamiseks on kannud.

Püha kiri manitsseb

Õpet. 23, 22: „Mõta oma isa kuulda ja ära põlga mitte oma ema, kui ta wanaks saanud!“

Sivaf 3, 11, 12. Laps ole abiks oma isale tema wanaduses ja ära kurwasta teda tema eluajal. Ehk ta meelest nõdraks läheks, siiski ära teuta (põlga) teda mitte!"

Wanemaid wihastab see laps, kes neid ei auusta, nende sõna ei kuule, neile wasta räägib ja kõik paremast teada arwab kui nemad. (Mga millal peaks küll muna kanast targem olema?)

Õpet. 13, 1. „Earf poeg wõtab isa õpetust, aga pillja ei wõta sõitlustki kuulda.“

Ka see laps, kes wanemate ees asju salajas peab, mis ta oleks pidanud neile ütleva, ehk päälegi wanemate wastu walelik on, neile oma paha töödega südametalu ja muret walmistab ja kõik armaõpetust tänamata meelega tasub, wihastab wanemaid. Oh lapsed! Urge saage oma wanemate wastu niisuguseks, et nad peawad hüüdma, nagu Jakob oma laste pärast hüüdis: „Küll ma lähen leinates oma poja juurde hauda.“ Urge tehke wana sõna tõeks: „Üks isa toidab ennemine kuus last, kui kuus last ühe isa.“

Ülesanne: Räägi, kuidas neljandat käsku rikutakse!

Lapsed wõiwad neljanda käsu rikkumise läbi enese pääle wanut, ja neljanda käsu täitmise läbi õnnistust tõmmata. Seft Sumal kuulutab

5. Moos. 27, 16. „Araneetud olgu, kes oma isa ja oma ema halwaks paneb!“

Õpet. 20, 20. „Kes oma isa ja oma ema ära wannub, selle lamp kustub ära pilljase pimeduse sees.“

2. Moos. 21, 15. „Kes oma isa ehk ema lööb, seda peab armuta surma pandama.“

Õpet. 30, 17. „Seda silma, mis isa hirmutab ja ei taha ema sõna kuulda, peawad kaarnad jõe ääres wälja noffima ja koiha pojad ära sõõma.“

Et Sumal ennast pilgata ei lase, waid need wande sõnad tõeste hõelate laste kohta täide lähewad, selle tarwis on meil tõendusi küll pühas kirjas, küll igapäewases elus. Sääl on isa-teutaja Ham. Isa wanne seisab alles täna päew ta sugu pääl. Sääl on kuri poeg Abjalom. Ta sai hirmsal wiisil surma. Ta keha rippus puu oksade küljes, kus wististi rööwlinnud ta kallal tema filmi noffisidwad. Sääl on ülekohtulised Geli pojad, kes oma isa manitsusi tähele ei pannud. Nad pididwad surma surema.

Ta see on ka wäga aru saadaw, et halwa laste elu ilmas mitte hää ei ole. Seft kõik hää õpetus, mis neile kodus sai pakutud, puudub neil elus. Keegi ei saa neid lapsi usaldama, kes oma wanemaid ära põlgawad. Wiimaks tuleb Sumal oma karistusega,

ja tajub neile kätte kõik wanemate silma wet ja südame valu, nagu püha Jumal omas sõnas kuulutanud on.

Ülesanne: Tõenda lugude waral, et neljandama käsu rikkumine wannet laste pääle jaadab!

Selle wastu saadab neljanda käsu täitmine lastele õnnistust. Sest Paulus ütleb

Gewef. 6, 2. 3. „Kuusta oma isa ja ema (see on esimene käsusõna tõutusega), et sinu käsi hästi käib ja sinu kuu elad maa pääl.“

Seda tõutust oli Jumal juba Iisraeli rahwale annud ja oli weel juurde lisanud: „Et sinu käsi hästi käib säääl maal, mis Jehoowa su Jummal sulle on annud.“ Ja waata, nii kaua kui Iisraeli rahwas oma isasid, preeftrid ja prohwetid kuulis, oliwad nad õnnelikud ja tugew rahwas, aga nii pea kui nad nende sõna ära põlgasiwad, saiwad nad waenlaste kätte, saiwad omast maast wälja aetud ja lõppeks tõiste rahwaste seffa laiale pillatud. Just nõnda on lugu iga üksiku inimesega. Kui ta oma wanemaid on auustanud ja auustab, siis on see hääl õpetus, mis ta oma wanemate majas waga südamega on wastu wõtnud talle ta eestulewas elus hääks tunnistuski: jaks ja passiks, mis talle mitmed uksed awab ja ta elu- teed tasandab. Pääle selle käib wanemate palwe ja õnnistamine igal pool teda saatmas, ja tark Siirak ütleb

Siirak 3, 8. „Ija õnnistamine kinnitab laste kojad, aga ema ärawandumine kujuk nende alused ümber.“

Ja jällegi leiame lugudest tõendusid küllalt, et Iisanda sõna tõsi on. Säääl on Sem ja Jaawet, kes wanemate õnnistuse ofaliseks saiwad. Säääl on Nutt, kelle wanemate armastus ja auustamine talle õnnistust saatis. Hääd lapsed pikkendawad oma elu puhtuse, parause, karskuse ja tasase meele läbi, mis wastu kurjad lapsed oma elu liiguduse, kimaluse ja wiha läbi lühendawad.

Sagedaste surewad nimelt hääd lapsed waga warra ja mõni võib arvata, et selle läbi Jumala tõutus tühjaks jääb. Aga kuulame, mis Iesajas ütleb

57, 1: „Wagad mehed koristatakse ära, nõnda et ükski seda ei mõista: seda õiget korristatakse õnnetuse eest ära.“

Loe ka Tark. r. 7—14!

Jumal annab sellele, keda ta siit maa päält enese juurde kutsub, paremat põlwe. Seda näeme Genokist, keda ta ka ära wõttis, et ta Jumala kartlik oli. Ja kui mõne hääl lapse käsi mitte tema ja tõiste inimeste arwamise järele hästi ei käi, siis peame ütlemä, et neile kõik hääks tuleb, kes Iisandat kardawad. Joosep on meile kui hääl laps eestujaks. Joosepi juures õpime,

et Sumal ka karistamise läbi muud ei nõua, kui inimese kasu ja et see tõeks jääb: Kes oma wanemaid auustab, see saadab enese pääle Sumala õnnistust ja saab neljanda kásu tõutuse osaliseks.

Õlesanne: Tõenda, et laps neljanda kásu täitmise läbi Sumala tõutuse osaliseks saab!

Pääle ihuliku wanemaid on weel palju tõisi wanemaid, keda ka auustada kástakse. Sääl on esiteks wõerasisa ja ema, kasuwanemad, wanaisa ja ema, äiataat ja ämmaema ristisa ja ema ja wõõrmündrid ehk eestkostjad. Need kõik on wanemate asemikud ja peab neid niisama armastama ja auustama, kui päris isa ja ema. Kui nad alguses ehk wõerad on, siis peame neile lapselikult usaldama meelega wastu astuma, kuni neid ka auustama ja armastama õpime. Nutt annab meile selleks armust eeskujut.

Niisama peame iga auusat wana inimest auustama, sest Sumal kárib

3. Moos. 19, 32. „Ühe wana halli ees pead sa üles tõuema ja wanale auu tegema!

1. Peetr. 5, 5. „Teie noored, olge wanemate wastu alandlikud, aga kõik olge tõine teise wastu alandlikud ja ehitage ennast seestpidi alandlikult meelega! Sest Sumal paneb suurelistele wastu aga alandlikkudele annab tema armu.“

Ka wendi ja õdesid (wennaksid), sugulasi ja ka káaskoolilapsi peame armastama, ikka sõbralikud ja lahked üks tõise wastu olema, mitte riidlema ja taplema, waid peame hää meelega tõine tõist hädas awitama. (Spi seda Abrahami ja Loti loost, Joosepist oma wendadega, Esawist ja Jakobist ja Petaania õepaarist oma wennaga!)

Mt. 133, 1: „Waata, mis hää ja mis lõbus on see, et wennad ka ühes elawad!“ (Et inimesed rahus ja armastuses elawad).

Õlesanne: Seleta, kes on weel isa ja ema nime ja auu wäärilised!

Ka räägitakse weel leiwa ehk pere-, kooli-, kiriku-, kohtu- ja riigi-wanematest. Sa wistist on ka need Sumalast seatud wanemad, keda Sumal auustada kárib ja keelab, et meie neid mitte ei pea põlgama ja wihastama. Iga üks wanem on ka isand. Nõnda nimetab neid Lutherus omas kásu seletuses. Meie tahame korda mõõda katsuda, mis kellegi iseáranis kohus ühe ehk tõise nende isandate wastu on ja mis Sumal ühe ehk tõise seisuse osalisele iseáranis ütleb.

Õpipoisid ja sellid peawad oma meistrite, teenijad ehk julased oma perewanemate wastu auupakklikud olema ja igas

asjas nende sõna kuulma; nemad peavad usinad, õiglased, korralised, sündlikud, rahulikud ja truud olema, ja nad ei pea mitte ära keeldud asjade üle tõistele rääkima (nad ei pea lora olema), ei pea oma perewanemate üle nurisema, nende üle kurja rääkima, mitte wastu haukuma, mitte filmakirjaks tööd tegema, waid peavad igas asjas nende kasu nõudma ja seda mitte palga, waid Issanda pärast, s. o. seepärast, et Issand seda nõuab. Sest apostel ütleb

Cewej. 6, 5. 6. 8: „Teie sulased, kuulge nende sõna, kes teie isandad on liha poolest, oma südame wagaduses, nõnda kui Kristuse sõna. Ei mitte filmakirjaks teenides, kui need, kes inimeste meele pärast püüawad olla, waid kui Kristuse sulased, kes Jumala tahtmist teewad. Sa teadke, mis hääd keegi saab teinud, et tema seda saab tasutud Issanda käest, olgu sulane ehk waba inimene.“

Edasi ütleb apostel

Litt. 2, 9. 10: „Sulased käsi oma eneste isandate sõna kuulda, kõigis asjades nende meelepäralsed olla, ja et nemad ei haugu wastu, ja ühtegi kõrwale ei saada, waid et nemad kõik hääd truudust üles näitawad.“

Ja ise tigidategi isandate sõna peab kuuldama, sest et nad oma ammeti Jumalast on saanud. Sest apostel ütleb

1. Peetr. 2, 18: „Teie sulased, kuulge kõige kartusega oma isandate sõna, ei mitte ükspäinis hääde sõna, kes järele andwad, waid ka tigidate sõna.“

Ja kui mõnele teenistus niisuguste juures raskest lähed, siis mõtelgu prohweiti Jeremia sõna pääle

Nutu I. 3, 27: „Hää on mehele, kui ta ifet omas noores eas kannab.“

Ja mõtelgem Sunistegija sõnade pääle, mis ta wiimsel päewal ustawale sulasele kuulutama jaab, nagu kirjas seisab

Matt. 25, 21: „See on hää, sina hää ja ustaw sulane. Sina oled üle pifud ustaw olnud, mina tahan find üle palju panna. Mine oma Issanda rõõmu sisse!“

Sulastele eeskujuks olgu Elieeser ja Joosep. Nende elukord oli ka hää. Selle wastu peawad truuduseta, laisad ja sõna kuulmata sulased, kes ühe leiwawanema juurest tõise juurde jooksewad ja iga ühe teenistuses ise wead leiawad, enamiste wanaduses häda ja puudust kannatama.

Ülesanne: Räägi teenijate kohusest oma leiwa-isandate wastu!

Kooli-lapsed on oma kooli-õpetajate ehk koolimeistritele auuandmist, armastust ja sõna=kuulmist wõlgu, nemad peawad selle-

pärast ikka sõbralikud, rõõmsad, auupaklikud ja lahked nende vastu olema; nemad peavad oma koolmeistrid tähelepanemise, usinuse, korrapidamise ja puhtuse läbi rõõmustama ja nende rasket tööd selle läbi kergitama. Nad ei pea millalgi sandi ülespidamise läbi neid kurvastama ja pahandama. Hääd lapsed ei pea pahust lastest ennast lastma wastapanemisele eesitada, vaid peavad püha kirja manitsust tähele panema

Õpet. 1, 10: „Mu poeg! Kui patused sind awatelewad, siis ära võta mitte nende nõuu!“

Koolilapsed peavad oma koolmeistritest ükfinda hääd kõnelema ja nende vastu sõna ja tööga oma tänu ülestunnistama.

Kal. 6, 6: „Aga keda õpetatakse sõnaga, see jagagu kõik hääd sellele, kes õpetab!“

Ebr. 13, 17: „Kuulge oma juhatajaid (õpetajaid, koolmeistrid) ja võtke nende sõna, sest nemad walwawad teie hingede eest, nõnda kui need, kes aru peavad tegema, et nemad seda rõõmuga teeksiwad ja ei mitte õhates, sest teile ei ole see mitte hääd!“

Häist koolilastest saawad õnnelikud inimesed, aga paha koolilaste käsi käib halvaste.

Ülesanne: Räägi koolilaste kohusest oma koolmeistrite vastu!

Miisamuti on koguduse liikmete kohus oma waimuliku karjatse, kiriku õpetaja vastu teda auusaks ja armsaks pidada, ja seda enam, mida ülem tema hool ja ammet on, sest et ta ise-äransis sinu hinge karjane ja hoolekandja on. Tema vastu ei pea meie ükfinda oma auustamist wäljaspidiste kombete läbi ülestunnistama, waid nimelt ka selle läbi, et meie tema sõna, mis ta meile kirjast kuulutab, kui Issanda sõna vastu wõtame ja kuuleme, tähele paneme, kui ta meid kirja järele ahwardab, manitseb ja karistab, et meie tänuliku südame ja armastuse läbi tema rasket ammetit kergitame ja tema eest palwet teeme. Apostel manitseb

Teis. 5, 12. 13: „Meie palume teid wennad, et teie wõtate niijugusiks neid pidada, nagu nemad on, kes teie seas tööd teewad ja teie ülewaatjad on Issanda sees ja teid manitsewad, ja et teie neid ülitwäga armsaste wõtate pidada nende töö pärast!“

Edasi ütleb apostel

1. Kor. 9, 14: „Nõnda on Issand seadnud neile, kes armu-õpetust kuulutawad, et nemad armu-õpetusest peawad elama.“

Ja waga Siirak õpetab 7, 30:

„Karda Issandat kõigest omast hingest ja auusta oma preestrit ja anna temale oma osa, nõnda kui sind on käetud!“

1. Tim. 5, 17. 18: „Neid wanemaid, kes oma annetit hästi üles peavad, peab kahewõrra auustamise wäärt peetama, kõige enamiste neid, kes tööd teewad sõnas ja õpetuses.“

Ülesanne: Räägi koguduse liikmete kohusest oma kiriku õpetajate vastu!

Ka kohtu- ja riigi-wanemad on isandad ja ülemad. Need on nimelt kohtumehed, wallawanemad, suuremad kohtunikud, ministrid, kuningad, keisrid *rc.* Nad on Jumalast seatud ja Jumalalt oma wõimuse saanud. Kui Pilatus Jeesusele ütles: „Kas sa ei tea, et minul wõimus on, sind risti lüüa lasta ja surma saata?“ wastas Jeesus: „Sinul ei oleks seda wõimust mitte, kui ta sulle ei oleks ülemelt antud.“ Sellega tähendas ta, et kõik ülemad Jumalast on ja temalt oma wõimuse on saanud. Seda tunnistab ka apostel

Room. 13, 1. 2: „Iga hing heitku ülemate alla, kellel meelewald on, sest ülemaid ei ole muidu, kui Jumalast. Aga kes ülemad on, need on Jumalast seatud. Kes nüüd ülematele wasta paneb, see paneb Jumala seadmise wasta. Aga kes wasta panewad, need saadawad iseeneSte pääle nuhtlust.“

Seda ära tundes algawad ülemad walitsejad oma käsu-kirjasid nende sõnadega: „Meie N—, Jumala armust N. riigi keiser (kuningas *rc.*) *rc.*

Jumal tunnistab ka ise seda, et tema läbi kõik ülemad walitsewad. Ta ütleb

Õpet. 8, 15. 16: „Minu läbi walitsewad kuningad, ja würtid saadawad, mis õigus. Minu läbi walitsewad würtid würti wiisil ja ülemad ja kõik maailma kohtumõistjad.“

Ülesanne: Seleta, kes on ülemad ja kust nad oma wõimuse on wõtnud!

Edasi õpetab apostel, mis tarwis ülemad on. Ta ütleb

Room. 13, 4. 3: „Tema on Jumala teener sinu hääks. Aga tema ei kanna mõela mitte ilma asjata, sest tema on Jumala teener, lätemaksja, seda nuhelda, kes kurja teeb. Sest walitsejad ei ole hirmuks häätegedele, waid kurjatele. Aga kui sina ei taha ülema hirmu karta, siis tee hääd, ja siis saad sina temalt kiitust.“

Ülemad on Jumala teenrid alamatele hääks. Ja tõeste, nad on meile hääks. Nad annawad seadusi; nemad walwawad rahuliku elu üle; nemad kaitsewad alamate elu, terwist, wara ja auu; nad karistawad laisklejaid, keelepeksjaid, joodikuid, wargaid, röwrlid, mõrtsukaid *rc.*; nemad mureitsewad kirikute ja koolide, hää maanteede, elu-majade ja ülespidamise nõuude eest;

nemad awitawad waesid, haigid, wigapoolisid, leski ja waesid lapsi, mahajäetuid ja õnnetumaid; nemad kaitsewad isamaad waenlaste eest; nemad mõistawad õigust tüli asjades j. c. Ülemad on tõeste meie hääks. Ilma ülemate walitjuseta jääksime meie kõik wäga õnnetumad olema.

Ülesanne: Seleta ära, mis tarwis Jumal ülemaid on seadnud!

Selle pääle ütleb nüüd apostel

1. Peetr. 2, 13, 14, 17: „Seepärast heitte kõigi inimeste seaduste alla Issanda pärast (olge ülematele sõnakuulelikud, sest et Jumal seda nõuab), olgu kuningad kui ülema alla, ehk päälitute, kui ka nende alla, kes temast on läkitatud kurjategijatele küll nuhtluseks, aga häategijatele kiituseks. Auustage kõiki! Armastage wendi (oma ligemisi)! Kartke Jumalat! Auustage kuningat!“

Meie peame ülematele allaheitlikud olema Issanda pärast ja selle tulu pärast, mis nad meile saadawad; meie peame neid auustama ja ikka nende käsku kuulma ja omad maksud nurisemata maksuma. Apostel ütleb

„Tiit. 3, 1: „Tuleta nende meelde, et nemad würstide ja ülemate wastu alandlikud on, nende sõna wõtawad ja kõige häategudele walmid on.“

Room. 13, 5—7: „Seepärast on tarwis, et teie alla heidate, ei mitte ükspäinis nuhtluse, waid ka südame-tunnistuse pärast. Seepärast makske ka maksu. Sest nemad on Jumala sulased, kes otse selle eest muret kannawad. Siis tasuge nüüd kõikidele, mis teie kohus on: maksu, kellele maksu, tolliraha, kellele tolliraha, kartust, kellele kartust, auu, kellele auu tuleb anda.“

Seesus on ka selles asjas meie ilusa eeskuju jätnud, sest et ta ise ka pääraha maksis ja õpetas

Matt. 22, 21: „Andke keisrile, mis keisri kohus, ja Jumalale, mis Jumala kohus on!“

Kui tarwis on, peame keisri ja isamaa eest wara ja elu ohwerdama.

Dma auustamist ja armastamist ülemate wastu tunnistame ka selle läbi üles, kui meie nende eest palwet teeme, et Jumal neid nende raske ja suure ammeti sees wõtaks toetada. Seda nõuab ka apostel

1. Tim. 2, 1—3: „Seepärast manitsen mina kõige esite, et peab tehtama palumisi, palwid, palumisi tõiste eest ja tänamisi kõigi inimeste eest, kuningate ja kõikide eest, kellel kõige ülem meelega on, et meie rahulist ja waitist elu wõiksimel elada kõige Jumala kartuse ja auusa elu sees. Sest see on hää ja armas Jumala, meie Danistegija meelest.“

Taawet oli niisugune alam, nagu ta pidi olema, sest et ta ise ülekohtulise ja waenulise kuningaga wastugi ei hakkanud, sest Saul oli ikka sellegipärast Sumala salwitud mees. Mõndasamuti oli Itai truu alam. Ka kuulud Kreeklaste tark Sookrates annab meile kallist eeskju alles oma elu lõpetuses, et ülemate sõna peab ikka kuuldama, olgu nad ka ülekohtulised. Tema jai ilma süüta, waenlaste päälekaebamise pääle surma mõistetud. Ta sõbrad jõudsid wangide hoidjat oma poole wõita, et see walmis oli temale wangikoja ukse awama. Aga Sookrates õpetas oma sõpru, et ülematele peab sõnakuulelik olema, jõi rahulikult kihwti karika tühjaks ja — juri.

Ülesanne: Seleta ära, kudas meie oma ülemaid auustame!

Millalgi ei pea meie ülemate käskude wasta tegema ja sõna kuulmata olema. Mõned ülemeelsed ei mõtle sugugi selle pääle, et ülemad Sumalast on ja meile hääks ja kasuks on seatud. Nad ei ole kellegiga rahul ja tahaks hää meelega ise walitsejad olla, et siis oma meele tahtmisi täita. Nad räägiwad palju priiuusest, aga ei saa aru, et see päris prii on, kes ennaft ise teadwalt seaduse alla annab. Mitmed tõstawad mäsšamist oma ülemate wasta, nagu Kooro oma seltsiga, Absalom ja Seeba. Aga kurjaste käis nende käsi. Snn sellele! kes targa Saalomoni sõnu kuulda wõtab

Spet. 24, 21. 22: „Mu poeg! Karda Jehoowat ja kuningat! Ära heida nende seltsi, kes tõisite (mäsšamise pääle) mõtlewad! sest nende hukatus tõuseb äkitselt.“

Ülesanne: Seleta ära, kudas ülematele wasta pannakse!

Neljanda käsu tõutus ei ole ükski ihuliku wanemate lastele, waid ka riigi lastele antud. Kus alamad ülemate sõna kuulewad, seadustest lugu peawad Sumalat kartes, seal on hää elukord. Nii pea, kui inimesed ülemate käskudest enam lugu ei pea, on rahwal õnnetu elukord. Seda näeme selgest Iisraeli rahwast, seda näeme Pantšuse rahwa mäsšamistest. Sellegipärast weel kord:

„Gette kõigi inimeste seaduste alla Isšanda päraft! Kartke Sumalat! Auustage kuningat!“

Ülesanne: Seleta, mis õnnistust saadab ülemate auustamine rahwale!

Sügawamaks arusaamiseks seisku siin mõned Lutheruse sõnad neljanda käsu üle. Ta ütleb: Majades (koda-, jugu- ehk perekondades) on esimene walitus, on kõigi tõiste walituste algus (põhi). Kui nüüd juur mitte hää ei ole, siis ei wõi tüwi ega wili hää olla. Sest mis on linn muud, kui majade kogu? Kudas

wõiks linn walitsetud saada, kui majades walitlust ei ole? Tah, kus ei laps, ei sulane ega ümmardaja sõna ei kuule? Ja jälle ei ole terve maakond muud kui linnade ja külade kogu? Kus nüüd majad sandiste saawad walitsetud, kudas wõib sääl maakond hästi walitsetud saada? Ja riik ei ole muud kui maakondade kogu. Meed kõik põhjendawad majade pääle." Lutheruse arwamise järele ei ole riik muud, kui suur sugu- ehk perekond. Ja nõnda ta ka on. Kõik tõised tähtsamad eluseadmised, nagu kool, kirik, riik, igauks oma seadmistega ja wanematega, kasvawad perekonnast, majast wälja, juurduwad kodakonna elus. Kui see alusõphi kindel ei ole, siis on terve ehitus kõikuw.

Nagu näinud oleme, on ülemate ja alamate eluford, lühidelt inimeste seisused Sumalast. Aga iseahne, oma kasu nõudja inimene peab iga ülemat oma sarnaseks. Iga walitluse ford on temale ülekõhtu ford. Et seisused, auunimed, wägi ja wõimus ajalikul ja loomulikul teel Sumalast niisama antud on, nagu waimu annid, see läheb üle ta kitsa filmaringi. Sellepärast unistab ta seisuste kautamisest, ehk küll tähed taewa küljes, puud metsas ja lilled põldude pääl jutustawad, et Sumal wäe ja wõimuse wahesid on seadnud, et ta ühelt poolt walitsemist, teiselt poolt walitseda lastmist tahab. Aga mida enam keegi kõikide ühesugusest seisusest ja priiusest unistab, tahab ta ise kõige wähem ühesuguse seisuga rahul olla, waid pea tõstab ta ennast walitsejaks ja päälegi wägiwaldjeks. Seda tunnistawad meile aja-lugudes mäsämised, töörahwa waSta panemised zc.

Niisama wale on see arwamine, et walitsemine aina õnn, ja teenimine selle waStu aina õnnetus on. Walitsemise juures mõeldakse üksi oma meele himude keelmata täitmise, ja teenimise juures nende kõiduste pääle, mis meele himudele saawad pandud, aga jäetakse seda tähele panemata, et suurema seisuse ja ammetiga ka suuremad waStutamised, aga teiselt poolt ka kõige wäheama ammetil ja seisusel oma maine ja taewalik palk on, kui selles truu ollakse.

Püha kirja tunnistuse järele (Room. 13, 1 j. j. õpet. 8, 16. 1. Kor. 7, 20—24) on walitsemine ja teenimine mõlemad ammetid, mida meile Sumal on annud ja ifka enne teenimise ammet, et tema sees ise walitlusele ja tublidusele kasvada, ilma milleta õiget walitsemist ei ole, waid ükfinda wägiwalda. Püha kirja waimu järele on walitsemine ilma walitsemise- ja iseahnuseta, ilma enese kasu nõndmata truu kohuse täitmine, teenimine, muudetud nõudega. õpetamine, juhata mine, käskmine, õiguse mõistmine, karistamine ja tasumine sünnib üksi Sumala antud ammeti täitmisest, et selle läbi tõisi inimesi teenida. Seisuse sõna, mis ta Matt. 20, 27, 28 ütleb, maksab ka meie kõhta: „Kes teie seaji

kõige ülem tahab olla, see olgu teie sulane, nõnda kui inimese Poeg ei ole tulnud, et teda teenitakse, vaid et tema teenib." Loe ka Joann. 13, 1—15! — Seda ära tundes ütles Preisi Prits: „Kuningas on riigis esimene teener.“ — Teenimises truuduse ülesnäitamine aitab teenimist ja seda tundmist kergitada, et teenija tõisest alam on. Ta truudus oma ülema vastu sunnib ülemat omast teenrist lugu pidama ja seub usalduse ja armastuse sidemega tõine tõist kokku.

Lõppeks ei pea keegi ära unustama, et millalgi walitsemine ja teenimine üksikult inimese ammet ei ole, vaid enamiste on walitseja tõisele poole ise jälle teener ja sagedaste enam, kui päält laudu näha on.

Sellepärast olgu iga üks truu omas seisuses ja ammetis ja täitku hoolega oma kohut, lapsed wanemate vastu, alamad ülemate vastu! Uga ka wanemad laste vastu, perewanemad pere vastu rc., taedku, mis nemad kui Jumala seatud walitsejad oma alamatele wõlgu on!

Nagu lapsed wanemate läbi enestele õnnistust ehk wannet wõiwad ära teenida, nõnda wõiwad ka wanemad laste läbi õnnistuse ehk wande osaliseks saada.

Teesus ütleb

Marf 10, 14: „Laske lapsukesed minu juurde tulla ja ärge keelge neid mitte, sest niisuguste päralt on Jumala riik!“

Ta Taawet tunnistab

Mf. 127, 3: „Waata, lapsed on Jehoowa pärisosa, ihu sugu on armu pall.“

Wanemad on Jumala asemikud. Nende ülem kohus on lapsi, „Jehoowa pärisosa“, ka Jumala juurde juhutada. Seda peawad nad kõige hoolega tegema. Nad peawad neid Issanda karistamises ja manitsemises kaswatama, ja seda järele jätmata. Saalomon ütleb

Õpet. 13, 24: „Kes oma wiija ei pruugi, see wihkab oma poega, aga kes teda armastab, see wõtab teda aegsaste karistada.“

Ta apostel manitseb

Cewef. 6, 4: „Ijad, ärge äritage mitte oma lapsi wihale, et nemad meelt ära ei heida; waid kaswatage neid karistamises ja Issanda manitsemises!“

Lapsed peawad, kui Jumala antud pärisosa, wanematele siin maa pääl-kõige ülemaks waraks olema. Nagu juba öeldud, peab nende päähool olema lapsi Teesuse Kristuse juurde juhutada. Uga ka nende maapäälst eluteed peawad nad neile nii palju tasandama, kui üial wõimalik on. Iseäranis peawad nad neid koolitama, sest et koolide iseäranis kohus ja ülesanne on, lapsi nii taewa kui ka maapäälsele elule ette walmistada.

1. Tim. 5, 8: „Aga kui keegi enese omade, kõige enamiste kodakondiste eest ei kannia muret, see on usku ära salganud ja on kurjem kui usmata inimene.“

Uma tööd laste kallal ei pea wanemad mitte üleliigse, ahwi armastusega tegema, et nad viimaks neist enestele puusärgi naelu ei kaswata, waid armastusega karistamises ja Issanda manitsemises, witja pruukides. Aga nad ei pea ka ülekohutulised laste wastu olema ja ei pea neilt nõudma, mis Sumala käsu wastu on. Nad ei pea ka alles siis, kui lapsed juba ise wanemad on, oma endist wanema wõimust püüdma pruukida, mitte neid wihale ja meele ära heitmisele äritama, waid neile nüüd oma isalikku ja emaliku sõbrusega toeks püüdma olla.

Wanematele eeskujuks ja tähele panemiseks laste kaswatuses olgu Abraham (1. Moos. 18, 19), Hanna (1. Sam. 1, 28) ja Eunike (apost. t. 16, 1. 2. Tim. 1,5 ja 3,15)!

Selle wastu kaswatas Geli omad lapsed halvaste (1. Sam. 2, 23—25). Siin oleks olnud tähele panna: „Wida armsam laps, seda kibedam wits.“

Pere- ehk leiwa-wanemad peawad oma teenritega armastuses ümber käima ja neile õigust tegema, peawad nendega kannatlikud olema ja neid hädas awitama. Millalgi ei pea nad neile üleliiga tööd pääle panema ehk ülekohтусel wiisil nende palka lühendama. Apostel manitseb

Gewes. 6, 9: „Issandad, tehke seda sulastele, mis õige ja kohus on, ja jätke ahwardamine maha, ja teadke, et ka teil enestel Issand taewas on, ja tema ei pea enam lugu ühest kui teisest.“

Tehke igaüks nõnda, nagu Joosua tõutas ja tegi (24, 15): „Mina ja minu maja tahame Jehoowat teenida.“

Nõnda elasiwad Abraham, Kapernaumi wäe ülem ja Korneelius. Ja kui armas on niisugune sulaste ja perewanemate wastastikune elu!

Koolmeistrite kohus on ikka selle pääle mõtelda, kui suur wara nende hoole alla on antud. Tõeste, nende ammet on ütlemata kõrge ja suur; nende käes seisab suuremalt osalt nende hooleks antud laste maine õnn ja igawene õnnistus. Sellepärast on nende wastutamine Sumala ees ka suur.

Mõteltu siis iga üks inimene, kes koolmeistris tahab saada, selle pääle, mis ta enese pääle wõtab ja kas ta ka seda koormat arwab täita jõudwat! Ja iga üks ammetis koolmeister ära lasku filmapilguks oma ammeti kõrgust ja wastutamist meelest minna! Millalgi ära lasku ta ennaft wiha meelest walitseda, waid walitsegu ta enese üle! Kusagil ei ole enam iseene üle walitsemist tarwis, kui siin. Üheski ammetis ei tohi inimene wähem

palgaline olla, kui jelles ammetis. Eht küll ka koolmeister oma seatud palka oma ülespidamiseks peab nõudma, sest et iga töomes oma palga väärt on, ja seda ka temale keelmata peab maksutama, siis ei pea ta seda ära unustama, et tema iseäranis Issanda pärast töötegija peab olema, ja kui ta truu töötegija on olnud, siis ta Issanda ees suur on. (Laan. 12, 3).

Koolmeister peab iseennast ära salates omaist kõrgusest laste seisju kohta astuma ja säält nendega südameliku armastuse, pika-meele ja kannatusega edasi astuma nende ihu ja waimu üle walwates ja neid mõistlikult kaswatades. Ka olgu kaswatajad igapidi oma eluga oma kaswandikkudele eeskujuks! Enestele leiawad nad Teesuses, nagu iga seisuse ja ammeti inimene, ütlemata heledat ja puhasst eeskju.

Kiriku õpetajad, kui koguduse hinge karjatsed peawad Kristuse Teesuse armastusest inimeste wastu täidetud olema ja Sumala sõna elawalt ja puhtalt kuulutama, oma hinge karja-laste hinge õnnistuse üle walwama, nende eest palwet tegema ja neid õnnistama.

Apostel annab neile nende kohuse täitmiseks juhatusi

1. Peetr. 5, 2. 3: „Hoidke kui karjatsed Sumala karja, mis teie seas on, ja olge selle ülewaatjad, ei mitte wastu meelt, waid hää meelega, ei mitte ropu kasu pärast, waid heldest südamest, ja mitte kui need, kes koguduse üle walitsewad, waid olge karjale eesmärgits!“

Nende kohta loe Joann. 21, 15—17 ja edasi nende kohuse kohta 1. Tim. 3, 2—6 ja Tiit. 1, 7—9!

Püha kiri ütleb

Õpet. 14, 34: „Digus tõstab rahwa kõrgeks.

Ja Õpet. 16, 12: „Aunjärg kinnitatakse õiguse läbi.“

Sellepärast käsib Sumal ülemaid

Sej. 56, 1: „Hoidke kohut ja tehke õigust!“

Ja Sark. 1, 1: „Armastage õigust, kes teie maa pääl kohut mõistate!“

Ring prohwet manitseb

Ser. 22, 3: „Saatke kohut ja õigust ja päästke seda, kes on riisunud, selle käest, kes liiga teeb, ja ärge waemake, ärge tehke wägiwalda mõerale, waejele lapsesele, ega lesele naesele ja ärge walage mitte waga werd!“

Ülemad peawad Issanda kartuses, ilma inimeste kartuseta, ilma suure seisuse, ilma oma kasu pääle waatamata ifka üffi õigust tegema, peawad iga ühele ta tegude järele kätte maksma, tagapiusatuud ja wäetid kaitsema ja waeste eest hoolt kandma, jälle lühidelt, nagu Sumal nõuab, õigust tegema.

2. Ujar. 19, 6. 7: „Baadake, mis teie teete! Sest teie ei mõista mitte inimestele kohut, waid Jehoowale, ja tema on teiega kohu asjus. Ja nüüd olgu Jehoowa hirm teie pääl! Sest Jehoowa meie Sumala juures ei ole mitte kõwerust ega lugu- pidamist inimestest, ega annete wastu-wõtmist.“
5. Moos. 1, 17: „Teie ei pea mitte lugu pidama kohtus ühesiki: nii wähemat kui suuremat peate kuulma! Ei teie ei pea ühegi eest kartma, sest kohus on Sumala päralt.“
2. Tim. 2, 19: Ülekohut taganegu igauks, kes Kristuse nime nimetab!“
(Paul Nr. 296.)

[Tähendus koolmeistrile: Neist mitmesuguse seisuste liikmete kohustest wõtku koolmeister seda läbi, mida ta arwab tarwis olewat, ehk nagu aeg kannab. Ülesanded on wäga kerged: Räägi wanemate, peremeeste w. kohustest oma laste, pere w. wastu!]

Wiies käsk.

Sina ei pea mitte tapma!

Mis see on?

Meie peame Sumalat kartma ja armastama, et meie oma ligemise ihule ühtegi kahju ega kurja ei tee, waid et meie teda awitame ja temale hääd teeme kõige ihu häda sees.

Sumal on inimesele mõnesugusid andeid annud, mis iga üks inimene enese kui ka ligemise juures kalliks peab pidama. Kõige ülem neist annetest on elu. Inimene on kahepoolne: ihu ja waim ehk hing. Inimesel on selle järele ka kahepoolne elu: ihu elu ja waimu ehk hinge elu. Ihu elu täiusleks on tarwis hääd käekäimist, terwist, rõõmu ja rahu. Waimu elu täiusleks on tarwis tundmist, teadmist, waimu harimist ja usku, mis meid Sumala juurde juhatab ja igawese elule wiib. Täielise ihu elu wastu seisab puuduline: sant käekäimine, haigus, rahuta kord, mis meid ihu surmale saadab. Täielise waimu elu wastu seisab rumalus, toorus ja patu elu, mis meid Sumalast lahutab ja igawese surmale saadab.

Sumal on inimesed loonud, on neile elu, nii ihule kui hingele annud; ta wõib ka elu wõtta. Ta hüüab: „Tulge tagasi inimese lapsed!“ Kellegil muul, kui Sumalal ehk kellele ta woli on annud, ei ole õigust tõise elu wõtta, keegi ei tohi ka ise oma elu wõtta, sest Sumal ütleb: „Sina ei pea mitte tapma!“ Ja tapma on: elu ära wõtma. See wõib korruga ehk aega mööda, tahtmata ehk tahtmisega sündida.

Kes inimest terve meelega, kindla ettewõtmisega ära tapab, see on mõrtsukas. Kain oli mõrtsukas. Sumal oli temale õelnud,

et ta patu üle pidi walitsema, aga Kain ei teinud seda, waid surmas oma wenna ära. Ta südames kaswis esiteks kadetus, siis waen ja wiha. See ajas teda tapmisele.

Sellepärast ütleb apostel

1. Joann. 3, 15: „Sgaüks, kes oma wenda wihtab, see on inimese tapja.“

Jakob. 3, 16: „Kus kadedust ja riidu on, seal on segane ja selge paha töö.“

Ta Teesus ütleb

Matt. 5, 21. 22: „Teie olete kuulnud, et wanematele on räägitud: Sina ei pea mitte tapma. Aga kes iial tapab, on kohtu wäärt. Aga mina ütlen teile: Kes iial oma wenna wastu ütleb: sina jöle, see on põrgu tule wäärt.“

Teesus õpetab siin, et sõimamine juba ilmatu suure karistamise wäärt on, sest et sõimamine wiha üles tunnistab ja wihaft tapmiseni üks ainus aste on. Sellepärast manitseb meid püha kiri

Jakob. 3, 19. 20: „Minu armsjad wennad! Olgu iga inimene nobe kuulma, pikaline rääkima ja pikaline wihtale!“

Room. 12, 19. „Ärge makste ise kurja kätte, armsjad, waid andke maad Sumala wihtale, sest kirjutatud on: Minu päralt on kättemaksmine; mina tahan kätte maksta, ütleb Issand.“

Õpet. 24, 17: „Ära rõõmusta mitte, kui su waenlane maha langeb ja ärgu olgu su süda wäga rõõmus, kui ta komistab.“

Ta Gewes. 4, 27: „Ärge laske päewa looja minna oma wihtastamise üle, ja ärge andke maad kuradile!“

Kes tõist kurja meelega ära tappa Iasewad, on ka mõrtsukad. Niisugused oliwad Saul, kes preestrid laskis ära tappa, Daawet, kes Uuria, ja Sjeebel, kes Naaboti ära laskis surmata. Herodia nõudis ristija Joannese surma. Abimeelel laskis kõik omad wennad ära surmata.

Wiha, kiimalus, ahnus, ihnus, auuahnus ja joomine kihutawad inimest tapmisele. Sellepärast küsib ka kiri

Õpet. 23, 29: „Kellel on palju riidu? kellel kaebus? kellel haawad ilma asjata? kellel finised filmad?“ — Ja wastutab: „Neil on, kes aega wiitwad wiina juures.“

Õpet. 20, 1: „Wiin teeb pillama, kange joomaaeg teeb möllama. Seepärast ükski mees, kes jääb sees estib, ei saa targaks.“

Kes meelega ise enese elu wõtab, see on ise enese mõrtsukas. Saul, Juudas Iskaariot ja Whitowel oliwad niisugused. Kui inime Sumalast lahkunud on, enam ja enam patu paelasse langeb, elukoormat enam kanda ei suuda, siis ta sattub sagedaste selle suure patu sisse, mis tema hinge igawese hukatuse sisse wiib. Mitmed ihnud ja ahned, kes ilmalikku wara oma jumalaks on teinud ja

seba korraga kautawad, mitmed auuahned, kes ennast ei taha alandada lasta, mitmed joodikud, mitmed kurjategijad, kes inimeste ees häbi ei taha kanda on ise eneste mõrtsukaks saanud.

Rõik see on Sumala keelu wastu ja suur patt. Mõrtsukas rikub Sumala pale järele loodud inimese kaju, lühendab Sumala antud armu aega, ja ise-mõrtsukas tallab elu, seda Sumala fingitust jalgadega, riisub eneselt andeksandmise lootuse, sest et ta patu sees seisest Sumala auujärje ette astub ja riisub Sumala püha õigust, kes üksi elu ja surma üle walitseja on, oma kätte.

Room. 14, 7. 8: „Ükski meist ei elg iseenejele, ja ükski ei sure iseenejele. Sest kui meie elame, siis meie elame Issandale ja kui meie sureme, siis sureme Issandale. Seepärast, ehk meie elame ehk sureme, siis oleme meie Issanda pärast.“

Igaüks inimene peab niikaua elama, kui Sumal teda elada laseb. Palugem sellepärast Sumalat, et ta meie jõudu annaks ennast kadeduse, wiha, ihnuse, ahnuse, auuahnuse, kiimaluse ja joomise eest hoida, ning kõige eest, mis inimest selle suure patu sisse wõiwad lükata. Hädas lootkem Sumala pääle ja palugem, et ta meid waimu haiguse (meele nõdruse, meele ärasheitmise) eest hoiaks, et meie nõnda teadmata, äkiste oma elule otja ei tee!

Ülesanne: Räägi, kuidas wiendat käsku jämedal wiisil ihu=elu kohta rikutakse ja seleta ära, mis selle rikkumise põhi on!

Sagedaste surmad mõtlemata ehk kogemata tõine tõist ära. Seda juhtub, kui keegi tule, tuleriistade, kihwti ehk ka tõiste karde-tawate asjadega etteawaatmata ümber käib. Sellepärast manitseb püha kiri etteawaatmisele

5. Moos. 22, 8: „Kui sa uue hoone üles ehitad, siis pead sa käsi-puud oma katuse ümber tegema, et sa ei saada weresüüd oma hoone pääle, kui keegi jäält maha langeb.“

Ka etteawaatmata ligemise surma saatmine on patt. Meie ei pea ligemise ihule ühtegi kahju ega kurja tegema, s. o. temale mitte walu sünnitama, ja seda ei mitte kindla ettewõtmisega, ei ka mõtlemata, sest sellega lühendame ligemise elu ja olema tema tapjad.

Kindla ettewõtmisega tehakse ligemise ihule kahju ehk kurja, kui ligemist ilma armuta lüüakse, lükatakse ic. Näituseks tahtis Ammoni kuningas Nahas kõigil Saabesi meestel paremat silma pääst wälja pista, ja Waarao rõhus rahwast raskete töödega, mis neile tema tahtmise järele pidiwad kahju ja kurja saatma. See wõib aga ka mõtlemata sündida, kui peremees ehk mõni ülem oma alamalt liig raskeid töid nõuab, temale tarwilikku ja terwet toidust

ei anna ja teda hädasse ajab ilma hädata; kui keegi kedagi kerge meelega ehmatab ehk hirmutab ehk mõnesuguse kardetawa, kerge-meelise töödele kihutab, nagu: mängima terawate tööriistadega, tuletikkudega, püüstrohuga, tuleriistadega, klaasiga, kihwtiga, ehk kõrgeft maha hüppama, üle liig laia ja sügawa kraawi kargama ic. kiimalusele, joomisele ja tõistele pattudele, mis terwift ära rikuwad, awateleb; ehk kui keegi oma ligemisele pahandust, muret, südame walu walmistab, mis inimese elu rammu ära kurnab ja teda nõnda enne aega hauda saadab, nagu wana Jakob pidi kaebama. Saagedaste saawad lapsed, kui nad gahad on, wanemate puusfärgi naeladeks. (Gesawi naesed).

Ka selle läbi, kus keegi oma ligemist on õnnetuses wõinud aidata, häda eest kaitsta, hädast ära päästa, aga seda ei ole teinud, halastamata südamega on olnud, saab ta tõise inimese eluwõtjaks, tapjaks.

Jakob. 2, 15. 16: „Aga kui üks wend ehk õde alasti oleks, ja neil puuduks igapäewane toidus, ja üks teie seast peaks ütleva: Minge rahu sees, soendage ennast ja sööge kõht täis! aga teie ei anna neile mitte ihu tarwidust, mis sellest kasu?“

Et preester ja lewiit rõõwliste kätte langenud meest ilma abita jätsiwad, selle läbi saiwad ka nemad selle õnnetuma elu juures süüdlaseks. Rikas mees ei aitanud waest Laatsarust.

Miisama keelab Jumal ka oma ihule kahju ja kurja tegemast. See wõib ka tahtmisega ehk tahtmata sündida. Kes omast elust ei hooli, kes ei ole paras, ettewaatlik, karst, korrapäraline, usin ja puhas, kes haiguses arsti ei nõua ehk tema käskusid ei kuule, kes ennast külmetamise eest ei hoia ja kergel meelel ennast hädasse annab, kes liig kurbdust, muret, wiha ja waenu omas südames kannab, kes liiguses, liig söömises ja joomises ja kiimaluses elab, see teeb oma elule kahju ja kurja, lühendab oma elu ja on tahtmisega ehk tahtmiseta ise enese tapja. (Loo Kal. 5, 19—21!)

Sellepärast ütleb püha kiri

Room. 13, 13. 14: „Olagem auusaste kui päewa ajal, ei mitte prahimises ega liig joomises, ei mitte abielu äratutamises, ega kiimaluses, ei mitte riis ega kaduses; waid ehitage ennast Jhesanda Jeesuse Kristusega, ja ärge kandke oma liha eest hoolt, nõnda et himud sellest tõusewad.“

Heäranis rikub lihahimu ehk kiimalus inimese ihu, paneb waimu liha paelusse, kurna ometi Jumala tahtmise järelc waim liha üle peab walitsema, teeb inimest patu orjaks ja alandab teda muudest loomadest alamaks ja teeb teda tõistele pattudele walmiks. Sa joomisest ütleb apostel

Gewes. 5, 18: „Ärge jooge ennast täis wiina, kust üks õnnetu elu tuleb, waid saage täis waimu!“

Loe ka weel 5pet. 23, 29—35!

Ja Sumal ütleb nimelt neile apostli suu läbi:

1. Kor. 6, 10: „Ei joodifud ei pea Sumala riiki pärima!

Ja Siirak õpetab 30, 25. 26:

„Kurbdus on palju tapnud ja ära rikkunud, ja ei ole ometi ühtegi kasu jääl juures. Kadendus ja wiha lühendawad päewad, ja tühi muretsemine teeb enne aega wanaks.“

Ülesanne: Räägi, kuidas 5. käsku mõtlemata ja peeni-kejel wiisil ihuelu kohta rikutakse!

Alga ka waimu- ja hinge=elu tapmist keelab Sumal. See tuleb ette tahtmata ja ettewõtmisega. Kui wanemad ehk kaswatajad oma last rumaluse ja eksituse paelusse jätawad ehk mõned oma ligemisi rumaluse ja eksituse sees pidada püüawad, siis tapawad nad oma ligemise waimu=elu. Niisama teewad need, kes tõisti tema waimu töös eksitawad ja tühjusele juhatawad.

Ehk kui keegi peaks tõise hääd usku ja wagadust kõigutada püüdma, kassipidi mõtlemisele ehk umbusule juhutama ehk patule awatelema, siis tapab ta ligemise hinge=elu. Niisugusile hinge mõrtsukaile ütleb Issand

Matt. 18, 6: „Alga kes pahandab ühte neistsinatist pisukestest, kes minu sisse usuvad, sellel on parem, et westkiwi tema kaela peaks poodama ja teda ära uputatama sügawama mere kohta.“

Kes halba eeskuju annab ja oma patuse elu läbi tõsist Sumala kartust kõigutab, see on ka oma ligemise hinge=elu rikkuja. Ehk kui keegi oma ligemist patu ja eksituse teed näeb kõndivat, aga temale õiget teed ei juhata, siis on tal süüd.

Ejekiel 3, 18: „Kui ma ütlen hõela wastu: Sa pead armuta surema, ja sina ei manitse teda, ja ei räägi mitte, et ta pööraks ära oma hõela tee päält, et sa saaksid teda elus pidada, siis peab seesama hõel küll surema oma ülekohu pärast, aga sinult tahan ma tema werd küsida.“

Pane tähele, kuidas prohwetid ja apostlid manitsefiwad! (Apostel nõida Gelimast, prohwet Zerobeami ic.).

Alga ka oma waimu- ja hinge=elu tapjaks võib inimene saada.

Kui keegi laisk ja hooletu on ja ei õpi, selle järele rumalaks jääb, see suretab oma waimu=elu. Wõtku igauks südamesse, mis Issand warandusest räägib, mida ta sulaste kätte oli annud kauplemiseks ja kasusaatmiseks ja mis tema laiska ja kõlbmata sulasele Matt. 25, 30 ütleb!

Ka oma hinge=elu ei tohi keegi selle läbi tappa, et ta Sumalast lahku, sest üksi Sumalas on hinge päris elu. Ilma Sumalata ei wõi hing elada, waid peab surema, nagu meie ilma õhuta ja kalad ilma weeta. Sumal on meie hinge õhk.

Meie ei pea mitte pattu tegema ja oma hinge patu läbi koor-
mama, mis meid Sumalast lahutab. Sellepärast manitseb püha kiri

Siirak 37, 32: „Laps, omas elus katsu oma hinge läbi, ja waata
hästi, mis temale koormaks tuleb, ja ära anna temale seda mitte!“

Sumal ütleb

Õpet. 8, 36: „Kes minu vastu pattu teeb, see teeb wägiwalda
oma hingele, ja kes mind wihtawad, need armastawad surma.“

Ülesanne: Räägi, kuidas 5. käsku waimu- ja hinge=elu kohta
rikutakse!

Selle käsu rikkujatele kuulutab Sumal oma karistust

1. Moos. 9, 6: „Kes inimese werd ära walab, selle weri peab ka
inimeste läbi ära walatama!“

Seda karistamise õigust on Sumal ülemate kätte annud, sest
ülemad ei kanna ilma asjata mõeka, waid on Sumala teenrid
karistajaks neile, kes paha teewad. Ülemad karistawad mõrtsukaid
wangi=elu ja -tööga, Siberi maale saatmise ja ise ka surmaga.

Mõned mõrtsuka tööd jääwad mõni aeg salajasse, aga wiimate
tulewad nad fiiski päewa ette, sest Sumal ei anna ennast pilgata.
Sumal karistab mõrtsukaid südame=tunnistuse läbi, mis neile
rahu ei anna, waid nad peawad põgenemas ja hulkumas olema,
nagu Kain. Iga tuule hoog ja puust maha langew lehekene teeb
neile hirmu. Ja lõppeks on nende wiimne ots igawene surm,
igawene hukatus. Aga ka paljalt suu ja südamega ligemise elu
rikkujat karistab Sumal.

Ser. 9, 7. 8: „Nende keel on üks terawaks tautud nool, see räägib
kawalust, oma südamega räägib ta rahu oma sõbraga ja omas
südames waritseb ta teda. Eks ma nende asjade pärast peaks
nende kätte nägema, ütleb Jehoowa.“

Ülesanne: Räägi, kuidas Sumal selle käsu rikkumist
karistab!

Sumal käsib täielise ihu= kui waimu- ja hinge=elu eest hoolt
kanda nii ligemise kui ka iseenele juures.

Meie muretseme oma ligemise ihu=elu eest, kui meie omas
südames tema vastu tasebed, sõbralikud, osawõtjad, halastajad,
leplikud, armulised ja rahundudjad oleme, nagu Abraham, Joosep,
Dehwanus, ja oliwad. Meie peame ilma otsata („mitte seitse kord
waid seitsekümmend kord seitse korda“) andeks andma, nagu Jeesus
õpetas ja ise tegi ja ei pea kättemaksmise pääl mõtlema, nagu Gesaw
ja Joosepi wennad. Wies palwe tuletagu meile iga päew andeks-
andmist meelde!

Apostel manitseb meid

Kol. 3, 12—14: „Ehitage ennast kui Jumala äravalitud, pühad ja armastatud, südameliku halastusega, heldusega, alandusega, tasandusega, pikameelega! Kannatage tõine tõisega, ja andke andeks idine tõisele, kui kellegil on midagi kaebamist idise pääle. Nagu Kristus teile ka on andeks annud, nõnda tehke ka teie! Aga kõige päält ehitage ennast armastusega, see on õige tugew side!“

Luukas 6, 36: „Olge armulised, nõnda kui teie Isagi armuline on!“

Gal. 3, 31. 32: „Kõik vihastus ja tuline wiha ja kärin ja teutamine olgu kaugel teist ära kõige kurjusega! Aga olge tõine tõise vastu helled, südamest haledad ja andke tõine tõisele andeks, nõnda kui Jumal Kristuse sees teile andeks on annud.“

Room. 12, 18: „Kui võimalik, siis pidage kõigi inimestega rahu, nii palju kui teie poolt sünnib.“

1. Peetr. 3, 8: „Olge kõik ühemeelised, ärda meelega tõiste vastu, wendade armastajad, südamest haledad, lahked.“

Matt. 5, 9: „Õnne on rahunõudjad, sest neid peab Jumala lapsiks hüütama!“

Laulik küsib ka meie ligemise armastuse järele ja õpetab, millal see õige on.

Nr. 451, 1. 2: „Oh Jumala lapsed! kuis armuga lugu?
Kas armastus südames saadab ju sugu?
Õns ühes nõuus ikka kõik südamed weel?
Eh tunneb ju lahkest wendade meel?
Küll isa sääl taewas wõib südamid tunda.
Ei sünnigi wendade nime neil' pauna,
Kui armastus südames leeki ei anna.

Nii pea kui ülewelt sündime uueks,
Siis Kristus meid wendeks ja õdedeks wõttis;
Üks Isa, üks usk ja üks waim ja üks tee,
Üks ristmise leping on kõikidele.
Need woiwad tõest südamid kokku siin kõita;
Ei wõi meie muud sest, kui magusat leida;
Kiid, kadetus, wiha ei saa ennast näita.

Meie muretseme ligemise ihueli eest, kui meie armastust, mis südames on, ka sõnades ja kombetes üles tunnistame.

Meie peame sõbralikult ja lahkest iga inimesega rääkima, teda õnnetuses rõõustima ja rõõmustama, ja sääl manitsema, kus ta enesele on paha saatmas.

1. Tess. 5, 14. 15: „Manitsege neid, kes ei ole wiisipäraselt (kerge meelelisi, korratuid inimesi), rõõmustage argu, aitse nõtru, olge pikameelega kõikide vastu!“

Room. 12, 10: „Armastage tõine tõist hellaste kui wennad! Tõine jõudku tõise ette armastamisega!“

Room. 12, 15: „Olge rõõmsad rõõmsatega ja nutte nutjatega!“

Meie muretseme ligemise ihu=elu eest, kui meie oma ligemise vastu armastust tegudega üles tunnistame.

See sünnib, kui meie oma ligemist ta ihu=häda sees aitame ja temale hääd teeme.

Mis ihu=häda on, seda õpetawad meile Laatsaruse ja Teeriku tee pääl rõowlite kätte langenud inimese lugu. Kui sa waest toetad ja toidad, mahajäetut ja allarõhutut kaitseid, näljasid söödad, jänusid joodad, haigeid põetad, õnnetumat hädas ja surma hädas inimest ära päästad, siis aitad sina ligemist ta ihu=hädas ja teed talle hääd. Sellepärast manitseb meid Jumal omas sõnas

Õpet. 24, 11: „Päästa neid, keda surma wiitakse, ja neid, keda peats ära tapetama, kui sa wõid teelda.“

Jes. 58, 7: „Murra näljasele oma leiba, ja wii oma kotta wiltsjad, kes pelgus on; kui sa näed üht alasti olewat, siis kata teda ja ära hoiu enmast kõrwale ligemise häda eest!“

1. Joann. 3, 17: „Aga kellel ilmalikku päätoidust on ja näeb oma wennale midagi tarwis olewat ja paneb oma südame tema eest kinni, kudas Jumala armastus tema sisse jääb?“

Ebr. 13, 16: „Ärge unustage mitte hääd tegemata ja töistele jagamata! sest niisugused ohwrid on Jumala meele pärast.“

Geskujuks olgu meile Baarao tütar Dermuntis, kes Moosese surmast päästis, Soonatan, kes Laawetit kaitfis, Eliisa, kes waest prohwetit lestinuist ja palju töisi aitas, Ester, kes Juuda rahwast surmast päästis, Kuuben, Kapernaumi wäepäälisk, halastaja Samarialane, ja kõige päält meie Isand ja Sünnistegija Jeesus Kristus! Tema ise loeb meile Matt. 25, 35. 36. kuut sugu tööd ette, mis läbi ligemist ta ihu=elus aitame ja ütleb 40. salmis: „Mis teie iial olete teinud ühele nende=finaste mu vähemate wendade seas, seda olete teie minule teinud.“

Ka waenlase vastu peame niisugust armastust üles näitama, sest ka tema on mu ligemine.

Sest Jeesus ütleb

Matt. 5, 44—47: „Armastage oma wihamehi, õnnistage neid, kes teid ära wannuwad, tehke hääd neile, kes teid wiikawad, paluge nende eest, kes teile liiga teewad ja teid taga kiusawad! (Loe edasi kuuni 47 salmini!).“

Ta apostel õpetab ka

Room. 12, 20. 21: „Kui nüüd sinu waenlasel nälga on, siis sööda teda, kui temal jänu on, siis jooda teda! Ära anna ennast kurjast ära wõita, waid wõida sina kurja ära hääga!“

Aga ka ise enese ihu=elu eest peab igauks Jumala tahtmise järele hoolt kandma, sest meie peame seda kallist, Jumala antud wara, ihu=elu, ka tõeste kalliks pidama.

Selle tarwis peame parajad olema nii söömises kui joomises ja ei mitte liiad, nagu rikas mees ewangeeliumis.

Luukas 21, 34: „Hoidke, et teie jüdamed ei saa loormatud liig söömise, ja liig joomise, ega päätoiduse murega!“

Selle wastu ütleb apostel Paulus enefest

1. Kor. 9, 27: „Mina sunnin oma ihu, ja talitsen seda, et mina muile jutlust ei ütle ja ise ei saa kõlwatumaks.“

Meie peame ennast korra pärast katma, terwise ette vaatama, omal ajal tööd tegema, aga ka omal ajal puhkama. Sääli juures peame usinad, korrapäralised, puhtad ja karsked olema. Meie peame haiguses Sunala ja arsti juurest abi otsima, aga mitte wana naeste, pomisejate ja saunas wihtujate juurest.

Ülesanne: Seleta, kuidas meie oma ligemise ja iseeneise ihu=elu eest peame hoolt kandma!

Meie peame oma ligemise ja ise enese waimu=elu eest hoolt kandma.

Seda teeme, kui meie iga üht inimest, aga iseäranis neid, kes meie hooleks on antud, waimu harimises aitame, esiteks selle läbi, et kirikute ja koolide eest muretseme ja lapsi kooli saadame; teisiks kodus nõnda elame, et iga üks meist hääd õppida wõiks ja kolmandaks kõigi auusate seltside (põllumeeste-, kirjameeste ja laulu-seltside) eest, ja kus iial waimu harimise eest muretsetakse, hoolitseme, ise neist osa wõtame ja muid osawõtmisele äratame.

Püha kiri manitseb meid

Genes. 5, 18: „Saage täis waimu ja rääkige igaüks isekeskes laulude ja kiituse lauludega!“

Loe Kal. 5, 22!

Ise peame wäsimata usinusega, päewaliku järele mõtlemisega ja kõige harimise nõuude pruukimise läbi oma waimu=elu täiendama.

Kiri ütleb

Õpet. 4, 78: „Tarkuse algus on: Saada enesele tarkust ja saada mõistust kõige oma päranduse (wara) eest! Pea teda suureks, siis tõstab ta sind kõrgeks!“

Kes seda teeb, sellele ütleb Issand, nagu waga sulasele Matt. 25, 21.

Ülesanne: Seleta, kuidas meie oma ligemise ja iseeneise waimu=elu eest peame hoolt kandma!

Meie peame oma ligemise ja iseeneise hinge=elu eest hoolt kandma.

Sellepärast peame meie oma ligemisele hääd eeskuju andma, nende hinge=elu üle walwama, neid wennalikult eksituses manitsema ja juhatama ja nende eest palwet pidama.

Matt. 5, 16: „Paistku teie walgus inimeste ees, et nemad teie häid tegusid näewad, ja auustawad teie Isa, kes taewas on.“

1. Tess. 5, 11: „Manitsege ennast isekeskles ja õpetage tõine kõist!“

Kal. 6, 1: „Wenmad, kui inimene ka ühe efsituse sisse sattuks, siis parandage niisugust jälle tasase waimuga!“

Sakob. 5, 19. 20: „Wenmad, kui keegi teie seast tõe tee päält ära efsib ja keegi pöörab teda jälle ümber teele, see peab teadma, et kes ühe patuse tema efsituse tee päält ümber pöörab, see päästab hinge surmast ja katab pattude hulka kinni.“

Nõnda hoolitsewad ligemise hinge=elu eest Naatan, Paulus, ristija Joannes ja üleüldse kõik prohwetid ja apostlid.

Paraku! on weel suurem hulk inimesi maa pääl paganad, sääl on siis tööd küllalt. Aga et meie igauks ligemise kallal ta hinge=elu täiendajaks wõiksime saada, sellepärast katsumem kõige päält iseenele hinge=elu elustada. Kudas seda teha, õpetab meile Issand Jeesus ise.

Matt. 26, 41: „Walwake ja paluge, et teie kiusatuse sisse ei saa! Waim on küll walmis, aga liha on nõder.“

Ja Paulus manitseb

1. Tim. 6, 11. 12: „Aga sina, oh Sumala inimene! nõua taga õigust, Sumala kartust, usku, armastust, kannatust, tasadust! Wõitle hääd uju wõitlemist, hakka igawesest elust kinni!“

Meie peame sellepärast Sumala sõnast kinnitust otsima, sest Jeesus ütleb

Joann. 5, 24: „Kes minu sõna kuuleb ja usub seda, kes mind on läkitanud, sellel on igawene elu.“

Et hinge=elu ülem on, kui ihu=elu, siis peame hinge=elu täiuse eest, kui tarwis, ihu=elu kautama.

Mark. 9, 47: „Kui sinu film sind pahandab, kisu teda wälja! Pareml on sulle, et sa ühe filmaga Sumala riiki lähed, kui et sul kaks filma on ja sind peab pörgu tulesse heidetama.“

Nõnda tegiwad kõik need mehed, kes ussu, õiguse ja tõe eest oma elu jätsiwad, nagu apostlid ja kannatajad. Nõnda teewad ka nüüd need mehed, kes wõeraiise maadesse, wõera, metsiku rahwa jekka armu-õpetuse walgust kannawad.

Mark. 8, 35: „Kes iial oma elu tahab hoida, see kautab seda ära; aga kes iial oma elu ära kautab minu ja armu-õpetuse pärast, see hoiab seda (igaweseks eluks).“

Sumal ise on Jeesuses Kristuses kõige päält inimeste wastu niisugust armastust üles näitanud.

1. Joan. 3, 16: „Sellest oleme meie Sumala armastust tunnud, et tema oma elu meie eest on annud; ja meie peame ka elu wendade eest jätma.“

Sellepäraft manitfeb apostel

2. Peetr. 3, 18: „Kaswage meie Isfanda ja Dniistegija Teesufe Kristuse armus ja tundmises!“

Kui see sünnib, siis lähed tõeks kirja sõna

2. Korint. 4, 16: „Ehk küll meie wäljaspidine inimene ära rikutakse (päew päewalt surmale läheneb), ometi uuendatakse seestpidine inimene päew päewalt.“

Nõnda wõime siis wiimati apostliga õelda

Wiltip. 1, 21: „Kristus on minu elu ja suremine mu kasu.“

Ülesanne: Seleta ära, kuidas peame oma ligemise ja ise-
eneise hinge=elu eest hoolt kandma!

Pääle hinge=elu hoidmise on ka igal inimesel luba ja nimelt kohus oma elu ära anda ehk tõise elu wõtta, kui ta ligemise ja oma elu, priiust, õigust, tõde ja tõisi suuri elu andeid selle läbi waenlase wasta kaitsta wõib. Nõnda on iga inimese kohus isamaa ja keisri eest ülemate kutsumise pääle sõdima astuda, sääl tõiste elu wõtta ehk oma elu anda, nõnda nagu Sumal sündida laheb. Nõnda wõitles Daawet Koljati wastu ja wõttis ta elu x. Ka peame iga lord, kui oma ligemist surma hädas näeme olewat, teda ilma enese elu pääle waatamata päästma.

Uga kui selle wastu mõni ülekohtuline, rööwel ehk mõrt-
sukas, meie elu kallale kipub, sääl tohime oma elu kaitstes kurja-
tegija elu wõtta, kui tõeste tõisiti pääsemist ei ole. Uga waadaku
nii sugusel korral igauks ette, et ta liig rutuline ei ole!

Ülesanne: Seleta, millal on igal inimesel luba ja ka
kohus tõise elu wõtta ehk oma elu jätta!

Ka elajaid on Sumal loonud. Tema tahab, et meie neid
tarwitame, aga tema tahab ka, et need omast elust röömustawad.

Palju elajaid elawad priiuses ja muretsewad iseeneise eest;
nemad otfiwad ise enestele toitu ja pääwarju. Uga kodu=elajate
ülespidamise eest peawad inimesed muretsema. Meie ei pea neid
mitte nälgida, jänunedada ja külmetada lastma.

Meie tohime elajaid omaks kasuks tarwitada. Meie laste
meid töö juures endid awitada ja tarwitame neid wedamise ja
kandmise juures; meie sööme nende liha ja joome nende piima;
nende nahk, nende will annab meile katet; nemad walwawad meie
omanduse üle x.

Uga meie ei pea neid mitte liig kaua ja raskest tööd teha
lastma, waid peame neile puhkamise aega andma.

Meie tohime ka näituseks koeri, hobusid, lunda x. omaks meele
hääks pidada.

Sitraf 7, 23: „On sul weisid, siis hoia neid (murese nende eest) ja kui neid su kasuks tarwis on, siis jäägu nemad su kätte!“

Meie ei tohi ühtegi elajat piinata, ka halbu ja kahjulikka mitte. Elajatel on tundmine; nemad tunnewad niisama walu, nagu meie. Elajate piinaja on põlastaw inimene, keda ülemad karistawad. (Elajate kaitsmise selts.)

Õpet. 12, 10: „Dige halastab oma looma pääle, aga hõela süda on halastamata.“

Meie tohime niisugusid loomasid tappa, kes meile oma surmaga (liha, raswa, luude, sulgede, karnwade, naha w. läbi) kasu saadawad, ja niisamuti elajaid, kes meile kahju saadawad, nagu kiskjad loomad, rööwlinnud, rotid, hiired, lehepõrnikud, mutukad, tõugud w. Aga meie ei pea neid sääl juures piinama, waid peame neid ruttu tappa.

Niisama ei tohi keegi linnu pesi lõhkuda ja nendest mune ära wõtta, kust noor sugu saab, sest enamiste kõik linnukesed saadawad meile suurt kasu ja röömustawad meid oma lauluga. Meid on Jumal looduse walitsejaks seadnud. Olgem siis ka tõeste õiglased isandad, ja mitte ülekohtused.

Aga meie ei pea ka elajaid mitte üleliig armastama.

Õsiteks peame ikka inimese eest muretsema ja siis alles elaja eest. Ka kõige armsamat looma peame ruttu surmata lastma, kui ta kahjulikuks saab, nagu näituseks hullu koera.

Jumal on loodust iluste ehitanud. Meie tahame ennaft temast röömustada ja sääl juures oma armsa taewase Isa pääle mõelda.

Meie ei taha ühtegi puud, ühtegi lilli w. ilma asjata ära rikkuda, maha murda ehk katki kiskuda. Taimed saadawad meile suurt kasu ja teewad palju rõõmu.

Ka inimeste käte-tööd, nagu mõned kunstasjad, mälestuse kujud w. hoidkem auu sees ja ärgem rikkugem neid mitte kergel meelel, kadeduses ehk kättemakemise himus ära.

5. Moos. 20, 19: „Sina ei pea mitte puid ära rikkuma!“

Rog. 9, 18: „Üks ainus patune rikub palju hääd ära.“

Ülesanne: Käägi meie kohusest elajate ja eluta loomade wastu!

Ruues käst.

Sina ei pea mitte abielu ära rikkuma!

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie kasi-naste ja puhtaste elame kõnede ja tegude sees, ja et igaiüks peab oma abikaasat armastama ja auustama.

Sumal löi alguses kõige sugusid loomasid ja laskis Adamat neile nimed anda. Oma sarnast, kellega ta oleks rääkida ja elu üle rõõmustada võinud, ei leidnud ta mitte. Ta igatses niisuguse looma järele. Säär ütles Issand

1. Moos. 2, 18: „See ei ole mitte häa, et inimene ükski on; ma tahan temale abi teha, mis tema kohane on.“

Sumal löi selle järele Gewa, kellest Adam tunnistas: „See on luu minu luust ja liha minu lihast; teda peab mehe naeseks hüütama, sest et ta mehest on võetud.“ Nüüd õnnistas Issand neid iseäralise õnnistusega ja seadis, et nad tõine tõist ihu- kui waimu- ja hinge-elus siin ilmas pidiwad toetama ja aitama, ja Sumala kingituid lapsi Issanda karistuses kaswatama. Nüüd oliwad Adam ja Gewa abielu rahwas; Sumal ise on abielu seadnud.

Sumala altari eest Paradiisi aiaft astume kiriku altari ette, kus abielu nõndasamuti pühäl wiisil Sumala pale ees seatud saab.

Pruutpaar, s. o. peigmees ja pruut on ennast tõine tõisele kihlanud, s. o. nemad on tõine tõisele lubamist annud, abielusse tõine tõisega astuda. Pr uutpaari wanemad on kihluseks oma luba annud. See on ka kiriku õpetajale teada antud ja see kuulutab seda enne kogudusele. Nüüd tuleb laulatamine. Pr uutpaar, nende wanemad, sugulased x. on kirikusse kokku kogunud. Siin Sumala ja tunnistajate pale ees paneb õpetaja peigmehele ja pruudile nende abi-elu kohused ette ja küsib neilt, kas nad tahawad abielusse heita ja tõine tõist armastada ja auustada, tõine tõist hädas awitada ja tõine tõisele truuiks jääda kunni surmani. Nende „jah“ pääle wahetab kiriku-õpetaja nende sõrmused ära ja paneb nende käed kolmainu Sumala nimel kokku ja õnnistab neid. Nüüd on nad laulatatud, selle järele abielu rahwas (mees ja naene, abikaasad). Armastus on see side, mis neid nüüd surmani ühendab. Kui sügaw see armastus ja kindel see side peab olema, seda õpetab meile Õnnistegija.

Kord küsisiwad wariseerid Jeesuselt, kas abielu rahwas ka tõine tõiselt lahkuda tohiwad. Jeesus wastas neile, et Mooses abielu lahutamist küll inimese südame kanguse pärast olla lubanud, aga et see abielu rahwa poolt mitte nõnda ei tohtida olla. Tema ütleb omalt poolt

Mark. 10, 6—9: „Loomise algusest on Sumal neid meheks ja naeseks loonud. Seepärast jätab inimene oma isa ja oma ema maha ja jääb kindlaste oma naese juurde. Ja need kaks peawad üks liha olema; seepärast ei ole enam kaks, waid üks liha. Mis Sumal on ühte pannud, seda ära lahutagu inimene mitte.“

Abi=elu on selle järele Sumala seatud ja tema õnnistamise läbi pühandatud lahutama ühendus ja armastuse leping mehe ja naese wahel eluajaks, et need tõine tõist nii ihu= kui waimu= ja hinge=elus peawad toetama ja aitama ja neile Sumalast kingituid lapsi Issanda karistuses kaswatama.

Ülesanne: Seleta ära, mis on abielu!

Sellest kõigest on näha, kui wäga abielusse astudes peab ette waadatama ja ennast peab läbi katsutama, kas jüda ta südamele sünnib ja armastus kindlaks jääb kunni surmani. Ses-tujaks olgu meile Sakobi ja Raeli lugu, sest Jakobist öeldakse kirjas: „Jakob teenis Raeli pärast seitse aastat ja need oliwad tema meeletst kui üfsikud päewad, sest et ta teda armastas.“

Abraham ei tahtnud, et ta poeg Siisak paganate seast enesele naese wõtaks, waid ta soowis, et ta enesele naese wõtaks omast hõimust, kes õiget Sumalat tundsiwad.

Abielu rahwas peawad mõlemad, kui nad õnnelikud tahawad olla, õiget Sumalat tundma ja armastama.

Mõni kord sunniwad wanemuad oma poega ehk tütart wastu tahtmist sellega abielusse astuma, kellega nemad astuda ei taha. Peetuel ei sundinud oma tütart Rebeekat mitte. Wanemad küsisiwad Rebeekalt, kas ta tahab Siisaki naeseks saada ja kui see tahtis, siis lastsiwad nad teda minna ja õnnistasiwad teda. Wanemad ei pea sellepärast lapsi mitte wastu tahtmist abielusse sundima.

Sagedaste astutakse abielusse raha ehk wara pärast. Üsna tõine lugu oli Poasi juures. Rutt ei olnud mitte rikas, aga ta oli wooras*) (õige, häa, puhas, kasiin, karst) naene, nagu kõif rahwas temast tunnistas. Ta kiri üttele: „Wooras naene on enam wäärt, kui pärlid.“ Kui raha su pruut on, siis ei wõi abielu õnnelik saada.

Ra seisuse pärast astutakse abielusse. Aga auus ja häa nimi on enam wäärt, kui suur seisus.

Seisus, rikkus w. ei ole abielusse astudes pää-asjad, waid nagu enne kuulsime: Dige Sumala tundmine ja armastamine ja kindel armastus tõine tõise wastu kunni surmani.

Ülesanne: Seleta ära, mis abielusse astudes kõrwalised, aga mis päätingimised on.

Kui iseäranis kohuse täitmist nõuab Sumal abielu rahwalt, et nad tõine tõist peawad armastama ja auustama.

*) Woorus = häädus, puhtus, kasiinus, karstus, wagadus ja pühadus kofku.

Püha kiri ütleb

Ülem I. 8, 7: „Kui inimene armastuse eest kõik oma kaja wara tahaks anda, siis saaks seda tõeste põlatud.“

Armastus on siis kallim, kui kõik muu wara majas. Kus wiha, jääb põrgu, kus armastus, jääb taewas. Armastusest tunnukse ristiinimest ära, armastusest tunnukse ka, kas abielu õnnelik ja Jumalale meele päraline on. Kus armastus mehe ja naese wahel abielu side on, jääb ütleb mees naesele, ja naene mehele, nagu waga Nutt Noomi wastu: „Ära käi mu pääle, et ma sind pean maha jätma, sest kuhu poole sa lähed, 'senna lähen mina ka, ja kus paika sina jääd, senna tahan mina ka jääda. Sinu rahwas on minu rahwas, ja sinu Jumal on minu Jumal. Kus sina sured, senna tahan ma ka surra ja senna peab mind maha maetama: Surm peab mind ja sind ühest ära lahutama.“ Sellepärast manitseb ka püha kiri mehi

Gewes. 5, 25: „Mehed, armastage oma naisi, nõnda kui Kristuski on armastanud kogudust ja on ise ennast selle eest ära annud.“

Nagu Kristuse armastus koguduse wastu täieline on olnud, nii peab ka meeste armastus naeste wastu ja naeste armastus meeste wastu täieline olema, kes rõõmus ja kurbduses kokku hoiawad ja kas üks tõise eest surma lähewad.

Abielu rahwas peawad ka tõine tõist auustama, s. o. südames kõrgeks ja suureks pidama. Häda selle abielule, kus abielu rahwas tõine tõist põlgama hakkawad! aga õnn neile, kes tõine tõist ülemaks ja kõrgemaks arwawad, kui iseennast! Jumala seadmise järele on mees, kui maja isand, ka naese pää. Sellepärast nõuab apostel

Gewes. 5, 22, 23: „Naesed, kuulge oma meeste sõna, kui ifanda sõna, sest mees on naese pää.“

Aga ka mehed peawad oma naisi auustama. Seda nõuab apostel üteldes

1. Peetr. 3, 7: „Sellamal kombel ka teie mehed, elage nendega targaste, ja tehke naesterahwale, kui nõdrema astjale, a u u!“

Woas auustas Nutti, sest et see wooras oli. Woorus äratab auustamist. Kui mõlemad wastastikkü tunnistama peawad, et nende töö ja elu kiituse wäärt on, siis nad auustawad tõine tõist. Õnnis on see maja, kus wanemad ennast nõnda armastawad ja auustawad, nagu Jumal selles käsus nõuab.

(Eoe, mis naese kohta Saalomon õpet. s. 24, 4 ja 31, 11—31 ütleb!)

Ülesanne: Näägi abielu rahwa kuhu seft tõine tõise wastu!

Kui abielu rahwas tõine tõist ei armasta, waid wihkawad, ei auusta, waid põlgawad, siis teewad nad seda rasket pattu, mis kuues käsk keelab.

Apostel kirjutab Room. 7, 2. 3: „See naene, kes mehe meelewalla all on, (s. o. kes mehenaene on) on nii kaua kui mees elab, käsu (seaduse) läbi tema all (tema naene); aga kui mees on ära surnud, siis on tema mehe käsust lahti saanud. Seepärast, kui ta tõisele mehele lähleb, kui tema mees alles elab, siis hüütakse teda abielurikkujaks; aga kui mees on ära surnud, siis on tema sellest käsust lahti, et tema ei ole abielu-rikkuja, kui ta tõisele mehele saab.“

Sellest õpime jälle, et abielu eluaegne ühendus mehe ja naese wahel on. Aga kui mees ehk naene sureb, siis on seda ühendust Jumal lahutanud. Kui nad mõlemad elawad ja siis kas mees tõise naese wõtab, ehk naene tõisele mehele lähleb, siis on nad abielu rikkunud.

Kui ka kohus abielu lahutusele oma luba annab, siis teeb ta seda sellest põhjast, millest Mooseski tegi: inimeste südame kanguse pärast. Sest kus armastus abielu paari wahel on otsa lõpnud ja wihamiseks muutnud, jääb on nad ju üksteisest südames lahkunud ja ülemad annawad üksi suurema õnnetuse hoidmiseks luba, et nad ka ennast oma kohusist tõine tõise wastu täieste priiks wõiwad tunnistada ja jälle uueste abielusse astuda. Ülemad ei kiida seda lahkimist mitte, ei wõta ka seda Jumala ees enese pääle wastutada, waid see langeb nende pääle, kes tõine tõisest ennast lahutada lasewad. Loe Matt. 5, 32!

Nõnda oli Heroodia abielu-rikkuja Tema esimene mees Wilippus elas alles. Temale oli ta tõutanud truuiks jääda kunni surmani. Seda abielu tõutust oli ta rikkunud, sest et ta Heroodesele oli mehele lainud ja oma esimese mehe maha jätnud. Nõnda võib teda õigusel häbi nimega „abielu-rikkuja“ nimetada. Niisama oli ka Herodes abielu-rikkuja, sest tema oli oma esimese naese ära tõukanud. Tõist korda sai ta ka weel selle läbi abielu-rikkujaks, et ta nüüd abielu-rikkujat naeseks wõttis. Nõndasamuti oliwad Patseba ja Daawet abielu-rikkujad, sest et nad abielusse astusiwad, kui alles Uuria elas.

Herodes ja Heroodia, Daawet ja Patseba rikkusiwad abielu awalikult. Aga korraga ei lange abielu-rikkujad mitte nii sügawasse; see suur ja hirmus patt idaneb sagedaste kaua enne seda nende südames.

Jeesus ütleb Matt. 5, 28: „Iga üks, kes naese pääle waatab, teda himustades, on ju abielu temaga ära rikkunud omas südames.“

Ka juba tõise naese himustamine on patt, sest Jumal ütleb kinnendamas käsus: „Sina ei pea mitte himustama oma ligemise

naist! Kes seda teeb, on ka abielu=rikkuja. Et seda abielu=rikkumist näha ei wõi, sellepärast hüütakse niijugust abielu=rikkumist salaja, südamel abielu rikkumiseks.

Enne kuulsime, et abikaasade kohus on tõine tõist armastada ja auustada. Aga kui need abielu=rikkumise pääle mõtlewad, siis muudawad armastus ja auustus wihaks ja põlgamiseks. Nõnda oli lugu Herodia juures. Esiteks hakkas ta Herodest enesele himustama, siis Wilippust põlgama, wiimaks wihkama, kuni see esialgune südamel abielu=rikkumine ka tegudega, awalikuks abielu rikkumiseks sai. Abielu=rikkumine on selle järele see suur patt, mis abikaasad sellega teewad, et nad tõine tõist enam ei armasta ja auusta, tõiste poole ennast hoiawad, ja nõnda esiteks omas südamel, siis pärast tegudega püha abielu lepingut ja truuduse tõutust, mis nad Jumala altari ees on teinud, murravad ehk rikuwad.

Ka need rikuwad abielu, kes abikaasaid tõine tõise wastu wihale kihutawad.

Niisama on palju naeste pidamine abielu rikkumine. Et Jumalal see meelt wastu on, seda näeme sellest, et kõik need, kes palju naisti pidasiwad, selle läbi palju pahandust pidiwad kannatama. Nõnda Abraham, Jakob, Esaw, Daawet ja Saalomon w. Palju naeste pidamine on patuste Raini jugu laste pärandus, mida ristiinimesed jallida ei tohi.

Ülesanne: Seleta ära, mis on abielu ärarikkumine!

Abielu=rikkumine on hirmus patt Issanda meelest. Seda tunneme tema keelust, aga ka neist raskist karistamistest, mis ta abielu=rikkujate pääle on pannud. 3. Moos. 20, 10 seisab: „Kes oma ligemise naesega abielu ära rikub, seda abielu=rikkujat meest ja abielu=rikkujat naist peab armuta jurma pandama.“ Issand pani abielu=rikkujate pääle seesama karistuse, mis ta mõrtsukate pääle oli pannud. Sellest näeme, et ta ees mõlemad patud ühesuurused on.

Apostel ütleb ka

1. Kor. 6, 9. 10: „Kõs teie ei tea, et ülekohtused ei pea mitte Jumala riiki pärima? Urge elsiige mitte: ei ebajumala teenrid, ei abielu=rikkujad ega salaja ropud, ei wargad ega ahned, ei joodikud, ei teutajad ega rõõwliid ei pea Jumala riiki pärima.“

Kõigi nende hirmsate pattudega wõrdleb apostel abielu=rikkumist ja kuulutab abielu=rikkujale igawest hukatust.

Süiski on Issandal patustest hale meel ja „ta ei taha mitte et patune sureks, waid et ta ennast patust pööraks ja elaks.“ Seda näeme Daaweti juures. Prohweti Naatani saatis ta tema juurde,

kes teda patu tundmisele ja kahetsemisele pidi jaatma. Naatan kuulutas temale ta patu palka, surma. Aga et ta oma pattu kahetses ja patust pööris, andis Sumal temale andeks. Siiski pidi ka tema oma ajalikud karistamised kandma. Tema ja Patseba esimene laps suri, Abjalom tõstis tema vastu mässamist ja palju muud südame valu pidi ta kannatama. Ta sügawat patu kahetsemist tunnistawad ta patu kahetsemise laulud ehk psalmid üles. 51. laulus palub tema:

„Sumal ole mulle armuline oma helduse pärast, kustuta mu üleastmised oma rohke halastuse pärast! Pese mind hästi mu ülekohutust ja puhasta mind mu patust. Sest mina tunnen oma üleastmisi ja minu patt on mu ees alati. Sinu, sinu vastu ükspäints olen ma pattu teinud, ja seda, mis su silma ees paha, olen ma teinud.“

Selle patu kahetsuse pääle andis Issand Daawetile andeks, nõnda et ta 103. laulus kiites Sumalale tänu annab:

„Mu hing! kiida Jehoowat, ja kõik mis minu sees, tema püha nime. Mu hing! kiida Jehoowat ja ära unusta mitte tema häätegemisi ära! Tema on see, kes su ülekohut andeks annab, kes ära parandab kõik su wigadused, kes su elu lunastab hukatusest, kes sind ehitab helduse ja halastusega kui krooniga. Halastaja ja armuline on Jehoowa, pika meelega ja rikas heldusest.“

Patu kahetsejale mõrtsukale risti küljes andis Issand andeks, aga patu kahetsemata südamega kurjategijad saawad pääle oma ajaliku karistuse ka igawest karistust kätte.

Ülesanne: Räägi, kuidas Sumal abielu-rikkujat karistab, aga ka patukahetsejatele armu annab!

Sumal käsib kuendas käsus, et meie kõik, nii abielu rahwas, kõik noored mehed ja neiud, kõik poisilapsed ja tütarlapsed peame kasiinaste ja puhtaste elama nii sõnade kui tegude sees.

Kasiin (karst ehk wooras) on see inimene, kes midagi ei mõtle, ei räägi ega tee, mis häbita, häbi tundmise vastu on. Sõna „kasiin“ nõuab üleüldse kõik häädust ja täielist südame puhtust. Apostel Peetrus manitseb

„Tehke puhtaks omad hinged!“

Ta Issand kiidab neist

Matt. 5, 8: „Õnjad on need, kes puhtad südamest, sest nemad peawad Sumalat nägema.“

Kellel niisugune südame puhtus on, see on ka kasiin. Südamest tulewad kõik puhtuseteta himud, nagu Teesus ütleb

Matt. 15, 19. 20: „Südamest tulewad wälja kurjad mõtlemised, tapmised, abielu rikkumised, wargused, waletunnistused, teutmised. Need on need asjad, mis inimest rojaseks teewad.“

Süda saab siis kõige päält kurja, kasinusetä mõtete läbi rojaseks. Sellepärast manitseb apostel Paulus

2. Kor. 7, 1: „Minu armjad, tehkem ennast kõige liha ja waimu rojusest puhtaks ja lõpetagem pühitsemist Sumala kartuses!“

Kurja mõtetele peame sellega wastu seisuma, et Teesuse Kristuse kannatamise pääle mõtlema, nagu laulik õpetab:

„Tõuseb kuri nõuu mu sees,
Olgu sinu piin mul ees!“

See ajab pahad mõtted metsa.

Kui südames rojased mõtted pesitawad, siis on warsti rojasid ehk roppe, kasinusetä ehk puhtusetä sõnu kuulda, sest „millest süda täis, sellest räägib suu.“

Apostel manitseb

Gewes. 4, 29: „Ärge laske ei ühtegi nurjatumat sõna omast suust wälja minna, kuid see, mis hääd on tarwiliseks parandamiseks, et see armu annab neile, kes seda kuulwad“

Ja Gewes. 5, 3. 4: „Olgu nimetamata teie seas, nõnda kui püha-dele sünnib, häbemata töö ja jõle kõne, ehk naljameelmine, mis ei sünni.“

Puhas süda ja puhtad sõnad on ifka koos. Hoidke seepärast ehitaks omad südamed ja siis suud puhtad! Ärgu tulgu mitte üks ainuski paha sõna üle sinu huulte!

Sulu ka omad kõrwad kinni, kui kusagil häbemata räägitakse, rumalat nalja heidetakse ehk roppe laule lauletakse.

Apostel ütleb:

1. Kor. 15, 33: „Kurjad kõned rikuwad hääd kombes ära.“

Ja tark Saalomon manitseb

Õpet. 1, 10: „Mu poeg, kui sind patused awatelewad, siis ära wõta nende nõuu!“

Kasin Zoosep põgenes Potiwari naese ropu kõne eest. Nõnda põgenegem meie ka halwa inimeste, kurja seltside (õõse ümberhulkujate, kõrtsis käija joodikute x.) seast.

Põõra ka omad silmad kõrwale, kus midagi häbemata asja näha on, olgu kas halwus raamatutes lugeda, halwade piltide pääl maalitud ehk muidu näha, sest et need nägemised kasinusetä mõttid, sõnu ja töid äratawad. Sellepärast ütleb apostel niisugusest inimestest, kes oma filmi ei hoiä häbemata asjade eest

2. Peetr. 2, 14: „Neil on filmad täis abielu rikkumist ja ei wõi pattu maha jätta.“

Omas südames kasiin ja puhas laps ehk suur inimene, olgu ta noormees ehk neiu ehk ka wanem inimene, on, ka omas väljaspoolsis kombetes, riietes ja eluviisis kasiin ja puhas.

Kudas naesed, ka tüdrukud seda wõiwad olla, õpetab meid kiri

1. Tim. 2, 9. 10: „Seepärast tahan mina, sellisamal kombel ka, et naesed puhta riietega, häbeliku ja mõistliku meelega ennaft peawad ehitama, mitte palmitsetud junstega, ega kullaga, ega pärlitega, ega kallil riietega, waid hää tegude läbi, nõnda kui sünnib naestele, kes tõutanud Sumala kartlikult elada.“

Ja Apostel manitseb

Bilip. 4, 8: „Mis tõsine, mis auus, mis kasiin, mis lõbus, mis hää kuulda, mis hää kombe ja mis kiituse wäärt, selle pääle mõtelge!“

Olge elu wiisis kasiinad! Olgem parajad söömises, joomises ja magamises. Kasiinusele joomises manitseb Saalomon iseäranis

Õpet. 23, 31 – 33: „Ära waata wiina pääle, et ta nii punane on, et ta karika sees näitab oma karwa; ta läheb otsekohe sisse. Wiimaks hammustab tema kui madu ja nõelab kui pafitsiski madu. Su silmad waatawad siis wõeraste naeste järele ja su süda räägib pööratsid asju.“

Iseäranis hoia ennaft laiskuse eest, sest Siirak ütleb

33, 31: „Laiskus on palju kurja õpetanud.“

Ja wana sõna ütleb: „Laiskus on kuradi pääpadi.“

Wiimselt olge kasiinad ja puhtad tegudes!

Apostel manitseb Timoteust

2. Tim. 2, 22: „Põgene nooreea himude eest!“

Noorusel on iseäranis patud; kurjad lihahimud on siis sagedaste wäga wägewad. Põgenega niisugusid himusid kui surma. On pattusid, mis salajas ja pimeduses sünniwad. Neist ütleb apostel

Cewej. 5, 11. 12: „Ärgu olgu teil tegemist pimeduse figimata tegudega, waid noomige endid ennemine. Sest mis neist salajas sünnib, on ka häbi üteldes.“

Apostel peab neid pattusid häbiks ütelda; kui suur häbi sell ei peaks olema, kes neid teeb! „Hoidke lihaliikude himude eest, mis hinge wastu sõdiwad“, s. o. mis teile kurja südame-tunnistust teewad. Apostel ütleb

1. Kor. 6, 19: „Eks tea ei tea, et ihu on püha Waimu tempel, kes teie sees on, keda teie Sumalalt saanud ja teie ei ole mitte ifeeneste päralt?“

Ja edasi ütleb ta 3, 17:

„Kui keegi Sumala templi ära rikub, teda tahab Sumal ära rikkuda, sest Sumala tempel on puhas, ja see olete teie.“

Ülesanne: Seleta ära, kuidas südamega, sõnadega, kõrwadega ja silmadega, kombetega, riietega, eluviisiga ja tegudega kasinaste ja puhtaste peab elama!

Selle Jumala käskimise vastu tegemast peab meid hoidma Jumala armastus ja teadmine, et Jumal igal pool meie juures on. Iseäranis mõtelgem salajas kohas ja pimedas selle pääle, et meid Jumal näeb ja meie mõttid kaugelt ära teab.

Pf. 139, 1—4: „Sehooa ja kiusad mind läbi re. (Waata l. k. 7.)

Rog. 12, 14: „Sest Jumal wiib kõik, mis tehtud, kohtu ette, ja kõik, mis salajas, olgu häa ehk kuri.“

Mõned arwawad ja ütlewad salaja pattu tehes

Siiral 23, 27—31: „Kes mind näeb? Pimedus on mu ümber ja seinad katawad mind, ja ükaki ei näe mind. Mis ma pean kartma? Kõigefõrgem ei mõtle mu pattude pääle. Tema kardab inimeste filmi ja ei ole tunnud, et Issanda filmid tuhat kord selgemad on kui pätkle ja waatawad kõigi inimeste teede pääle ja panewad tähele salajad kohad. Kõik oli temal teada, enne kui see oli loodud; nõnda näeb tema ka kõik pärast seda kui see on ära tehtud. Niisugust nuheldatse linna uulklate pääl ja mõetakse tinni jääl, kus ta ei mõtelnud.“

„Mina tundsin üht noort meest, kes salaja pattudes elas. Ta oli oma ihu ja hinge ära rikkunud, jäi jäleda haiguse fiske ja furi hirmsat furma. Oh kui raske oli temal surra! Kuis piinas teda ta kuri südametunnistus! Kui ta oma minewiku pääle mõtles, siis seisiwad ta patud kui hirmutawad warjud ta ees. Kui ta pärast furma elu pääle mõtles, siis oli tal hirm ja kartus, sest ta pidi tunnistama: mina olen ennast tapnud. Kas ta ka andeksandmist on leidnud ja õnsaks saanud, seda ei tea mina mitte. Jumal teab seda! Uga weel kord: „Põgenege noore ea himude eest!“

Kal. 5, 24: „Kes Kristuse pärast on, need on oma liha risti lõõnud ihaldamistega ja himudega.“

Mõttele selle häbi pääle, mis niisugusel on, keda Jumal awalikult siin ilmas inimeste ees hirmsate haiguste, kurja südame-tunnistuse, ja tõises ilmas igawese hukatuse läbi karistab!

Sellepärast: Ära mõttele midagi, mis mitte kõik inimesed ei wõi teada!

Ära räägi midagi, mis mitte kõik inimesed kuulda ei wõi!

Ära tee midagi, mis mitte kõik inimesed näha ei wõi!

Dlgu sul kindel tahtmine ja mehelik meel Jeesanda pääle lootes, et sa käid waimus ja walitsed oma meelemõttele ja liikmete üle. (Loo 1; Kor. 16, 13; Siob 31, 1; Kal. 5, 16; Matt. 5, 29, 30!

Ülesanne: Seleta, mis peab meid hoidma selle Jumala käsu wasta tegemast!

Üksti Jumal wõib meile puhast, kasiinat jüdannt anda. Seda tundis ka Daawet, jellepärast palus ta

Ps. 51. 12: „Loo mulle Jumal, üks puhast süda ja uuenda mu sees kindlat waimu (kurjale wasta seisma)!“

Piiblis on meil armsaid inimesi eeskujuks, kellel kasiin ja puhast süda oli. Sääil on Joosep, kes kasiinatuse tunnii kohe Jumala pääle mõtles ja kasiinajale wastas:

„Kuidas peaks mina seda suurt kurja tegema ja Jumala wasta pattu tegema.“

Dlgu see wastus iga ühele kaitsejaks inglits ja kindlaks kantsiks kasiinatuse wasta! Tarkuse raamatus 8, 20. 21 ja 9, 1. 4 seisab, ühe kasiina noore mehe sõna: „Et ma hästi kaswatatud sain, siis kaswis mulle rojastamata ihu. Aga kui ma tundsin, et ma ei wõinud tõist wiisi puhtaks jääda, siis jõudsin ma Jeesanda ligi ja palusin teda ja ütlesin kõigest omast südamest: „Oh Jumal! Anna mulle seda tarkust, mis sinu auujärje juures on ja ära heida mind mitte ära oma laste seast!“

See waga noor mees palus Jeesandalt seda tarkust, kellest Jakobus ütleb

3, 17: „Aga jee tarkus, mis ülewelt tuleb, on esite puhast.“

Ja Siirat palub puhtuse pärast

Siirat 23, 6—8: „Jeesand, mu elu Jsa ja Jumal! Hoia mind puhtuseteta nägemiste eest ja pööra minust ära tühja lusti! Ära laje mind kõhu koormamise ja kiimaluse sisse kukkuda ja hoia mind häbemata südame eest!“

Seda palwet, mis ka meie Siiratiga ühes palume, kuulgu Jeesand Jumal!

Nr. 297, 6: „Puhast Jeesus! puhast elus
Ja laitmata ja mõttes, teus
Ja kõiges omas seisuses;
Puhast sinu hing ja ihu,
Ka puhast waim ja kõik su tegu
Jah, puhast surres, elades:
Oh mu Imaaniel,
Ka mind tee puhtaks weel!
Puhast Jeesus,
Jeesus, aita
Heldest, et ma
Ka puhast oleffin kui ja!“

[Weel mõni sõna uuenda käsu kohta juhutamiseks. „Abielu peab kausel seiswaid, wõeraid, wabastid, ühendama ja nõnda loo-

mulikül wiisil ligemise armastust laiendama. Sellepärast on see üsna wastu offja, kui need, kes juba ühendatud on hõimu läbi, ennast weel ühendawad. Riisjama, nagu see hirmus oleks, kui wend tõise wenna kätte pärisorjaks saaks ära müüdüd, niisama oleks see hirmus ja inetu, kui keegi oma tädi ehk weel ligemal seiswat sugulast enesele naeseks wõtaks. Sellepärast on ka seadus need astmed kinnitanud, kui ligidad sugulased abielusse wõiwad astuda.

Elu enne abielusse astumist ilmutab ennast pärast abi-
elus. Kes oma elu kummi abielusse astumiseni Jumala kartuses, kasinuses, puhtuses, töötegemises, iseenele ärasalgamises, alanduses ja kannatuses on ära elanud, see toob abielusse niisugust wara ühes, mis talle palju enam õnne saadab, kui suur ilusus, raha ehk muud selle jarnast. Aga kui ta elu on puhtusetä, isemeeles, kurjes himudes, laiskuses, edemuses, kõrkuses mööda saanud, siis kannab ta wannet abielusse kaasa. Nõnda on siis abielu enne abielusse astumist juba rikunud. Abielu saab siis iga ühe niisugusele hädaohu ja õnnetuse hallikaks, sest nagu Jumal puhtaid ja kasinaid inimesi abielu läbi õnnistab, nõnda karistab ta puhtusetä ja kasinusetä inimesi selle läbi."

Waba seisust peetakse sagedasti häbiseisuseks. See on wale. Apostel Paulus ütleb

1. Kor. 7, 8: „Aga ma ütlen wallalisele rahwale ja leskedele: See on neile hää, kui nemad jääwad, kui mina, (s. o. waba seisuse)“

Sellegi pärast ei pea apostel abielu seisust alamaks. Ta nimetab neid inimesi, kes kloostri elu tahawad pidada, inimesteks:

1. Tim. 4, 2. 3: „Kes ennast wagaks tehes walet räägiwad, (kes pilkjad on) ja keelawad ära abielusse heitmast ja käsiwad hoida roa eest, mis Jumal on loonud tänuga wastu wõtta.“

Mõlemad seisused on siis kõrwu seada. Mõlematel on omad isesugused kohused. Nimelt peawad wabad mehed ja naesed, noored mehed ja neiud oma priiust pruukima Jumala kartlikuts eluks ja abi näitamiseks igas kohas, kus seda tarwitatakse. Eugegu iga üks neist, mis nende kohta apostel Tiitusele 2, 1—8 kirjutab!]

Seitmeses käst.

Sina ei pea mitte warastama!

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligemise raha ehk wara ei wõta, ei kawala kamba ega petise tööga eneste poole ei kisu, waid et meie tema wara ja päätoidust aitame kaswatada ja hoida.

Wara on kõik Jumala anded, ihulikud ja waimulikud, mis inimeste pärast, inimeste oma on. Jumal on kõigi inimeste, sellepärast ka kõige wara kõige ülem Isand. Tema on wara inimeste omaks annud. Tema on seda ühele enam ja teisele vähem jaganud. Ja selleks on temal täis õigus, sest seda õpetab meile Jeesuse tähendamise kõne töötegitajatest wiina mäel:

Matt. 20, 15: „Eks ole mul luba minu omaga teha, mis mina tahan? Ehk on sinu meel paha, et mina hää olen!”

Kellel palju wara on, see on rikas, kellel vähe on, see on waene.

Õpet. 22, 2: Rikas ja waene tulewad tõine teise vastu; neid kõiki on Jehoowa teinud.”

1. Saam. 2, 7: „Jehoowa teeb kehaks, Jehoowa teeb rikkaks; ta alandab, tema ülendab ka.”

Ja see on hää, et Jumal oma andeid mitmesugusel mõedul on inimestele jaganud. Sest kui kõik rikkad oleksiwad, siis ei tahaks keegi alatumad tööd teha. Ka ei seisja iga kord rikkuses õnn, ega waeuses õnnetus. Rikas on sagedaste õnnetu ja waene õnnelik, kui esimene omas rikkuses seda õnnistust ei otsi, mis Jumal tema fiske on pannud ja waene seda omas waeuses teeb.

Ülesanne: Seleta ära, mis on wara ja mil mõedul teda Jumal on inimestele osaks annud!

Jumal annab wara inimeste omaks ja päriks mitmesugusel wiisil. Lapsed päriwad wanemate wara. See wara on nende pärandus ja on nüüd nende päris ja oma. Sulane teenib peremeest. See maksab temale palka. Kõllu hoidmise ja korrapidamise läbi jõuab ta enesele ka natukene tagasi pidada. Nõnda kogub ta enesele õiglase wiisil töötegemise läbi wara. Jumal õnnistab teda, kui ta truu teener on, nagu seda Jakobi juures näeme. Mõni ostab enesele talukoha. See on siis ta päris, ta wara. Tõine saab wahetamise läbi omale wara, kolmas kinkimise läbi ja mõni ka leidmise läbi, kui kõige awalikult kuulutamiste ja teadaandmiste järele kautaja oma asja tagasi ei nõua. Nõnda võime wara õigel wiisil, Jumala tahtmise järele saada pärimise, töötegemise, ostmise, wahetamise, kinkimise ja leidmise läbi. Kõik on meie päris, mis nõnda õigel wiisil oleme saanud.

Ülesanne: Seleta, kuidas meid Jumal wara omanikuks laheb saada!

Kõik ülekohtusel wiisil võera wara enese omaks saatmist keelab Jumal. Sest kes võera wara ülekohtusel wiisil wõtab,

see ei ole Sumala jautamisega rahul, waid seab ise ennast Sumala asemele. Ehk see küll hirmus suur patt on, siiski tehakse seda wäga, wäga sagedaste ja mitmel tuhandel wiisil. Iga päew on tuhandid inimesi selle kallal töös, kudas uut warastamise wiisi üles leida. Meie tahame mõnesugust wiisi tähele panna, kudas Sumala auu selle läbi rifutud saab, et ligemise wara ülekohtusel kombel ära wõetakse.

Kõige päält sünnib see wõ pimeduses salajalt. Shta paneb peremees hobuse talli ja ukse lukku. Hommiku leiab ta hobuse kadunud. Shtu on linad aidas alles, hommiku on nad oma teed läinud. Waras on niisama talli kui aida lukud lõhkunud ja warastatud waraga ära läinud. Piibli loos räägitakse Seeriku linna ärawõitmise juures üks warguse lugu. Akas oli sääl Sumala keelamise wastu hõbedat, kuld pandla ja kalli Paabiloni mantli salaja kõrwale saatnud. Tema oli warastanud ja sai karistamiseks ära surmatud. Seesuse jünger Juudas saatis salajalt raha kõrwale, mis kõigi jüngerite igapäewaseks tarwiduseks korjatud sai. Ta oli waras. Ka see on wargus, kui lapsed salajalt kas oma wanemate käest ehk üksteiselt mõnda asja ära wõtawad, mis neile ei ole lubatud, olgu ta ka kui tühine asi, nagu mõni sulg, õun, nõel rc. Ehk niisama see, kui teenrid söögi kraami rc. kõrwale saadawad. Argu wabandagu keegi ennast sellega, et asi wäikene on. Wäikesest patust kaswab suur patt, nagu wäikesest seemne terast suur puu kaswab. Enamiste iga üks suur kurjategija, nagu aida-lõhkuja ja rööwel on wäikeste asjadega, õuntega, nõeladega rc. oma wargust alganud.

Luuk. 16, 10: „Kes kõige wäheimas ustaw on, see on ka suures ustaw, ja kes kõige wäheimas ülekohtune on, see on ka suures ülekohtune.“

Ka see saadab ülekohtusel wiisil wõera wara omale, kes seda wägiwaldsel wiisil wõtab, rööwib. Mõnda teewad rööwliid. (Samaarialase lugu).

Geeräagitud wiisid ligemise wara ülekohtusel kombel omale saatmist, hiiutakse jämedal kombel warastamiseks.

Ülesanne: Räägi, kudas jämedal kombel ülekohtuga ligemise wara omale saadetakse!

Beel rohkem tehakse seda õiguse kombel, kawaluslega, petise töö läbi.

Õiguse kombel teewad seda sagedaste ülemad alamate wastu, kui nad rahwa elu hää korra eest ei muretse ja ilma asjata juuri maksusid pääle panewad, nagu Neabcam, kes oma rahwa elu-korda weel raõkemaks tegi. Prohwet ütleb

Amos 6, 4—6: „Oh teie, kes teie sõõte talled karjast ja wasikad nuum-lautadest; kes ilufaste laulate naabli mængikeelte järele! Teie olete enestele laulu-mängud ära mõtelnud kui Zaawet; kes joote suurte karikate seeft wiina, aga Zoofepi waast (rahwa hädast) ei tunne teie haiget!“

Olgu sääl Zoofep eeskujuks, kes kõige rahwa eest ustawusega hoolt kandis!

Mõned kohtumõistjad wõtawad kingitusi wasta ja käänewad õigust kõweraks. Aga Sumal ütleb

5. Moos. 16, 19: Õigust ei pea ja mitte kõweraks pööрма! Ei sa pea ühestki lugu pidama ja meelehääd ei pea sa wastu wõtma! Eest meelehää teeb tarkade filmad pimedaks ja teeb õigete asjad segasaks.“

Nõnda tegiwad Saamueli pojad ja Beeliks, kes Pauluse käest meelehäääd ootis. Selle wastu oli Saamuel õiglane, kes ennast rahaga petta ei lastnud.

Mõned perewanemad ei maksa oma pere palka ära ja peawad tühja wabandamise pärast kinni. Aga apostel ütleb

Jakob. 5, 4: „Waata, nende töötegitajate palk, kes teie maid on ära lõikanud, mis teist on kinni peetud, see kistendab ja lõikajate kistendamised on tulnud wägede Isanda kõrwade ette.“

Sellepärast manitseb Mooses

3. Moos. 19, 13: „Sa ei pea oma ligemisele liiga tegema, ega teda riisuma; palgalise palk ei pea mitte üle õõ su kätte jääma hommikuni.“

Ja Jeremia hüüab 22, 13: „Häda sellele, kes ehitab oma koda ei mitte õigusega, ja omad päälmised toad ülekohtuga, kes oma ligemist sunnib ilma teenima ja ei anna temale mitte töö palka!“

Mõned perepidajad annawad töötegemiseks suuremad osatükid ja lühendawad nõnda ligemise wara, aga suurendawad oma wara õiguse kombel, mis nii suur ülekohtus on, et Siirak niisugust ülekohtulist „weremeheks“ hüüab, sest ta ütleb

34, 22. 23: „Tarwiduse leib on waeste elu; kes seda riisub, see on weremees. Kes toidust ära wõtab, see tapab oma ligemist; ja see walab werd ära, kes palka kinni peab.“

Mõned waeste laste ja lesknaeste eeskõstjad käiwad sagedaste nende hooliks antud waraga ülekohtusel wiisil ümber ja et nende käes walitsus seisab, ei wõi waesed waewatud midagi parata. Päälegi mõistawad nad ennast nõnda hoida, et neil õigus näitab olewat. Aga Sumal ütleb

2. Moos. 22, 21. 22: „Teie ei pea mitte ühtegi lesknaest ehk waest last waemama! Kui sa neid millgi wiisil waewad, kui nemad siis minu poole südamest kistendawad, siis wõtan ma nende kistendamist tõeste kuulda.“

Ülesanne: Seleta, kuidas peenikesel wiisil õiguse kombel warastataks!

Kawalusega ja petise töö läbi saadawad sagedaste alamad ülemate ja tõine tõise wara kõrwale. Nõnda on kroonu poolt tollimaks asjade pääle pandud. Mõned jalakauplejad katsuwad ilma tollita kaupa maale muretseda ja petawad nii wiisi riiki s. o. kõiki tõisi riigi inimesi. Tõised ostawad niisugust kaupa ja on esimeste farnased, sest, kes wargust wastu wõtab ja seda ära salgab, on wargaga ühewääriline.

Õpet. 29, 24: „Kes wargaga jagab, see wihkab oma hinge.“

Kes ennast neist teenistustest, mis ifamaa ja riik nõuawad, tagasi hoiab, oma maksusi ei maksa r. on ka waras. Kes ifamaad warastab, see on tuhatkordne waras, olgu ka, et see inimeste ees warjule jääb. Saalomon ütleb niisugusest warastatud ülespidamisest

Õpet. 20, 17: „Magus on mõnele leib, mis walskusega saadud, aga pärast jääb tema suu täis sõmeraid.“

See tähendab, et kui ka inimesed seda walskust ei märka, siis näeb seda Jumal, ja see teeb, et wargal oma warastatud wara üle rõõmu ei ole; see kaub jälle, nagu sõelast wesi.

Habakuf 2, 6: „Häda sellele, kes palju kokku paneb, mis ei ole tema pärast (kes warastab, rõõwib ehk petab)! Kui kauaks see on?“

Õpet. 10, 2: „Sõeluse warandused ei saada kasu, aga õigus päästab surma käest.“

Mõned teewad petise tööd selle läbi, et nad kirjasiid walskust teewad. Nõnda tegi ülekohtuline majapidaja, kellest Luukas 16, 1—7 räägib. Selle wastu oli Elieeser üsna tõistfugune, truu sulane. Wõerast wara wõtawad ja petise tööd teewad ülemeelsed teenrid, kui nad küll hääd palka nõuawad ja saawad, aga selle asemel laisklewad ja ilma asjata aega ära wiidawad.

Õpet. 10, 26: „Nõnda kui äädikas hammastele ja kui juits filmadele, nõnda on laisk neile, kes teda wälja läkitanud.“

Nad ei oleks wäärt, et nad süüa saawad, sest kiri ütleb

2. Tesf. 3, 10: „Kes ei taha tööd teha, see ei peagi mitte sööma!“

Ehk jälle mõned teenrid lasewad hooletuse läbi mõned asjad raisku minna, ehk rikuwad neid meelega ära. Ka lapsed oma wanemate ja wennaste wastu saawad wargaks, kui nad tööd ei tee, laisklewad ja siis ka weel, kui nad juba suured on, alles wanemate käest ülespidamisest nõuawad ja oma wähemate wennaste osajagu lühendawad. Nõnda tegi ära kadunud poeg.

Õpet. 28, 24: „Kes oma isa ja oma ema käest riisub ja ütleb: „Ei see ole üleastumine“, see on selle feltfimees, kes pahaste teeb.“

Kerjajad, kes mitte tõeste nii hädalised ei ole, et nad ühegi tööga oma päätoidust ei jõua teenida, waid petised on, lühendawad ülekohtusel wiisil oma ligemise wara ja wõtawad nende eest ära, kes wististe sandid on.

Kiri hüüab manitsedes

Siirat 40, 31—34: „Mu laps, ära heida mitte laiskuse pääle! Parema on surra, kui kerjata. Selle mehe elu ei tule eluks arvata, kes wõerast lauda wahib. Ta teutab oma bingse roa pärast. Häbemata inimese juus on kerjatud leib magus, aga see põleb tema kõhus kui tuluke.“

Nõndasamuti on kõik tühja kunstide tegijad wargad ja petised.

Apostel ütleb

1. Tesf. 4, 6: „Sest see on Sumala tahtmine, et ükski ei tee ülekohtu, ega peta oma wenda, sest et Isjand on fättemaksja kõigi nendefinaste asjade pärast.“

Ja Mooses keelab omas

3. r. 35. 39: „Teie ei pea kõwerust tegema kohtus ei küünarpuuga, ei margapuuga ega mõeduga. Õiged waekausid, õiged lööd (kaalu pommid), õige walf ja õige kann peab teil olema.“

Õpet. 11, 1: „Petised waekausid on hirmus asi Jehoowa meelest aga terwed lööd on tema meele pärast.“

Kui meie aga selles asjas ümber waatame, siis leiame nii müüjate kui ostjate poolt pettust otsata. Mõnel kaupmehel ei ole kõik kaalud ja mõedud õiged, teisil on sant kaup, mida ta siiski hää kauba asemel ära müüb, ehk ta küsib palju ette ja petab nõnda inimest Niisama teewad ka sagedaste teisid inimesed, kes kaupmeestele ehk muile oma saaki, wilja, linu, r. hobuste parsnikud wigasid hobusid terwete asemel ära müüwad ehk wahetawad.

3. Moos. 25, 14: „Kui teie ligemisele midagi ära müüte, ehk ligemise käest midagi ostate, siis ärge waewake (petke) tõin tõist mitte!“

Weel üht wiisil petmist ja wargust nimetab Taawet

Pi. 37, 21: „Hõel wõtab laenuks ja ei taju jälle ära.“

Laenamine ja mitte tagasi maksmine on wäga kuri patt. Üleüldlikult on juba laenamine laituse wäärt, sest apostel ütleb

Room. 13, 8: „Ärgu olgu teil ühtegi wõlgu kellegagi!“

Uga kui ka keegi peaks tõeste häda sisse kukkuma ja laenama, siis kannatagu ta parem nälga, et ta tähtpäewaks oma wõlga wõiks tasuda. Kõik, kes pankrotti teewad, saagu ka nad seaduse poolt maksust priiks tunnistatud, peawad siiski oma pühaks kohusjeks pidama, aega mööda oma wõlgnikkude wõlga tasuda. Kui nad seda ei tee, ehk weel päälegi laenatud asju ära salgawad, siis on nad petised ja wargad.

Kõik liia kasu võtjad on petised ja ülekohtulised. Oma ligida sugulase käest ei luba Sumal sugugi kasu võtta.

5. Moos. 23, 20: „Ea ei pea mitte oma vennale kasu pääle andma ei mitte raha, ega leiba kasu pääle andma, ega kasu pääle mingisugust asja, kust kasu võib saada.“

Hirmsad on Iskanda ees niisugused, kes ligemise häda omaks kasuks tarvitavad. Näituseks, kui keegi ahne mõnel puudulisel aastal wilja kokku ostab, ja siis wälja ei müü, kunni kõikidel otsas on ja tema siis liig kalli hinnaga wälja müüb. Kui tõised nalga ei taha surra, siis nad peawad temalt ostma. Nimelt niisuguste kohta ütleb Sumal

Õpet. 11, 26: „Kes wilja ära keelab, seda wannuwad rahwas ära, aga õnnistus tuleb selle pääle, kes müüb.“

Weel warastawad peenikesel, kawalal wiisil niisugused, kes leitut asja kätte ei anna, ehk kes üle ligemise põllu-raja ajawad ja nõnda tõise wara enesele riisuwad. See on nii hirmus Sumala ees, et ta ütleb

5. Moos. 27, 17: „Ära neetud olgu, kes oma ligemise raja üle ajab!“

Kõik wõera wara wigaseks tegijad ehk ärarikkujad (puudepurustajad ja taimede-tiigrid) on ülekohtulised ja wargad, olgu küll, et nad omast tööst midagi enesele ei saa, sest ligemisele teewad nad ometi kahju.

Ka kõik need, kes täitmata jätawad, mis seitsmes käsk käsib, rikuwad seda peenikesel wiisil. Ma oleffin hää meelega wähem warguse pattusid nimetanud, kui mitte sagedaste mõnda neist pattudest tarkuseks ei kiidetakse. Hoidku ennaft iga üks petmise eest ja mõtelgu omas meeles: Parema kurja kanda, kui kurja teha!

Ülesanne: Näägi, kudas peenikesel wiisil kawala kauba ja petise tööga seitsmet käsku rikutakse!

Korruga ei saa inimene kohe suureks wargaks, waid see patt kaswab aega mööda. Apostel ütleb

2. Tess. 3, 11, 12: „Meie luuleme, et mõningad teie seast hää wiisita elawad ja ei tee mitte tööd, waid ajawad tühje asju taga. Aga niisugusid käsime ja manitseme meie, et nemad wäljel wiisil tööd tehes oma eneste leiba peawad sööma.“

Kes tööd ei tee, neid hüütakse laisklejateks ja päewa-warasteks. Aga „laiskus on kuradi pääpadi“, ja „laiskus on palju kurja õpetanud,“ s. o. laiskleja laskeb ennaft pea iga patule kiusata. Sellepärast ütleb ka kiri

Õpet. 10, 4: „Rehwaks läheb see, kes petijel wiisil (laiskuses) tööd teeb, aga kärmete käsi teeb rikkaks.“

Ja Õpet. 28, 19: „Kes oma maad harib, saab leiba küll, aga kes tühje asju taga ajab, saab waesust küll.“

Raiſad rikkad on ſagedaſte waefeks, aga uſinad ja kofkuhoidlikud waefed rikkaks ſaanud.

Spet. 13, 11: „Warandus wäheneb tühja töö läbi, aga kes oma käe pääle kogub (kes kofkuhoidlik on), ſee kaſwatab ſeda.“

Spet. 19, 15: „Raiſkus teeb, et uni pääle langeb, ja petis peab nalga nägema.“

Spet. 21, 25: „Mis laifl igatſeb, ſee ſuretab teda ära, ſeft tema käed ei wiitſi (juuda) tööd teha.“

Seda näitab meile ſelgeſte ära kadunud poja lugu. Raiſklateſt ja päewawaraſteſt ſaawad wiimaks päris wargad ja wiimaks rööwliid. Sellepärast „mu laps, ära heida mitte laiſkufe pääle!“

Ja kangete ſõnadega manitſeb Saalomon edaſi

Spet. 6, 9—11: „Kui kaua oled ja maas? ſina laifl! Millal tahad ja üles tõuſta omaſt magamiſeſt? Tahad ja weel natukene magada, natukene tuffuda, natukene maas ſeiſta, käed koos? Siis tuleb waefus ſu kätte kui jalamees ja tühi (puudus) kui kilbiga mees.“

Kiri ütleb

1. Tim. 9, 10: „Kes tahawad rikkaks ſaada, need langewad kiufatufe ja kõie ſiſſe, ja mitme rumala ja kahju tegewa himu ſiſſe. Need wajutawad inimeſt alla hullamiſe ja ärarikkumiſe ſiſſe. Seft ahnuſ on kõigi kurja aſjade juur.“

Siin manitſeb apoſtel ahnuſe eeft, mis mitme pattudele, ka warguſele inimeſt kihutab. Ahne tahab ifka enam ſaada, kui tal on ja tarwitab enamift halbu aſju rikkaks ſaamifeks, ta petab, waraſtab, tapab. Nõnda pettis Jakob oma wenda, waraſtaſiwad Saamueli pojad rahwa wara ja tappis Ahab Naaboti ja Tuudas kuffus umbuju ja meele ära heitmiſe ſiſſe, wõttis enefe elu ja päris põrgut. Sellepärast manitſeb ewangelift

Luuk. 12, 15: „Hoidke ahnuſe eeft, ſeft ükſki ei eia omaſt warandufeſt ſeeläbi (ei ſaa ſeeläbi tõeſte õnnelikufe), et tal wäga palju on (et ta rikas on)!“

Seäraniſ ſagedaſte ſaadab inimeſt õigufe teelt kõrwale laſku mine (joomine), praſſimine. Nad ſaadawad pillama; ka kerge meel, halpuſ, riiete uhkuſ, maiuſ, mängimine, se on pillamiſe põhjuſed. Pillajal ei jää muud nõuu üle, kui kaſ kerjata, ehk nõnda teha, nagu ülekohtuline majapidaja tegi: waraſtada.

Spet. 23, 21: „Lakkuja ja praſſija ſaab waefeks, ja tuffumine teeb, et peab riide hilbud ſelga panema.“

Weel ſaadawad inimeſt waraſtama mõned wale arwamiſed. Nõnda arwawad mõned, et kui rikaste, ihnuſte, halbade inimeſte käeſt ſalaja wara wõetakſe, ſee warguſ ei olegi. Sagedaſte waraſta-

takse puid, mõisa omaniku mõtsast, ja ei peetagi warguseks, sest et tal palju on. See ei ole õige, waid on niisama sugune wargus, kui põllult wilja warastamine. Sumal ei ole kuski luba annud rikaste, ihnuste ja halwade käest warastada. Ka häda ei tohi kedagi warastama, rööwima ehk petma ajada. Niisamuti ei tohi keegi warastada, et tõistele abi anda, nagu Krispin, kes nahka warastas waestele kingadeks teha.

Ülesanne: Räägi, mis ajab inimesi sagedaste seda käsku rikkuma!

Selle patu eest wõime hoitud saada, kui meie püha kirja juhatusi selle kohta tähele paneme. Apostel Paulus kirjutab

1. Tim. 6, 6—8: „Aga Sumala kartus on suur katsu, kui meie omaga rahul oleme.“ Sest meie ei ole midagi ilmaše toonud, awalik on, et meie midagi maailmast ei wõi ära wiia. Aga kui meil päätoibust ja ihu katet on, siis peame sellega rahul olema.“

Sumala kartus rahul olemisega on seda mööda midagi, mis meid warguse eest hoiab. Apostel manitseb wahega rahul olema. Seda on ta ise olnud, sest ta kirjutab

Bilip. 4, 11. 12: „Ma olen õppinud seega, mis mul on, rahul olema. Mina mõistan lehma ja rikas olla, ma olen kõige pidi ja kõigis asjades õpetatud, nii hästi sööma, kui nalga kannatama, nii hästi kui mul küllalt on ja kui mul puudus on.“

Et meie nõnda Sumala kartlikud ja rahul oleksime, siis palume Saalomoniga

Õpet. 30, 8, 9: „Waejust ja rikkust ära anna mulle mitte! Sööda aga mind leiwaga, mis mu osaks on seatud, et ma sind wahest ära ei salga, kui ma liialt saan ja mõtlen: kes on Jehoowa? ja et ma ei warasta, kui ma lehwaks saan, ja oma Sumala nimesse mitte kurjaste ei puudu!“

Meie oleme Sumala majapidajad ja jääb on meil siis tarkust ja truudust tarwis. Mis meil seda meelde tuletades tarwis teha, õpetab meid waga sõna:

„Tee tööd ja palu Sumalat!“

Sumalalt peame abi paluma ja siis tööd tegema. Palwe on Sumala kuldne waranduse wõti. Mis peaks meid jääb weel warastama ajama, kui meil kõik saada on, kui meie palume. Usaldagem aga Sumalat ja lootkem tema pääle, wististi ei lange meie siis häbisje!

Tõisiks peame tööd tegema. Seda on Sumal meid käskinud ja selleks on ta meile ihu ja waimu jõudusid annud. Tuba Paradiisi aias andis ta seda käsku

1. Moos. 3, 19: „Dma pale higi sees pead ja oma leiba sööma!“

Ja Iisraeli lastele ütles ta

2. Moos. 20, 9. 10: „Kui sa päewa pead ja tööd tegema ic.“

Usinal on leiba küllalt ja tema wara kasvab ilma ülekohtuta ja ilma tööste kohtadesse rändamiseta.

Ps. 37, 3: „Looda Jehoowa pääle ja tee hääd! Ela omal maal ja toida ennast auusaste!“

Sellepärast siis ka apostel kirjutab

1. Tess. 4, 10—12: „Alga meie manitsjeme teid, et teie võtaksite nõnda waitised olla ja oma eneste asju ajada ja oma kättega tööd teha, nõnda kui meie teid oleme käsknud.“

Sääl juures peame korralised ja kokkühoidjad ja lihtsad olema.

Jeesus on meile selleks ilust märku ja õpetust annud, kui ta oma jüngeritele ütles

Joann. 6, 12: „Koristage üle jäänud palukesed kokku, et ühtegi ei saa hukka!“

Korralisel, kokkühoidjal ja jellel, kes lihtsaste elab, on mõni kopsik tagawaraks korjatud, et tal haiguses, wanaduses ehk muidu häda päewil wõtta oleks. Sellepärast korja nooruses ja mehe eas, kui oma külwi ja lõikuse ajal, et sinul wanul päiwi tarwis ei ole puudust kannatada ehk pahad mõtted su südamesse ei asu!

Õpet. 10, 5: „See poeg on tark, kes juul kokku korjab; kes lõikuse ajal raskest unes on, see on üks poeg, kes häbi teeb.“

Kohutirtsu ja sipelga lugu olgu igale ühele õpetuseks! Kohutirts laulis suwel, ja wiitis aega tühjaga. Alga sipelgas oli usin ja kokkühoidlik. Esimene pidi talwel nälga kannatama, wiimasel oli küllalt.

Siirak 25, 5: „Mis sa noorel põlwel ei ole kogunud, kudas tahad sa seda wanas eas eest leida?“

Seepärast:

„Hoiu kokku! kui nooruse weri sul joonte sees keeb;
Sest muidu wanaduses waesus waewa sul teeb!“

Ka see hoiab meid efsituse eest seitsmenda käsu wastu, kui meie mitte oma südant ilmliku wara külge ei seu. Sellepärast manitsjeb ka ewangelist, et meie maapäälse wara juures ülemat waimulikku wara ära ei unustaks.

Matt. 6, 20: „Koguge enestele warandust taewas, kus seda koi ega rooste ei riku, ei wargad läbi ei kaewa ega warasta!“

Ja Matt. 6, 33: „Mõudke esite Jumala riiki ja tema õigust, siis seda kõik peab teile päälegi antama.“

Ühesanne: Näägi, mis hoiab meid seitsmendat käsku rikkumasi!

Kui meie mõnes linnas wangimajaft mööda läheme, siis näeme selle maja akante raudristide taga inimesi istuwat. Mitmetel on raudrõngad käte ja jalgade ümber ja nad on ahelatega seina küljes, nagu kiskjad loomad. Need on kõik kurjategijad, nagu wargad, petised, rööwliid *xc.* Palju neist pannakse eluajaks wangitööd tegema, palju saadetakse kaugele omastest ära Siberi maale. Kõikidest on need inimesed põlaltud, ja kui ka mõni waras oma karistuse aja järele lahti lastakse ja inimesed märkawad, et ta ennaft parandanud ei ole, siis ei usalda nad teda sugugi. See on väga suur karistus. Aga suurem karistaja on nende kuri jüdame-tunnistus, mis neile rahu ei anna. Lõppeks karistab neid Jumal selle läbi, et ta neid oma riiki wastu ei wõta.

1. Kor. 6, 10: „Ei wargad, ei ahned, ei joodikud, ei laitjad (keele pekšjad ja Jumala teutajad), ega riisujad (rööwliid) ei pea Jumala riiki pärina.“

Selle pärast ärgem warastagem, ärgem pettem, ärgem riisugem ehk rööwigem, waid olgem õiglased! Õigus kestab kõige kauem.

Õiglase ja auusa meelega inimesed on õnnelikud, sest neid õnnistab Jumal. Siirak ütleb

41, 15. 16: „Katsju, et sa oled hää nime all! Hää (auns, õiglane) nimi jääb igaweste.“

Ülesanne: Räägi, kuidas Jumal seitsemenda käsu rikkujaid karistab!

Meie peame oma ligemise wara ja päätoidust aitama hoida ja kaswatada, ei mitte oma kasu pärast, waid armastusest Jumala ja ligemise wastu.

Kui mu ligemine on hooletuse, laiskuse, forratu elu ja pillamise sisse langenud, siis on mu kohus teda manitseda ja juhutada, et ta oma wara ei kautaks, waid see temale jääks. Kui mu ligemiselt ülekohtuga keegi ta wara tahab ära wõtta, olgu kas petise tööga, warastamise ehk riisumise läbi, siis pean ma oma ligemisele abiks olema, et ta oma wõiks pidada. Kui talle häda ähwardab tulla, siis pean ma seda temast katsuma mööda saata ehk temale teada anda.

2. Moos. 23, 4. 5: „Kui sa juhtud oma waenlase härja ehk ta eesli wastu, kes ekkib, siis pead sa seda wistist jälle tema kätte saatma. Kui sa näed oma wihamehhe eeslit ta koorma all maaš olewat, siis ei pea sa mitte ära minema teda maha jättes!“

Häda sees, olgu kas tule- ehk wee-hädas, peame oma ligemisele abiks olema. Meie peame ta majaanju, riidid, elajaid, wilja *xc.* lühidelt ta wara päästa ja hoida püüdma.

Meie peame nõnda truuste oma ligemise wara hoidma, nagu Jakob seda Laabani ja Joosep Baarao juures tegiwad, kui see meie kätte on antud, ja nõnda ligemise wara kaswatama. Meie peame ligemisele hääd nõuu andma, olgu kas põllupidamise ehk muu tallituse kohta, mis läbi ta wara kaswaks, kui meil mõni hääd nõuu teada on.

Ka selle läbi peame ligemise wara ja päätoidust püüdma kaswatada, et meie koolide eest muretsem, kus inimesed õpetust saawad. Õpetus teeb neid targemaks, nõnda et nad oma waraga paremine mõistawad ümber käia ja paremine seda ise kaswatada. Näituseks olgu Kapernaumi wäepäälisk, kellest Juudaliste wanemad tunnistasiwad, et ta neile ühe kooli-maja oli ehitanud ja nende hääd elu-korra eest muretjenud.

Selle juures pangu iseäranis igauks apostli sõna tähele

Wiltip. 2, 4: „Ära waata üksinda see pääle, mis sinu oma kasuks tuleb, waid iga üks waadaku ka selle pääle, mis tõiste kasuks tuleb!“

Kui ja seda teed, siis tuleb see wiimaks ommeti ka sinule kasuks, nagu näituseks koolide eest hoole kandmine. Kui ka sul ise lapsi ei ole kooli saata, siiski tuleb rahwa õpetusest ka sinule, kui rahwa liikmele, kasu, just nagu kõhu täitmisest ka tõised liikmed osaliseks saawad. Sellepärast kuulgem apostli sõna

1. Peetr. 4, 10: „Seda mõõda, kui igauks on armuandid jaanud, nõnda aidate tõine tõist sellega, kui Jumala mõnejuguse armu hääd majapidajad!“

Kui mõnel wilja ikaldus on, ehk kui ta mõne õnnetuse läbi on kitsikusse langenud ja sina teda mitte üksinda nõuuga, waid ka jõuuga s. o. rahaga aidata wõid, siis tee seda. Laena temale! Tee nõnda, nagu meid ewangelist manitseb

Luukas 6, 35: „Tehtle hääd ja laenake ei ühtigi selle wastu lootes! Siis peab teie pall suur olema ja teie peate kõigekõrgema lapsed olema.“

Ülesanne: Seleta ära, kuidas meie ligemise wara ja päätoidust aitame hoida ja kaswatada!

Iseäranis wõime meie seitsmendat käsku waeste kallal täita. Neil on küll wäga wähe wara ehk neil ei ole sugugi. Seda enam on säääl meie kohus jõudu mõõda aidata.

Siitral 29, 24: „Lita oma ligemist jõudu mõõda!“

Õpet. 3, 27: „Ära keela mitte hääd neile, kellel seda tarwis on, kui sinu käes jõud on hääd teha.“

Ja Apostel manitseb

Èbr. 13, 16: „Ärge unustage mitte hääd teha ja tõistele jagada, sest niijugused ohwrid on Jumala meele pärast.“

Niisama seab prohvet waeste-andid Jumala teenistuse liiki, üteldes

Sej. 58, 7: „Eks see ole paastumine, kui ja oma leiba murrad näljatsela ja wiid oma kotta wiletsad, kes pelgus on? Kui ja näed, kes alasti ja katad teda ja kui ja ennast kõrwale ei hoia oma ligemise eest?“

Wõta eeskujuks enesele Korneelius!

Su waese anded olgu armastusega, ja rõõmsa meelega, ilma kasu nõudmata antud!

1. Kor. 13, 3: „Kui ma kõik oma wara ära jagaksin ja mul ei oleks armastust, siis ei oleks minul sellest ühtegi kasu.“

2. Kor. 9, 7: „Jumal armastab rõõmsat andjat.“

Mõttele lesknaese andmise pääle, Luukas 21, 4!

Seesus õpetab ise, kudas meie oma andid peame andma

Matt. 6, 3, 4: „Aga kui sina waestele andid annad, siis ei pea sinu pahem käsi mitte teadma, mis sinu parem käsi teeb, et sinu waeste anded wõiksid salaja olla, ja sinu Isa, kes salajaselt näeb, küll see sulle maksab awalikult.“

Matt. 6, 1: „Katske, et teie oma waeste andid inimeste nähes ei anna, et teid neist peab nähtama, muidu ei ole teil palka teie Isa juures, kes taewas on.“ (Aga loe ka Siiral 12, 1!)

Oma armulist südant wõime üksikute waeste wastu neile oma käega abi andes üles näidata, aga ka üle hulga selle läbi, kui meie waeste-majade eest hoolitseme ja kõige hädalistele abisaatjaisi ühendustest osa wõtame ja oma kopika ka töistele juurde lisame. See olgu meil ikka meeles, mis Seesus ütleb

Matt. 7, 12: „Kõik nüüd, mis teie iial tahate, et inimesed teile peawad tegema, nõnda tehke ka neile! Sest see on käst, ja need on prohwetid.“

Ülesanne: Seleta ära, kudas meie waeste kohta seitsmendat käsku täidame!

Apostel Joannes ütleb

1. r. 3, 17: „Aga kellel maailmas päätoidust on, ja näeb oma wennal midagi tarwis olevat ja paneb oma südame tema eest kinni, kudas jääb Jumala armastus tema sisse?“

See apostli sõna tunnistab, et meie siis ka armastust ligemise wastu üles tunnistame, kui meie Jumalat armastame ja ümber pöördud, kui meie Jumalat armastame, siis armastame ka ligemist. Ja Jumal paneb seda armulist südant ligemise wastu nii kõrgeks, et firi ütleb

Õpet. 19, 24: „Kes kehwa pääle armu heidab, see laenab Jehoo-wale, ja see tasub tema kätte, mis ta häd on teinud.“

Kõik hää, mis meie waestele anname, on wara, mis meie Jumala kätte kasu pääle paneme. Ja Issand saab tõeste juure mõõduga meile tasuma. Ta hüüab wiimsel kohtu päewal awalikult kõigi armulise ja halastaja südamega inimeste wastu, kes waikfelt, salajas oma Samarialase tööd on teinud: „Tulge tänna, minu Isa õnnistatud! Pärige seda kuningriiki, mis teile on walmis-
tatud maailma asutamisest! Sest mul on nälg olnud, ja teie olete mulle süüa annud; mul on jänu olnud, ja teie olete mind jootnud; mina olen wõeras olnud, ja teie olete mind koristanud; mina olen alasti olnud ja teie olete mind katnud; mina olen haige olnud, ja teie olete mind tulnud katsma; mina olen wangis olnud, ja teie olete mu juurde tulnud. Sest mis teie iial olete teinud ühele nendefinaste mu wähemate wendade seest, jeda olete teie mulle teinud.“

Ülesanne: Räägi nende palgast, kes waeste wastu armastust ja halastust üles näitwad!

Kohetas käst.

Sina ei pea mitte ülekoht (walet) tunnistama oma ligemise wastu!

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligemise pääle mitte kawalaste ei waleta, teda ei peta, keelt ei pekja, ega kurje kõnesid tema pääle ei tõsta, waid et meie tema eest kostame, kõik hääd temast kõneleme ja kõik asjad hääks kääname.

Seitsmendas käsus keelab Jumal warastamist ja hoiab nõnda meie raha ja wara. Aga tark Siirak ütleb

20, 25: „Waras on parem kui see, kes ifka pääle waletab.“

Kaks pattu on siin nimetatud: wargus ja waletamine. Waletik wõtab meilt meie auu ja hääd nime ja see wara on ülem kui raha ja muidu wara. Sest kiri ütleb

Õpet. 22, 1: „Auus nimi on kallim, kui suur rikkus.“

Ja Siirak 41, 15. 16: „Katsju, et sa oled hää nime all, sest see on sulle ülem kui tuhat suurt kuldwarandust. Hää nimi jääb igaweste.“

Ring apostel peab oma auusat nime nii kalliks, et ta ütleb

1. Kor. 9, 15: „Palju parem oleks mul surra, kui et keegi minu auu peaks tühjaks tegema.“

Ka Augustiinus, suur kuulus kiriku-isa (õpetaja) tunnistab: „Kaks asja peab mul ilmas olema: Hää südametunnistus ja auus nimi. Esimest tarvitan mina Jumala ees, teisest ligemise ees.“ Sellepärast siis, nagu Jumal seitsmendas käsus meie raha ja vara kaitseb, hoiab ta kaheksandas käsus meie auu ja hääd nime, et neid keegi ei rööviks, ega warastaks. Teises käsus nõuab Jumal, et tema nimi saagu pühaks peetud ja auustatud, ja kaheksandas käsus nõuab ta, et ka meie nimi saagu auustatud. Oh kui palju õnnetust ja häda sünnib ilmas ülekohtu tunnistamise ja waletamise läbi! Selle eest tahab Jumal meid oma käsu läbi hoida.

Jumal keelab ülekohtu, wale tunnistamist oma ligemise vastu.

Meie ütlemel sagedaste midagi oma ligemise üle; meie anneme ligemise üle tunnistust. Ka koolmeistrid, perewanemad j. annawad tunnistusi. Ütelus ehk tunnistus teise üle võib hää ehk halb, aga ka tösi ehk wale olla. Koolmeister ütleb omast koolilapsest: „N. on tähele paneja, usin ja sõnakuulelik.“ See on hää tunnistus. Mõni pere-ema ütleb omast tüdrukust: „Ta on korratu ja keelepüksja.“ See on halb tunnistus. — Üks kelm on warastanud. Temast ütleb keegi: „Ta on warastanud, mina ise olen näinud!“ See on tõe tunnistus. Teine õige inimene ei ole warastanud. Aga ta wastane ütleb temast: „Mina nägin, ta warastas!“ See on wale (ülekohtu) tunnistus. Nõnda tunnistawad Potiwari naene Joosepi vastu, Seebel Raaboti vastu, Suudalised Kristuse vastu ja waletunnistajad Tehwanuse wast uualet. Potiwari naese wale-tunnistuse läbi kautas Joosep oma auu ja priiuse, ja teised kautasiwad päälegi oma elu. Sellest on näha, kui hirmus wale-tunnistus ligemise vastu on. Waletunnistaja ütleb terve meelega teise üle walet ja riisub selle läbi ligemise auu, hää nime, ja sagedaste ka priiuse ja elu. Aga apostli Pauluse tunnistuse järcele on auus nimi veel ülem kui elu, sest elu teutatud nimega ei ole enam ükski elu. Sellepärast wõime öelda: waletunnistus on wale ütelus ligemise üle, mis läbi selle auu ja hää nimi ära rikutud saab.

Ülesanne: Seleta ära, mis on wale (ülekohtu) tunnistus!

Et auus nimi nii kallis ja suur vara on, siis on iga ühe inimese kohus, nõnda elada, et ta nimi auus on ja ka selle üle walwata, et ta auus nimi teistest rikutud ei saa. Kui mõni ülekohtune teise õiglase päale walekaebdust tõstab ja nõnda ta auusat nime teutab, siis otsib see kohtust abi. Wäga kallis asi on siis nüüd, kui ülekohtune teutaja karistatud ja õiglase oma auusa nime kätte saab. Aga paraku! ka mõnes kohtus sünnib waletunnistuste läbi ülekohtu. Kohtumõistjate ette astuwad ka eba ja, see, kelle pääle

kaebatakse ehk kaebduse=alune ja ka weel tunnistajad. Kõik need inimesed peawad tõt rääkima ja ei mitte walet. Aga kudas lugu Naaboti kohtu asja juures oli, seda kuulsiime. Tunnistajad rääkisiwad walet. Nõnda kautas Naabot, kes rahwa silmis juureks kurjategijaks oli saanud, oma aunsa nime ja ka weel elu.

Ka Teesuse wastu tõusiwad tunnistajad üles, kes niisama terwe meelega seda ütlesiwad, mis nad teadsiwad tõisiti olewat; nad tunnistasiwad tema wastu walet.

Niisama wõib kaebduse=alune walet tunnistada. Nende kahe naese lugu, kes oma laste pärast Saalomoni juurde kohtu ette astusiwad, näitab seda. Oma, kelle elus lapse tõine naene, kes oma lapse oli surnuks maganud, oli ära wõitnud, oli kaebaja. Tõine oli kaebduse=alune. Ta tunnistas walet, sest et ta tõise naese elusa lapse oma ütles olewat. Ta rääkis terwe meelega seda, mis õigus ei olnud; ta waletas.

Kaebajad wõiwad ka walet tunnistada, kui nad ülekohtusel wiisil tõise pääle süüdi panewad, mis ta sugugi teinud ei ole. Nõnda paniwad Teesuse pääle rahwa wanemad, ja pani Naaboti pääle Tseebel süüdi.

Aga ka kohtumõistjad wõiwad ülekohtu ja walskust teha ja tunnistada. Kohtumõistjatele ütleb Sumal

5. Moos. 1, 16. 17: „Kuulake teie wendade wahel ja mõistke kohut õiete wenna ja wenna wahele, ja wõera wahele, kes ta juures! Ei pea teie mitte lugu pidama kohtus ei ühestki; nii wõhema kui juure pääle peate kuulama! Ei pea teie ühegi ees kartma, sest kohus on Sumala päralt.“

Kohtumõistjad peawad esiteks nii kaebajat, kui kaebduse=alust ja tunnistajaid kuulama, ning siis ilma kummalegi poole hoidmata, erapooletult kohut mõistma. Nad ei tohi ei oma ega wõera wahel wahet teha, ei suuruse ja rikkuse, ei alatu seisuse ega waesuse pääle waadata, waid peawad üffi õigust nõudma. Nad peawad erapooletud, õiglased kohtumõistjad olema. Ka ei pea nad tühja inimese kartuse pärast ennast õigelt teelt ekkitada lastma, ja ülekohtu tegema, sest nad peawad seda meeles pidama, et nad Sumala asemel ja nimel kohut mõistawad. Nad peawad niisugust otsust andma, nagu Sumal saaks andma, kui ta ise kohut mõistaks.

Kõik kohtumõistjad, kes terwe meelega ülekohtu mõistawad, on Isfanda meelest hirmsad.

Õpet. 17, 15: „Kes hõela inimesele õigust mõistab, ja mõistab hukka seda, kes õige, need on ka mõlemad hirmsad Tsehooma meelest.“

Kohtumõistjad manitseb sellepärast Sumal

2. Moos. 23, 6—8: „Sina ei pea mitte waese õigust kõweraks pöörma tema riiu asja sees. Sää kaugele walskuse asjast ära!

Umasüüta ja õiget ei pea ja mitte tapma, sest ma ei taha hõelat mitte õigeks arvata. Ja sina ei pea mitte meelehäid vastu võtma, sest meelehääd teevad nägijaid pimedaks ja teevad õigete asjad segaseks."

Saamueli pojad olivad ülekohtulised kohtumõistjad. Kui nende ees rikas ja waene seisivad ja waesel õigus oli, aga rikas neile kingitust oli annud, siis pöörsivad nad waele õigust kõweraks. Kohtumõistjad ei pea kingitust vastu võtma, sest et kingitused neid õigelt teelt ehitawad ja nende filmi pimedaks teevad, et nad õigust ei näe ehk ei taha näha ja nõnda ülekohtu teevad.

Nõnda oleme näinud, kudas kohtutes õiguse ja tõe vastu pattu tehakse. Kohtumõistjad teevad ülekohtu selle läbi, et nad waletunnistajaid kuulda võtawad, kingitust vastu võtawad ja õigust kõweraks pöörawad. Tunnistajad teevad oma waletunnistuse läbi ülekohtu. Kaebaja oma walekaebuse, ja kaebusealune oma salgamise ja wale wastuütlemise läbi. Aga Jumal ei jäta karistamata, kes nõnda tõt rikuvad.

Ülesanne: Räägi, kudas kohtutes õigus ja tõe rikutud ja waletunnistus antud saab!

Õpet. 14, 34 seisab: „Õigus tõstab rahwast kõrgeks, aga patt on rahwale tige-daks asjaks.“

Häda selle maale ja rahwale, kus õigus ja tõsidus on kadunud! Sellest peab ütlemä nagu prohwet Jeremia Iisraeli rahwast tunnistab 9, 3. 5: „Sga wend petab tõist otse kawalaste ja iga sõber lähed keelt kandma. Nad õpetawad oma keelt walet rääkima ja wäsitawad ennast ära ülekohtu tehes.“ Waatame järele, kudas ka meie seas see sõna sagedaste maksab, kudas meie seas ka igapäewases elus walet (ülekohtu) tunnistatakse!

Seda tehakse, kui ligemise pääle kawalaste waletatakse, teda petatakse, keelt tema pääle peksatakse ja kurje kõnesid tõstetatakse.

Nagu enne kuulsime, on waletama terwe meelega seda rääkima, mis tõsi ei ole. Wõib küll ette tulla, et keegi ilma tahtmata seda räägib, mis tõsi ei ole. Aga siis ei ole ka see mitte waletamine, sest waletamine oleks ta üfji siis, kui wale rääkimine terwe meelega, kindla ettewõtmisega, tahtmisega sünnib. Nõnda waletasiwad Joosepi wennad oma isale, Keaafi prohwet Eliisale. Kui hirmus waletamine on, seda näeme sellest kangest karistamisest, mis Eliisa Keaafi pääle pani. Sellepärast manitseb meid apostel

Gewes. 4, 25: „Sätke maha walet ja rääkige tõt, iga üks oma ligemisega!“

Siiski leitakse teda väga sagedaste, nõnda et tark Siirak tunnistab

20, 24: „Wale on paha asi inimesele, aga ta on väga sagedaste nurjatuma (harimata) inimeste suus.“

Waletamist tuleb nii sagedaste noorte kui wanade, alamate kui ülemate seas ette, et seda sugugi patuks ei arwata, kui wale-tatakse. Aga kui väga paha asi ta on, leiame, kui meie ta alguse ja selle kurja pääle waatame, mis ta saadab. Ewangelist Joannes ütleb walelikkude wastu

Soann. 8, 44: „Teie olete isast, kuradist, ja oma isa himude järele tahate teie teha. Tema on inimese tappa olnud algusest, ja ei ole mitte seisma jäänud tõe sisse, sest tõt ei ole tema sees. Kui ta walet räägib, siis räägib ta omast, sest ta on walelik ja walelikkude isa.“

Siit oleme kuulnud, et waletamine kuradist on. Meie tahame Sumala ja ei mitte kuradi lapsed olla. Tõiseks teeb waletaja oma pattu terve, täie meelega, ja tahab ligemist selle läbi eeskitada. Kolmandaks ei tule wale millalgi üksi, waid toob enesega tuhat tõisi ligi ja saadab ligemiste pääle sagedaste suurt õnnetust. — Nõnda on waletamine väga suur ja hirmus patt.

Ülesanne: Seleta ära, mis on waletama ja miks ta väga hirmus patt on!

Elus saab väga paljul wiisil waletatud. Koolilaps tuleb hilja kooli. Temalt küsib koolmeister, kus ta nii kaua olnud. Wastuseks saab ta sagedaste, et ema ehk isa teda ennemalt ei olla tulla lastnud *ic.* Aga see on mitmel korral wale, sest kuri koolilaps oli tee pääl tulles naabri lastega mängides aja ära wiitnud. Nii waletawad pahad lapsed mitmel wiisil. Ka suured inimesed teewad seda mitmel kombel ja sagedaste ilma selle pääle mõtlemata, et nad ennast waletamise läbi kuradi lapsiks tunnistawad. Kurjatunud ehk harimata on niisugused inimesed, kes waletawad. „Waras on parem, kui see, kes ifka pääle waletab.“ — Mõned arwawad, et nalja pärast waletada tohib. Nõnda karjus kord üks kergemeelne karjapoiss: „Hunt on karjas! Hunt karjas!“ Tõotegijad jooksiwad põllu päält kofku, aga ei leidnud hunti kusagilt. Poiss oli wale-tanud. Seda oli ta kaks kord katsunud. Kolmandamal korral tuli tõeste hunt karja. Aga poissi hüüdmise pääle ei tulnud enam keegi appi, sest kes kord waletab, seda ei usaldada enam. Kergemeelne poiss sattus häda sisse. Ka nalja pärast waletamine on niisama patt, nagu üleüldlikult iga üks waletamine, ja kannab päälegi karietust kobe kaasas. Mõned wanemad lastewad oma lapsi, kui nad mõnda wastu meelt inimest oma juurde näewad tulewat, öelda,

et nad kodus ei ole. Need kaswatawad oma lapsi ise mõtlemata meelega waletamisele. Hoidku ennast iga üks niisuguse patu eest! „Sätke maha walet ja rääkige iga üks tõt oma ligemiseaga!“

Ülesanne: Räägi, kudas elus jagedaste waletamist patuks ei arwatagi!

Iseäranis arwatakse lubatud olewat häda sees waletada. Nenda tegi Daawet, kui ta preestri Ahimeeleki juurde Sauli eest põgenes. Ta ütles, et Saul teda olla saatnud. See oli häda-wale. Hirmus ots oli sellel walel, sest Saul lastis Ahimeeleki ja 84 tõist preestrit surmata. Daawet pidi ise tunnistama: „Mina olen nende hingede juures jüüdlane!“ Oma häda-wale läbi päästis ta ise enese hädast, aga lükkas hulk tõisi häda sisse. — Kui ka Rahab oma hädawale läbi ise ennast ja oma ligemisi hädast päästis, siiski oli tema waletamine iseenesest patt. Sest kusagil ei ole Sumal hädas waletada lubanud, aga küll tunnistab apostel

Rom. 3, 8: „„Eks meie ei peaks nõnda tegema, kuda mõned räägiwad: „Tehkem kurja, et hääd sellest wõiks tulla!“ Niisuguste nuhtlus on õige.“

Sääl kuuleme, et apostel niisugusi õige nuhtluse wääriliseks peab.

Dr. Schüge räägib omas katekismuses üht lugu, mis näitab, et tõsidus üle kõige käib. See lugu on ühest Muhameti usku poisikestest, aga ka ristiniimestele ilusaks eeskujuks.

„Üks Muhameti usku poisikene, nimega Abdel-Kader, pidi Muhametlaste püha Bagdadi linna rändama. Tema reisis kamelikauba-woori kaasas. Ta isa oli surnud. Oma andis poisile 40 tufatit tee-rahja ja õmbles nad tema kuu sisse. Sumalaga jätmiseks ütles ema pojale: „Mu armas poeg! Ma ei tea mitte, kas meie elus tõine tõist weel näha saame. Tõuta mulle, et sa elades ei waleta!“ Poeg ütles: „Armas ema, mina ei saa iialgi waletama!“ Selle pääle õnnistas ema oma poega, ja see reisis kaubawooriga ära. Kui nad läbi kõrbe käisiwad, tuliwad rööwliid nende kallale. Rööwliid wõtsiwad korda mööda iga reisiija raha ja asjad ära. Sääl astus üks rööwel Abdel-Kaderi juurde. Käredalt küsis ta: „Mis sul kaasas on?“ „40 tufatit“, oli wastus; „nad on minu kuu sees.“ Rööwel arwas, et pois nälja heidab ja läks edasi. Nõnda astus tõine rööwel tema juurde. Sälle seesama küsimine ja seesama wastus. Et pois nõnda julgelt kostis, arwas see sedasamma, mis esimene ja läks ära. Wiimaks astus rööwliite päälif ligi. Ka tema küsimise pääle wastas pois: „40 tufatit on mul kuu sees; ema õmbles neid senna sisse. Ma olen seda juba kabe mehele õelnud.“ Rööwliite päälif lastis järele waadata ja

raha leiti kuue seest. „Aga kust see tuleb, et sina nii suure hulga raha kaasaskandmist, mis nõnda iluste peidetud oli, kobe awaldad?“ küsis imeks pannes päälis. „Kui ja mitte ei oleks ise õelnud, meie ei oleks ju raha mitte leidnud.“ Poiss wastas kindla häälega: „Ma olen oma emale tõutanud, mitte waletada, ja seda tõutamist tahan ma pidada.“ Need sõnad tegiwad imet. „Kudas“, hüüdis rõõwliste päälis, „sina, alles laps, oled nõnda tõe armastaja oma ema wastu, ja meie rikume omas wanaduses iga päew oma Sumala käskusid! Anna mulle oma käsi, et ma sulle kät andes woin tõutada, oma pattu kahetseda ja maha jätta.“ Ka teisjed rõõwliid oliwad tõsiduse wõimust wäördud. Nad palusiwad oma päämeest neile nüüd hääduses juhatajaks olla, nagu enne kurjuses. Reisirjatele anti iga ühele oma wara kätte. Rõõwliid rändasiwad nüüd teis- tega ühes, et teisjes kohas üsna uut elu algada.“

Sellest loost näeme tõe wõimu ja wäge. Tõde on Sumalast. „Kes tõe sisse jääb, see jääb Sumala sisse ja Sumal tema sisse. Sellepärast jätke maha walet!“

Ülesanne: Räägi häda-wale wäskusest!

[Waletamine on iga kord patt. Kolm meest tule abjus ja Daaniel löwi augus, Hufs puuriida pääl tunnistawad, kui kalliks tõsidiust tuleb pidada. Wale oleks wana waga preestrit Eliejerit surmast päästnud, aga ei, ennemine läks ta surma, kui et ta oleks waletanud. Säält õpime, kui pühaks tuleb tõt, kui suureks patuks walet pidada. Ka kõige suurem häda ja kõige parem hää asja nõudmine ei tohi meid waletama ajada. Aga kus keegi oma õigust tõe nõudmise üle on äraannud ehk ära kautanud, sellele ei ole ka tarwis tõt welda, aga ka mitte walet. Kui näituseks mõni nõdra-meeleline sellega ise wõiks kahju saada ehk tõistele kahju teha, kui temale tõt weldakse, siis ei pea temale weldama. Ta on oma õigust tõe nõudmiseks kautanud, sest et tal kõik tõde ehk wale wõib olla. Nagu lapsel terawaid, kahjusaatwaid asju ei pea kätte antama, nõnda ei pea ka nõdra-meelelisele õigust weldama, waid wõib teda oma arwamiste juurde jätta. Ka kurjategija on oma õigust tõe nõudmise pääle kautanud. Sellepärast katsuwad koftu ammetnikud teda, kui ta põgenemas, mitmesuguse ekfitamiste ja sala teede läbi kätte saada, ilma et nad pattu teewad. Oma õigust tõe nõudmise pääle on mõlemad sõdijad teatawa piirini ise käest ära annud. Nõndasamuti sünnib see sagedaste mängudes, kus mängijad tõine tõisti püüawad ekfitada, sest et nad ise tõe nõudmist käest ära annawad funni seatud piirini. Aga kõik see ei ole mitte waletamine. Wale oleks ta siis, kui tõisel õigus oleks tõt nõuda

ja ta ise oma õigust selle pääle käest ei oleks ära annud. Kes Kristuses, selle tee ja tõsiduse sees elab, küll see iga kord saab tõe ja wale wahel wahet mõistma pidada.]

Waletamine on patt, aga kawal waletamine weel enam. Kawalal kombel waletawad pilkja ja libask.

Mõlemad räägiwad waga pale ja sõnadega walet, aga südames on pääle selle iseäranis kuri nõuu, ligemisele kahju teha. Nõnda oli Herodeses pilkja. Ta ütles tarkadele waga ja sõbraliku palega: „Minge fenna ja kummardage, ja tulge tagasi, et mina ka wõin minna ja seda lapsukest kummardada!“ Südames oli tal nõuu, Teesust ära tappa. Ta ei waletanud mitte üksi tarkadele, waid tegi seda nii kawalaste, et targad temast pidiwad arwama: ta räägib töt ja on päälegi wäga waga mees. Niisama sugused pilkjad oliwad wariseerid, kes Teesust kiusama tuliwad küsimisega, kas keisrile sünnib pääraha maksta ehk mitte. Teesus tundis nende kawalat walskust ja hüüdis neile: „Häda!“

Abshalom ei olnud mitte üksinda oma isa wastu pilkja, waid ka rahwa wastu libask. Ta kiitis iga üht suu sisse, et neilt kasu saada. (Nebane ja kaaren). Libaskist ütleb

Sitral 23, 24: „Su ilma ees räägib ta libedaste ja paneb ju sõnad imeks, aga pärast põõrab ta omad sõnad tõsiti ja saadab ju sõnadest pahandust.“

Libask äratub oma ligemise südames kõrkust ja toredust, auu-ahnust, edewust, suurustamist (hooplemist) ja kiusakat ehk pahaks panejat südant.

Kõrged ja toredad inimesed mõtlewad, et nemad paremad on, kui tõised ja põlgwad neid ära.

Õpet. s. 16, 5: „Sgamees, kes toreda (ülbe) südamega on, on Te-
hoowa meelest hirmus; et ta jää ilma süüta (ilma karistamata),
ehk ta küll kahe käega wastupaneks.“

Õpet. 16, 18: „Kõrkus tuleb enne kui maha rõhutatse ja enne kui teegi komistab, on ta ise ennast täis.“

Auuahned inimesed püüdwad iseäranis wäljaspooliste auu-awalduste (terwitamise, kummardamise, auu-nimede, auu-märkide ic.) järele.

Kal. 5, 26: „Urge olge tühja auu pääle ahned tõine tõist äritades ja tõine tõist wihates!“

Edewad inimesed armastawad üksi wäljaspoolsid omadusi (ilusust, ehtid, rikkust ic.); nad ise on enesele kõige meelepäralisemad, nemad mõtlewad, et nad kõik kõige paremate teewad.

Hooplejad (suurustelejad) inimesed räägiwad häameelega ja sagedaste iseenesest ja sellest, mis nemad teewad ja mis neil on ja seda kõik suurendatud mõedul.

Õpet. 21, 4: „Silmade kõrkus ja hooplik süda on patt.“

Õpet. 27, 2: „Küütu sind tõine, aga mitte su oma suu, üks mõeras, aga mitte su enese huuled.“

Seft Luukas 14, 11 ütleb: „Kes ise ennast ülendab, seda alandatakse, aga kes ise ennast alandab, seda ülendatakse.“ (Mäituseks Sanherib.)

Kiusakad (pahaakpanejad) inimesed ei kannata millalgi, kui neid laidetakse, vaid saavad kohe pahaseks.

Kui kahjulikud need libaski keele läbi äratatud omadused on, seda oleme osalt senna juurde lisatud püha kirja salmidest kuulnud. Kudas libask, kes üksi oma kasu nõudes sind suu sisse kiidab, inimest ära rikub ja kurjale kibutab, nõnda et see enam ühegi õige sõbra nõuu kuulda ei võta, näeme Nehaabeami ja Aleksandri Suure juurest. Nehaabeam põlgas auu wäärt wanameeste mõistlikku nõuu ära ja tegi oma libaskite nõuu järele. Aleksander Suur surmas oma tõe sõbra ära, seft et ta libaskiteft rikutud oli. Sellepärast hõia ennast libaskite eest ja ise libask olemaft!

Pf. 34, 14: „Hõia oma keelt kurja eest ja omad huuled walet (petist) rääkimast!“

Ülesanne: Seleta ära, kudas kawalaste waletatakse!

Walelikud inimesed on ka petjad, äraandjad ja sõna= ehk lubamise=rikkujad. Wana sõna ütleb: „Meeft peetakse sõnast ja hõrga sarwest.“ Kui meie oma sõna anname, siis peame seda pidama ja ei mitte tõist petma. Kui keegi tõisele ei taha oma salajat asja awaldada selles kartuses, et see tõine tema saladust ilmutab, aga kui see oma sõna annab, et ta oma suud saab pidama, siiski südames üksi selle pääle mõtleb, kudas saladust teada saada, et siis tõistele kuulutada mõiks, siis on ta petja. On ta nüüd tõise saladuse üles awaldanud, siis on ta oma ligemise äraandja ja lubamise=rikkuja. Äraandjad ja lubamise=rikkujad pruugiwad oma ligemise usaldust kurjaste; nad on truudusetad inimesed. Nagu sina ligemise raha ega wara ei tohi käest ära anda, kui ta seda sinu hoidmise alla on annud, nõnda ei tohi sina ka ligemise saladusi, (mis suurem wara on, seft see on tükk ligemise südamest) tõiste kätte anda. Ka siis, kui ligemine sind ei ole keelnud tema saladust edasi rääkima, ei pea sa seda mitte tegema, kui sa tead, et talle selleft kahju tuleb.

Siirak 27, 16. 17: „Kes salajad asjad ilmutab, see on usku kantanud ja ei leia sõpra omas südames. Kui sa tema salajad asjad ilmutad, siis ei saa sina seda enam kätte.“

Ka Saalomon manitseb sõna pidamisele

Õpet. 25, 9. 10: „Ära ilmuta mitte tõise salaja nõuu, et see, kes sind kuuleb, sind ei laima ja paha kõne sinust tagasti ei saa.“

Äraandmine võib veel kurjem olla, kui patt üksi lubamise rikkumise läbi. Kui sõber sõpra häda sees abita jätab ehk tema usaldust kurjaste pruugib, et temale meelega kahju teha, ehk veel päälegi häda ajal teda maha jätab ja waenlaste poole hoiab, siis on see ka äraandmine, aga mitu kord hirmsam, kui esimene. Nõnda tegi Juudas Teesuse wastu, Deelila Simsoni wastu, Joab Amaasa wastu. Snetud ja hirmsad on niisugused Jumala kartmata inimese loomad. Paha kõne ei jää neist maha kunni ilma otsani, nagu Saalomon ütleb ja Siirak tunnistab

27, 21: „Haamu võib kinni siduda ja teutamist sünnib (saab) ära lepitada, aga kes salajad asjad on ilmutanud (kes äraandjaks on saanud), sellel ei ole lootust.“

Tah, wistist ei ole temal lootust seda enam hääks teha ja häbi enese päält wõtta, waid ta on ja jääb teutatud ja põlatud inimeseks igaweste.

[„Mõned jätawad sellepärast oma sõbra ehk mõne hää ja õige asja maha, et wägewad mehed seda maha on jätnud ehk päälegi wastajeks on saanud. Nad ei taha wäikese seltsiga häbi ja teutamist kannatada, seista ehk langeda. Niisugused on ilma kindla loomuta argpüksid, kes õigust, tõsidust, usku ja truudust ilmliku kasu pärast ära salgawad, et elu lõpetuses nende hulgas seista, kes laia tee pääl hukatuse sisse käiwad.“]

Sellepärast, mu laps, mu noor inimene! Sulle saab ka mõnigi sõber oma saladust awaldama ja sa saad lubama seda hoida, siis mõtle ka, et „mees peetakse sõnast ja härg sarwest.“ Kui sa oled tõutust annud, siis täida ka seda. Saalomon õpetab sind

Kog. 5, 3. 4: „See seda, mis sa tõutad! Parema on, et sa ei tõuta, kui et sa tõutad ja ei taju seda mitte ära (ei täida seda)“

Ja Siirak 19, 10 ütleb: „Oled sa ühe kõne kuulnud, siis surgu see ju sisse! Ole julge, ei see aja sind lõhki.“

Ole mees, et igauks sinust wõiks tunnistada: „See peab oma sõna!“ „Ta on kui luff!“ „Ta on wait, nagu haud!“ „Ta on truu sõber!“

Ülesanne: Seleta ära, kudas walelikud inimesed ka veel sagedaste petjad, lubamise=rikkujad ja äraandjad on!

Süüski on ka saladusi, mis Jumala ja ligemise pärast peawad awaldatud saama. Nimelt ükski kuritöö ei pea salajas peetama. Kui üks laps on paha teinud, siis peab ta kohe ise oma paha tööd oma wanematele ehk koolmeistritele teada andma. Kui ta seda ise ei tee, siis on luba teisil lapsel küsimise pääle seda paha tööd ilmutada. Nõndasama on lugu iga inimese ja iga kurja tööga.

Kui sa tead, et tõisel on kuri nõuu, siis pead sa esiteks teda manitsema oma paha nõuu jätta. Si tee ta seda, siis on su kohus seda ülematele teada anda, olgu ka, et see paha inimene sind sellepärast vihkama hakkab. Nõnda avaldas näituseks Mordekai kuningale kahe kurja teenri nõuu kuningat ära tappa, ja hoidis nõnda kuninga elu. Sa Pauluse õepoeg andis Paulusele Juudaliste kawalat nõuu teda ära hukata teada ja päästis selle läbi teda surmast. Nõnda peab iga üks igapähe paha ettevõtmise juures tegema, mis tema wõib ära teelda.

Spet. 25, 11: „Sõna, mis õigel ajal räägitakse, on kui kuld õunad hõbe kujukdega.“

Ülesanne: Räägi, mis sugust saladust peab avaldatama!

Kaheljanda käsu keelu järele ei pea meie oma ligemise auu ja häd nime rikkuma ei wale tunnistuse, ei üleüldlikult waletamise ja iseäranis kawalaste waletamise, ei petmise ja äraandmise, ei ka keelepiksmise ja kurja kõnede tõstmise läbi. Aga siiski sünnib see iseäranis sagedaste kahel wiimati nimetatud wiisil.

Keelt peksetakse ja kurje kõnesid tõstetakse ligemise selja taga. Nõnda tegi Absalom. Ta rääkis oma isa wigadest selja taga, salajalt. Isa ees ei julgenud ta seda teha, sest et see wale oli, mis ta ütles. Ta oli keelepeksja. Niisugust seljataga keelepiksmat hüütakse ka kaela-lõikajaks, sest et ta ligemisele kurja püüab teha. Ta kaebas isa üle rahwa ees ja laitis teda. Aga laitmise lust on väga inetu. Sagedaste laidawad mõned pahad koolilapsed oma kaas-koolilapsi, mõned wennaksed tõine tõist, mõned lapsed oma wanemaid, mõned koolilapsed oma koolmeistrid, mõned alamad ülemaid ja. Üksi kadedad ja kurjad inimesed teewad seda, nagu Absalomist näeme. Aga apostel ütleb

Sakob. 4, 11: „Arge pekste keelt tõine tõise pääle, wennad!“

Absalom tõstis ka weel palju kurje kõnesid oma isa pääle. Ta laimas oma isa.

Laimaja (kurja kõnede tõstja) räägib tõisest halbust, mis mitte õige ei ole. Tema suurendab tõiste eksitust ja kahandab nende häid omadusi. Tema on wale umbusaldus süüta inimeste wastu, s. o. ta mõtleb ilma ühegi põhjata, et tõine kurja on teinud. Laimajale ja teutajale ütleb

Taawet. Ps. 50, 19: „Oma suu laised sa kurja poole minna ja su keel jaadab petist kokku.“

Kui meie mõnesse majasse waatame ja mõne aia ääres kuulatame, kus kaks küla-tädi tõine tõisega koos on, siis on sagedaste

keelepeksmist, laimamist, teutamist, sõimamist, hirvitamist ja laitmist kuulda. Mitte juukse karw ligemise pää pääl ei jäeta sõrimata. Keelepeksmine ja keelekandmine näikse sula kudumise ja lõnga kerimise juures nagu tingimata tarwidus olewat. Sagedaste minnakse tõise talusse üksi järele vaatama, kas midagi keelepeksmiseks kaasa ei wõi wõtta. Just nõnda sünnib, nagu Taawet tunnistab

Ps. 41, 7: „Kui keegi mind tuleb vaatama, siis räägib ta tühja paljast. Tema süda togub enesele, nurjatunud asjad. Tema läheb wälja ja räägib neid üles.“

Aga Saalomon ütleb

Õpet. 10, 19: „Kus palju sõnu on, jääb ei lõpe üleastumine.“

Sellepärast ei falli ta ka loba ehk lora inimesi, kes kõik räägiwad, mis nad näewad ja kuulewad ja kirbust karu teewad. Millalgi ei pea meie ligemiseft armastuseta, paha rääkima, waid peame ennema teda igas asjas wabandama. Siirak annab meie meie kõnede kohta ligimese üle hääd õpetust. Ta ütleb

Siirak 19, 8, 9: „Ära räägi üles wõeraid eluwiiisid ei sõbrale ega wihamehale, ja kui sa ei tee pattu seega, siis ära ilmuta neid! Sest kui ta sind saab kuulnud ja tähele pannud, siis wihtab ta sind omal ajal.“

Siglane inimene ei pea keelekandjat sallima, ega tema juttu kuulda wõtma, waid ütelsgu keelekandjale: „Ütle seda oma ligimesele ise suu sisse! Kui sa seda ei julge, siis pea suu!“ Edasi ütleb

Siirak 19, 7: „Ära aruta tial jälle üles kurje kõnesid, siis ei juhtu ühtegi sulle, mis sind halvemaks teeks.“

Sest sagedaste on kurjad kõned üsna waled ja kui sa neid arutama ja jälle rääkima hakkad, oled sina ise laimaja. Sellepärast annab tark Siirak nõuu

19, 13—15: „Kuula oma ligemise käest see asja järele, ehk ei ole ta seda mitte teinud. Kuula oma sõbra käest, ehk tema ei ole seda mitte rääkinud; sest kurjad kõned tõstetakse sagedaste. Ära uju kõiki kõnesid!“

Õpet. j. 11, 13: „Kes keelekandmise pääle on õppinud, see ilmutab salajat nõuu; aga kes ustawa waimuga, see katab seda asja tinni.“

Häbemata laimajad ei jäta ka furnudki hauas puutumata; nad mõistawad ka siis weel ligemise üle kohut, kui ta oma igawese kohtumõistja ees on. See on wäga inetu. Ta ei mõtle mitte jääb juures, et ta ise wiimisel kohtu päewal aru peab andma igast ühest tühjast sõnast, mis ta on rääkinud.

Sellepärast wõtkem südamesse Jeesuse manitsus

Matt. 7, 1. 3. 5: „Arge mõistke kohut, et teie pääle kohut ei mõisteta! Aga mis sa pinda näed oma wenna filmas, aga palki omas filmas ei pane sa tähele? Oh ja salalik! kisu esite palk omast filmast wälja ja siis wõid sina pinda wälja kiskuda oma wenna filmast.“

Ülesanne: Räägi, kuidas ligemise pääle keelt peksetakse ja kurje kõnesid tõstetakse!

Patt kaheksanda käsu wastu on üks neist kõige kurjematest. Seda tunneme sellest, et nad kõik kurjast, tighedast südamest tulewad ja tõijeks, et nad ennamiste wäga suurt kurja sünnitawad ja tõisi pattusid enesega ühes toowad. Wale tunnistused wõiwad auu, hääd nime, priiust ja elu ligemiselt riisuda.

Aga püha Jumal walitseb, kes mitte ennast ei lase pilkada. Ta ütleb

Õpet. 19, 5: „Wale tunnistusmees ei jää ilma süüta, ja kes walet wälja ajab, ei pääse ära (ei jää karistamata).“

Juba siin ilmas saab wale tunnistusmees kangeste ülematest karistatud, kui ta waletamine awalikuks saab. Ja miks see ei peats sündima? „Walel on lühikesed jalad.“ See wana sõna tunnistab, et wale awalikuks saab.

Siirak 23, 27: „Kes tõijele auu kaewab, langeb senna sisse, ja kes köit wõrguks paneb, seda wõetakse sellega kinni.“ (Räiufeks kuri Namon ja Taanielt pääle kaebajad).

Siis karistawad tõised kaasinimesed walelikku ka weel sellega, et keegi teda enam ei usalda ja igauks teda ära põlgab.

Siirak 20, 26: „Teutus jääb waleliku inimesele koormaks ja tema häbi jääb temale lõpmata (ta ei saa millalgi auusat nime kandma)!“

Õpet. 19, 29: „Teutajatele on õiged nuhtlused valmistatud.“ (Peeteli kurjad poisid saiwad karudest katki kistud.)

Siirak 5, 16. 17: „Ära ole mitte salaja teutaja, ära waritse mitte oma keelega! sest kahekeelsele tuleb suur hulka mõistmine.“

Pääle selle on weel üks kohus, kus iga üks oma palka saab, ehk kui ka mõni kahe käega wastu paneks. Sest Jeesus ütleb

Matt. 12, 36: „Inimesed peawad aru tegema kohtu päewal igast ühest tühjast sõnast, mis nad on rääkinud.“

Tühjad sõnad on kõik pahad ehk kurjad sõnad, olgu kas wale tunnistus, waletamine, petmine, keelepeksmine, kurja kõnede tõstmine, ehk mõned muud. Inimesed ei pea sõnadest suurt lugu, aga nad ei mõtle, et sõnad mitte tühi aur ei ole, waid et iga üks sõna oma waimu kannab, mis wälja läheb, ja seda korda saadab, mis tarwis ta on läkitatud. Ta waim ei kau ära, waid kestab

põlwest põlweni ja saadab alles sagedaste sadade ja tuhandate aastate järele kas paha ehk hääd selle järele, mis sugune waim sõnal on olnud. Keel on wäikene liige, aga ei ühegi tõisega tehta enam pattu kui sellega. Sellepärast tunnistab ka apostel

Jafob. 3, 5, 6: „Keel on wäikene liige ja suurusteleb wäga. Waata, mis suurt metsa wõib pisuke tuli süüdata! Ka keel on tuli ja üks maailm täis ülekohut. Niisugune on keel meie liikmete seas, mis roojasels teeb kõik ihu ja jüütab põlema meie elu-
 forra sündimisest surmast saadit, kui seda põrgust süüdatakse.“
 (Loe ka weel järele 7—18 salmini!)

Kõik, kes sõnadega pattu teewad, ei saa mitte taewasse, sest apostel ütleb

Joann. 22, 15: „Dues on kõik, kes walet armastawad ja teewad.“

Sellepärast mu armad! Wõttem seda nõuu: „Sõõ mis küps ja räägi mis tõsi!“ Ja tehkem nagu Daawet enesega seda kindlat lepingut

Pf. 39, 2: „Ma tahan hoida pattu tegemast oma keelega.“

Palume taewast IJa, et ta meile oma püha Waimu annaks, et see Waim meie sõnades walitseks:

Nr. 296, 3: „Mind aita rääkida,
 Mis ifka hääks wõib tulla!
 Ja keela rääkimast
 Mis tühi tahab olla!
 Kui omas ammetis
 Ma pean rääkima,
 Siis anna sõnale
 Dait wäge rõõmuga!“

Ülesanne: Räägi walelikkude karistamisest!

Sellest ei ole küll, kui meie ennast paljalt kõigi keelepattude eest ja ligemise auu ja nime rikkumast hoiame. See on wäga lõbus ja hääd, kui meie oma tõutust, millalgi walet rääkida, peame, aga kahesandat käsku ei ole meie sellega weel mitte täitnud. See nõuab, et meie ka ligemise auu ja hääd nime kaitseme ja ülendame. See junnib, kui meie oma ligemise eest kostame, kõik hääd temast räägime ja kõik asjad hääks kääname.

Runingas Saalomon ütleb

Rög. 3, 1, 7: „Kõigil asjadel on oma aeg. Aega on wait olla, aega on rääkida.“

Kui su ligemine meelega midagi tõeste paha asja on teinud, et seda enam sugugi wabandada ei wõi, siis on sul aeg wait olla, sest prohwet ütleb

Ser. 5, 20: „Häda neile, kes kurja hääks ja hääd kurjaks hüüawad ja panewad pimedust walgujeks ja walguist pimeduseks!“

Alga kus ja näed, et ligemine on tahtmata ehk nõdrusest efsinud ja tema üle jellepärast tõised liig fanget kohut mõistawad, et tema auu ja nimi teutatud saawad, jääb on sul aeg rääkida. Sa pead oma ligemise eest kostma, teda wabandama.

Mõni inimene on seest poolt wigane. Sagedaste sünnitab see tusu tuju. Halb inimene mõistab teda kofe huffa, sest päält ei ole tema haigust näha, ja räägib temast armastufeta. Alga hää inimene püüab teda wabandada ja katsub ennemine tõise meele-tusu põhja kätte saada ja teda rõõmustada kui et teda huffa mõista. Meie peame ikka inimeste töid ja toimetusi wabandama, kui meil mitte põhi teada ei ole, miks nad nõnda teewad. Kui meie oma ligemise terwise ja meele seisust jügawamast tunda saame, siis leiame enamiste, kui wäga õigus meil oli teda wabandada ja kui wäga paha see neist on olnud, kes tema üle armastufeta rääki-siwad. Seesüs õpetab meid ligemisi wabandama oma kalli ees-tuju läbi. Kui wariseerid ta jüngrid laitsiwad, et nemad püha-päewal wiljapäid kattufiwad, siis wabandas ta neid. Ka ristil küljes oli wabandamine ta esimene sõna: „Jsa, anna neile andeks, sest nemad ei tea, mis nad teewad!“ Waatke mu armsjad seda armu ja halastust! Tehkem järele! Ja kus su ligemine efsib, jääb wõta apostli nõuu järele teha, nagu ta õpetab

Kal. 6, 1: „Wennad, kui inimene ta efsitusse sattuks, siis parandage niifugust jälle tafsase waimuga!“

Ja Saalomon ütleb Dpet. f. 28, 23: „Kes inimesi noomib minu wiisi järele, see leiab enam armu kui see, kes keelega libab.“

Seäranis peame siis ligemise auu ja hää nime eest ette astuma, kui ligemine juures ei ole ennast ise wabandamas ehk kui tal jõudu ei ole, ise seda teha. Saalomon käsib

Dpet. 31, 8: „See oma suu lahti selle eest, kes keeletu ja kõige nende koftu-asjade eest, kes on kadumas!“

Ülesanne: Räägi, kuidas meie ligemise auu ja hääd nime hoiame ja ülendame wabandamise läbi!

Kui lobad ehk lorad inimesed oma suu lahti teewad, siis ei tule kõnele otja pääle. Nende kõne ei ole enamiste muud kui tõiste laimamine. Ligemise kõige wähemad wead saawad arutatud ja huffa mõistetud. Alga hääd omadused jääwad kõif nimetamata. See on wale. Meie peame üfsinda ligemiste häist omadustest hää meelega rääkima ja kõif hääks pöörma, kui meie kuuleme, et ligemise auu ja hää nimele kahju tulemas on. Auu on kerge wõtta, aga raske tagasi anda. Sellepärast peame ligemise auu ja hää nime eest hoolt kandma, et ta ei millalgi kahandatud, aga hää kõnele ja õige kiitufe läbi ülendatud saaks.

Kui sa kuuled, et su ligemise üle paha räägitakse ja ta ise ei ole sääal, siis püüa sina asja sellega hääks käända, et sa tõisi manitsed ommeti kannatada, kunni ta tuleb ja ise enese auu eest kostab. Sa püüa tõistele ta tõistest tegudest näidata, kudas tema ennemalt hää kui paha töö mõib teinud olla. Waata Zoonatani pääle, kes omast sõbrast Taawetist hääd rääkis, selle läbi tema auu ja hääd nime ülendab ja kõik asjad hää poole pööris, nõnda et Saul sell korral oma kurja nõuu maha jättis ja tõutas, et Taawet mitte ei pea surema. Kes ikka tõiste üle armastusega ja lahkusega räägib, see täidab Sumala käsku, ülendab ligemise auu ja hääd nime ja muretseb enesele sõbru, kes niisama tema auu ja hää nime eest seisawad.

Siirak 6, 6: „Lahke suu teeb enesele palju sõbru.“

Ülesanne: Räägi, kudas hää kõnede ja kõigi asjade hääks-pöörmise läbi ligemise auu ja nimi ülendatud saab!

Aga enne kui meie üleüldlikult ligemise auu ja nime eest hoolit-seda mõime, peame ära tundma, mis kallid asjad tõsidus, truudus, auu ja auus nimi on. Tõiseks peame need kallid asjad omaks tegema. Meie tõsidus, truudus ja auu peab ennast ilmutama õiglase ja puhta südame läbi. Seda armastab Sumal. Seda tunnistab ka Taawet

Ajar. 29, 17: „Ma tean, mu Sumal, et sina südant läbi katsud ja õiged wiisid (õiglane süda) on su meele pärast.“

Olgem siis õiglase ja puhta südamega! Tehkem enesele auu ja hääd nime selle läbi, et meil pääle auusa wäljaspooliste kombete ja omaduste kallid seespoolsed omadused on, nagu waga, puhas süda, alandlik meel, armastus, rõõm, rahu, pikkmeel, heldus, häädus, truudus, tasadus, kasinus, kindel tahtmine ja hää südametunnistus. Iga üks, kes ennast ja oma liikmeid, olgu keelt ehk muid, patu orjadeks ära annab, ei tunne ise enese ees häbi, ei tunne ise ennast auusaks pidada. Ja „kellel auu on kadunud, sellel on kõik kadunud.“ Aga kes auu ja hääd nime, tõsidust, õiglast ja puhasst südant kõrgeks peab, kes ehitab ennast nende eesnimetatud seespooliste omadustega, — selle kõne on, jah, jah, ei mitte, ei mitte“, see peab ligemise auu ja hääd nime kõrgeks, see hoiab ja ülendab seda, ja see jääb tõsiduse sisse. Ning kes tõsiduse ehk tõe sisse jääb, see jääb Sumala sisse ja Sumal tema sisse.

Ülesanne: Seleta ära, millal täidame kahetsat käsku!

Õeennast läbi katsudes Sumala seaduse peeglis oleme leidnud, et iga kurjal tööl kuri mõte põhjaks ehk euks on olnud. Kus meie sääal seisma oleme jäänud, sääalt astub 9. ja 10. käsk edasi ja wiib

meid weel sügawamale inimese südamesse, et esiteks Jumala seaduse sügawust ja tõiseks selle seaduse rikkumise hallikat tundma õpetada, kes kurja lõpmata wälja ajab. Inimese patune süda on see hallikas, kuri himu on see patu oja, kes aega mööda suureks patu jõeks kasvab ja ennast sõnade ja tegude pattudes ilmutab. Seda patu hallikat tahab Jumal oma keeluga: „Sina ei pea mitte himustama!“ kinni sulguda. See on sul ükski siis võimalik, kui täielik Jumala armastus su südames walitseb, mis kõik kurja himu jäält seest katab. Nõnda näitawad üheksas ja kümnes käst meie kurjuse hallikat, aga ka Jumala seaduse sügawust ja suurust selle läbi, et nad meid esimese käsu pääle tagasi juhatawad, kus meie näinud oleme, et Jumala armastus seaduse täitmine on.

Meie peame Jumalat nii omas ihus kui waimus auustama. Seda kästib meid apostel Paulus

1. Kor. 6, 20: „Auustage Jumalat omas ihus ja omas waimus, mis Jumala päralt on!“

Ja Room. 6, 13 ütleb ta: „Urge andke ka mitte oma liikmeid ülekohtu sõjariistaks patule.“

Sellest näeme, et meie omas ihus Jumalat auustame, kui meie mitte oma ihu liikmeid kurja tegemiseks ära ei anna südame kätte, sest Matt. 15, 19: „Südamest tulewad wälja kurjad mõtlemised, tapmised ic.“

Waimus auustame Jumalat, kui meie oma südame üle walitseme, nagu meid kiri manitseb

Õpet. 4, 23: „Hoiä oma südant enam kui kõik muud, sest temast tuleb elu wälja.“

Seda õpime ka neist kahest eesseiswast käskudest tundma, sest nad juhatawad meid südame sisse ja näitawad, mis sügused kurjad mõtted jääs sees elawad, aga mitte elama ei peaks. Mõlemates käskudes hüüab meie Isand prohwetil sõnadega

Ser. 4, 14: „Pese oma südant kurjusest, et sa wõiksid päästetud saada!“

Sellepärast astume nende käskude seletamisele Taawetiga paludes

Pf. 139, 23. 24: „Oh Jumal! katsu mind läbi, ja wõta tunda mu südant! Uuri mind läbi ja wõta tunda mu mõtted ja waata, kas wale tee on minu sees, ja juhata mind igawese tee pääle!“

Üheksas käst.

Sina ei pea mitte himustama oma ligemise koda!

Mis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligemise pärandust ehk koda kawaluslega ei püüa, ega õiguse nimel eneste poole ei kisu; waid et meie teda aitame, et tema seda enesel wõiks pidada.

Kui lord Jeesus Seeriku linna sisse läks, siis ütles ta wiigipuu pääle läinud tõlnerite ülema Sakkuse wastu: „Tule maha, sest täna pean minu sinu kotta jääma.“

Jeesus tähendas siin, et ta tema elumajasse ehk eluasemesse tahtis minna. Pärast jää kodus ütles ta jälle: „Täna on see finatse kojale õnnistus tulnud. Siin tähendas ta selle sõnaga „koda“ jää elumajas eluwaid inimesi, Sakkest oma perega ehk kodakondistega. See sõna „koda“ tuleb kirjas kahes tähenduses ette. Esiteks tähendab ta eluaseta, teiseks jää sees eluwaid inimesi, kodakondseid. Üheksas käsus tähendab „koda“ kõige päält ligemise eluaseta. Aga nagu neljandas palwes „iga päewane leib“ mitte üksi leiba ei tähenda, waid kõik seda, mis ihu toiduseks ja ülespidamises tarwis läheb, nõnda ei tähenda „koda“ siin ka mitte üksi ligemise eluaseta, waid Lutherus arwab ka ligemise pärandust jenna juurde. Meie ei päranda mitte üksi eluaseta ehk elumaja, waid ka kõrwalised hooned, põllud, metsad, heinamaad, raha ehk mõnda muud ühes. Kõigil pereisadel ei ole koda, põldusid ic. Nemad muretsewad teisil wiisil oma kodakondiste eest. Nad teeniwad enesele oma toidust ja ülespidamist. See on ka ligemise „koda“.

Kui nüüd üheksas käsk keelab: Sina ei pea mitte himustama oma ligemise koda, siis võib seda ka nõnda öelda: Sina ei pea mitte himustama oma ligemise eluaseta, pärandust ja ülespidamist.

Meie oleme apostli sõna, Timoteusele kirjutatud, kuulnud: „Kui keegi enese omade, kõige enamiste kodakondiste eest ei kanna muret, see on usku ära salganud ja on kurjem kui üks uskuata inimene.“ Sellest õpime, mis tarwis meil eluase ja ülespidamine peab olema: oma kodakondiste ja omade tarwis. Kui üks pereisa ära sureb, ja temal ei ole omade eest muretsetud, siis jääwad need häda sisse. Sellepärast on meile Jumal annud eluaseta, pärandust, ülespidamist ic. Ligemise koda on selle järele kõik, mis tal tarwis läheb kui hääl pereijal omade eest muretsemiseks.

Ülesanne: Seleta ära, mis on ligemise koda!

Nüüd teame, mis koda üheksandas käsus tähendab ja mis tarwis Jumal teda inimestele annud on. Et nüüd iga üks rahu sees oma juurde võib jääda, sellepärast wõtab Jumal ligemise koda oma keelu läbi oma kaitsmise alla. Ta ütleb kõige päält: Sina ei pea mitte himustama! Himustama on: Midagi hää meelega tahtma. Meie himu võib hää asjade pääle käia, nagu õppimise pääle, teaduste pääle ic. (õppimise himu, teadmise himu). Aga meie himu võib ka kurja pääle pöördud olla, s. o. niisuguste asjade pääle, mida Jumal on ära keelnud tahta. Niisugust ära keeldud

himu hüütakse ka kurjaks himuks. Suur tulekahju sünnib wäiksest sädemest. See on kerge kustutada, ja seda peab tehtama, siis ei sünni tulekuri. Umbrohi peab wäiksest wälja kirkutama, sest siis on kirkumine kerge; pärast on umbrohul sügawamad juured ja kirkumine on raske. Väikest himu alla rõhuda on kerge, suurele himule wasta panna on raske. Kui himu inimese südames jäädawat aset on leidnud, siis hüütakse teda ka juba ihalduseks.

Darl Siiral 18, 34 ütleb: „Ära käi oma ihalduste järel, waid seis eemal oma himudest (hoia nad tagasi)!“

Sest kurjast himust ehk ihaldusest sünnib kuri töö (tegu) nagu seemne terast taim, ka kihwti taim. Kuri töö on teuks saanud kuri himu. Kurjad ihaldused teewad inimest patu orjaks. Riisugust kurja, patlikku himu, kurja ihaldust keelab Sumal üheksandas ja kümnendas käsus.

Ülesanne: Räägi himudest!

Üheksandas käsus keelab Sumal nimelt kurja himu ehk patlikku tahtmist ligemise koja järele. Meie tahame waadata, misuguse kuradi kurjusega seda käsku siiski rikutakse.

Cesaw ja Jakob olivad wennaksed. Esimesel oli säälse maa pruugi järele üksi pärimise õigus, sest ta oli eessündinud poeg. Aga Jakob himustas emas südames oma isa koda ja kõik muud pärandust omale. Ta waritses selle pääle, kudas seda eessündimise õigust omale saada. Kui nüüd ta wend Cesaw kord isune oli ja temalt süüa palus, siis pruukis ta kobe seda ligemise äpardust oma kurja himu täitmiseks. Ta nõudis wenna käest kõhutäie eest eessündimise õigust. See andis ka kerge meelega oma õiguse ära. Aga Jakob oli ettewaatlik. Et ta wend oma lukamist pärast tagasi ei wõtaks, laekis ta teda wandega seda kinnitada. Kui pärast isa Isak, kes nende kaubast midagi ei teadnud, Cesawit õnnistada tahtis, pettis Jakob kawalusega ka selle eessündimise õnnistuse omale. Siit näeme, kudas Jakob kawalusega oma ligemise koda ja pärandust omale saatis, kui ta kurja himu selle järele oma südamesse oli wõtnud.

Seda maksis temale kuhjaga Laaban kätte. Sest ka selle südames elas kuri himu ligemise koja järele ja see himu sai teuks, kui ta Jakobi palka mitu korda wahetas ja kõik wara enese poole kiskus. Ise tema tütrecki tunnistasiwad temast: „Eks meie ole kui wõerad inimesed temast arwatud, sest ta en meid ära müünud ja ikka meie raha ära söönud.“ Ahnus ja ise kadetuiski juurdusiwad ta südames. Sumalale on need patud hirmsad. Ta on üheksanda t käsku nende kurja himude wastu annud. Siinai mäelt hüüab Isfand

pitse häälega niisuguste inimeste südamesse: „Sina ei pea mitte himustama oma ligemise koda!“

Ra Absalom himustas oma ligemise koda. Ta tahtis oma isa trooni ja krooni omale. See kuri himu oli kaua aega juba tema südames juurdunud ja wiimate tahtis ta seda väga kawalal wiisil korda saata. Näägi seda! — Aga see ei läinud tal korda. Ta sai oma teenitud palga kätte.

Ülesanne: Näita lugude waral, kudas kawalusega ligemise koda ja pärandust püütakse!

Raaboti wiinamäe lugu näitab, kudas Ahab Sumala kartmata, kuradi kawalusega ja kurjusega ligemise pärandust enesele kiskus. Ahabi südames tõusis himu Raaboti wiinamäe järele. Sumala seaduses oli keeldud wanemate pärandust ära müüa. Seda teadis ka Ahab. Ta oleks pidanud oma kurja himu koha alguses alla rõhuma. Selle wastu kaswatas ta seda himu. Kudas see kuri himu wiimaks tema üle wõimust wõttis, kõik tema mõtteid ja ta teha walitses, seda näeme sellest, et tema otse kui haige oli, ei tahtnud süüa ja heitis woodisse. Tema kuri himu ei saanud täidetud, see tegi teda haigeks. Alma tahtmata peame Ahabi ülesnäitmise juures prohwti sõnade peale mõtlema, mis ta niisugustest ütleb

Miika 2, 1. 2: „Häda neile, kes nurjatuma töö peale mõtlewad, ja oma woodite peal kurja nõuu peawad, ja teewad seda, kui hommiku walge saab, sest et meelewald nende käes on. Nemand ihaldawad wäljasid, ja kisuwad neid wägise käest ära, ja kodasid, ja wõtawad wägise käest ära; nemad teewad liiga mehele ja tema kojale, ja iga ühele ja ta päris osale.“

Need Miika sõnad tähendawad täieste Ahabit omas patus. Rahu ei olnud tal woodis, kurja nõuu ja wägiwalda ei puudunud tal ka. Raaboti laskis ta kohtu ette kutsuda, waleste tema wastu tnnnistada, teda surma mõista ja wõttis nüüd rahuga Raaboti koha ja päranduse omale, sest see oli seaduses seatud, et kes Sumala ja kuningate teutuse pärast surma saiwad, nende omandus ja wara kuningate kätte langes. Aga Sumala kohtu otsus niisuguse üleemeelsele ei jäänud tulemata: nagu koerad Raaboti werd lakkusiwad, nõnda lakkusiwad nad ka Ahabi werd.

Matt. 23, 14 hüüab Jeesus: „Häda teile! teie kirjatundjad ja wariseerid, teie salalikud! kes teie lestede hooned ära sõõte ja loete ilma kirjaks pikki palweid, seepärast peate teie raskemat hukatust saama.“

Jõsand, kes südamete sügawusse näeb, ilmutab fiin patliku südame süüd. Kirjatundjad ja wariseerid hiilsiwad hää meelega

rikka leskede majadesse ja lubasiwad nende eest palwet teha, et nende käsi hästi käiks. Sääal kõrwas lastsiwad nad enestele oma palwete eest maksta ehk ka sagedaste wiimles seaduses (testamendis) ennast warapärijaks nimetada. See oli ka kawaluslega ja õiguse tähe all ligemise koja ja päranduse enesele kiskumine.

Weel wäga mitme sugusel wiisil saab see käst rikutud. Nõnda oli ühel koha omanikul elumaja kõige kõrwaliste hoonetega ära põlenud. Ta naaber, üks kõwa ja ahne südamega inimene, oli juba ammu tema ilusat kohta enesele himustanud. Nüüd arwas ta paraja aja olewat kawaluslega, aga siiski õiguse nimel seda kohta enesele kiskuda. Ta pakkus oma kitsikuses olewalle naabrile raha laenuks uue hoonete ehitamiseks. See pani küll esiteks oma ihne naabri lahkust imeks, aga arwas, ehk on Jumal ta südant ligemise häda nähes ärdaks muutnud. Ta wõttis sellepärast pakutud raha tänuga wastu. Aga mõnesugused äpardused tegiwad, et tal wõimalik ei olnud laenatud raha nii pea tagasi maksta. Laenaja käänis nüüd kasuka karupidi, ja nõudis kurjustusega mõne päewa pärast oma raha. Ta kaebas kohtusse ja et wael õnnetumal kusagilt kohe abi leida ei olnud, müüdi ta koht kohtu poolt enampakkujatele ära. Et puudulised ajad oliwad, ei olnud kedagi muud ostjaid, kui wõlaandja. Koht langes poole hinnaga tema kätte. Aga kiri manitseb

Õpet. 24, 15: „Ära waritse kui hõel inimene selle eluaseme peale, kes õige, ja ära raiska (riisu) tema hingamise aset mitte ära!“

Kes seda teewad, ei mõtle mitte selle pääle, mis Jeesus

Matt. 16, 26 ütleb: „Mis kasu on inimesel sellest, kui tema tõit maailma kasuks saaks (omale päriks), aga oma hingele kahju teeks?“

Sagedaste püüawad ühed käsitöömehed ja kaupmehed tõiste juurest ostjaid enese poole awateleda ja nõnda tõiste ülespidamist ja toidust wähendada. Need teewad ka pattu ühelsanda käsu wastu.

Õhesanne: Näita lugude waral, kudas õiguse nimel ja kawaluslega ligemise koda enesele kiskutakse!

Selle wastu peame aitama, et tema seda wõiks enesel pidada.

Selleks olgu meile Abraham eeskujuks! Wägew Selami kuningas Redor Laomer läks kord suure sõjawäega Soodoma linna kuningas wasta, riisus linna rahwa paljaks ja wiis enesega palju rahwast wangi; nende hulgas oli ka Lot. Kui Abraham seda kuulda sai, wõttis ta oma wäikese wäe hulga kofku ja läks Sumala pääle lootes wägewa Redor Laomeri wasta. Ta pani oma elu ja wara ligemise wara hoides pandiks, sest wõimalik oli, et tema

tapluses Redor Laomeri wasta nii oma kui oma sulaste elu kautas. Selle pääle ei waatanud ta. Sumala abiga wõitis ta wiimaks waenlase ära ja aitas nõnda oma ligemisele ta wara kätte. Sõja seaduse järele oli luba Abrahamil kätte wõidetud maad enesele pidada, aga tema südames ei elanud himu selle järele, waid ta andis kõik tagasi ja aitas, et ta ligemine oma omandust wõis enesel pidada.

Ka Joonatan tegi seda. Kui wapräl kuninga pojäl oleks wõinud ta südames himu tõusta oma isa järele kuningaks saada. Päälegi soowis seda Saul ise. Aga Joonatan teadis, et Sumal Taaweti oli kuningaks walinud. Iisraeli kuninga auujärg oli tema pärandus. Joonatan ei lastnud sellepärast himu omas südames selle järele tõusta, waid pani kõige oma isa taga kihutamistele mehelikult wasta, kaitsts Taawetit ja muretses nõnda, et see oma pärandust wõis enesel pidada. Jeesus ütleb

Joann. 13, 34: „Aue käsu sõna annan mina teile, et teie tõine tõist peate armastama, nõnda kui mina teid olen armastanud!

Ta apostel manitsseb

1. Joann. 3, 18: „Ärge armastage mitte sõnaga ega keelega, waid teuga ja tööga!“

Seda on Joonatan täieste pidanud ja on seda armastust ligemise wastu üles näitanud, mis üheksas käst nõuab.

Iksand ütleb

Matt. 5, 42: „Anna sellele, kes sulst palub, ja ära pööra ennaft sellest ära, kes finult tahab laenata.“

Et küll laenamine kiita ast ei ole, siiski peab hädaga mõni seda tegema, nagn enne räägitud talukohanik. Niisugusel korral peame oma ligemisele jõudu mööda abiks olema. Enne nimetatud ülekohtulise mehe kohus oleks olnud oma laenatud raha ligemise kätte jätta nii kauaks, kui sellel wõimalik oleks olnud tagasi maksta. Et tal raha oli ja ta seda ise ei tarwitanud, siis oleks ta seda wõinud teha ja nõnda aidata, ligemisel koda ja pärandust enesel pidada.

Kui teenrid oma isandate wastu truud on, kõik kurja ja õnnetuft temast püüawad kõrwale hoida, siis täidawad nad üheksandat käsku. Isandad omalt poolt teewad seda, kui nad oma teenrite palka ei wähennda, waid omalt poolt juurde lisamise läbi weel kaswatawad ja õigel ajal palka neile kätte makstawad, et nad omade eest wõiksid muretseda.

3. Moos. 19, 13: „Palgalise palk ei pea mitte üle õõ su kätte jääma hommikuni!“

Ka selle täitmist nõuab finult üheksas käst.

Ülesanne: Seleta lugude waral, kudas meie ühesandats kasku taitma peame!

Saalomon ütleb oma õpetuse sõnades 21, 10:

„Hõela hing ihaldab kurja; ta ligemine ei saa armu tema filma ees.“

Kelle sees niisugune armuta ja kadeduse waim elab, see teadagi ei hooli ligemisest. Niisugune waim ilmutab ka ennast juba halwade laste sees selle läbi, et nemad koke kadedaks saawad, kui koolmeister näituseks mõnda hääd last kiidab, ehk kui sellele wanemad midagi annawad. Ugu sellele need Jumala sõnad manitsemiseks, mis ta kurjale Rainile ütles: „Eks ole nõnda? kui sa hääd teed, siis saad sa andeks, aga kui sa ei tee hääd, siis magab patt ukse ees ja tema himu käib su pääle, aga sina pead tema üle walitsema.“ Ulgem Jumalat kartes omaga rahul! Wõtkem uuelst apostli manitsust kuulda ja südamesse, mis ta Timoteusele kuulutab

1. Tim. 6, 6—12: „Aga Jumala kartus on suur kasu, kui meie omaga rahul oleme. Sest meie ei ole midagi ilmale toonud, awalik on, et meie midagi ei wõi maa-ilmast ära wiia. Aga kui meil päätoidust ja ihutatet on, siis peame seega rahul olema. Aga kes tahawad rikkaks saada, need langewad kiusatuste ja kõiie sisse, ja mitme rumala ja kahju tegewa himu sisse, need wajutawad inimesed alla hullamise ja ärarikkumise sisse, sest raha-ahnus on kõige kurja asjade juur. Aga sina, oh Jumala inimene, põgene see eest ära! Aga nõua taqa õigust, Jumala kartust, usku, armastust, kannatust, tasadust! Wõitle hääd usu wõitlemist ja halka igawesest elust kinni! sest selleks oled sina kutsutud.“

Ülesanne: Seleta ära, mis aitab sind ühesandats kasku taita!

Rõmmes käst.

Sina ei pea mitte himustama oma ligemise naist, sulast, ümmardajat, weisid ega muud, mis tema päralts on!

Wis see on?

Meie peame Jumalat kartma ja armastama, et meie oma ligemise naist, peret ega weisid ära ei awatele, ega wägise wõta; waid et meie neid manitseme, et nemad paigale jääwad ja teewad, mis nende kohus on.

Rõmmendas kaskus keelab Jumal patlikku ehk kurja himu ligemise naese, sulase, ümmardajate, weiste ja üleüldlikult kõige ligemise omanduse järele.

Meie tahame tükk tükkilt waadata, kudas jeda keeldu rifutakse.

Kuuendama käsu seletamise juures oleme kuulnud, kudas Herodes oma wenna Wilipi naist ära awateles. Tema südames tõusis esiteks himu tõise naese järele. Seda kurja himu oleks ta pidanud omas südames tagasi rõhuma. Seda ei teinud ta mitte. Tema kasiuufeta filma waatused ja puhtuufeta (ropud) sõnad äratasiwad ka Heroodia südames kasiuufeta mõtteid. Ta nägi, et Herodes teda naeseks himustas. Kohe tõusis ka tema sees himu Herodesese naeseks saada. Tema oleks pidanud seda kurja himu maha rõhuma. Aga ka tema ei teinud seda ja nõnda oliwad nad esiteks omas südames abielu ära rikkunud, sest Jeesus ütleb: „Sga üks, kes naese pääle waatab, teda himustades, on ju abielu temaga ära rikkunud omas südames.“ Kuri himu sai teuks, sest Herodes ajas oma endise naese ära ja Heroodias jättis oma endise mehe maha. Nad rikkusiwad abielu. Pahast Potiwari naesest öeldakse: „Ta heitis omad filmad Zoosepi pääle.“ Ka see tunnistas filmade läbi oma kurja himu üles, mis ta kasiuufeta südames oli tõusnud. Pärast awaldas ta seda ka weel sõnades. Kasiuufeta filma waatuse ja sõnadega tahtis ta ka Zoosepi südames patlikka mõtteid äratada. See häbita naene teadis wäga hästi, et kui juba kasiuufeta mõtted ühe inimese südames tõusewad, siis warsti kuri himu ja kuri töö selle kannul käib. Seda kõik õpetab apostel Jakobus

Jak. 1, 14. 15: „Sga üht kiufatakse, kui teda oma enese himudest weetakse ja awateletakse. Pärast kui himu ennast wastu saanud, siis toob ta pattu ilmale.“

Aga Zoosep ei lastnud ennast mitte himudest awateleda, sest kui kuri naene teda kiufas, põgenes ta ära: ta põgenes patu eest. Patu eest põgeneda manitseb meid ka püha kiri

Siiral 21, 2: „Põgene patu eest, kui usfi eest! sest kui ja tema ligi tuled, siis ta raiub (ammustab) find.“

Kui Herodes Heroodiasist awateles, j. o. tema armastust ja truudust oma endise mehe wastu suretas ja tõise maja rahu ja õnne rikkus, siis ei pannud Heroodias sellele mitte wastu; ta ei põgenenud patu eest ja langes patu siisse. Sellepärast põgene patu eest! Ja Sumal hüüab: „Sina ei pea mitte himustama omq ligemise naist, ei ka teda ära awatelema!“

Ülesanne: Näägi, kudas Herodes ligemise naist himustas ja ära awateles ja kudas see naene patu eest ei põgenenud nagu Zoosep!

Sulased ja ümmardajad kofku hüütakse pereks. Pere kõige ülem kiitus on, kui nad truid teenrid on, paigale jääwad ja teewad, mis nende kohus on. Niisugused teenrid on oma isandate

rõõm ja saadavad neile palju kasu. Eliejer oli niisugune truu ja usutaw teener.

Kes ligemise sulast ehk ümmardajat himustab, see tahab neid hää meelega oma teenistusse. Nõnda oli ühel koha omanikul truu ja usin teener. Ta hoole all oli enamiste kõik maja tallitus. Iuba mitu aastat oli ta oma peremeest auusaste teeninud. Seda märkas naabri peremees. Ta sees tõusis himu seda sulast omale saada. Kord püha päewal kirjuti tee pääl temaga kofku saades hakkas ta juttu ajama. „Küll sul peab ka elu raske olema“, algas ta oma kõnet. „Kõik majapidamise mure on enamiste sinu õlade pääl. Nagu ma olen kuulnud, peab päälegi teie jõök ja palk väga waene olema. Mina omalt kohalt küll selle mehe juures ei teeniks.“ Nende sõnadega püüdis ta selle sulase südames rahuta meelt äratada. Ta lisas siis weel juurde, et tema ka sulast tarwitada ja palju paremat palka maksta. Nüüd märkas truu teener koha, kuhu poole tuul puhus: Kawal naaber tahtis teda oma ligemise juurest ära awateleda. Põlgamisega pööris see auus ja truu teener kiusajale selga ja ütles: „Ma teen hää meelega tööd, sellepärast ei ole töö mulle raske; ma ei tarwita ka palju, sellepärast olen ma palgaga rahul ja saan läbi.“ See oli auusa mehe wastus.

Ka ümmardajaid püütakse mitmel kombel ligemise juurest ära awateleda, s. o. nende sees wasta ehk rahuta meelt äratada, et nad oma isandate juurde paigale ei jää ja ei tee, mis nende kohus on, waid ära lähewad. Auus teener ei wõta millalgi niisugusi awatelemisi kuulda, ei jookse mitte ühe peremehe juurest teise juurde, waid jääb oma paika ja teeb, mis ta kohus on. Keegi räägib ühest truust teenrist nõnda: „Mina tundsin üht truu sulast. Ta oli minn wana isa juures teenimas. Kui see suri, siis teenis ta minu isa juures, kes nüüd pere-isandaks oli saanud. 46 aastat oli ta nõnda ühes suguseltsis teeninud ja lõpetas omad päewad sealsamas peres. Oma kofkuhoidmise läbi oli ta enesele natukene wara wana päewadeks paigale pannud. Seda ei olnud tal tarwis. Sest kui ta enam kui päris sulane teenida ei jõudnud, andis temale pere-isand korteri ja ülespidamise, nõnda et ta rahulikult wõis omad päewad lõpetada. Aga et ta tööle harjunud oli, siis püüdis ta ka alles nüüd ennast selle läbi tululikuks teha, et ta wäikesi lapsi hoidis ja nendega mängis. Mina ise olen tema jalgadest küllalt kiigutatud saanud ja tema põlwede otsas ratsu-ruuna sõitnud. Pärast, kui mu isa säält ära reisis, jäi ta onu juurde ja iga kord oli minul hää meel, kui onule külasse mindi ja mina „wana taadile“ natukene tubaka raha wõisin wiia, mis isa andis. Auu olgu tema nimele!“

Olgu see lugu kõigile teenijatele ja perewanematele tõsiseks järelemõtlemiseks ja järeletegemiseks!

Ülesanne: Määgi, kuidas ligemise peret ära awateletakse!

Taewane isa õpetab mõnesugusel wiisil oma inimese lastele, mis häa ja õige on. Nõnda on ta ka mõistufeta loomadele mõned omadused annud, mis mõistufega loomadele, inimestele peawad õpetamiseks olema. Nõnda on koera truudus, mesilase ja sipelga usinus inimestele tähele panemiseks tähendatud. Häbistamiseks ütleb Jumal prohwetil Jesaja läbi 1, 3 Iisraeli rahwale: „Härg tunneb oma peremeest ja eesl oma isanda sõime; Iisrael ei tunne mind mitte, mu rahwas ei wõta mind mõista.“ Tõeste, wäga imelik on, et loomad oma peremehe eluasest ja teda ennastki tunnewad, et nad omal wiisil oma toitjate wastu tänulikud on. Seda loomade truudust paneb Iisand Iisraeli rahwale ette, kes temast oliwad ära taganenud ja eba-jumalaid hakkanud teenima.

Edasi õpetab meid Jeesuse tähendamise kõne häält karjatsest, kelle häält lambad kuulewad, loomade truudusest oma isanda wastu.

Kes ligemise weisid himustab, tahab, et nad tema omaks saaksiwad ja truudust ligemise wastu kautaksiwad. Ja kurja kawalusega inimesed on ka mõndasugu teed leidnud, ligemise weisid ära awateleda.

Jumal ütleb Ewraimi suguarust

Hosea 7, 11: „Ewraim on kui tui, mis annab ennast awateleda.“

Siin tähendatakse seda ülekohtu, mis sagedaste tehakse. Naaber riputab teri wõera tuile ehk kanadele ja harjutab neid nõnda oma juurde jääma. Seda keelab Iisand selge sõnaga käsus.

Siobi ajal tuli ja tuleb ka nüüd ette, et waejed inimesed oma weised pandiks annawad.

Kui nad seatud ajal oma panti ära ei lunasta, siis peawad pandi-wõtjad selle pandi enesele. See on suur ülekohtus ja seda tööd karistab Siob 24, 3 sõnadega: „Waeste-laste eesli wiitwad nemad ära, lese-naese härja wõtawad nemad pandiks!“ Kui suur on niisuguste inimeste ahnus, kes ise waeste-laste ja leskede omandust himustada woiwad! Ka selle patu wastu on sõna: Sina ei pea mitte himustama oma ligemise weisid! Kodune rabu saab ise-äraniis truuduse läbi ülewal peetud, ja nimelt naese truuduse läbi mehe wastu, pere truuduse läbi peremehe wastu, ja ka loomade truuduse läbi oma hoolitsejate wastu: Ja see truudus on nimelt see, mis Iisand kümnenda käsu läbi kaitseda tahab.

Ülesanne: Määgi, kuidas ligemise loomade kohta kümnes käsk rikutud saab!

Mõni võib neid viimaks nimetatud asju liig pisukeseks arvata, ja et nende üle ka veel räägitakse. Aga just see peab meid Sumala püha seaduse vastu auustusega täitma. Sellest tunneme, et suur Sumal ka alatu peale waatab ja nõuab, et ka kõige vähemates asjades peab truu ja usutaw oldama. Lugu on nõnda, nagu Daaweti lauludes imeteledes hiiütakse

Pf. 113, 5. 6: „Kes on seefugune, kui Jehoowa meie Sumal, kes kõrgeste läinud istuma? kes ennast alandab waatama, mis taewas ja maa pääl.“

Tah tõeste, ta alandab ennast ka alatu asjade juurde, ja ei falli, et ka nendes ülekohut tehakse. Seda tunnistab tema keelmine, et meie ei pea himustama kõik muud, mis ligemise pärast on.

Patune inimene teeb hää meelega suurte ja väikeste pattude wahel wahet. Tapmist arwab ta suureks patuks, aga wenna wiskamist ei arwa ta nimetamisegi wääriliseks. Niisama peetakse abielu ärarikkumist suureks patuks, aga kasinusetä mõtteid wäikseks. Aga meie oleme kuulnud, mis Jeesus wiskamise ja kasinusetä himude kohta ütleb.

Nad arwawad edasi, et Sumal väikeste pattude pääle ei waata ja neid karistamata jätab. Kümnenä käsu lõpetus õpetab meid, et Sumala ees ükski patt wäikene ei ole, sest niisama nagu ta ütleb: Sina ei pea mitte himustama ligemise naist r. niisama keelab ta himustamast kõige vähemat asja. Jeesus omas mäejutluses ije õpetab nõnda nimetatud suurte ja väikeste käskude üle, et neid kõiki peab peetama.

Matt. 5, 19: „Kes ial ühte neist sinatfist vähemist käsu-sõnadest kautab ja õpetab nõnda inimesi, seda peab kõige vähemaks hiiütama taewa riigis; aga kes ial seda teeb ja õpetab, teda peab suureks hiiütama taewa riigis.“

Sellepärast olgem ka kõige vähemates asjades truid ja ustawad ja ärgem laskem himu nende järele omas südames tõusta. Suured patused on ka alguses wäikeseis asjades truudusetä olnud ja Sumala käsku rikkunud. Mitmed hobuse-wargad ja aida-lõhkujad on väikeste asjadega, nagu kaaskoolilaste julgede, krihwlite r. warastamisega pääle hakkanud. Jeesus õpetab

Luukas 16, 10: „Kes kõige vähemas ustaw on, see on ka suures ustaw, ja kes kõige vähemas ülekohtune on, see on ka suures ülekohtune.“

Meie süda peab täieste kõigist himudest puhast olema, seda nõuab Sumal kümnes käsus.

Ülesanne: Seleta ära, kuidas Sumala ees ka kõige vähem eksitus käskude vastu patt on!

Sumal käsib kümnendas käjus, et meie peame oma ligemise naist ja peret manitsema, et nemad jääwad ja teewad, mis nende kohus on. Kudas seda teha, waatame näituste waral.

Kui Potiwari naene Joosepit patule eksitada tahtis, wastas ta temale: „Waata, mu isand ei tea ühestki asjast, mis mu hooleks siin kojas, sest kõik, mis temal on, on ta minu käe alla annud. Ei ole siin kojas ükski suurem mind, ja ta ei ole mulle muud ühtegi ära keelnud kui sind, seepärast et sina ta naene oled.“ Nende wiimaste sõnadega tuletas Joosep selle naesele meelde, et ta tõise mehe naene on, et tal oma abielu kohus ja truudus mehe wastu peab olema ja et ta selle juurde peab jääma. Sellega täitis Joosep kümnendat käsku.

Apostel Paulus omas kirjas Wiilemonile palub teda, Dneesimust wastu wõtta. See Dneesimus oli Wiilemoni ori (Wiilemon elas Wäike-Asia maal Kolossuse linnas), kes tema juurest oli ära põgenenud. Rooma linnas oli ta apostli Pauluse armu-õpetuse kuulutamise läbi usklikuks saanud. Paulus manitses teda nüüd, et ta pidi oma peremehe juurde tagasi minema, tema juurde jääma ja tegema, mis ta kohus oli. Paulus täitis sellega kümnendat käsku.

Magu Dneesimus Wiilemoni wastu, nõnda oli ka Haagar oma emanda Saara wastu eksinud. Ta oli ära põgenenud. Aga Issanda ingel manitses teda tagasi minna ja ennaft oma emanda ees alandada ja teha, mis ta kohus on.

Armastust ligemise wastu wõime ise ka päälegi ta elajate kohta üles näidata. 5. Moos. 22, 1 on lugeda: „Ei ja pea mitte oma wenna hõrga ega ta pudu-lojust päält aga waatama, kui nemad on ära peletatud, et ja ennaft nende eest kõrwal hoiad. Sa pead neid jala päält jälle oma wenna kätte saatma.“ Kui sa eksijaid loome tagasi juhataid oma õige peremehe juurde, siis täidad ja ka kümnendat käsku.

Ülesanne: Seleta ära näituste waral, kudas kümnendat käsku täidetakse!

Kord ütles Jeesus wariseeride wastu

Matt. 12, 35: „Hää inimene saadab hääd ette hää südame warandusest, ja kuri inimene ajab kurja wälja kurjast warandusest.“

Siin teeb Issand hää ja kurja inimeste, niisama hää ja kurja südamete wahel wahet. Magu inimese süda, nõnda inimene ise. Kui sellepärast kuri inimene hääks peab saama, siis peab südamest kõik kurjus kaduma. Et Sumal kahes wiimses käjus hüüab: Sina ei pea mitte himustama! siis on sellest selge, et kuri himu inimeste südames elab. Seda tunnistas ka

Sumal Noa wastu üteldes: „Inimese südame mõtlemised on kurjad tema lapsepõlwest saadik.“ Ja kudas südame kurjast himudest patud tõusewad, seda õpetab Jakobus 1, 13—15: „Argu ütelgu ükski, keda kiustatakse: Mind kiustatakse Sumalast. Aga iga üht kiustatakse, kui teda oma enese himust weetakse ja awateletakse. Pärast kui himu eunnast wastu on saanud, siis toob ta pattu ilmale. Aga kui patt saab täieste tehtud, siis sünnitab tema surma.“ Nõnda õpetab kiri, et kõige pattu hallikas on patlik ehk kuri himu.

Kui nüüd Sumal esimeses käsus südant nõuab, mis Sumala armastusega täidetud on, mis ühtlasi seaduse täitmine on, siis awaldab ta meile üheksamas ja kümnendas käsus, kudas loomu poolest meie südames kuri himu elab, mis seaduse rikkumine on. Kui meie patust lahti saada tahame, siis peame enne oma südameid puhastama kõigist kurjest himudest.

Seda võib üffinda Sumal teha. Sellepärast palus ka juba Daawet: „Loo mulle Sumal puhas süda ja uuenda mu sees kindlat waimu!“ Üksi puhas süda ja kindel waim saab rõõmuga Sumala kästusid täitma. Sellepärast palume ka meie lõppeks: Loo mulle Sumal puhas süda ja uuenda mu sees kindlat waimu!

Nüüd oleme Sumala keelmisi ja kästmiisi kuulnud. Sumala keelu üleastumine ehk käsu täitmata jätmine on patt. Kes Sumala keelu üle astub, ehk kes Sumala käsku täimata jätab, see teeb pattu. Waletamine, keelepeksmine, laiflemine, warastamine, tapmine, puhufeta elu *rc.* on patud.

Patune on niisugune inimene, kes Sumala kästusid mitte ei tee ja Sumala keeldude üle astub. Waletaja, keelepeksja, laifleja *rc.* on patused.

1. Joann. 3, 4: „Igaüks, kes pattu teeb, see teeb ka seda, mis käsu wastu on, ja patt on see, mis käsu wastu on.“
2. Jakob. 4, 17: „Kes mõistab hääd teha ja ei tee seda mitte, sellele on see patuks.“

Patuorjus on wiisiks saanud patu tegemine. Üffikud patuorjused on: waletamine, warastamine, petmine, joomine, pillamine *rc.* Neid inimesi, kes järgeste sedasama pattu teewad, olgu kas nemad warastawad, waletawad *rc.* hüütakse patuorjadeks.

Joann. 8, 34: „Igaüks, kes pattu teeb, see on patu=julane (ori).“

Inimesed teewad pattu tegudes ehk töödes (wargus, rõõwimine, tapmine *rc.*), sõnades (waletamine, keelepeksmine, wale-

tunnistus r.) mõtetes ehk himudes, ihaldustes (kaduus, wiha, kahju-rõõm r.) ja halbust ettevõtmistes (tahtmistes) (nemad tahawad terve meelega waletada, warastada r.)

Nemad teewad ka selle läbi pattu, et nad hääd tegemata jätawad (on laisad, truudusetad, halastamata r.)

Inimesed teewad terve meelega, tahtmisega pattu, s. o. nad tunnawad kurja ja teewad seda ommeti; nemad mõtlewad keelamise pääle ja teewad fiiski keelu wastu. Terve meelega tehtud patud hüütakse ka kurjuse pattudeks (ülekohtuks, häbitööks).

Aga inimesed teewad ka ilma tahtmata pattu; nemad teewad seda tähele panemata, ilma teadmata ehk rumaluselt.

Inimene ei ole mitte kurjaks loodud, sest püha Jumal lõi ta oma näu järele enese sarnaseks. Adam ja Eewa elasiwad patuta põlwees, s. o. nende elu oli patuta, aga nemad astusiwad Jumala käsu üle, sest et nad ennast ära eksitada lasksiwad.

Nõnda teewad kõik inimesed. Kõik elawad oma meele hinude tahtmisel ja ei mitte südame-tunnistust ja Jumala käskusid mööda; kõik on walmis ehk usinad pattu tegema, aga väga laisad head tegema. Seda usinust kurjategemisele ja laiskust häädule nime-tatakse pärispatuks, sest et meie seda oma eeswanemaist oleme pärinud.

Room. 7, 18. 19: „Sest mina tean, et minu sees, see on minu liha sees, ei ela mitte hääd. Tahtmist on mull küll, aga hääd teha ei leia ma mitte. Sest mina ei tee mitte hääd, mis ma tahan, waid mina teen kurja, mis ma ei taha.“

Ülesanne: Korda, mill wiisil pattu tehakse!

Käskude lõpusõna.

Mis ütleb nüüd Jumal kõigist neist käskudest? Tema ütleb nõnda: Mina Issand, sinu Jumal, olen wägew, püha wihaaga Jumal, kes wanemate patud nuhtleb laste kätte kolmandamast põlwest saadik neile, kes mind wihtlawad; aga neile, kes mind armastawad ja minu käsud peawad, teen mina hääd tuhandest põlwest saadik.

Mis see on?

Jumal ähwardab nuhelda kõiki, kes nende käskude üle astuwad. Seepärast peame tema wiha kartma ja ei mitte nende käskude wastu tegema. Aga tema tõutab armu ja kõik hääd kõikidele, kes need käsud peawad. Seepärast peame meie teda ka armastama, tema pääle lootma ja hää meelega tema käskusid mööda tegema.

Õnias seaduses on Jumal meile õnnistust ja wanne't ette pannud. Õnnistust saadab meile seaduse täitmine, wanne't seaduse rikkumine.

Õma seaduse alguses kuulutab Jumal meile, et tema Issand on, teadustamiseks, et temal wõimus on, kõike maailma rahwast käsida. Edasi ütleb ta, et ta Jumal on. Sellest peame tundma, et tema hää ja armuline on, kes üffi meile meie kasuks seadust annab. Wiimaks tähendab ta, et ta minu, iga ühe Jumal ja ja Issand on, et meie wististe julged wõiksime olla, ta tahab tõeste kõige oma wäe, wõimuse ja armuga minu oma olla.

Käskude lõpetuses kuulutab ta sedasama, aga lisab juurde, et ta püha wihaga on. See ei tähenda mitte, et tal meie sugune inimeselik wiha ehk kättemaksmise himu on, waid see tähendab Jumala õigust. Kui püha wihaga Issand ja Jumal, on ta püha ja õige.

Igal töö on oma palk; iga töö kannab oma wilja. Nõnda on paha- ehk patutöö palk karistamine, ja hää töö palk ta sumine.

Apostel Sakobus 4, 12 ütleb:

„Üks ainus käsuandja on, kes võib õnsaks teha ja hukka panna.“

Jumal on see käsuandja. Ta on püha ja õige, sellepärast ei jäta tema wististe mitte kurja karistamata, ega head ta sumata, waid ta ahwardab nuhelda kõiki, kes nendefinaste käskude üle astuwad.

5. Moos. 4, 24: „Sehoowa, su Jumal, on üks põlew tuli, üks püha wihaga Jumal.“

Ülesanne: Seleta ära, mis Jumal meile oma lõpusõnaga teada annab!

Karistused on seespoolsed ja wäljaspoolsed. Seespoolsed karistused on: kuri südametunnistus, kartus, hirm, ehmatuse, rahuta meel x.

Tarkuse raamatus 7, 11 öeldakse:

„Kui südametunnistus kitsust tunneb, kardab ta ifka õnnetust.“

Selle tõsidust näeme Joosepi wendade juures. Nad oliwad oma wenna wastu ülekohut teinud. Joosepi ülekuulamise läbi oli südametunnistus nende sees üsna elawaks ärkanud, ja kofe täitis kartus nende südant. See kartus ärkas jälle uue tugewusega pärast nende isa surma. Ka enne Joosepi lugu leiame juba esimeste inimeste juurest südametunnistuse karistust, pärast seda, kui nad Jumala keelu üle oliwad astunud. Kain tunnistab oma kartust ja hirmu ise Sehoowa wastu nende sõnadega: „See sünnib, et

mind ära tapab igauks, kes mind leiab." Kui Jakob kahetümne aasta järele oma isamaale tagasi läks, ärkas südametunnistus ta sees ja hirm täitis ta südant selle üle, mis ta oma wenna Gefawile oli paha teinud.

Südametunnistus on imelik Isjanda seadmine: ta on Sumala hää! meie sees. Kui meie kurjale saame kihutatud, kõhe manitseb südame tunnistuse hää! Ara tee seda mitte! Nõnda oli lugu Joosepi juures, kui teda kiusati, nõnda oli lugu Ruubeni juures, kui ta wennad paha nõuu Joosepi wastu pidasiwad, nõnda on lugu meie iga ühega, kui meie sees mõni kuri mõte tõuseb ehk meid kurjale kiusatakse. See Sumala hää! meie sees ütleb meile, mis õigus ehk ülekohtus on. Sumal on oma püha seadust inimese südamesse kirjutanud, on ta sisse kohtu-koda asutanud. Südame tunnistus on peegel, mis meile meie patu süüd näitab, ta on päälekaebaja, ta on tunnistaja, ta on kohtumõistja. Ei aita sulle wabandamine: „Tõised teewad suuremaid pattusid“, ei aita sulle salgamine, see kohtumõistja ei lasse ennast petta. Patused püüawad seda kohtumõistjat waitolemisele sundida ja oma patu-tööd warjata. See ei lähe mitte korda, sest Taawet ise tunnistab pärast oma rasket langemist

Ps. 32, 3: „Kui ma pattu kinni sidusin, siis läksiwad mu lunkondid wanaks iga päewa minu õigamise pärast.“

Ei olnud enne Taawetil rahu, kunni ta oma patutööd Sumala ja inimeste ees üles tunnistas.

Mõned kurjategijad püüawad oma südametunnistuse häält joomise ja prassiimise läbi waigistada. Mitmetele läheb see mõni aeg korda, aga üksi, et pärast mitmekordse jõuuga ärgata.

Jes. 48. 22: „Hõelatel ei ole ühtigi rahu.“

Seda tõendab üks Saksamaa ajakiri (Altonaer Merkur 1850, Nr. 121) järgmise loo läbi: „Aastal 1817 oli Wiisbadeni linnas keegi ära tapetud. Kõik kurjategija järele kuulamised oliwad asjata. Aastal 1850, see on 33 aastat pärast hirmust tööd, andis tapetud mehe wend ennast kohtus mõrtsukana üles. Ta tunnistas, et ta mitte seda kartust enam kannatada ei wõida, mis südametunnistus temale saata, ta ei tahta enam nõnda elada, waid teda pidawat surmatama, nagu ta ära olla teeninud.“

Sellepärast hoidkem igauks enesele hää südametunnistus alale! Snn sellele, kes apostli Paulusega tunnistada wõib

Ebr. 13, 18: „Meie oleme julged see peale, et meil hää südame-tunnistus on ja tahame kõigi asjade sees hästi elada.“

Kui meil puna palgesse tõuseb, siis on alles südametunnistus erk. Hoidkem seda kaitsejat inglit, et meie teda wägiwaldselt ära ei aja!

Meesanne: Räägi, kuidas Jumal kurja südametunnistuse läbi patust karistab!

Jumala karistused on ka väljaspoolsed: Terwise kadumine (haigus), vara otsasaamine (waesus), auu alanemine (häbituus), priiuse kautamine (wangipõli) ja see, et patt uut pattu sünnitab ja ka selle karistust enese pääle tõmbab kummi mitme põlweni ning wiimaks elu otsasaamine (surm). Jumal lasseb karistust inimese pääle tulla selle isaliku nõuuga, inimest patutundmisele äratada ja parandamise tee pääle juhutada. Kui meil sellepärast mõnda risti kannatada on, siis tunnistagem: See on meie patu pärast; meie oleme seda ära teerinud. Nõnda sai ära kadunud poeg selle karistuse läbi, mis ta patu kannul käis, patutundmisele ja ümberpöörmisele saadetud.

Siin tahame mõnda näitust Jumala karistustest silma wõtta. Kohe esimestel inimestel oli pääle seespoolse karistamise ka väljaspoolseid karistusi kanda: nad aeti Paradiisi aiaist wälja. Kain pidi hulkumas olema oma elu aeg. Noa ajal saiwad kõik inimesed weepuutuse läbi otsa. Baarao karistati kangeste künne nuhtluse läbi. Iisraeli rahwas kõrbes saiwad karistatud. Üleüldiselt igal pool kirjas saab sõna tõeks: „Arge ekjige mitte, Jumal ei anna ennast mitte pilgata! Sest, mis inimene ial külwab, seda tema ka lõikab. Kes oma liha pääle külwab, see lõikab lihast hukatust, aga kes waimu pääle külwab, see lõikab waimult igawest elu.“

Jumal karistab wäga sagedaste ja enamiste iga kord inimest selle patu läbi, mis ta teeb. Pillamine teeb waeseks, waletajat ei usaldata ja kasinufeta inimesed rikuwad elu ja terwist ära, käiwad nagu warjukogud ümber ja surewad warakult x.

Hertsog Rudolf, kes oma keisri Hindriku wastu oli mässama hakkanud, kautas oma parema käe tapluses, kellega ta oma walitsejale oli truudust wandunud. Ta ise pidi nüüd oma pattu ära tundes tunnistama: „Jumal on õige.“

Tah, Jumal on õige. Ta nuhtleb wanemate patud laste kätte kolmandamast ja neljandamast põlwest saadik, kes teda wihkawad.

Prohwet Eseeiel 18, 20 ütleb: „See hing, kes pattu teeb, peab surema. Poeg ei pea midagi kandma isa ülekohtust ja isa ei pea midagi kandma poja ülekohtust: õige õigus olgu tema pääl ja hõela hõelus olgu tema pääl.“

Need sõnad tunnistawad, et mitte lapsed isa, ega isa laste patu pärast karistatud ei saa, waid iga üks oma patu pärast. Wanemate patud tasutakse üksi nende laste kätte kolmandamast ja neljandamast põlwest saadik, kes teda wihkawad, s. o.

kes wanemate pattudes edasi elawad. Et Jumal iga üht karistab oma pattude pärast, seda näeme Geli ja ta poegade juures. Ta et Jumal wanemate pattu ka nende laste kohta karistab, kes sellest patust ei jäta, seda näeme Terobeami ja Ahabi sugukondade juures.

Sagedaste peawad lapsed wanemate pattude all kannatama. Soodik pillab kõik wara joomise läbi ära ja lapsed kannatawad puudust. Aga see ei ole neile mitte karistamiseks, waid nimelt manitsamiseks, et nad wanemate pattudest lahkuks ja ennast kaugel sellest hoiaks, et nad mitte sedasama karistust ei kannaks, mis nende wanemad oma patu pärast kannatawad. Jumal tahab neid häda läbi kindlas usus ja lootuses Jumala pääle kiinitada, tahab neid kannatamise ehk ristitules nõnda puhastada, nagu kulda puhastatakse, mis läbi see puhtaks ja hiilgawaks saab. (Siob). Aga wanemad wõtku tähele panna, et nad mitte oma pattude läbi, oma paha eeskuju läbi, laste pääle kannatust, õnnetust ja karistust ei saada!

Wesanne: Näägi Jumala mõnesugusest wäljaspoolse karistamise wiisist!

Kõige oma karistamise juures on Jumal pikameeleline ja annab patustpöörmiseks aega. Ta ütleb prohwetil juu läbi

Esef. 18, 21, 23: „Kui see, kes hõel, pöörab kõigist oma pattudest, mis ta teinud ja peab kõik mu seadmised ja teeb, mis kohus ja õige on, siis peab ta tõeste elama ja ei mitte surema. Kas mul iial peaks hää meel olema hõela surmast? ütleb Issand Jehoowa, eks sellest ei ole hää meel, kui ta ümber pöörab oma teede päält, et ta wõiks elada?“

Ta prohwet Daaniel tunnistab 9, 8. 9:

„Issand, meil on häbi silmis, meie kuningatel, meie würstidel ja meie wanemil, et meie ju wastu pattu oleme teinud. Issandal meie Jumalal on halastus ja andeksandmised, ehk meie küll tema wastu oleme pannud.“

Dna pikka meelt ja halastust awaldas Jumal enne weepuutust, et ta inimestele 120 aastat aega andis meelt parandada. Sellepärast mõtlewad mõned patujed, et Jumal neid üsna karistamata jätab ja nad julgeste oma patuteed wõiwad edasi astuda.

Meile ütleb Siob manitsedes 34, 11:

„Inimese tegu mööda tasub ta tema kätte, ja iga ühe teed mööda saadab ta tema kätte.“

Eitraf 5, 4: „Ära ütle: „Ma olen pattu teinud ja mis häda on mul sellest olnud?“ Sest Issand on pikameeleline, ei ta jäta ju kätte nägemata (ei ta jäta find karistamata)!“

Ja Taawet kuulutab

Pi. 7, 12–14: „Sumal on õige kohtumõistja ja Sumal, kes meid iga päew ähwardab. Kui inimene mitte ei põõra, siis wõtab ta oma mõõka ihuda, oma ambu tõmbab ta üles ja walmistab seda ja walmistab temale surma riistä.“

Nõnda on lugu. Wiimne karistus on surm.

Room. 6, 23: „Surm on patu palk.“

Surm on kahetugune: ajalik ja igawene.

Ajalik, kus hing ihust lahkeb ja igawene, kus hing Sumalast igaweste lahutatud saab.

Matt. 25, 46: „Hõelad lähewad igawesse walusse, aga õiged igawesse elusse.“

Desaja 66, 24 (Mark. 9, 44): „Nende (hõelate) us ei sure mitte ära ja nende tuli ei kustu mitte ära (nende kuri südametunnistus saab neid ikka piinama ja nagu tulega põletama).“

Meesanne: Räägi Sumala kannatamisest ja ta wiimsest karistamise witsast!

Sumal ähwardab nihelda kõiki, kes tema käskude üle lästuwad. Nagu näinud oleme, on ta karistused seespoolsed ja väljaspoolsed, ajalikud ja igawesed. Ta kuulutab meile seda, et meie wõtaksime meelt parandada ja pattu maha jätta.

Meie peame pattu ära tundma, kahetsema ja kindlalt ette wõtma paremaks saada, mitte enam ülekohtune, waid õiglane, mitte enam liigne, waid parajane olla w. (Peetrus. Ära kadunud poeg. Warisjer ja tõlner tõmplit. (Saulus — Paulus).

Meeleparandamiseks on seda mõõda tarwis: Patutundmine, patukahetsemine ja tõsine parandamine, patustpöörmine meele uuendamine, mõtete, tahtmistete ja tegude muutmine.

Igaüks inimene wõib ja peab ennast parandama, sest ükski inimene ei ole ilma patuta ja iga inimesel on jõudu Sumala abiga paremaks saada. Kindel tahtmine wõidab kurjad himud ära. Mis inimene selle poolest tõe meelega tahab, seda wõib tema ta Sumala abiga teha.

Matt. 3 8: „Kandke õiget meelega parandamise wilja (parandage ennast wististe)!“

Meie ei pea oma süüd ja pattu mitte wahaandama ja ilustama: „See ei ole ükski süü, see on wäikene patt, see ei tee kahju.“ Ka mudatükke rikub puhta pale ära. Iga üks süü, iga üks wäikene patt on mudatükk hinge küljes, ja wäikestest wigadest kasvawad juured patud, nagu wäikestest lumetükist suur müra kas

sünnib, kui teda lumes edasi weeretatakse. Ürgem õelgem mitte: „Lõised teewad ka pattu!“ „Kui tõine mudane on, kas mina ennast siis sellepärast ka mudaseks pean tegema?“ Meie peame igal õhtul eneselt küsima: „Mis olen mina täna teinud? Kas olen mina waletanud? Kas ma olin usin? Kas ma olen kedagi wihastanud? Kas ma olin ärda südamega, alandlik, tasane? c. Mis asjus meie täna Jumala käsku oleme täitnud, selles täitkem ka homme jälle, aga kurja, mis täna oleme teinud, jätkem homme maha.

Sürafl 4, 29: „Ära häbene mitte oma pattu üles tunnistades!“

Dma meele parandamisega ei tohi meie mitte aega wiita ja mõtelda: „Ma tahan ennast ees pool, kui ma wanemaks ehk wanaks olen läinud, parandada“, waid meie peame alles täna, täna kui meie alles noored ja wäiksed oleme ja oma Jumala häält kuuleme, kurja maha jätma ja hääd tegema. Wuid peab noorelt painutatama, kui nad sirgeks peawad kaswama. Mis asjas inimene ennast noorelt harjutab, selles läheb ta tugewaks. Patt kaswab just nagu umbrohi. Selle juured lähewad ifka tugewamaks ja siis on neid raske wälja kirkuda. Kui meie ifka järgeste pattu teeme, siis saab patt meile harjunud asjaks, mida raske on maha jätta; meie saame patu orjaks. Wana waras jätab harwaste õpitud pattu maha, wana joodik harwaste joomist c.

Eluots on meil teadmata; keegi ei wõi õelda, et ta weel homme elab. Meie ei tohi mitte parandamata meelega surra. Sa kui meie ennast hiljem parandame, siis on meil suuremat karistust karta, sest et meie enam oleme pattu teinud. Sga päewaga läheme wanemaks, iga päewaga peame ka paremaks minema.

Sürofl. 18, 23. 24: „Enne kui sa haigeks jääd, alanda ennast, ja kui patu aeg on, siis pööra ümber! Ära lasse ennast keelda aegjaste palumast, ja ära wiibi surmani õigeks saades!“

Hää ja õige on see inimene, kes seda teeb, mis Jumal temale südametunnistuse ja püha kirja läbi käsib ja seda jätab, mis ta keelab.

Woorus (puhtus, karstus, pühadus) on harjumine hääd mõtelda, rääkida ja teha, ehk: woorus on walmidus häädufes.

Wooruse wastu seisjab patuorjus ehk walmidus kurjuses.

Üksikud woorused on: Wirkus, tasadus, parajus, õigus, truudus c.

Wooras (õige, hää) on iga üks inimene, kes ifka hää meelega Jumala käskusid täidab.

Et meie seda teha wõiksime, siis peame hästi kõigi oma ihalduste, mõtete, sõnade ja tegude üle walwama ja Jumalalt abi paluma.

Marf. 14, 38: „Walwake ja paluge, et teie kuusatuse siise ei fattu!“

Waim on küll walmitis, aga liha on nõder.“

Ütsti Jumala kartliffude inimestega tahame seltsida. Kes mudaste asjadega toimetab, teeb ennast mudaseks; kes hõelate inimestega seltsib, saab ise ka wäga fergelt hõelaks.

Siirak. 37, 16: „Kät alati ümber (selfi alati) waga mehoga, teda ja tunned, et ta Jõsanda käsu sõnad peab!“

Teäranis hoolega ja sagedaste peame pühas kirjäs lugema.

2. Tim. 3, 16: „Kõik püha kiri on Jumalast fisse antud, ja saadab käsu õpetuseks, noomimiseks, parandamiseks, juhatamiseks, mis õiguses on.“

Siis peame ka sagedaste Jumala pääle mõtlema ja palwet tegema.

Skog. 12, 1: „Mõttele oma Looja pääle oma noores eas, enne kui weel ei ole tulnud kurjad päewad, ja aastad ligi ei ole jaanud, kui ja ütled: nad ei ole mitte mu meele pärast!“

Toob. 4, 5: „Kõik oma elu aeg, poeg, mõttele Jõsanda, oma Jumala pääle, ja ära püüa mitte pattu teha!“

Niisama peame Jumala teenistusest hoolega osa wõtma.

Pj. 5, 8: „Mina tahan sinu suure helduse pärast su fotta minna ja kummardada su püha templi poole sinu kartuses.“

Ka surma pääle ja kättemaksmise pääle, mis pärast surma tuleb, peame sagedaste mõtlema. Surm tuleb mõni ferd äfiste, kui waras õõjel. Sellepärast olgem ifka walmistatud!

Siirak 7, 37: „Kõigi oma tegude sees mõttele oma wiimaste asjade (mõttele surma) pääle, siis ei tee sa pattu, ei elades.“

Walwamine, Jumala kartliffude inimestega selfimine, lugemine pühas kirjäs, Jumala pääle mõtlemine ja palwe tegemine, mõtlemine surma ja pärast surma kättemaksmise pääle on meeleparandamise (wooruse ehk pühitsemise) nõuud. Pruufigem neid õige hoolega!

Ülesanne: Näägi meeleparandamisest ja selle nõuudest!

Jumal tajub hääd tööd. Ta tõutab neile, kes teda armastawad ja kes tema käskusid peawad, hääd teha tuhandest põlwest saadik.

Nende sõnade sees kuulutab Jumal, mis tingimise all ta meile hääd tahab teha: Meie peame teda armastama ja armastusest tema käskusid pidama, seft „armastus on seaduse täitmine.“

Jumala tajumine on niisama, nagu karistamine, sees poolne ja wäljaspoolne, ajalif ja igawene.

Taawet üttele

Pj. 119, 165: „Suur rahu on neil, kes su käsu-õpetust armastawad ja nemad ei komista mitte.“

Siin nimetab Daawet üht seespoolist tasumist: Suur rahu. Kuri südametunnistus saadab kartust, hirmu, rahuta meelt. Häa südametunnistus saadab rahu südamese. Kui Abraham wennalikult Lotist oli lahkunud, siis oli rahu ta südames. Niisama maitfis wististe Waarao tütar ja halastaja Samarialane oma häa töö üle südames rahu. Kui laps oma kohust täidab, oma üles antud õpetuse asja selgeks õpib ja weel päälegi enam teeb, kui kästüd, siis waatab ta hülilgwail filmil koolmeisteri pääle, kas see selle üle rõõmustab. Ja wististe rõõmustab selle üle koolmeister südamest; aga ka Jumalal on rõõm, kelle pärast kõik häa peab tehtama. Siis tunneb laps rahulikku ja rõõmust meelt. See on ta wooruse palk, kellest Daawet räägib. Edasi ütleb ta weel: „Nemad ei komista mitte.“ See on: Nemad ei eksi õigelt teelt ära, nad ei tee pattu, sest „sinu sõna on mu jalale lambiks ja walguseks mu jalgtee pääl.“

Ps. 128, 1. 2. ütleb: „Wäga õnnis on iga mees, kes Jehoomat kardab, kes tema teede pääl käib. Kui ja oma käte waewast jõõb, siis oled ja wäga õnnis ja sul on häa põli.“

Siin nimetab Daawet üht wäljaspoolist palka, mis ka seespoolse tasumisega ühendatud on. Ta nimetab töötegemist asjaks, mis hääd, õnnist ja rahulist põlwe saadab ja mis Jumala kartusest tuleb. Jumala kartus ja tema teede pääl käimine saadab siis esiteks hääd ilmalikku korda ja tõiseks õnnist südamerahu. Kui ka su ilmlik elu offkaline tee on Jumala häa ja armulise nõuu järele, siiski seespoolne palk, Jumala rahu südames, rõõm Jumala pääle mõteldes, kartuseta weel surma eest ja lootus igawese elu pääle jääb sulle ommeti. (Apostlid. Hufi v.)

Aga selle wale mõtte eest peame ennast hoidma, nagu oleks meil õigus Jumalalt tasumist nõuda. Kui ma alles teinud olen, mis mu kohus paljalt on, siis ei ole ma muud teinud, kui oma wõlga tasunud. Sellepärast, kõik Jumala tasumine on selge armu töö. Tema armumeelt tunnistawad iseäranis ka weel need sõnad üles, et ta hääde wanemate pärast ka lastele hääd tahab teha tuhandest põlwest jaadik.

Häilt wanematelt õpiwad lapsed Jumala kartust ja kõiki häid asju, mis neile kasuks tulewad. Aga Jumal tõutab weel iseäranis õnnistust tuhande põlweni.

Et see nõnda on, sellest annab Daawet tunnistust

Ps. 37, 25: „Ma olin noor ja sain wanaks; aga ma ei ole mitte näinud, et õige on maha jäetud ja tema sugu on leiba otfinud.“

Diglaste inimeste lapsed ei jää nälga ja ei saa hädasse, waid nad päriwad wanemate õnnistust põlwest põlweni. Seda näeme Rutist

ja ta sugust. Aga iseäranis Abrahami juures näeme, kuidas Sumala õnnistus temast välja on läinud tuhande ja tuhat kord tuhande põlweni. Nõnda on hääd wanemad oma lastele õnnistuseks ja iga ühe meie pääl hingab meie hää wanemate õnnistus.

Ülesanne: Räägi Sumala tasumiseft!

Apõstel ütleb

1. Tim. 4, 8: „Sumala kartus saadab kõigis asjades kasu, ja temal on selle ja tulewase elu tõutus.“

Sa Kol. 6, 9: „Aga kui meie hääd teeme, siis ärge tüdinegem mitte ära, sest meie peame omal ajal lõikama, kui meie järele ei anna.“

Aga Siirak kuulutab 41, 13: „Sumala kartmata lähewad jellest ära neetud põlwest igawesele hukatusesele.“

Kui Moosese Iisraeli rahwale oli Sumala seadust kuulutanud, ütles ta lõppeks

5. Moos. 11, 26—28: „Waata, ma panen täna teie ette õnnistust ja ärawandumist. Õnnistust, kui teie wõtate kuulda Jehoowa, oma Sumala käskusid ja ärawandumist, kui teie mitte ei wõta kuulda Jehoowa oma Sumala käskusid.“

Edasi manitseb Moosese

5. Moosj. 5, 29. 30: „Katske siis teha, nõnda kui Jehoowa teie Sumal teid käskinud! Ärge lahkuge ei paremat ega pahemat tāt! Käige see tee pääl, mis Jehoowa teie Sumal teid käskinud, et teie elusse jääte ja teie käsi hästi käib!

Nõnda on ka Sumal meile oma seaduse läbi õnnistust ja ärawandumist ette pannud. Oh walitsegem iga üks õnnistust oma pärisosaks! See Sumal, kes meile oma käsud on annud, andku ka meile jõudu tema käskude järele elada! Palugem sellepärast teda Taawetiga

Pf. 143, 10: „Õpeta mind tegema oma meele pärast, sest ja oled mu Sumal; sinu hää Waim juhatagu mind tasase tee pääle!“

Meie tunneme nüüd Sumala käsud. Käskude lõpusõnadest kõlab weel meie kõrwu: „Aga neile, kes mind armastawad ja minu käsud peawad, teen mina hääd tuhandest põlwest jaadik.“ Seda tõutust on Sumal küll wististe kõige päält ilmaliku elu kohta annud, sest Sumala seaduse peeglis ennaft waadates peame tunnistama, et oma õiguse läbi igawese palga, õnsuse osaliseks ei jõua saada. Küsime eneselt: Kas oleme Sumalat üle kõigi asjade armastanud, kartnud ja usaldanud? Kas oleme tema püha nime pühaks pidanud? Kas oleme pühapäewa pühitsenud?

Kas oleme oma kohusid wanemate vastu täitnud? Kas oleme südames, sõnades ja tegudes ikka kasi nad olnud? Kas ei ole mitu ja mitu kord wiha wenna vastu meie südant täitnud? Kas ei ole meie keel kurja pajatanud? Kas ei ole meie südame mõtlemised kurjad lapse põlwest saadik? Kes võib enesest tunnistada, et Jumala ja ligemise armastus, südame liik halastus, heldus, alandus, tasandus, pikmeel ja kannatus tema sees elab? — Ei keegi. Säält tuli Jeesuse juurde üks isediguist täis Juudaliste ülem, kes arwas Jumala käskusid täitnud olewat. Aga Jeesus näitas temale, et ta alles esimeestki käsku täitnud ei olnud. Ta apostel ütleb päälegi

Jak. 2, 10: „Kes kõik käsu-õpetused peab ja ühe käsu-õna vastu eeskib, see on kõigist süüaluseks saanud.“

See on ka väga arusaadaw. Kui kuningas alamale seadusi on annud, aga alam ühe juures ütleb: „Ei, seda mina ei täida!“ siis mäsjab ta oma ülema vastu ja tunnistab ennast omast kuningast lahti. Ta on sellega täieste terve seaduse kohta süüaluseks saanud. Nõnda on lugu ka Jumala seadustega. Siia tuleb ka weel see juurde, et ja mitte üffi ei pea Jumala seadust täitma, waid et see armastusest Jumala vastu peab sündima.

Seda ei ole ükski, mitte keegi inimene täitnud. Kuulame, mis ise wagad inimesedki enesest tunnistawad. Siob ütleb

9, 2, 3: „Mis peaks waene inimene õige olema Jumala vastu? Kui Jumalal meel oleks temaga waielda, siis ei võiks ta temale wastata mitte ühe ainja sõna pääle tuhanda seast.“

Siob laidab siin isediguist, sest kui Jumal saaks inimesele tuhat küsimist oma seadusest ette panema, mitte ühe ainja kohta ei võiks ta õelda, et ta seda täitnud on. Sellepärast, kui Jumal tahab meiega waielda, kes võib siis ta ees seista? See on waga Siobi tunnistus.

Apostel Paulus tunnistab iseennast ka waejeks patuseks. Ta ütleb

Room. 7, 18—20: „Ma tean, et minu sees (see on minu liha sees) ei ela mitte hääd. Tahtmist on mul küll, aga hääd teha ei leia ma mitte. Sest mina ei tee mitte hääd, mis ma tahan, waid ma teen kurja, mis ma ei taha. Kui ma nüüd seda teen, mis ma ei taha, siis ei tee mina enam seda, waid pattu, mis minu sees elab.“

Säält kuuleme, kudas ise apostel ennast patuseks tunnistab ja patuse liha meelega iga päew wõitlemises on.

Apostel Joannes kuulutab

1. Joh. 1, 8: „Kui meie ütleme enestel pattu mitte olewat, siis petame iseennast ja tõt ei ole mitte meie sees.“

Selle järele peame ka meie lõppeks apostliga tunnistama

Room. 3, 10. 23: „Ei ole, kes õige, ei ühtainustki. Sest kõik on pattu teinud ja Jumala auust ilma.“

Ülesanne: Tõenda, et kõik inimesed patused on!

Kui lugu nõnda on, et ükski inimene ei jõua Jumala seadust täita, siis küsime: Kas Jumalal on siis õigus meilt veel oma seaduse pidamist nõuda? Vastus selle pääle on: Jah, tal on täieste õigus. Jumal on inimest puhta südamega, patuta loonud, ja nõuab sellepärast inimeselt patuta ja puhast südant. Aga et inimesed pattu teevad, see ei ole Jumala süü. Apostel ütleb

Jak. 1, 13. 14: „Argu üteldu ükski, teda kiusatakse: mind kiusatakse Jumalast; sest tema ei kiusa kedagi kurjale. Aga iga üht kiusatakse, kui teda oma enese himust weetakse ja awateletakse.“

See kuri himu, mis lapsepõlwest, sündimisest saadik inimese sees elab ja kõik tõised patud ette toob, ei ole Jumalast. Sellepärast võib Jumal nõuda, et meie tema seadust peame, et meil patuta, puhas süda peab olema.

Ülesanne: Seleta ära, kuidas Jumalal õigus on, inimesilt puhast, patuta südant nõuda!

Apostel Paulus ütleb

Room. 7, 7: „Aga pattu ei tunnud mina muidu mitte, kui käsu läbi; sest ma ei teadnud kurja himu pattu olevat, kui käsi ei oleks õelnud: Sina ei pea mitte himustama.“

Need apostli sõnad õpetavad meile, et ehk meie küll Jumala seadust ei jõua pidada, mis tarwis Jumal meile siiski käskusid on annud. Meie peame käskude läbi patutundmisele tulema. Kui meie esite Jumala seaduse peeglis oma roojust märkame, siis on loota, et meie hakkame puhastamise nõunde järele vaatama. Patutundmine on esimene samm meeleparandamise tee pääl.

Jumal ütleb

5. Moos. 27, 26: „Ära neetud olgu, kes ei pea kõiki selle käsu õpetuse sõnu, kes nende järele ei tee!“

Kui meie oma pattusid ära tunneme, siis peame ka tunnistama, et meie oma pattude pärast igawese hukatuse osalised oleme.

See tundmine ja tunnistus ei ole rõõmuline, aga siiski Jumala ütlemata targa armu-nõuu järele tarwiline, sest see tunnistus ja tundmine ajab meid abi otsima. Armuline Jumal on meile oma Poja Teesuse Kristuse läbi abi saatnud. Kui meie teda usus omaks võtame, siis saame selle suure armu osaliseks, mis meile Jumal tema läbi on kinkinud: Pattude andeksandmist ja igawest

elu, sest „Kristus on meid ära lunastanud käsuneedmisest, kui ta sai needmiseks meie eest.“⁴

Kal. 3, 24: „Nõnda on käsi meie juhataja olnud Kristuse juurde, et meie usu läbi pidime õigeks saama.

Õllesanne: Seleta ära, mis kasu seadus saadab!

Seda püha õnneks tegemat usku õpetab meile meie usuõpetuse teine päätükk, mida eestulewas toises andes saame seletama.

Lõppeks palugem südameid Jumala poole ülendades:

„Issand Jumal, taevane Isa! Sa oled püha ja oled meile oma püha seadust annud, et meie pühaduses ja õiguses sinu pale ees elaksime oma elu päewad. Uga meie oleme patused ja eksime jagedaste. Kui sina meie peale tahaksid oma seaduse järele kohut mõista, kes siis võiks sinu ees seista? Dmmeti, meie teame, et Sina ka armuline ja halastaja oled. Sa tahad meid ära päästa Jeesuse Kristuse meie Issanda läbi, ja tahad meie südameid puhastada püha Waimu läbi. Tee seda siis meile kõigidele ja aita meid õiete uskuda ja sinu kartuses elada, et meie Sinu armu läbi fõrd igawest elu pärikfime. Amen.“

Schnakenburgi fuluga Tartus on trükitud ja igas raamatu-
poes saada:

Arnuwald, I.

Algebra — oma algusõpetustega.

Kirja pannud

Z. Kurrik.

Hind 60 kop.

Arnuwalla wõti, I.

Kõstused algebra ja selle algusõpetuste
ülesannete kohta.

Kirja pannud

Z. Kurrik.

Hind 40 kop.

Geskirjad koolidelle,

Saksa ja Eesti (Ladina) keeli. Kooli
walitjusie poolest heaks kiidetud ja
koolidelle soowitud. 12 suure musta
seinatahwli (poogna) peal walgete
tähtedega ja numritega. — Hind 6 rbl.

Eesti keele healte õpetus.

Kirja pannud

Dr. M. Weste.

Hind 60 kop.

Kerged ja lühikesed Geo- metria õpetused.

Rahwa koolide kasuks

Kirja pannud

Z. Kurrik.

Hind 50 kop.

Kooli laulmise raamat.

Kuues jaos kirja pannud

A. Grenzstein.

Hind 1. ja 2. jagu à 10 kop., 3. jagu 12 kop., 4.
ja 5. jagu à 16 kop., 6. jagu 18 k.

Laste Arnuwald, I.

Arnamise A-B-D. (Arnuwälv 1—100).

Kirja pannud

Z. Kurrik.

Hind 25 kop.

Pübulad laulud lastele, I.

Kõrku korjanud

A. Grenzstein.

Hind 15 kop.

Saksa keele õpetaja

Eesti kooli lastele. 1.—3. aasta.

Kõrku pannud ja wälja annud

A. Grenzstein.

Hind köidetud à 50 kop.

Lõutatud maa.

Juhataja pühas kirjas nimetatud maade
tundmiselise, koolilise ja kodulise

kirja pannud

Z. Pärmann.

Ühe kaardi ja mitme pildiga. — Hind 25 k.

Veikene looduse õpetus

Eesti alamate koolidelle

kirja pannud

Z. Kunder.

Hind 36 kop.

Üleüldine ajalugu.

Kolmes jaos koolidelle ning igale teaduse
nõudjalle kirja pannud

Z. Bergmann.

Esimene jagu: Wana aeg.

Hind köidetud 80 kop.

Looduse nõuud ja jõuud.

Kodulise ja koolilise

kirjutatud

A. Grenzstein.

Mitmes andes à 25 kop.

Ulfu äratamisest ja kas- wotamisest.

Laste kaswataja Dr. Kõrri kirjades Eesti
keelele tõlmeannud

Z. Laane ja P. Undris.